రాజమహేంద్రవరమున
శ్రీ కొండపల్లి ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడియె.

పీఠిక

మా యాంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథమాలిక కిది సప్తమ పుష్పము. మూలగ్రంథకారుఁ డగు బంకించంద్రచట్టోపాధ్యాయు లీనవలకు వంగభాషయందు "రాజసింహ" యనునామమును నిర్దేశించియున్నారు. దానిననుసరించి భాషాంతరీకరించినవా రెల్లరును నీనామమునే వాడియున్నారు. ఇది మ. రా. శ్రీ బి. వేంకటాచారిగారిచే భాషాంతరీకరింపఁ బడిన కర్ణాటగ్రంథమునుండి మ. రా. శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వర కవులచే నాంధ్రీకరింపఁబడినది. ఈయాంధ్రీకృతగ్రంథమునకు గూడ నాదిమగ్రంథకారుని యభిప్రాయానుసరణముగ సుప్రసిద్ధమగు నానామమే నిర్దేశింపఁబడినది. వంగభాషావిశారదుఁడును, ఆఖ్యాయికారచనానైపుణీ విలసితుఁడునగు శ్రీ బంకించంద్రచట్టోపాధ్యాయునిచే వ్రాయఁబడిన యీ నవలయందు హిందూజనులు బాహుబలమున దేశీయులగు నితరజాతులకుఁ దీసిపోవరని ప్రతిపాదింపఁబడినది. ఈ విషయ ముపసంహారమునందు బంకించంద్రునిచే స్పష్టీకరింపఁబడినది. ఇయ్యది చరిత్రాత్మకమైననవల. ఇందు రాఁబోవుపాత్రములు చరిత్రాత్మకమగునవియే. అందు ఔరంగజేబు, రాజసింహుడు జేబఉన్నీసా, ఉదయపురి, రూపనగరరాజకన్యయగు చంచలకుమారి, మొదలగువారు ముఖ్యులు. నవల యంతయు నతిమనోహరమై భావవిలసితమై యొప్పారుచున్నది.

భాషాభిమానమాననీయులగు ప్రధానపోషకులయొక్కయు, రాజపోషకులయొక్కయు, పోషకులయొక్కయు, చందాదారుల యొక్కయు ప్రోత్సాహముచే మేమీకార్యమును నిర్విఘ్నముగ కొనసాగింపఁగలుగుచున్నందులకు వీరి కెంతయుఁ గృతజ్ఞుల మగుచున్నా

మాచేఁ బ్రకటింపఁబడిన గ్రంథములలోఁ గొన్నినీగ్రంథము తోఁబాటు పాఠశాలాపఠనీయ గ్రంథములుగా నెన్నుకొని మాకుఁ బ్రోత్సాహముఁ గూర్చుచున్న పాఠశాలాపఠనీయ గ్రంథనిర్ణాయక సంఘమువారికి మాయభివందనములఁ దెలుపుకొనుచు నిట్లే దొరతనమువారు భాషాసంఘములకు వలయు నుపకారములఁ జేసి దేశభాషల నుద్ధరించెదరుగావుతమని కోరుచున్నాను.

ఇట్లు
అయ్యగారి నారాయణమూర్తి
సంపాదకుఁడు.

శ్రీ

రాజసింహ

ప్రథమభాగము—చిత్రపటమునందలి పదాఘాతము

మొదటి ప్రకరణము

చిత్రపటములమ్ము వృద్ధురాలు

రాజస్థానమునందలి పర్వత ప్రదేశమునందు రూపనగర మను చిన్నరాజ్యముకలదు. రాజ్యము చిన్నదైనను పెద్దదైనను దానికి రాజొకఁడుండి యుండును. రూపనగరమునకుఁగూడ రాజొకఁడుండెను. రాజ్యము చిన్నదైనంతమాత్రమున రాజునకు గొప్పపేరుండుటను గూర్చి యెవ్వరు నాక్షేపింపఁజాలరు. రూపనగరప్రభునినామము విక్రమసింహుఁడు. విక్రమసింహుని యితరవిషయములంగూర్చి తరువాత దెలిపెదము.

ప్రస్తుతము మేమాతని యంతఃపురమునఁ బ్రవేశింతుము. చిన్నరాజ్యము, చిన్నరాజధాని, చిన్న రాజప్రాసాదము—అందొక విశాలమైన మనోహరమందిరము. ఆమందిరమునందలి క్రిందిభాగము నీలశ్వేత శిలలచే నిర్మింపబడి రత్నకంబళము పఱుపఁబడినట్లుండెను. చంద్రకాంత శిలానిర్మితములైన గోడలును, వివిధమణిఖచితములై ప్రకాశించుచుండెను. ఆకాలమందు తాజ్ మహల్, మయూరసింహాసనము మొదలగువాని ననుకరించి భవనములను నిర్మించుట యాచారమై యుండెను. అట్లనుసరించి నిర్మించుటవలననే యామందిరకుడ్యములందు చిత్రితములైన పక్షులు చిత్రలతలపైఁ గూర్చుండి చిత్రవృక్షములపై వృక్షములనుంచి చిత్రఫలములను తినుచున్నట్లు

చిత్రింపబడియుండెను. నేలపై విశాలమైన రత్నకంబళము పఱుపబడి యుండెను. దానిపై పది పదునైదుగురు సుందరులు కూర్చుండియుండిరి. అనేక విధములైన వస్త్రాలంకారములు—నానావిధ రత్నాభరణములు—సముజ్జ్వలములై, కోమలములై, మనోహరములై బహుభంగుల విలసిల్లుచున్నాలతలు—ఒక్కతె నవమల్లికాసదృశగౌరాంగి, ఒక్కతె దరవికసితసరసీరుహ రక్తగాత్రి ఒక్కతె సుకుమార చంపకలతాంతస్వర్ణవిగ్రహ ఒక్కతె నవదూర్వాదళశ్యామాంగి అందఱును గనియుండలి మణిసమూహమును దిరస్కరించుచుండిరి. కొందఱు తాంబూలమును సేవించుచుండిరి. కొందఱు హుక్కాలను పీల్చుచుండిరి ఒక్కతె తన బులాకియందలి పెద్దముత్యము నల్లాడించుచు భీమసింహుని పట్టపురాణియగు పద్మిని చరిత్రమును చెప్పుచుండెను. కొందఱు నవరత్నఖచితములైన కర్ణాలంకారములు చలింప పరనిందా వాక్యములతో నెదుటివారి హృదయములకు సంతోషమును గలిగించుచుండిరి. అందు చాలమంది యౌవనవతులై యుండిరి. విశేషముగ నవ్వుచు హాస్యాలాపము లాడుకొనుచుండిరి.

ఆయువతీమణులు నవ్వుటకుఁ గారణమున్నది. ఒకవృద్ధురాలు కొన్ని చిత్రపటముల నమ్ముటకై తీసికొనివచ్చెను. ఆచిత్రములు వారి చేతులయందుండెను, అవి దంతనిర్మితములైన పలకలపై జిత్రింపఁబడిన విచిత్రచిత్రములై యుండెను. వృద్ధాంగనయు రూపపటముల నమ్ముకొనవలయునను కోరికతో దన పెట్టెనుండి యొక్కొక్కచిత్రపటమునే తీసి వారికి జూపుచుండెను. తరుణీమణు లాచిత్రపటములయందలి మహారథులవృత్తాంతములు నడుగుచుండిరి.

ఆముదుసలి మొట్టమొదట చిత్రము నిచ్చినతోడనే యొక సుందరి "ఇది యెవ్వారిరూపపటము?" అని యడిగెను.

ముదుసలి—ఇది షాజహాను బాదుషా వారిచిత్రపటము.

సుందరి—తీసికొని పొమ్ము! ఓముసలిదానా! ఈ గడ్డమును నేనెఱుంగుదును. ఇది మా తాతగారిగడ్డమంత యున్నది.

మఱియొకరసికురాలు "అబ్బే! తాతగారిపై కెత్తుచున్నావు! అది నీమగనిగడ్డము" అని చెప్పి యందఱివంకను జూచి "ఈగడ్డము నం దొకదినమున నొకతేలు చేరి యుండెను. నేను దానిని చీపురుతోఁగొట్టి చంపితిని" అనియెను. అప్పు డందఱును పక్కున నవ్వసాగిరి.

వృద్ధురాలు మఱియొకచిత్రమును తీసి చూపించి "ఇది జహాంగీరు బాదుషావారిచిత్రము" అనియెను.

ఒకరసికసుందరి యాచిత్రమును చూచి "దీనివెల యెంత?" అనియెను.

వృద్ధురాలు దానికి హెచ్చువెల చెప్పెను.

రవి—చిత్రములవెల యెక్కుండవనమ్మా! ఇది ప్రతిబింబము. నిజమైన నూర్జహానుబేగ మెంతవెలకు వచ్చును?

వృద్ధురాలు "అది యమూల్యమైనది" అని చెప్పి తన చాతుర్యమును వెలివఱిచెను.

రసి—మూలప్రకృతికే యింతటిగతి పట్టినప్పుడు ప్రతిబింబ మొకగ్రుడ్డిగవ్వయైనను చేయదు.

అందఱును పకపక నవ్విరి. ముసలిది విరక్తయై చిత్రపటము లన్నిటిని తీసి దాఁచికొనుచు "ఇదేమినవ్వమ్మా! మీరు వెలపెట్టి కొనువారు కారు. రాజకుమారిని రానిండు తరువాత నింకను చిత్రములఁ జూపించెదను. ఆమెకొఱకే వీనిని దీసికొనివచ్చితిని" అనియెను.

అప్పుడు నలుగురు నాలుగు దిక్కులనుండియును వచ్చి "నేనే రాజకుమారిని, నేనే రాజకుమారిని" అని కేకలువేయ నారంభించిరి. వృద్ధురాలు దిక్కులు చూడసాగెను. తిరిగి నవ్వు ప్రారంభమయ్యెను.

ఇంతలో నాకస్మికముగా నవ్వు లాఁగిపోయెను. ఒకరి నొకరు చూచి కనుసన్నలు చేసికొనుచు తొంగితొంగి చూచుచుండిరి. నడుమ నడుమ వర్షము వెలిసినతరువాత వెలిఁగోఁచుచున్న చిన్ని మెఱుపు లఁగలవలెనే యాసుందరులయరుణాధరప్రదేశములందు ముసిముసి నగవు వెల్లివిరియుచుండెను. ఇందులకుఁ గారణ మేమైయుండు నని యావృద్ధురాలు వెనుదిరిగి చూచెను. వెనుక నొకదేవీప్రతిమ నిలుఁవ బడియుండెను.

చంద్రకాంతశిలానిర్మితమో యనునట్లు మనోహరమై సకల శోభామయమై యున్నయావిగ్రహము నావృద్ధవనిత తెప్పవాల్పక తదేకదృష్టితోఁ జూచుచుండెను. ఆహా! ఏమి యీసౌందర్యము! వృద్ధురాలి నేత్రదృష్టి తగ్గుటవలన స్పష్టముగాఁ జూచుట కసమర్థురాలై యున్నను, చూచినంతవరకు "ఇది చంద్రకాంతశిలాచిత్రము కాదనియును, నిర్జీవప్రతిమయం దింతటిమనోహర కాంతియుండఁ దని యును, తెలిసికొనియెను. ఆమె చూచుచుండఁగనే యావిగ్రహము మెల్లమెల్లగ నవ్వెను. ప్రతిమ యెన్నడైన నవ్వుట కలదా? అప్పుడు వృద్ధురాలు "ఇది ప్రతిమకాదు" అని నిశ్చయించుకొనియెను. సోగలై, వినీలకనీనికావిలసితంబులై, విశాలములై, చంచలములై, లావణ్యమయంబులై యొప్పారు నాకనుదమ్ములు రెండు నావృద్ధురాలిని చూచుచు నవ్వుచుండెను.

ముదుసలికి నోట మాట రాలేదు. ఇటు నటు చూచెను. కాని యేమియును తోఁచలేదు. వికలచిత్తయై యాసుందరులవంకఁ జూచి "అమ్మా! మీ రైనను చెప్పఁగూడదఁటమ్మా"! అనియెను.

ఒకసుందరి నవ్వు నాఁపికొనలేకపోయెను. తనంతట తానే హాసమును బయలువెడలెను. నవ్వి నవ్వి నిలువలేక తిరుగాడ నాఁ

భించెను. అని యంతయును చూచి వృద్ధురాలు విస్మయవిహ్వలయై యేడువనారంభించెను.

అప్పుడా ప్రతిమ మాటలాడఁజొచ్చెను. అతి మధురస్వరముతో "ఏమమ్మా! ఎందుల కేడ్చెదవు?" అని యడిగెను.

"ఇది చిత్రప్రతిమ కాదు. నిజమైన మానుషమూర్తి—రాజ మహిషియో, రాజకుమారియో యైయుండవచ్చును." అని వృద్ధురాలనుకొని సాష్టాంగప్రణామము చేసెను. ఆనమస్కారము రాజకులమునకుఁ గాదు ఆమె సౌందర్యమునకు వృద్ధురాలు తాను చూచిన సౌందర్యమునకుఁ బ్రణతురాలయ్యెను.

రెండవ ప్రకరణము

చిత్రపటమును తన్నుట

చిత్రములనమ్ము వృద్ధురాలు నమస్కరించిన యాభువన మోహనసుందరీమణి రూపనగర రాజకుమారిక. ఆమె పేరు చంచల కుమారి. వృద్ధురాలియెదుట నింతవఱకుఁ బరిహాసము లాడుచున్న సుందరు లామె చెలికత్తెలును, పరిచారికలు నైయుండిరి. చంచల కుమారి వారి పరిహాసవచనములను వినుచు నవ్వుచుండెను. వృద్ధురా లేడ్చుటకుఁ బ్రారంభించినతోడనే యామెనుగూర్చి మధురస్వరముతో 'నీవెవ్వతెవమ్మా!' అని యడిగెను.

సఖులామె వృత్తాంతమును తమ చెలితోఁ దెలుపవలయుననునాత్రముతో నున్నవారు కావున "ఆమె రూపపటము లమ్ముటకు తీసికొనివచ్చినది" అని చెప్పిరి.

చంచలకుమారి—అట్లయిన మొదల మీరిట్లేల నవ్వుచుంటిరి!

కొందఱుకొంచెము వెలవెలపోయిరి. చీపురుమాటచెప్పి నవ్వించిన యామెమాత్రము "మాదోషమేమి? ఈముదుసలి యట్టి బాదుషాలపటములను చూపించినది. అందువలన మాకు నవ్వాఁగినదికాదు, మనరాజుగారి చిత్రశాలయందు, షాజహాను, జహాంగీరు మొదలగు బాదుషాల చిత్రపటము లెన్నిలేవు?" అనియెను.

వృద్ధు—లేకేమమ్మా! ఒకటి యున్నయెడల నింకొకటి తీసికొనఁగూడదా?

రాజకుమారి "నీయొద్దనున్న చిత్రపటము లన్నియును జూపింపుము" అని యడిగెను.

వృద్ధురా లొక్కొక్క చిత్రపటమునే తీసి రాజకుమారికి చూపించుచుండెను. అక్బరు, జహాంగీరు, షాజహాను, నూర్జహాను, నూర్మహాల్, మొదలగు వారిచిత్రపటములను చూపించెను. రాజపుత్రిక నవ్వుచు చూచి వానిని తిరిగి యిచ్చివైచి "మామందిరమునందనేక చిత్రపటము లున్నవి. హిందూరాజుల చిత్రపటము లున్నవా?" అనియెను,

వృద్ధురాలు "అందుల కేమికొదవ?" అని చెప్పి మానసింహుఁడు, వీరబలుఁడు, జయసింహుఁడు మొదలగువారి చిత్రములను చూపించెను. రాజపుత్రి వానిని తిరిగి యిచ్చివైచి "వీనిని నేను తీసికొనను. వీరు హిందువులు కారు. ముసల్మానుల బానిసలు"అనియెను.

వృద్ధురాలు "అమ్మా! ఎవ్వరెవ్వరిబానిసలో నేనెఱుఁగను. నాయొద్దనున్న వానిలో నీయిష్టమువచ్చినవానిని తీసికొనవచ్చును" అనియెను,

ముదుసలి చిత్రములను చూపించుచునే యుండెను. రాజకుమారిక వెదకివెదకి రాణాప్రతాపసింహుఁడు, రాణాఅమరసింహుఁడు, రాణాకర్ణుఁడు యశోవంతసింహుఁడు మొదలగువారి చిత్రపటములను

తీసికొనియెను. వృద్ధురాలొక చిత్రపటమును దాఁచి యుంచుకొని యెను. దానిని రాజకుమారికి చూపింపలేదు.

రాజకుమారి "ఆదాఁచికొన్న చిత్రపట మెవ్వరిది?" అని యడిగెను. వృద్ధురాలు మాటాడలేదు. రాజపుత్రిక మరల నడిగెను.

వృద్ధురాలు భయముతోఁ జేతులుజోడించుకొని "నాయప రాధము మనసునం దుంచుకొనవలదు. కొంచెము పొరపాటుపడి యితరపటములతోఁ గూడ దీనిని తీసికొనివచ్చితిని" అనెను.

రాజకుమారి—అంతభయ మెందులకు? చిత్రపటమును చూ పించుటకు భయ మెందులకు?

వృద్ధు—చూపించుటవలనఁ బ్రయోజనము లేదు. అది మీ వంశమునకు శత్రువైనవాని చిత్రపటము.

రాజకు—ఎవ్వరిది?

వృద్ధు—(భయముతో) రాణా రాజసింహునిది.

రాజకుమారిక—(చిఱునవ్వునవ్వుచు) స్త్రీజాతికి వీరపురుషు లెప్పుడును శత్రువులుకారు. నేనాచిత్రపటమును తీసికొనియెదను.

వృద్ధురాలు రాజసింహునిచిత్రపటమును రాజకుమారిచేతి కిచ్చెను. రాజకుమారి యా చిత్రమును చాలసేపు చూచెను. చూచుచుండఁగనే యామెముఖము ప్రఫుల్లమయ్యెను. కన్నులు విస్ఫారితము లయ్యెను. ఆమె భావమును గనిపెట్టి చెలి యొకతె నన్ను గూడ నాచిత్రము నొకసారి చూడనిమ్మని కోరెను. రాజకుమారి యాపటమును చెలిచేతికిచ్చి "నేత్రపర్వముగాఁ జూడఁదగినదానిని చూడుము" అనియెను.

ఆచిత్రపటము చెలికత్తెలందఱిచేతులలో నొక్కసారితిరిగెను. రాజసింహుఁడు యావనపురుషుఁడు కాఁడుగాని యాతనిచిత్రమును జూచి యందఱును ప్రశంసింప నారంభించిరి.

వృద్ధురా లదియంతయును చూచి యాచిత్రమునకు రెట్టింపు వెల గాఁబట్టవలయు నని కొంచె మాసపడి "ఠాకురాణీ! వీరపురుషుల ప్రతిబింబపటములు కావలసియున్న యెడల నింకను కొన్ని యున్నవి. కాని యింతటిమహావీరుఁ డీపృథ్వీతలంబున మఱియొకఁడు లేఁడు, అని చెప్పి మఱియొకపటమును దీసి రాజకుమారిచేతి కిచ్చెను.

రాజకు—ఇది యెవ్వరిప్రతిబింబము?

వృద్ధ—అలంగీరుబాదుషా చిత్రపటము.

రాజకు—సరియే. తీసికొనియెదను.

అని చెప్పి రాజకుమారి తన పరిచారికలను పిలిచి మనము తీసికొన్న చిత్రపటములమూల్యమును తెచ్చి యీవృద్ధురాలి కిచ్చి వేయుమని చెప్పెను. పరిచారిక సొమ్ము తీసికొనివచ్చుటకై వెడలి పోయెను. ఇంతలో రాజకుమారి తనచెలికత్తెలం బిలిచి "రండు! మన మిక్కడ నొకవినోదమును చేయుదము" అనియెను. విలాస ప్రియ లగువయస్యలెల్లరును రాజపుత్రికను సమీపించి "చెలీ! ఏమి వినోదము?" అని యడిగిరి.

రాజకు—ఈయలంగీరుని చిత్రపటమును నేలపై బెట్టుచున్నాను. ఒక్కొక్కతెయును వచ్చి తనయెడమకాలితో నొక్కొక్కతాపు తన్నవలయును. ఎవ్వరితాపువలన నాతనిముక్కు బ్రద్దలగునో చూతము.

ఈమాటలను విని సఖులందఱును వివర్ణవదన లైరి. అందొక్కతె "కుమారీ! నీవాక్కునుండి యింతటిమాట వెలువడగూడదు. గోడలకుఁగూడఁ జెవులున్నవి. ఈమాట యానోట నానోటఁ బడి దేశమున వ్యాపించెనేని రూపనగరదుర్గముపై నొక్కఱాయియైన నిలుచుట కష్టము." అనియె.

రాజకుమారి యామాటలను విశ్వసింపక నవ్వుచు చిత్రపట మును నేలపై బడవైచి "ఎవ్వరు తన్నెదరో తన్నుడు" అనియెను.

ఎవ్వరును ముందునకు బోవ సాహసింపరైరి. నిర్మల యను చెలి యొక్క తెమాత్ర మారాజకుమారివదనమండలమును తనకోమ లకరపంకజంబున నాచ్ఛాదించి నవ్వుచు "ఇక నెన్నడు నిట్టిమాట లాడకుము' అనియెను.

చంచలకుమారి యమూల్యమణిమయాలంకార శోభితంబగు తనవామపాద పల్లవము నెత్తి యౌరంగజేబు చిత్రపటముపైనుంచెను చంచలకుమారి పాదమునూది కొంచెముకొంచెముగ నదిమెను. చిట చిటమని చప్పుడయ్యెను. ఔరంగజేబుబాదుషావారి ప్రతిబింబము రాజకుమారిక పాదములక్రిందఁబడి పొడిపొడియైపోయెను.

అది యంతయును జూచి సఖులందఱును "ఎంతప్రమాదము! ఎంతపని జరిగినది!' అని యనుకొనుచు గడగడ వడఁకిపోవుచుండిరి.

రాజకుమారి నవ్వుచు "పిల్లలు బొమ్మలనుపెట్టి బొమ్మల పెండ్లిండ్లు మొదలగు నాటలమూలమున కోరికలఁ దీర్చుకొనునట్లే నేనును మొగలుబాదుషా మొగముపైఁ దన్నవలయునను నాశ తీర్చుకొంటిని.' అని చెప్పి నిర్మలవంకఁజూచి "సఖీ! నిర్మలా! పిల్లల యాశ తీరినది. నే నెప్పటికైనను నిజముగా నౌరంగజేబు ముఖము పైనిట్లే——'

ఆవాక్య మింకను పూర్తికాకుండఁగనే నిర్మల రాజపుత్రి ముఖమును మూసివైచెను. వాక్యము పూర్తికాలేదు. కాని దాని యర్థముమాత్ర మందఱికిని తెలిసిపోయెను. వృద్ధురాలి హృదయము కంపించిపోవుచుండెను. ఇంతటి ప్రాణోపద్రవకరమైన సంభాషణము జరుగుచున్న యాస్థలమునుండి యెప్పుడు తప్పించుకొనిపోయి సుఖ పడుదునా యని యావేగపడుచుండెను అంతలో చిత్రపటము లమూ

ల్యమును వచ్చెను. ఆధనము చేతిలో బడినదో లేదో కాని వృద్ధురా లాస్థలమును విడిచి యూర్ధ్వశ్వాసముతోఁ బారిపోయెను.

ఆమె యిల్లుదాటినతోడనే నిర్మలయు నామె వెనుకనే పరుగెత్తికొని వచ్చి యామె చేతిలో నొక మొహరీనుంచి 'ఓముసలిదానా! నీవు విన్నమాట మఱియెవ్వరిచెవినైనను వేయవలదు. మారాజకుమారినోటి కడ్డములేదు. ఇంకను చిన్నపిల్ల' అని చెప్పెను.

ముసలిత మొహరీని తీసికొని 'ఏమమ్మా! ఎంతమాట యంటిరి ఈమాట యెవ్వరికైనఁ జెప్పదగిన మాటయా! ఈసంగతి నేను మాత్ర మెఱుఁగనా! అనియెను. నిర్మల సంతోషముతో వెనుదిరిగి పోయెను.

——

మూఁడవ ప్రకరణము

చిత్రపట పరీక్ష

మఱునాడు చంచలకుమారి యొక్క తెయే కూర్చుండి వెలకుఁ దీసికొన్న చిత్రపటముల నన్నిటిని చూచుచుండెను. అప్పుడు నిర్మలకుమారికూడ వచ్చి కూర్చుండెను. ఆమెనుచూచి చంచల "నిర్మలా! వీరిలో నెవ్వరిని నీవు పెండ్లిచేసికొనుట కిష్టపడియెదవో చెప్పుము' అనియెను.

నిర్మల—నేను పెండ్లియాడ నిశ్చయించుకొన్న యాతని చిత్రపటమును నీవు కాలితో దన్ని పగులగొట్టితివి.

చంచల—ఔరంగజేబునా?

నిర్మల—నీకింత యాశ్చర్య మెందులకు?

చంచ—ఆదురాత్మునే?

నిర్మల—చెడ్డవానిని వశముచేసికొనుటయే నాకు మిగుల నానందము నేను పులిని పెంచుచుండుట నీవెఱుంగవా? ఎప్పటికైన నేనా యౌరంగజీబును పెండ్లిచేసుకొనవలయు ననియే తలంచుకొను చుంటిని.

చంచల—ముసల్మానునే?

నిర్మ—నా చేతులలోఁ బడినయెడల నౌరంగజీబుకూడ హిందువు కాఁగలఁడు.

చంచ—ఛీ మూర్ఖురాలా! చావఁగూడదా?

నిర్మ—అందుల కాక్షేపణము లేదు. కాని, నీవు త్రిప్పి త్రిప్పి చూచుచున్న చిత్రపట మెవ్వరిదో? ఆసంగతిమాత్రము తెలిసికొని తరువాత నట్లే చచ్చెదను.

చంచలకుమారి యింతవఱకును తాను చూచుచున్న చిత్రమును దగ్గఱనున్న చిత్రములతోఁ జేర్చివైచి "నే నేచిత్రమును చూచుచుంటిని? నిష్కారణముగా నితరులపై దోషారోపణము చేయుట యేమిలాభము? నేనే చిత్రమును చూచితిని?' అనియెను.

నిర్మల నవ్వుచు "నీవొక యాలేఖ్యమును చూచుచుంటివి. రాజకుమారీ! నీకింతకోప మెందులకు? ఈచిత్రపటములలో నెవ్వని ముఖము ప్రసన్నమై యుండునో వెదకి తీయఁగలను" అనియెను.

చంచల—అక్కరు బాదుషాచిత్రమా?

నిర్మల—ఆతని పేరెత్తినంత మాత్రముననే రాజకన్యకలు చీపురుగట్ట తీసికొందురు. అది కానేకాదు.

నిర్మల యిట్లు చెప్పి చిత్రపటములున్నతట్టు దీసికొని "నీవు చూచుచున్న పటమునకు వెనుకవైపున నొక నల్లనిచుక్కయున్నది, దానిని నేను కనిపెట్టితిని. ఆగుర్తునుబట్టియే వెదకుచుంటిని" అని చెప్పుచు నొకపటమును దీసి చంచల చేతికిచ్చి "దీనినే నీవు చూచు కొనుచుంటివి" అనియెను.

చంచలకుమారి కోపముతో "నీ కేమియు పనిలేదు, ఎదుటి వారి యొడలు మండించుటయే నీపని. దూరముగఁ బొమ్ము" అనియెను.

నిర్మ—నేను పోను. ఈముసలిరాజు చిత్రమును చూచుకొను చుండుట కేనా నీవుదీనిని తీసికొంటివి?

చంచ—ముసలిరాజా? నీకుఁ గన్నులున్నవా పోయినవా?

మాటలాడుచున్న నిర్మల, చంచలకుమారి కోపమును వృద్ధిచే యవలయునను నుద్దేశముతోఁ జిఱునవ్వు నవ్వెను. నిర్మల మిగుల సౌందర్యవతి. ఆమందహాస మామె సౌందర్యమును ద్విగుణితముగాఁ జేసెను. నిర్మల నవ్వుచు "ఈపటమునందు ముసలితనము నీకగపడక పోవచ్చును. మహారాణా రాజసింహున కిద్దఱుకుమారులు పెద్దవా రున్నారని జనులు చెప్పుదురు" అనియెను.

చంచల—అదియేమి? రాజసింహునిపటమా? అది యెవ్వ రెఱుఁగుదు రమ్మా!

నిర్మ—ఈపటము నిన్ననేకాదా తీసికొంటివి. నిన్నటిమాట నేఁటికే మఱపా? ఆతనికి వయసును చెల్లినది—అంతటి సౌందర్య వంతుఁడును లేఁడు. అగపడుటలేదా? నేను బాగుగఁ జూచితిని.

చంచ:— క. గిరిజాత భస్మచర్మాం
బరు, లోపాముద్ర కుంభ ♦ భవుని; సుకన్యా
తరుణి చ్యవనర్షిఁ; గోరరే?
వరసతులు వరింత్రు పీర ♦ వరుల నెట్లైనన్.

అని చదివి యూరకుండెను.

నిర్మ—రాజకుమారీ! ఇటు చూడుము. నీవే నిన్ను బలిచేసి కొనినట్లున్నది. దుర్లభుఁడైన రాజసింహుని నెట్లు పొందఁగలవు?

చంచ—పొందవలయు ననిఘే తలంచుచుంటినా? నీ వారం

గజీబును పొందవలయుననియే స్మరించుచుంటివా?

నిర్మ—నేను పరిహాసమున కాతని వరించితిని. నీవుకూడ రాజసింహు నట్లే తలంచుచుంటివా?

చంచ—నాకును నట్టిభాగ్యము లభింపదు. ఈజన్మమునం దీక నాసంసారసౌఖ్యము వ్యర్థమై పోయినది.

నిర్మ—రాజసింహుఁడు—ఏమీ! చెప్పుము! చిత్రదర్శనమాత్రముననే యిట్లయిపోయితివా?

చంచ—ఏది యెట్లగునో నీకును నాకును దెలియునా? ఏమయి నదియో యెవ్వ రెఱుఁగుదురు?

మేమును నట్లే చెప్పెదము. చంచలకుమారి యెట్లైనదియో మేమును చెప్పఁజాలము. అనురాగము మనుజులయందుఁ బుట్టుట సహజము. ... పటము మనుష్యుఁ డగునా? పటమును విడిచి యాజనునియందే ధ్యానము నిల్పినయెడఁ గావచ్చును. మొట్టమొదట నేదైన మనస్సునందుంచుకొని యనంతరము చిత్రపటమును స్మరించుకొన్న యెడలఁ గావచ్చును. స్వప్నమైనను నట్లే. చంచలకుమారి కేమైనయట్టియవస్థ కలిగినదా! ఆపదునెనిమిది వత్సరముల ప్రాయము గలతరుణీమణి హృదయావస్థనుగూర్చి మేమెట్లు తెలియఁజెప్పఁ గలుగుదుము?

చంచలకుమారిహృదయ మెట్లుండిన నుండనిండు! ఆమె కోమల హృదయమున నుదయించిన యగ్నిహోత్రము నూది ప్రజ్వలింపఁజేయుట మంచిపనికాదు. ఏమన, ముందు చాలవిపత్తు రానై యున్నది.

నాలుగవ ప్రకరణము.

వృద్ధురాలి శపథము.

చిత్రములను విక్రయించినయావృద్ధకాంత యటనుండి బయలు దేరి తనయింటికి వచ్చెను. ఆగ్రా యామెనివాసస్థానము. ఆమె దేశ దేశములకును బోయి చిత్రపటముల నమ్ముకొనుచుండును. ఆమె రూపనగరమునుండి యింటికి వచ్చునప్పటి కామెకుమారుఁడును వచ్చియుండెను. అతఁడు డిల్లీపట్టణమున వ్యాపారము చేయుచుండెను.

వృద్ధురాలు రూపనగరమునకుఁ బోయినవేళ మంచిదికాదు. చంచలకుమారి యొనరించిన సాహసకార్యమును కన్నులారఁ జూచిన యామె కాసంగతుల నెవ్వరికైనఁ జెప్పవలెనని మనసు చలించిపోవు చుండెను. నిర్మలకుమారి యామెచేతిలో నొక మొహిరీనుంచి "ఈ సమాచారము నెవ్వరికిని దెలియనీయవలదు" అని చెప్పకయే పోయిన మొదల వృద్ధురాలి హృదయమున నింత గందరగోళము పుట్టకపోయియే యుండును. ఆసమాచారము వెలివడుచుట కెంత యాటంకమున్నదో యంతకంటె హెచ్చు వ్యాకులభావము గూడ నామె హృదయమును గలఁగించుచుండెను. వృద్ధురాలేమి చేయగలదు? రెండవకంటివాని కెఱుకపడనీయ నని యొట్టుపెట్టుకొని వచ్చినది. అంతేకాక యామెయొద్ద నొక మొహారీని లంచముగాఁ దీసికొని యున్నది. ఆసమాచారము ప్రకటమయ్యేనేని బాదుషామూలమున చంచలకుమారికిఁ బాలగష్టములు ప్రాప్తించు ననికూడ నెఱిఁగి యున్నది. ఉన్నట్లుండి యావార్త ప్రచురపఱచుట మంచిపనికాదు కాని, యామెమనసు కాహారము సహించుట లేదు. రాత్రులయందు

నిద్రపట్టుట లేదు. తుట్టతుద కీమాట నెవ్వరికిని దెలియఁజేయ గూడదని తనలోఁదానే శపథము చేసుకొనియెను. ఇట్లు చేసికొన్న యనంతరమే యా మొకుమారుఁడు భోజనమునకుఁ గూర్చుండెను. వృద్ధురాలు తనకుమారుని కంచములో రొట్టెయును మఱికొన్ని భక్ష్యములను వడ్డించి "అబ్బాయీ! భుజియింపుము. పార వేయకుము. రూపనగరమునుండి వచ్చి నేఁటి దినములో నీకొఱకు చేసితిని. ఎట్లు చేసితినో చెప్పఁజాలను. ఎన్నఁడు నిట్లు చేయలేదు. ఇఁక నెప్పుడు నిట్లు చేయఁజాలను" అనియెను.

కుమారుఁడు భోజనముచేయుచు "అమ్మా! రూపనగర సమాచారము లేమో చెప్పెదనంటివే! చెప్పెదవా?" అనియెను.

తల్లి—అబ్బాయీ! నోరెత్తఁగూడదు. ఆమాట నోటినుండి వెడలఁదగినది కాదు—నేనేమిచెప్పితిని? మఱచిపోయి యేమేమియో చెప్పియుందును.

చంచలకుమారిమాటలు తన హృదయమును గలఁచివేయుచుండుటచే నామె తనకుమారునితో నేమి మాటలాడుచుండెనో తెలిసికొనఁజాలకుండెను. ఇట్టి తల్లిమాటలను విని కుమారుడు "ఊర కంటివేమి? అది చెప్పఁగూడదా యేమమ్మా!" అనియెను.

తల్లి—చెప్పఁదగినమాట కాదు నాయనా!

కుమా—అది యెట్టిమాట? ఎందులకుఁ జెప్పఁగూడదు?

తల్లి—మఱేమియును లేదు, రూపనగర రాజకుమారికమాట.

కుమా—ఆమె చాల సుందరి యనియా? ఇదియేనా మిగుల రహస్యమైనమాట.

తల్లి—అదికాదు—ఆదురాత్మురాలి కెంతపొగరు!—అయ్యో దైవమా! నేనేమని చెప్పివైచితిని?

కుమా—రూపనగర రాజకుమారి యనగా నెవ్వరు? ఆమె

షాగరస నెట్టిది? నీవెందులకుఁ జెప్పఁగూడదు? నేనేల వినఁగూడదు?

తల్లి—అది చాల షాగరెక్కియున్నది. నిశ్చయముగాఁ బాదుషావారినిగూడ లక్ష్యము సేయుటలేదు.

కుమా—పాదుషాను తిట్టియుండవచ్చునని తోఁచుచున్నది.

తల్లి—తిట్టుటా? అంతకంటెను హెచ్చుపని.

కుమా—అంతకంటెను హెచ్చుపనియా? ఏమిచేయును? పాదుషావారిని పొడిచివేయఁజాలదుగదా!

తల్లి—పొడిచివేయుటకంటెను హెచ్చుపని.

కుమా—పొడిచివేయుటకంటెను దారుణమైనకృత్యమా?

తల్లి—అబ్బాయీ! ఇంక నన్నడుగకుము—నేనామెసొమ్ము దినియుంటిని.

కుమా—అమ్మా! ఆమెసొమ్ముఁ దినుటయెట్లు?

తల్లి—ఆమె నాకొకమొహరీ నిచ్చినది.

కుమా—ఎందులకు?

తల్లి—ఆమెచేసిన దారుణపాపకృత్యమునుగూర్చి నేనెవ్వరితోడను చెప్పకుండుటకు—

కుమా—మంచిది. నాకుఁగూడ నొకమొహరీ నీయఁగూడదా?

తల్లి—ఎక్కడ నున్నది నాయనా?

కుమా—అట్లయినయెడల నాతోఁగూడఁ జెప్పరానిమాట యెంతమాటయో?

తల్లి—మరియేమియును లేదు—పాదుషావారి చి—త్ర—ప—ట—మును— అయ్యో! అయ్యో! మాట నోటినుండి వెడలిపోవుచున్నది.

కుమా—చిత్రపటమును చిమఁగఁగొట్టినదా?

తల్లి—అయ్యో! బిడ్డా! పాదములతోఁదన్ని తుత్తునియలుగఁ

జేసినై చినది—అయ్యో! నేనవిశ్వాసిని నైతిని.

కుమా—ఇందు నీయవిశ్వాసమేమున్నది? నీవుతల్లివి. నేను బిడ్డను. నాతోఁ జెప్పినంతమాత్రమున నేమి?

తల్లి—అబ్బాయీ! ఈమాట ఎవ్వరితోడను చెప్పకుము.

కుమా—నీవు స్పష్టముగాఁ దెలుపుము. నేనెవ్వరితోడను దెలుపువాఁడనుగాను.

అప్పు డావృద్ధురాలు చిత్రపటములనుగూర్చి జరిగినవృత్తాంత మంతయును సమగ్రముగ, రసవంతిముగఁ దెలియఁజెప్పివైచెను.

ఐదవప్రకరణము

దరియాబీబీ

ఆవృద్ధురాలి కుమారుని పేరు ఖిజర్ షేక్. చిత్రపటములను లిఖియించి యిచ్చువాఁ డాతఁడే. ఆతనియంగడి ఢిల్లీనగరమునం దుండెను. ఆతఁడు తల్లియింటియం దొకటిరెండుదినము లుండి ఢిల్లీకిఁ బోవుచుండును. ఢిల్లీయం దాతకొకబీబీ యుండెను. ఆమె యెప్పుడు నాతని యంగడియందే యుండును. ఆమె పేరు ఫాతిమాబీబీ. ఖిజరు తనతల్లివలన వినినరూపనగరవృత్తాంత మంతయును ఫాతిమాతోఁ జెప్పి "నీవిప్పుడే దరియాబీబీయొద్దకుఁ బోయి యామెమూలమున నీసమాచారమంతయును బేగమువారికి విక్రయించినయెడల నేమైనఁ గొంతధనము చిక్కఁగలదు" అని చెప్పెను.

దరియాబీబీ వారియింటిపొరుగుననే నివసించియుండుటచే నా

యింటిలోనుండియే దరియాబీబీగృహమునకుఁ బోవుట కొకమార్గము కూడ నుండెను. కావున ఫాతిమా మేలిముసుఁగు లేకుండఁగనే యామెయింటికిఁ బోయెను.

పాఠకుల కిప్పుడు ఖజరునుగూర్చిగాని, ఫాతిమానుగూర్చిగాని విశేషపరిచయమును గలిగింపవలసినయవసరము లేదు. కాని, దరియా బీబీనిగూర్చిమాత్రము కొంచెము దెలుపవలసియున్నది. దరియాబీబీకి నిజమైనపేరు దరీరఉన్నీసా అని యుండవచ్చును. కాని, యాపేరుతో నామె నెవ్వరును పిలుచుటలేదు. దరియాబీబీ యనియే పిలుచు చుండిరి. ఆమెకుఁ దల్లిదండ్రులు లేరుకాని యక్కగా రొక్కతె యుండెను. అంతేకాక యింకొకముసలి కూడ నుండెను. ఆమె యింటియందు మగవా రెవ్వరును లేరు. దరియాబీబీవయసు పది నేను సంవత్సరములకంటె హెచ్చుగా నుండదు. ఆమె చాల సుందరి.

ఆమెయక్కగారు మంచిమంచియత్తరులు, సుర్మాలు మొదల లగుమనోహరవస్తువులను జేయుచుండును. అందువలననే యామెకు దినము గడచుచుండును. దరియాబీబీ పల్లకియందుఁగాని బండియందుఁ గాని కూర్చుండి దొడ్డవారియిండ్లకుఁ బోయి యావస్తువుల నమ్ము చుండును. పాప మాపేదరాలు రాత్రికాలములయందు కాలి నడకను గూడఁ బోవుచుండును. బాదుషావారియంతఃపురమునకుఁ బోవుట కెవ్వరికి నధికారములేదు. ఇతరులగు స్త్రీలుఁగూడఁ బోరాదు. కాని, దరియాబీబీకిమాత్ర మచ్చటికిఁ బోవుట కొకయుపాయ ముండెను. దానినిగూర్చి ముందు తెలిపెదము.

ఫాతిమాబీబీ వచ్చి చంచలకుమారి వృత్తాంతమంతయును దరియాబీబీకిఁ దెలిపి "ఈసమాచారమును విక్రయించి ధనము తేవ లయు" నని చెప్పెను.

"అట్లయినయెడల రంగమహాలునకుఁ బోవలయును. అక్కడ

కుండఁబోవుట కాజ్ఞాపత్రము కావలయునుగదా! ఎక్కడ నున్నది?'' అని దరియాబీబీ పలికెను.

ఫాతిమా "నీయొద్దనే యున్నది'' అనియెను. దరియాబీబీ యొక్క పట్టము (పటకా) ను దీసి దానిలోనుండి యొకకాగితమును దీసికొని త్రిప్పి త్రిప్పి చూచి "ఔను. ఉన్నది'' అని చెప్పెను.

దరియాబీబీ కొంచెము సున్నాయును, ఆజ్ఞాపత్రము (పరమానా) ను దీసికొని బయలుదేరి పోయెను.

ద్వితీయ భాగము

నందనవనమునందలి నరకము

మొదటి ప్రకరణము

అదృష్ట గణనము

సంపూర్ణ కౌముదీవిలాసమున స్వచ్ఛంబులగు సికతాతలంబుల నడుమనుండి యింద్రనీలసదృశంబులగు జలతరంగములచేఁ బ్రవహించుచున్న యమునానదియొడ్డున మహానగరములలో నెల్లఁ బేరుగాంచిన ఢిల్లీనగరము మిలమిలమెఱయు మణిఖండమువలెఁ బ్రకాశించుచుండెను. అనేకములైన యమూల్యమణులచే నిర్మింపఁబడిన మినారతు స్తంభములును, బురుజులును నాకసమునిూఁదికిఁ దలలెత్తి యమునాతరంగమాలికలం బ్రతిఫలించి యందలి మెఱుంగుహారారంగుల ద్విగుణీకరింపఁజేయుచుండెను. దూరముననున్న కుతుబ్ మినారు నందలి సమున్నతశిఖరము ధూమమయ స్తంభమువలెఁ గానవచ్చుచుండెను. సమిూపమునందలి జుమ్మామసీదుయొక్క నాల్గు స్తంభము

లును నీలాకాశమును భేదించుకొని చంద్రాలోకమున విలసిల్లుచుండెను. రాజవీథుల యందలి యంగడులును, అంగడులయందలి దీపమాలికలును నగరవాసులచే నలంకరించుకొనఁబడిన పుష్పమాలికల పరిమళములును, ఒక్కచో విశదములై, మఱియొక్కచో మృదువులై వినవచ్చుచున్న నాగరకులహాసకల కలంబులును, తదీయాలంకార శింజితధ్వనులును, అన్నియు నేకమైనరకమున నందనారామవిహారామోదము గలిగించుచు మోహమును గల్పించుచుండెను. పుష్పంబుల పరిమళంబులును, అత్తరులసుగంధములును, నర్తకీజనంబులనూపురారావమును, గాయకకంఠములనుండి వెడలు సప్తస్వరంబుల యారోహణావరోహణంబులును, భేరీమృదంగకాహళాది వివిధవాద్యస్వనంబులును, కమనీయకామినీ కరతలకలితతాళధ్వనులును, ద్రాక్షానారికేళాదిమద్యంబుల ప్రవాహంబులును, మదనతీవ్రహోమ కీలానల జ్వాలాప్రసారంబులును, ఖర్జూరీపులావుల ఘుమంఘుమలును, వికట, కపట, మధుర, చతురంబులను చతుర్విధహాసంబుల విలాసంబులును, రాజమార్గప్రచారంబులగు నశ్వంబుల ఖురపుటాఘాతశబ్దంబులును, సుందరపల్యంకికావహనసముత్సాహులగు బోయల భీదత్కారావంబులును, మదగజగళఘంటికాచటుల నిస్వనంబులును, వివిధశకటచక్రవిరావంబులును, సకలజనహృదయ రంజకంబులై యులరారుచుండెను.

నగరమధ్యమునందలి గుజ్జారు, చాందనిచతుష్పథముల యందు రాజపుత్రులును, తురకలును తురగముల నధిష్ఠించి ప్రచారము సేయుచు జాగరూకులై కాచికొనుచుండిరి. ప్రకాశమునందలి యమూల్య పదార్థము లన్నియుఁ దరతరములై, [illegible]లై యచ్చోఁ జేరియుండెను. అందందు మార్గమధ్యమున నర్తకులు సారంగను వాయించుచు గానము చేయుచుండిరి. వా[illegible]ములవారు

వాద్యములు సేయుచుండిరి. వేనవేలు జనులు గుంపులుగుంపులై చేరి చూచుచుండిరి. అన్నిచోటులకంటెను జ్యోతిష్కుఁడు కూర్చుండి యున్న స్థలమున హెచ్చుమందిజనులు గుంపులు గూడియుండిరి. మొగలాయి బాదుషాల కాలమునందు జ్యోతిష్కులకుఁ గలిగిన గౌరవము మఱియేకాలమునందును గలుగలేదని తోఁచుచున్నది. వారు జ్యోతిశ్శాస్త్రమునకు వశులై యుండిరి. ఆకాలమునందు జ్యోతిషమునుచూచికొనక యెట్టిదొడ్డకార్యమునందైనను ప్రవేశించుట లేదు. ఈగ్రంథమునందు వర్ణింపఁబడిన చరిత్రకాలమునకుఁ గొంచెము పూర్వముక్రిందట ఔరంగజేబుకనిష్ఠకుమారుఁడైన యగ్బరనునాతఁడు రాజవిద్రోహియై ప్రతిఘటించి యుండెను. అయిదువేలమంది రాజపుత్రసైనికు లాతనికి సాహాయ్యము నొసరించుచుండిరి. ఔరంగజేబునకు స్వల్పసైన్యముమాత్రమే యుండెను. కాని జ్యోతిష్కులవాక్యములపై నమ్మకముంచి యగ్బరు తనసేనలను దీసికొని బయలుదేరుటకుఁ గొంచెమాలస్యముచేసెను. ఈసమయము నెఱింగి తన నేర్పుచే నౌరంగజేబు పనిచేసి యగ్బరునిప్రయత్నము విఫలముగఁజేసివైచెను.

డిల్లీయందు చాందనీయను చతుష్పథమునందు జ్యోతిష్కుఁడు చిత్రాసనము వేసికొని, పుస్తకమును మణికట్లపై నుంచుకొని, తలపైనొక యుష్ణీషమును ధరించి కూర్చుండి యుండెను. చాలమంది స్త్రీలును పురుషులును తమతమయదృష్టములను తెలిసికొనవలయుననునభిలాషతో నాతని బరివేష్టించి యుండిరి. అంతఃపురస్త్రీలుగూడ నాజనసమూహములో నుండి పోయి తమతమయదృష్టములను తెలిసికొనుటకు సంకోచపడుచుండిరి. జ్యోతిష్కుఁడు మాత్ర మొక్కఁడే. జనులు నలుదెసలనుండియును వచ్చి స్థలము లేకుండఁ గ్రిక్కిరిసియుండిరి. ఆగుంపునకు వెలుపల నొకయువతీమణి మేలిముసుఁగు వైచికొని యటునిటు తిరుగాడుచుండెను. ఆమెకు

జ్యోతిష్కునియొద్దకుఁ బోవలయుననియున్నది. కాని యాజనులంద అను రాచికొనిలోనికిఁబోవుట కామె సాహసింపలేక యటునిటు చూచుచుండెను. అప్పుడా మార్గమునుండి యొక గుఱ్ఱపురౌతు పోవు చుండెను.

ఆయశ్వారోహకుఁడు యౌవనపురుషుఁడై యుండెను. బాగుగ జూచినయెడల నాతడు మొగలాయీ వంశస్థుఁ డని తోచుచుండెను. ఆతని శరీరకాంతి మిగుల రమణీయమైనది. అంతటి సుందరపురుషుడు మొగలాయీల యందు దుర్లభుడు. గౌరవార్హములైన యాతని యుడుపులను చూచినతోడనే యాతఁడొక దొడ్డయింటివాఁడై యుండునని తోపకమానదు. ఆతడెక్కిన గుఱ్ఱముకూడ నుత్తమలక్ష ణములుగల జాత్యశ్వమైయుండెను.

జనసమ్మర్దమువలన నారౌతు తనగుఱ్ఱమును మెల్లమెల్లగ నడపించుకొనుచుఁ బోవుచుండెను. అటునిటు చూచుచు నిలువబడి యున్న యాయువతీమణి యాతనిం గాంచి సమీపించి యాగుఱ్ఱమును కళ్ళెమునుబట్టి యాపి ''ముబారకుసాహేబువారా?'' అనియెను.

ముబారకు—(ఇదియేయాతనిపేరు)''నీవెవ్వతెవు'' అనియెను.

యువ—అయ్యో దైవమా! ఇంకను గుర్తు తెలియలేదా?

ముబా—దరియాబీబీయా యేమి?

దరి—అవునుస్వామీ!

ముబా—ఇక్కడ కెందులకు వచ్చితివి?

దరి—ఏమీ! నేనెల్లచోట్లకును బోవుచుందును. నీయాక్షేపణ మేమియును లేదుగద! నీవు వలదందువా యేమి?

ముబా—నేనేమియు నభ్యంతరము చెప్పుటలేదు. ఎందులకుఁ జెప్పవలయును? నీవు నాదానవు కావుకద!

ఫలించుటచే రోషన్నార పృథ్వీతలముననే యదృశ్యురాలై పోయెను. అనంతరము జేబఉన్నీసా తనమేనత్తపదవిని, మర్యాదను, ఆమెకింత వఱకుఁ బాదాక్రాంతులైన ప్రియజనులను గూడఁ దానాక్రమించుకొనియెను.

పదవి, మర్యాద యని చెప్పియుంటిమి. వానికిఁ దాత్పర్యమున్నది. బాదుషావారి యంతఃపురమునకుఁ . గొజ్జాలకంటె మఱియేపురుష ప్రవేశమును లేదు. అంతఃపురసంరక్షణమునకు స్త్రీజనము మాత్రమే యుండెను. హిందూరాజులెట్లు మున్సల్మానుకన్యకలను ప్రతీహారిణులుగ నుంచుకొనుచుండిరో, అట్లే మొగలుబాదుషాలు కూడ నేర్పఱచుకొనుచుండిరి. మొగలుబాదుషాలు తార్తారసుందరుల నంతఃపురరక్షమునకు వినియోగించుచుండిరి. వీరలందఱిపైని నొక స్త్రీ యధికారిణియై యుండును. ఆమె సేనానాయిక స్థానమునందుండుటచే నామెపదవి మిగుల గౌరవమైనదిగా నుండును. అందులకు దగినట్లు వేతనముఁగూడ నధికముగా నుండును. ఇదివఱకీపదవియందు రోషన్నార నియోగింపఁబడి యుండెను. ఆమె యాకస్మికముగా లోకాతీతమైనమహాంధకారమున నంతర్హితయైన వెనుక జేబఉన్నీసా యాపదవిని పొంది రాజాంతఃపురమునందలి యెల్లవిషయములకు నధికారిణియై యుండెను. అందువలన జేబఉన్నీసా రంగమహాలునకు (బాదుషావారి యంతఃపురమునకు రంగమహాలు, మహాలు, అను నామములుండెను.) సర్వాధికారిణి యయ్యెను. ప్రతీహారిణులు, కొజ్జాలు, దాసీలు, కాపలివారలు, బోయలు, వంటవారలు మొదలగు సేవకులెల్లరు నామెచెప్పినట్లు చేయుచు నామెకు వశ్యులై యుండిరి. అందువలన నామెయిష్టమునకు వచ్చినవారెవ్వరైన నంతఃపురమునకుఁ బోవుట కవకాశము కలుగుచుండెను.

ఆమెయాజ్ఞ ననుసరించి యంతఃపురమునకుఁ దరచుగా రెండు తరగతులజనులు వచ్చుచుఁ బోవుచుండిరి. అందొక తెగవా రామె. ప్రేమించిన శృంగారపురుషశేఖరులు; మఱియొక తెగవారు వివిధదేశ సమాచారములను విక్రయించి ధనము సంపాదించుకొనువారు.

జేబఉన్నీసా మిగుల రాజనీతివిశారద యని పైనిజెప్పియు న్నాము. మొగలుసామ్రాజ్య మనునావను నడపుయంత్ర మామె చేతిలో నున్నది. ఆమె మొగలాయిసామ్రాజ్యమును నియమించు నదృష్టదేవత యని వర్ణింపఁబడియున్నది. రాజకార్యధురంధరు లగు వారలకు విదేశసమాచారములం దెలిసికొనుట యావశ్యకమని యం దఱకును దెలిసినవిషయమే. ఎక్కడ నేమిజరుగుచున్నదో, దానిని రహస్యముగా దెలిసికొనుచుండుట వారిపని. దుర్ముఖుని ప్రభువైన శ్రీరామచంద్రమూర్తి మొదలుకొని బిస్మార్కువరకు నందఱు నిట్టిప ద్ధతి నవలంబించినవారలే. జేబఉన్నీసా యిట్టికార్యములయందుఁ జాలప్రవీణురా లగుటచే నలుదెసలనుండియు వార్తలను సంగ్రహించు చుండెను. ఇందుకొఱకామె కొందఱుజనులను నియమించియుంచెను. చిత్రపటవిలేఖకుఁ డగుఖిజరుకూడ నందులో నొకఁడు అతనితల్లి నా నాదేశములకును పోయి చిత్రముల నమ్ముకొనుచు సమాచారములను సంగ్రహించుకొని వచ్చి తనకుమారునితోఁ జెప్పుచుండును. దరియా బీబీ సహోదరియును సుర్మా, అత్తరు మొదలగువానిని విక్రయించు నెపంబున డిల్లీనగరమున సంచరించుచు నందందలివార్తలను గొనితె చ్చుచుండును. వీని నన్నిటిని దరియాబీబీ పోయి జేబఉన్నీసాకు దెలి యజేయుచుండును. ఇట్టివార్తలను దెచ్చువారికి జేబఉన్నీసా వార మున కొకసారి బహుమానముల నిప్పించుచుండును. దీనికే వార్తావి క్రయమని మీఁదఁ జెప్పియుంటిమి. సంవాదవిక్రయార్థమై దరియా బీబీ రాజాంతఃపురమునఁ బ్రవేశించుటకు జేబఉన్నీసా యామె కొక

యాజ్ఞాపత్త్రిము (పరమానా) నిచ్చియుండెను. అందలి రహస్యమే మనగా దరియాబీబీ సుర్మావిక్రయించు నెపమున నెప్పుడైనను వలసి నప్పుడు మహాలునకు బోవచ్చును.

కాని దరియాబీబీ యానాఁడంతఃపురమునఁ బ్రవేశించు సమయమున నాకస్మికముగ నొకయంతరాయము కలిగెను. ముబారకు ఖాను రంగమహాలునఁ బ్రవేశించి యుండెను. దరియాబీబీ యప్పుడే లోనికిఁబోక కొంతసేపు వేచియుండి తరువాత నంతఃపురమునఁ బ్రవేశించెను.

ఆమె పోవునప్పటికి ముబారకు జేబఉన్నీసావిలాసగృహము నందే యుండెను. దరియాబీబీ చాటుననుండి చూచుచుండెను.

మూఁడవ ప్రకరణము.

ఐశ్వర్య నరకము.

మహానగరమైన డిల్లీయందు డిల్లీదుర్గము సారభూతమైనది. దుర్గమునందు ప్రసిద్ధమైనది రాజప్రాసాదమాలిక. ఆరాజప్రాసాదములయం దున్నంతటి ధనరాశి, అంతటి రత్నరాశి, అంతటిరూపరాశి మఱియు నంతటిపాపరాశి, యీభారతవర్షమునం దంతటను ప్రోవు చేసి చూచినను గానరాదు, రాజప్రాసాదములయందు మనోహరమైన యతఃపురము, రంగమహాలు. ఇది కుబేరకందర్పులకు రాజధానియై యుండెను. ఇందు సూర్యచంద్రకిరణ ప్రసారమే లేదు. యముఁడుగూడ రహస్యముగనే గాని బహిరంగముగా నందుఁ బ్రవేశింపఁజాలఁడు. అట వాయువునకుఁగూడ గమనరోధము కలదు. అక్కడనున్న చిన్నచిన్న మందిరములన్నియును మిగుల జిత్రములై

నవి. చంద్రకాంత శిలానిర్మితములును, నవరత్నఖచితములునగు నిట్టి రమణీయమందిరములు మఱియెచ్చటను లేవు; స్వర్గమునందలి నందనారామమును నిందించునట్టి యుద్యానవనమాలికలును మఱియొకచో లేవు. రంభోర్వశీమేనకా తిలోత్తమాద్యప్సరల గర్వనిర్వాపణంబు చేయఁజాలు త్రిలోకమోహనాకార లగురమణీమణులు డిల్లీనగరమునందుమాత్రమే కలదు. ఇంతటిభోగవిలాసాదు లీలోకమున నెచ్చటను లేవు. ఇట్టిభోగవిలాసములమధ్య ప్రదేశముననే జేబఉన్నీసా విహారమునకొఱకొక విలాసభవన ముండెను.

ఆకేళీగృహ మతిమనోహరమైనది. ఆభవనమునందలి నేలపై నీల శ్వేతవర్ణంబులగు నమూల్యశిలాఫలకములు పఱుపబడి యుండెను చంద్రకాంత శిలానిర్మితంబులగు కుడ్యంబులపై విమలనవమణి విరచితంబు లగులతలును, పత్త్రిములును, పుష్పములును, పండ్లును, కూర్పబడియుండెను. ఎల్లచోట్లను మణిమయదర్పణములు కొంచె మెత్తుగా నమర్పబడియెను. ఆదర్పణముల కిరువంకలను బంగారుసరిగకుచ్చులు వ్రేలాడుచుండెను. మేలుకట్టునకు వెండిసరిగ పనిచేసిన లతలును వానికి చిన్నచిన్న ముత్తెములజాలరులును, నప్పుడే వికసించిన పరిమళ పుష్పములచే గూర్పబడిన మాలికలును నలంకరింపఁబడియెను. తొలుకరివానలకు ననలెత్తిన కోమలమైన పచ్చ పచ్చికకంటెను మృదువైన రత్నకంబళము నేలపై బరుపఁబడియుండెను. అందుపై నేనుగుదంతములతో నిర్మింపఁబడిన రత్నఖచితమగుమంచమును దానిపై సరిగకుట్టుపనిచేసిన మొకమలుపఱుపును, ఆపఱుపుపై సురభిళకుసుమపరంపరలచే నింపబడినవివిధ పాత్రలును, ఆపాత్రలయందనేకవిధంబులగు నత్తరులును, మనోహర పరిమళద్రవ్యములచే నతి ప్రయత్నపూర్వకముగ సముకూర్పఁబడిన తములపుటాకుమడపులును, మఱికొన్ని పాత్రములయందు హృద్యంబులగు మద్యంబులును,

నవరింపఁబడియుండెను. ఈయన్నిటినడుమను పుష్పరాసులను, రత్న రాసులనుగూడఁ దిరస్కరించు సౌందర్యముగల ప్రోడయగు జేబఉన్నీ సాపానపాత్రమును దక్షిణహస్తమునం గీలించి యర్థరాత్రమునందలి నక్షత్రశోభారామణీయకమును గవాక్షమార్గములం గాంచుచు సుగంధపుష్పాలంకృతంబగు తన యుత్తమాంగమును, శీతల మందమలయానిలంబులచేఁ జల్లఁజేసికొనుచుఁ గూర్చుండి యుండెను. అట్టి విలాససమయమున ముబారకుఁగూడ నచ్చటనే యుండెను.

ముబారకు జేబఉన్నీసాసమీపముననే కూర్చుండి తాంబూలాదులగు బహూకారములవలన సంతృప్తుఁడై ధన్యుఁడై యుండెను.

అప్పుడు జేబఉన్నీసా "పిలువకుండ వచ్చినవారే బాగుగఁ బ్రేమించువారు" అనియెను.

ముబా—పిలువకుండఁగనే వచ్చి మర్యాద నతిక్రమించితిని, కాని, నేను యాచకుఁడను. కావునఁ బిలువకుండఁగనే వచ్చితిని.

జేబ—ప్రాణాధికా! నీకోరిక యేమి?

ముబా—ఈ ప్రాణాధికశబ్దమునందు శాస్త్రప్రకారము నా కధికారము కలిగియుండవలయు ననియే నాకోరిక.

జేబఉన్నీసా నవ్వుచు "ఇదేమిమాట! బాదుషాపుత్త్రిక లెన్నఁడైనను వివాహము చేసికొనుట యున్నదా?

ముబా—మీచెల్లెం డ్రిద్దఱును పెండ్లి చేసికొనలేదా?

జేబ—వారు రాణులు కాఁగోరి పెండ్లిఁజేసికొని యున్నారు. బాదుషాపుత్త్రికలు రాజకుటుంబములోవాసి తప్ప మఱియొకనిని పెండ్లి చేసికొనరు. సార్వభౌమతనయ యున్నారు రూపాయలమన్సబుధారుని వివాహ మాడునా!

ముబా—నీవీ రాజ్యమున కంతకు నధికారిణివి. బాదుషావారు నీ చేసిన దని చేయుటకు ...

జేబ—ఇట్టి యనుచితమైన విషయమునుగూర్చి నేను బాదుషావారితో మనవి చేయఁజాలను.

ముబా—రాజకుమారీ! ఇది యనుచితకార్యమా ?

జేబ—ఇదిమాత్రమేమా ?

ముబా—ఇది మహాపాపకార్యముకాదా ?

జేబ—మహాపాపము నెవ్వరు చేయుచున్నారు ?

ముబారకు తలవంచికొని తుట్టతుదకు "నీవు బాగుగ నాలోచించి తెలిసికొనలేవా ?" అనియెను.

జేబ—ఇది నీకుఁ బాపముగాఁ దోఁచినయెడల నింతటినుండి నీవిటకు రాకుము.

ముబా—అది నాకు సాధ్యమేయైనయెడల నట్లే చేయుదును. కాని, నేనీ రూపరాశికి విక్రీతుఁడనై పోయితిని.

జేబ—నీవట్లే విక్రీతుఁడవైతివేని, నేను మూల్యమునకే నిన్ను విలిచికొంటినేని, నేను చెప్పినట్లు చేయుము. ఊరకుండుము.

ముబా—నేనొక్కఁడనుమాత్రమే యిట్టి పాపమునకు గుఱియై యుండినయెడల నట్లే యూఱకుందును. కాని, నేను నిన్ను నాప్రాణములకంటెను హెచ్చుగఁ బ్రేమించుచుంటిని.

జేబఉన్నీసా పకపక నవ్వుచు "ఇదియంతయును సార్వభౌమపుత్రిక చేయుచున్నపాపమే యందువా ?"

ముబా—పాపపుణ్యములు భగవన్నిర్ణీతములు.

జేబ—భగవంతుఁ డిట్టియల్పజనులకొఱకు పనిఁగల్పించుకొని పుణ్యపాపనిర్ణయముం జేయుచుఁ గూరుచుండునా? ఏకపతివ్రతనై చిరకాలముభర్తకు దాసినై యుండి తుదకు సహగమన మనునెపంబున మహానలజ్వాలలంబడి మ్రగ్గుటకు నేనుహిందూబ్రాహ్మణకన్యకనముకొంటివా? కాక రాజపుత్రి [illegible]

ట నట్టి వ్రాతయే వ్రాసినయెడల నన్నిబాదుషాకసుపున఼ బుట్టింపక యే యుండును.

ఒక్కసారిగా ముబారకు నింగినుండి నేలపై఼ బడిపోయెను. ఇట్టిపరుషవాక్యముల నాత఼ డెన్నఁడును వినియుండలేదు. అంతటిపాపపూరితమైన ఢిల్లీనగరమునఁగూడ నట్టిదారుణవాక్యము లాతనిచెవి నిబడియుండలేదు. ఆమాటలు మఱియొక రెవ్వరైన నన్నయెడల నాతఁడనేకవిధముల మందలించి శపించియే యుండును. కాని, యట్టి కఠినోద్దేశమంతయును జేబఉన్నీసా జగన్మోహనకరంబగు లావణ్యారససముద్రమున నడుగుముట్ట మునిఁగిపోయియుండెను. ఆతనికి వేఱు మార్గ మేమియును తోఁచలేదు. కేవలము విస్మితుఁడై పోయెను.

జేబ—ఆమాటలుపోనిమ్ము. మఱియొక ప్రసంగమునకురమ్ము నేనిఁక నెన్నఁడు నట్టిమాటలు వినుదాననుగాను. మరల నామాట యెత్తితివేని—

ముబా—నన్నుభయపెట్టుటవలన నేమిప్రయోజనము? నీవెవ్వనిపై నప్రసన్నురాలవై యుందువో యాతనికంఠముపై నుత్తమాంగమొకగడియయైన నిలువఁజాలదని నేనెఱుఁగుదును. కాని. యీముబారకు మృత్యువునకు భయపడువాఁడు కాఁడని నీకును తెలియును.

జేబ—మరణముకంటెను మించినశిక్షయే లేదా?

ముబా—ఉన్నది. అది నీయొద్ద నున్నది.

జేబ—మాటిమాటికి నసందర్భప్రసంగములకు దిగుచుండిన యెడల నది యిప్పుడే కాఁగలదు.

ఒకదానికిఁ బోయిన వేఱొకటి వచ్చెనని ముబారకు తలంచికొనియెను. జేబఉన్నీసా పాపాత్మురాలని యామెను పరిత్యజించినయెడలఁ దనకు మరణము శరణమగుట కేమియును సందేహము లేదని కూడఁదెలిసికొనియెను. మొగలాయిసామ్రాజ్యమున నెందు నెదురులేక

యామె సర్వేశ్వరియైయుండెను. కేవలమారంగజేబే యామె యాజ్ఞకుబద్ధుఁడైయుండెను. కాని ముబారకున కందుల కెంతమాత్రమును చింతలేదు. ముబారకు తానాజేబఉన్నీసా జగన్మోహనాకృతికి లొంగి యామెను విడనాడఁజాలకుండుటకును, ఇంతటిపాపకర్మమునుండి తరించుటకుఁదనకు శక్తి లేకుండుటకును మిగుల విచారించుచుండెను.

అందువలన ముబారకు వినయభావముతో "నీయభీష్టపూర్వకమైన దయాలేశమెంతవఱకు నాపైఁ బ్రసరింపఁజేయుదువో యంతవఱకే నాజీవితము పవిత్రముకాఁగలదు. నేనింకను విశేషించి దురాశాబద్ధుఁడనైతినేని యది నాపేదతనముయొక్క ధర్మమని తెలిసికొని మన్నింపవలయును. జగచ్చక్రవర్తియగు బాదుషాను దరిద్రుఁడెవ్వఁడును నిందింపఁజాలఁడు" అనియెను.

అప్పుడు ప్రసన్నురాలైన జేబఉన్నీసా ముబారకుఁ గొంచెము మద్యమును సాదరముగఁ ద్రావనిచ్చి మధురప్రియసంభాషణానంతరమం దత్తరుతాంబూలముల నొసంగి పంపివైచెను.

ముబారకు రంగమహాలునుండి వెడలిపోవుచుండఁగా దరియాబీబీవచ్చి యాతనిచేయిపట్టుకొని యితరులకు వినఁబడకుండ "రాజపుత్రికను పెండ్లిచేసికొనవలయుననునభీష్టమిప్పుడుతీరినదా?" అనియెను

ముబారకు విస్మితుఁడై "నీవెవ్వతెవు?" అనియెను.

దరి—ఆదరియాబీబీని.

ముబా—దురాత్మురాలా! పిశాచీ! నీవిక్కడ కెందులకు వచ్చితివి?

దరి—తెలియదా? నేనువార్తా విక్రయురాలను.

ముబారకు గడగడ వడకఁ జొచ్చెను.

దరి—రాజపుత్రికను పెండ్లిచేసికొనియెదవా?

ముబా—రాజపుత్రిక యెవ్వరు?

దరి—షహాజాది జేబఉన్నీసా బేగమువారు. షహాజాది రాజపుత్రిక కాదా?

ముబా—ఛీ! ఛీ! ఏమని ప్రేలుచుంటివి! ఇక్కడనే నీతల నఱకివైచెదను.

దరి—నేనల్లరి చేయక మానను.

ముబా—వలదు. నిన్ను నేను చంపను. కాని, నీ వెవ్వరికి సమాచారమును విక్రయింపవచ్చితివి? చెప్పుము!

దరి—చెప్పవలయుననియే యిక్కడ నిలిచియుంటిని. మాననీయురాలగు జేబఉన్నీసా బేగమువారికి—

ముబా—విక్రయింపఁదగిన సమాచార మెట్టిది?

దరి—నీవు నేఁడు బజారునందు జ్యోతిష్కునకుఁ జేయి చూపించి తెలిసికొన్న సంగతిని గూర్చియు, మఱియు నీవు షహాజాదిని పెండ్లియాడఁదలఁచియుండుటను గూర్చియును, అందువలన నీవు మహాభాగ్యవంతుఁడ వగుటను గూర్చియును; ఇంతియ సమాచారము.

ముబా—దరియా! నేను నీ కేమియపరాధము చేసితిని? నాపై నీవింతటి దారుణకృత్యముల నడపించుట కేమి కారణము?

దరి—ఏమి చేసితివి? ఏమియును చేయలేదు. ఈయాఁడుదాని విషయమై నీవు చేసినదానికంటె హెచ్చుగ మఱియేమి చేయవలయును?

ముబా—ఏమి ప్రాణప్రియా! నావంటివారిఁక నెవ్వరైన నున్నారా?

దరి—ఔను ఇంతటిపాపాత్ములు మఱియెవ్వరును లేరు.

ముబా—నేను పాపాత్ముఁడనుగాను. కాని, యిక్కడ నిలిచియుండి సంభాషించుట కిది యదను కాదు. మఱియొకచో నీవును నేనును కలసికొన్నప్పు డెల్ల సంగతులును నీతోఁ జెప్పెదను.

అని చెప్పి ముబారకు తిరిగి జేబఉన్నీసాయొద్దకుఁ బోయి "నేను మరల వచ్చితిని. నేను నీయెడల నేఁడొనరించిన తప్పులేమైన నున్న యెడల మన్నింపవలయును. దరియాబీబీ వచ్చియున్నది. ఇప్పుడు మీదర్శన మపేక్షించుచున్నది. ఆపిచ్చిది నాపై నేమైన నేరములు చెప్పినయెడల నావలనఁ బ్రత్యుత్తరము తీసికొనకయే మీరు నాపైఁ గోపము సేయఁగూడదు" అని చెప్పెను.

జేబ—నీపై నేనెట్లు కోపింపఁగలను? ఎప్పుడైనను నీపైఁ గోపమే వచ్చినయెడల నప్పుడు నాకే దుఃఖము రాకమానదు.

"ఈదాసునిపై నిట్టియనుగ్రహ మెల్లప్పుడు నుంపఁగోరెదను" అని చెప్పి ముబారకు తిరిగి యనుజ్ఞ తీసికొని వెడలిపోయెను.

నాలుగవ ప్రకరణము

సమాచార విక్రయము

జేబఉన్నీసా విలాసగృహ ద్వారమందు ఖడ్గహస్తయై కావలిఁ గాచుచున్న తాత్తారసుందరి యొక్కతె దరియాబీబీని చూచి "ఇంత రాత్రివేళ నిట కెందులకు వచ్చితివి?" అని ప్రశ్నించెను.

దరి—నాసంగతి కావలివారలకుఁగూడ దెలుపవలయునా? నీవు లోపలకుఁ బోయి నేను వచ్చితినని మనవి సేయుము.

తాత్తా—నీవావలకు బొమ్ము! నేను లోపలకుఁ బోను.

దరి—మిత్రురాలా! ఏల కోపించెదవు? నీకు లంచముల నిచ్చుటవలననే దేశమంతయును ధ్వంసమైపోయినది. నీచేతిలోఁ గత్తియును తలపై నధికారము నున్నంతమాత్రముననే యిట్లు కోపము చేసితివేని కార్యములు నడచుట యెట్లు? ఇదిగో! చూడు మాజ్ఞాపత్రము—పోయి మనవిచేయుము.

ప్రతీహారిణి కెమ్మోని విఱిచి చిఱునవ్వు నవ్వుచు నీయాజ్ఞాపత్త్రిమును, నిన్నునుగూడ నే నెఱుగుదును. ఇంత రాత్రివేళఁగూడ బేగమువారు నీసుర్మాయత్తులను దీసికొందురా? నీవు తెపటి యుదయమువనే రమ్ము. ఇదె నే నాజ్ఞాపించుచున్నాను. నీవు వెలుపలకుఁబొమ్ము. పోక నిలిచితి వేని——

దరి——నీవు నరకమునకుఁ బొమ్ము! నీకొడుకు, నధికారమును నీయుకుపులును గూడ నరకమునకుఁ బోనిమ్ము! నే నేమియును పనిలేకుండ వచ్చుదానను గానసి నీ వెఱుగవా?

'హాజరతు బేగమువారు తమవిలాసమున నిప్పుడు స్వేచ్ఛావిహారిణులై యుండవచ్చును.' అని యాతాత్తారసుందరి మెల్లనఁబలికెను.

అప్పుడు దరియాబీబీ తనయుకుపులలోనుండి యొకసీసాను దీసెను. ప్రతిహారిణి యాశతో 'నది యేమి?' అనియెను. దరియాబీబీ యాసీసామూతను తీసి తాత్తారసుందరినోటి కందించెను. గ్రీష్మాతపతాపమున నెండి బీటలువారియున్న మహానదివలె నా తాత్తారసుందరి యందలిద్రవపదార్థము నొక్కసారిగాఁ బీల్చివైచి "బిస్మిల్లా! చాల మేలైన మద్యము!" అని పలుకుచు 'మంచిది. నీవిక్కడ నుండుము! నేను పోయి మనవిచేసి వచ్చెదను' అనియెను.

ప్రతీహారిణి లోనికి బోయి చూచునప్పటికి జేబఉన్నీసా పూవులతో నొకకుక్కను నిర్మించుచుండెను. దానిమొగము ముబారకుమొగమువలె జేసెను. దానితలపై బాదుషావారి సరిఫేషువంటి యలంకారముచుంచెను. అప్పుడు జేబఉన్నీసా తాత్తారసుందరింజూచి 'నక్తకీజనంబు...బిలిచికొని రమ్ము!' అని యాజ్ఞాపించెను.

రంగమహాలునం దెల్ల బేగములయొద్దను విలాసార్థ మొక్కొక్క నక్తకీజనులగుం...పు నియోగింపఁబడి యుండును. ప్రత్యేల్పమందిరము

నందును నృత్యగీతములు జరగుచుండును. జేబఉన్నీసా కూడ విలాసార్థమై కొందరు నాట్యాంగనామణులం జేరికొని యుండెను.

ప్రతీహారిణి వినయముతో దలయొగ్గి "చిత్తము" అని చెప్పి 'దరియాబీబీ వచ్చియున్నది. నేను రాగూడదని చెప్పితిని' అనియెను.

జేబ—నీకు లంచమేమైన నిచ్చినదా?

తాత్తారసుందరి సిగ్గుపడుచు పైటచెఱగు మొగమున కడ్డము చేసికొనియెను' అప్పుడు జేబఉన్నీసా "సరియే నాట్యాంగనలమాట యటుండనిమ్ము. దరియాబీబీని పంపించుము!" అనియెను.

దరియాబీబీ వచ్చి వినయముతో వంగి సలాముచేసి పూవులతో జేయుచున్న కుక్కను చూచుచు నిలిచియుండెను. ఆమెను చూచి జేబఉన్నీసా "దరియా! ఇది యెట్లున్నది?"అని యడిగెను.

దరియా మరల సలాముచేసి "సరిగా మనసబుదారు ముబారకుసాహేబువలె నున్నది." అనియెను.

జేబ—ఔను. నీవు తీసికొందువా?

దరి—ఏమిసెలవు? నేను తీసికొనవలసినది యీకుక్కనా? కాక మనుష్యుడా?

జేబఉన్నీసా బొమముడిపాటుతో జూచి మరల గోపమును శమింప జేసికొనుచు జిఱునవ్వు నవ్వి "నీయిష్ట మెట్లో యట్లే" అనియెను.

దరి—అట్లయినయెడల నీకుక్కను హాజరతుబేగముసాహేబా వారియొద్ద నుండనిండు. నేనుమనుష్యునే తీసికొనియెదను.

జేబ—నాచేతిలో నిప్పుడీకుక్కమాత్రమే యున్నది. మనుష్యుడిక్కడ లేడు. ఇప్పు డీకుక్కనుమాత్రమే గై కొనుము.

అని చెప్పి జేబఉన్నీసా మద్యపానసమయంబున బుష్పనిర్మితమై యున్న యాకుక్కను దరియాబీబీమొగ్గకు విసరివేసెను. దరియా

దానిని వినయపూర్వకముగ నందికొని తనయుడుపులలో దాచికొని యెను. అట్లే చేయకపోయినయెడల నపరాధ మాచరించినట్లగును. పిమ్మట దరియాబీబీ "బేగము వారియనుగ్రహమువలన మనుష్యుడును, శునకమును కూడ నా కేలభయించెను." అనియెను.

జేబ—ఎట్లు?

దరి—మనుష్యుడేమో నావాడేకదా!

జేబ—అది యెట్లు!

దరి—నన్నాతడు పెండ్లియాడుటవలన—

జేబ—చీ! చీ! ఇటనుండి యావలకు బొమ్ము!

జేబఉన్నీసా దరియాను పుష్పమాలికతో బలముగా విసరి కొట్టెను.

దరియాబీబీ చేతులు జోడించుకొని, "ఖాజి మొదలగువారు" నాకు సాక్షులుగా నున్నారు. వారింకను జీవించియే యున్నారు. వలయునేని వారిని బిలిపించి యడుగవచ్చును" అనియెను.

జేబఉన్నీసా బొమలుముడివైచి "నాయానతి ననుసరించి వారెల్లరును శూలారోపణశిక్షకు గురియయ్యెదరు" అనియెను.

దరియాబీబీ గడగడ నడకసాగెను. వ్యాఘ్రాంగనతో సరియైన క్రూరత్వముగల యీ మొగలాయిరాజకుమారిక యేమిచేసినను చేయుగల దని యామె యెఱుంగును. తుట్టతుదకు "అమ్మా! బేగము సాహేబా! నేను పేదరాలను. సమాచారవిక్రయమునకై వచ్చియుంటిని. నాకితరప్రసంగములతో బ్రయోజనమేమియు లేదు" అనియెను.

జేబ—ఆసమాచారమేమియో చెప్పుము!

దరి—రెండుసమాచారము లున్నవి. అందొకటి యీముబారకుసాహేబువిషయము. ఆజ్ఞ యగునంతవఱకు చెప్పుటకు ధైర్యము చాలకున్నది.

జేబ—చెప్పుము!

దరి—ఇతడీరాత్రియందు రాజవీధి నున్న గణేశజ్యోస్యునకు దనచేయి చూపించి తనయదృష్టమునుగూర్చి చెప్పించుకొనియెను.

జేబ—జ్యోతిష్కు డేమిచెప్పినాడు?

దరి—షహాజాదిని పెండ్లిచేసికొంటివేని యభివృద్ధిలోనికి రాగలవని—

జేబ—ఇది యంతయు నసత్యము. మనసబుదారుడు జ్యోతిష్కునియొద్ద కెప్పుడు పోయెను?

దరి—ఇక్కడకు వచ్చుటకుముందు—

జేబ—ఇక్కడ కెవరువచ్చినారు?

దరియాబీబీ కొంచెము భయపడి యంతలోనే ధైర్యము తెచ్చికొని మరల సలాము చేసి "ముబారకుఖాన్‌సాహేబువారు" అని చెప్పెను.

జేబ—నీ కెట్లు తెలిసినది!

దరి—నేను వచ్చునప్పుడు చూచితిని.

జేబ—ఇట్టిమాట లాడువారినందఱను శిరచ్ఛేదము చేయించెదను.

దరియాబీబీ కంపముతో "ఇట్టిమాటలను బేగముసాహేబావారియెదుటనే కాని, మఱియెచ్చటనైన నెవ్వరికైనఁ దెలుపుటకు సాహసించుదానను గాను" అనియెను.

జేబ—అట్లు చెప్పితివేని కటికవారలచే నీనాలుకఁ గోయింతును. సరియే. నీరెండవసమాచార మేమి?

చంచలకుమారి చిత్రపటమును దన్నినసమాచార మంతయును దరియాబీబీ యాద్యంతముగఁ దెలియఁజేసెను. అంతయును విని జేబఉన్నీసా "ఇది మంచి సమాచారము. నీకుఁ దగిన బహుమాన మిప్పించెదను" అనియెను.

అప్పుడు రంగమహాలునందలి కోశాధ్యక్షునకుఁ జీటి పంపఁబడియెను. అనంతరము కొంతసేపటికి దరియాబీబీ బహుమాన ద్రవ్యము నందికొని వెడలిపోయెను.

తార్తారసుందరి యామెను బట్టుకొని పదునైన తనకత్తి నామె కుత్తుకపై నుంచి "ముత్తరాలా! ఎక్కడకుఁ బోయెదవు?" అని జంకించెను.

దరి—నాపనియైనది. ఇంటికిఁ బోవుచుంటిని.

తార్తా—డబ్బు దొరకినదిగదా, నాకేమియు నీయనక్కఱ లేదా?

దరి—నీకు లంచము కావలయునా? అందులకు బదులుగా నొకపాట పాడిపోయెదను. సారంగమును తెచ్చికొనుము.

తార్తారసుందరియొద్ద సారంగ మున్నది. అవకాశము కలిగినప్పుడెల్ల నామె పాడుకొనుచుండును. ఆరంగమహాలునందు గీతవాద్య కలకలము విశేషము. ఒక్కొక్క బేగమునకు నొక్కొక్క జోడుగ గాయకసుందరులు నియమింపఁబడియుండిరి. పెండ్లిచేసికొనక వేశ్యావృత్తి నవలంబించువా రెల్లరును తమకుఁ దామే పాడుకొనుచుండురు. రంగమహాలునందు రాత్రి యంతయును వీణాగానములచేఁ జెవులు బద్ధలైపోవుచుండును. దరియాబీబీ తార్తారసుందరిసారంగమును దీసికొని పాడుచుఁ గూరుచుండెను. ఆమె కంఠస్వర మతిమనోహరమైనది సంగీత మతిప్రౌఢముగానుండెను. ఆమె యతిమధురముగ నతివిలాసముగ గానము సేయుచుండెను. జేబఉన్నీసా లోపలినుండి యామధుర గానము నాలకించి "ఆపాటపాడువా రెవ్వరు!" అనియెను.

తార్తా—దరియాబీబీ.

ఆమెను పిలిచికొనివచ్చుట కాజ్ఞయయ్యెను. దరియాబీబీ తిరిగి జేబఉన్నీసాయొద్దకుఁ బోయి వినయముతో వంగి సలాముచేసెను.

జేబఉన్నీసా "ఇదిగో! వీణ యిటనున్నది. పాడుము" అనియెను.

ఆవీణ నందికొని దరియాబీబీ గానము చేయుచుండెను. ఆపాట యతి మనోహరమై, శ్రవణపుటపేయమై యలరారుచుండెను. అప్స రోమణుల నిందించు సంగీతవిద్యావిశారదులగు గాయనగాయనీ మణుల మధురగానములను జేబఉన్నీసా యిదివఱ కెన్నియోసారులు వినియున్నది కాని, యెప్పుడు నిట్టి సంగీతము నాలకించి యుండలేదు. సంగీతము పూర్తియైనతరువాత జేబఉన్నీసా" నీవెన్నఁడైన ముశా రకునొద్ద గానము చేసియుంటివా?" అని యడిగెను.

దరి—నాసంగీతము నాలకించియే యాతఁడు నన్నుఁ బెండ్లి చేసికొనియెను.

జేబఉన్నీసా పుష్పమయమైన యొకతురాయిని తీసి దరియాబీబీ పైకి బలముగా విసరివైచెను. అది యామె కర్ణాభరణమునకుఁ దగు లుటచేఁ గొంచెము తెగి యామెచెవినుండి రక్తము ప్రవహింపఁ జొచ్చెను. దానిని చూచి జేబఉన్నీసా యామెనుఁ గొంతద్రవ్యమును బహుమానముగా నిచ్చి "ఇఁక నెన్నఁడును నీవిటకు రావల"దని చెప్పి పంపివైచెను.

దరియాబీబీ సలాము చేసి వెడలిపోవుచు "మరలమరల వచ్చి నీయొడలు మండించుచు, నీప్రహారములకు సహించుచు. నీయొద్ద బహుమానములు నందికొనుచు, తుదకు నిన్నును, నీయాశలను ధ్వంసముచేయక మానను" అని తనలోఁ దాననుకొనియెను.

ఐదవ ప్రకరణము

ఉదయపురి బేగము.

ఔరంగజేబు జగత్ప్రసిద్ధిగలబాదుషా. అతఁడు సుప్రసిద్ధమైన రాజ్యమునకు శాసకుఁడై యుండెను. విశేషించి బుద్ధిశాలి. రాజ కార్యదక్షుఁడు. అంతేకాక సకలసార్వభౌమలక్షణలక్షితుఁడై కూడ

నుండెను. ఇంతటి యసాధారణగుణగరిష్ఠుఁడై జగద్విఖ్యాతిఁ గాంచి, రాజాధిరాజై యుండినను, తనసుప్రసిద్ధ సామ్రాజ్యము నాతఁడొక్కరీతిగా ధ్వంసము చేసికొనుచు నైహికవిషయంబులఁ దన మానవజన్మమును సార్థకపఱచుకొనుచుండెను.

ఇందులకు ముఖ్యమైనకారణము ఔరంగజేబు మహాపాపాత్ముఁడై యుండుటయే. ఆతనివంటిధూర్తుఁడును, కపటాచారియు, పాపభీతి లేనివాఁడును, స్వార్థపరాయణుఁడును, పరపీడకుఁడును, లోకమునం దిదివఱకొకరిద్దఱికంటె మఱిలేరు. ఈదంభవ్రతుఁడు తాను జితేంద్రియుఁడ నని నటించుచుండును. కాని, యీతని యంతఃపురము తేనెటీఁగలచే నావరింపబడిన తేనె పెరవలె సుందరీజన సమూహములతో నిండి యానందధ్వనులచే నిరంతరము ప్రతిధ్వనించుచుండెను.

ఆతనిభార్యలకు లెక్కయే లేదు. మఱియు ముసల్మాను శాస్త్రానుసారముగఁ బెండ్లియాడినవారు గాక వేతనము లందికొనుచున్న విలాసినీమణులు వేనవేలున్నారు. పడుపుఁగూటికై చేరిన పాపాత్మురాండ్రగు నీసుదవతులతోడి సంబంధ మీగ్రంథమునఁ జాల తక్కువగా నుండును. కాని, యీచరిత్రమున నాతనిభార్యలలోఁ గొందఱిసంబంధము మాత్రము విశేషముగ నున్నది.

మొగలాయిబాదుషాలు మొట్టమొదట నెవ్వరిని పెండ్లిచేసికొందురో వారే పట్టపుదేవులై యుందురు. హిందూజనద్వేషియైన యౌరంగజేబు దురదృష్టమునకుఁ దోడుగ నాతని కొక హిందూసుందరియే ప్రధానమహిషి యయ్యెను. మొగలాయిప్రభువులు రాజకుమారిక [illegible] పెండ్లి [illegible] కొనుపద్ధతి మొట్టమొదట నక్బరుబాదుషా యాచరణమునకుఁ దెచ్చెను. ఆసంప్రదాయము ననుసరించి తరువాత

మొగలాయి బాదుషాల కందఱకును హిందూస్త్రీలు దేవు లగుచుం డిరి. ఔరంగజేబుపట్టమహిషి యోధపురిబేగము.

యోధపురిబేగము ప్రధానమహిషియే. కాని, సార్వభౌముని ప్రీతివిశ్వాసములకుమాత్రము పాత్రురాలు కాలేదు. ఔరంగజేబున కాతనిరాణులలో నెల్ల ప్రాణప్రియురా లగుదేవి యొకక్రైస్తవకా మిని. చరిత్రమునం దామెయే, 'ఉదయపురిదేవి' అని వ్రాయఁబడి యున్నది. ఉదయపురమునకు, నామెకును సంబంధ ముండుటచేతనే యామెకు "ఉదీపురి" "ఉదయపురిబేగము" అను పేరులు కలిగెను. ఆసియాఖండ పశ్చిమప్రాంతమున నిప్పటి రష్యాదేశములోనున్న జార్జియాప్రదేశ మీమెజన్మభూమి. ఈమెకు జిన్నతనమునం దొక దాసవ్యవసాయి, (Slave trader) విక్రయార్థమై యీమెను భారత వర్షమునకు గొనితెచ్చెను. ఔరంగజేబున కన్నయైన దారాయను నాతఁడీమెను కొనియెను.

ఈబాలిక యభినవయౌవనవతి యగునప్పటి కద్వితీయరూప లావణ్యవతికూడ నయ్యెను. ఈమె జగన్మోహనాకారవిలాసములం గాంచి మోహించి దారా యీమెకు వశుఁడైపోయెను. ఉదయపురి బేగము ముసల్మానుసుందరి కాదనియును, క్రైస్తవకన్య యనియును చెప్పియుంటిమిగదా. తుదకు దారాకూడ క్రైస్తవుఁడైపోయె నని యొక ప్రవాదముకూడ నున్నది.

దారాను యుద్ధమునందుజయించినపిమ్మటనౌరంగజేబుసింహా సనము నధిష్ఠించెను. ఆతఁడు దారాను జయించి చెఱసాలయం దుంచుటయేకాక తుద కాతనిప్రాణములకూడ దీయించివైచెను. అనంతరము నరాధముఁడైన యౌరంగజేబు ఖురానులోని ధర్మవచన ముల నుల్లంఘించి, యిస్లాముమతానుసారముగా "అన్నభార్యను దమ్ముఁడు తప్పక పెండ్లియాడితీరవలయును" అని సిద్ధాంతముచేసి

దారా ప్రధానమహిషుల నిద్దఱిని తనకు రాణులుగా గోరెను. అందొకతె రాజకుమారిక; మఱియొకతె పైని చెప్పిన మహాసుందరాలగు నుదయపురిబేగము. ఔరంగజేబు యభిప్రాయము నెఱింగి రాజపుత్రకన్యక యెట్టిసాహసకార్య మాచరించినదో యాయవస్థయం దట్టికార్యమును హిందూసుందరి తప్ప మఱియేజాతి కామినియును చేయజాలదు. ఆమె విషపానమాచరించి స్వర్గస్థురాలయ్యెను. ఆ క్రైస్తుకన్యక సానందముతో నౌరంగజేబుకాంతమును జుట్టుకొనియెను. ఇట్టిజారిణీ నామమునే విశేషముగ కీర్తించి దేశచరిత్రములు తమ జన్మములను సార్థకపరచుకొన్నవి. కాని, మానరక్షణార్థమై విషము దిని ప్రాణత్యాగమొనరించిన యాయుదారహృదయ పావననామాక్షరములనైన లిఖియించుటకు విసుగుచెందినవని తోచుచున్నది. మనచరిత్రముల యందలి సత్యమింతవఱకున్నది. ప్రాశస్త్యము నింతటిదే.

ఉదయపురిబేగము రూపలావణ్యాదులయం దెట్టియద్వితీయయో మద్యపానాసక్తియందుగూడ నట్టి యద్వితీయయే. ఢిల్లీబాదుషాలు ముసల్మానులై యుండియు విశేషముగ మద్యపానప్రియులై యుండిరి. వారిప్రజలుగూడ నావిషయమున దమప్రభుల ననుసరించుచునే యుండిరి. రంగమహాలునం దీమధురససేవనము విశేషముగ నుండెను. ఆనరకమునందుగూడ నుదయపురిబేగముపేరు సుప్రసిద్ధమై తలచూపుచుండెను.

ముందుగా దెలియజేయకుండ నాకస్మికముగా నుదయపురిబేగముశయనగృహమునకు బోవుటకు జేబఉన్నీసాకైనను నధికారము లేదు. భారతసామ్రాజ్యధురంధరుని ప్రియతమురాలైన యామహారాజ్ఞీ మధుపానమదంబున నొడలెఱుంగక పడియుండెను. అలంకారములును వసనములుగూడ చెదరియుండెను. పరిచారిక లామెకు

జక్క జేసి గట్టిగా కేక వైచి పిలిచి యామెకు స్మృతి కలిగించి సావధానహృదయం జేసిరి. పిమ్మట జేబఉన్నీసా లోపలికిం బోయెను. అప్పు డుదయపురి బేగము తన యెడమచేతితో హుక్కాగొట్టమును బట్టికొని కన్నులరమోడ్చి, యధరమునుండి వెడలియు వెడలనినుడులు తడం బడుచుండ వర్షసమయమునందలి చండమారుతంబునం దూలి నేలపై రాలిన సజలప్రసూనరాశిం బోలి హంసతూలికాతల్పముపై బడుండి యుండెను.

జేబఉన్నీసా యామె కొక సలాముచేసి "అమ్మా! మీరు సావధానముగా నుంటిరా?" అనియెను.

ఉదయపురి బేగ మరసొక్కు గవిసినస్వరముతో నాలుక నల్లాడించుచు "నింతరాత్రి వేళ నేమిపని యున్నది?" అని యడిగెను.

జేబ—ఒకదొడ్డసమాచార మున్నది.

ఉద—మరాటాదొంగ చచ్చిపోయెనా యేమి?

జేబ—అంతకంటెను మంచివార్త.

అని చెప్పి జేబఉన్నీసా యసత్యములను చేర్చి చంచలకుమారి చిత్రపటమును తన్నినసమాచార మంతయును చెప్పెను, "ఏమి! మంచిసమాచారము!" అని యుదయపురి బేగ మనియెను.

జేబ—ఆమె చాల నందమైనది. ఆమె మీకుం దాంబూలమును మడచియిచ్చు నూడిగపుగత్తెయై యుండగా నాకుం జూడ వలయుననియున్నది. ఆ రాజకుమారి మీసేవ చేయునట్లు నియమింపు డని మీరు బాదుషావారిని కోరవలయును.

ఉదయపురి బేగము తన కేమియును తెలియకపోయినను "సరియే" అని యంగీకరించెను,

పిమ్మటం గొంతసేపటికి రాజకార్యపరిశ్రాంతుం డగుబాదుషా విశ్రమార్థమై, యుదయపుర బేగముమందిరమునకు వచ్చెను. ఉదయ

పురి మొదటివలెనే మధుమదంబునఁ దడఁబడుచు శేబఉన్నీసా తనతో జెప్పిన సమాచార మంతయు నాతనికిఁ దెలిపి యా రాజపుత్త్రిక నాపరిచారికయై యుండవలయునని కోరెను, ఆ సమాచారమును విన్నంత మాత్రముననే యుండిపడుచున్న యౌరంగజీబాదు ప్రార్థనము నంగీకరించి యట్లుచేయుటకు కృతప్రతిజ్ఞుఁడాయెను.

ఆఱవ ప్రకరణము.

యోధపురి బేగము

మఱునాడే రాజాజ్ఞ ప్రకటింపబడియెను. అల్పరాజ్యమైన రూపనగరముయొక్క ప్రభువున కాదేశపత్త్రము పంపబడియెను. ఎవ్వని యద్వితీయకుటిలస్వభావమునకు భయపడి జయసింహుడు, యశోవంతసింహుడు మొదలగు సేనానాయకులును, మఱియు, అజింషాహా మొదలగు మొగలాయి రాజకుమారులును సర్వదా కుందేళ్ళవలె భీరుస్వభావము నగపఱచుచుందురో, ఎవ్వనియభేద్యకుటిలజాలంబులందగిలికొని చతురాగ్రగణ్యుడగు శివాజికూడ డిల్లీనగరమున, కారాగారబద్ధుడయ్యెనో, అతనియంతటి కుటిలస్వభావముచే నీయాజ్ఞాపత్రము వెలువరింపఁబడియెను. ఆయాజ్ఞాపత్రమునందు "ఔరంగజీబు బాదుషా వారు రూపనగర రాజపుత్త్రిక రూపలావణ్యాదులను విని మోహించియున్నారు. మఱియు రూపనగరప్రభుని సత్స్వభావమును, రాజభక్తియును, చూచి యానందించుచున్నారు. అందువలన బాదుషావారు రూపనగర రాజకుమారికను పాణిగ్రహణముచేసికొని, యామూలమున నాతని రాజభక్తికి బహూకృతుల నొనరింపవలయు ననునభిలాషతోనున్నారు. రూపనగరప్రభుఁడు తనకుమార్తెను డిల్లీకిఁ బంపించు

టకుసంసిద్ధులై యుండవలయును. రాజసైన్యము వచ్చి యాకన్యక నుభద్రముగా ఢిల్లీకిఁ దీసికొనిరాఁగలదు.'' అనివ్రాయఁబడి యుండెను

ఈసమాచారము రూపనగరమున వ్యాపించినతోడనే యా పట్టణమునఁ జాలగడబిడలు ప్రారంభమయ్యెను. ఆనగరమునందలి యానందమునకు హద్దు లేదు. యోధపురము, అంబరు, మొదలగు గొప్పగొప్పరాజ్యముల కధీశ్వరులగు రాజపుత్త్రులు మొగలుబాదు షాలకుఁ గన్యాదాన మాచరించుట మహాగౌరవ మనియు, మహాదృష్టమనియు నెంచికొనియుండిరి. ఇట్టిస్థితిలో నీచిన్నసామంత రాజునకిట్టి యదృష్టము పట్టుట బ్రహ్మానందకరమైన విషయమని ప్రజలందఱు నేకగ్రీవముగనిశ్చయించి పలుకఁజొచ్చిరి. ఎవ్వఁడు బాదుషాలకు బాదుషాయై యుండెనో, ఎవ్వని కీమానవలోకమున సమానుఁడు లేఁడో, అట్టిసార్వభౌము డల్లుడగుటయును, చంచలకుమారి రాజరాజేశ్వరి యగుటయును తటస్థించెను. ఇంతకంటెనిక గావలసిన దేమున్నది? రాజును, రాణియు, పౌరులును, రూపనగరరాజ్యమునందలి ప్రజలు గూడ నానందపారావారమున మునిగి తేలుచుండిరి. రాణి దేవాలయముల కన్నింటికిని పూజాద్రవ్యముల నంపించెను. రాజీసమయమును గనిపెట్టి జాగీరు లన్నిటిని లాగికొని వాని నన్నిటిని తనస్వాధీనము చేసికొనవలయునని తలంచుకొనుచుండెను.

చంచలకుమారి చెలిమికత్తెలుమాత్రము కేవల మసంతుష్టి గలవారై యుండిరి. మొగలాయిరాజవిద్వేషిణియైన చంచలకుమారి కీసంబంధమువలన నావంతయైన సుఖము కలుగబోదని వారెఱింగి యుండిరి.

ఈసమాచారము ఢిల్లీయందంతటను వ్యాపించెను. ఇదియంత యా యంతఃపురమున గూఢ ప్రచార మగుటచే యోధపురి బేగము [illegible]

బడి భారతవర్షమునకు మహారాజ్ఞియై యున్నను నామె కించుకయైన సుఖము కలుగలేదు. ఆమె యౌరంగజేబుగృహమునం దున్నను, హైందవాచారములనే నడపుకొనుచుండెను. ఆమె పరిచారిక లందఱును హిందూ స్త్రీలే. హిందువులు వండిన వంటకములుతప్ప నామె మఱియేవస్తువులను భుజియించుటలేదు. ఆమెగూఁగలాయిప్రభునిమందిరమునగూడ నామె లక్ష్మీనారాయణవిగ్రహముల నుంచి పూజించుకొనుచుండెను. సుప్రసిద్ధుఁడును, దేవద్వేషియు నగునౌరంగజేబు వీని నన్నిటిని సహించి యూరకుండుట చూడగా నాతనికి యోధపురి బేగముపై విశేషానుగ్రహ ముండియుండునని తోచుచున్నది.

యోధపురి బేగ మీసమాచార మాలకించి యొకదినమున నామెకు భర్తృదర్శనము లభించినప్పుడు మిగుల వినయముతో వంగి నమస్కరించి 'మహాప్రభూ! ఎవ్వనియాజ్ఞామాత్రమున నిరంతరము రాజరాజేశ్వరులు రాజ్యచ్యుతు లగుచుండిరో, అట్టినీయాగ్రహమున కొక్కయబల యగురాజకుమారిక పాత్రభూతయై యేమిచేయ గలదు?' అని విన్నవించెను.

ఔరంగజేబు నవ్వెను కాని, యేమియును మాటాడలేదు! అక్కడ మఱియేప్రసంగమును జరుగలేదు.

అప్పుడు యోధపురిబేగము తన హృదయమున "అయ్యో! పరమేశ్వరా! నేను పితంతువైనను విచారములేదు. ఈరాక్షసుఁడింక నుచాలకాలము బ్రతికియుండునేని నీలోకమున హిందువనునామమే లేకుండ బోవునుగదా?" అని యనుకొనియెను.

ఆమెకు దేవియను నొకపరిచారిక కలదు. ఆమె యోధపురి బేగముతో నరణపుదాసిగా వచ్చియున్నది. కాని, స్వదేశమునువిడిచి చాలకాల మగుటవలనను, ఈసమయమునందు ముసల్మాను నగరము నందుండుట కిష్టము లేకుండుటవలనను, దేవి కిప్పుడు స్వదేశమునకుం

బోవలయునని యుండెను. చాలదినములక్రిందటనే తనయుద్దేశమును యోధపురి బేగమునకుఁ దెలిపి సెలవిమ్మని కోరియుండెను. కాని, యామెచాల నమ్మకముగల పరిచారిక యగుటచే రాణిగా రామెకు సెలవీయలేదు. యోధపురి బేగ మాదినమున దేవినిపిలిచి రహస్యముగా "నీవు చాలదినములనుండి జన్మభూమికి బోవలయునని యుంటివి; నేను నీకు సెలవిచ్చెదను; నీవు నాకొక కార్యమును చేయవలయును. అది చాల ఘనకార్యము. మిగులనమ్మకముతో నెరవేర్పవలయును. అందులకు వలయునంత ధనమిచ్చెదను; బహుమానము కూడ నిచ్చెదను. అంతేకాక నిన్ను నీదేశమునుండి మఱి పిలిపింపను. నీవాకార్యమును చేయగలవా?" అని యడిగెను.

దేవి—రాణిగారి యాజ్ఞయైనచో నట్లేచేసెదను.

యోధ—రూపనగరరాజకుమారిక యగు చంచలకుమారి వృత్తాంతమును వింటివిగదా! నీవామెయొద్దకుఁ బోవలయును, నేనేమియును జాబు వ్రాసియిచ్చుటకు వలనుపడదు. నేను చెప్పుమన్న వాక్యముల నామెకుఁ జెప్పి నాహస్త (పంజా) ముద్ర గలమొహారీ నామె కానవాలు చూపింపవలయును. నీవు గుఱ్ఱము నెక్కఁగలుగుదువు. దుఱ్ఱమును కొనుటకు నీకుఁ గావలసినంతధనమొసంగెదను. నీవు మఱియొక నగరమున గుఱ్ఱమును దీసికొనుము.

దేవి—నేనామెతోఁ జెప్పవలసిన మాట లేవి?

యోధ—"నీవుత్తమ క్షత్రియ కులాలంకారమవై యుండియు ముసల్మానులయింట నెట్లు ప్రవేశింపగలవు? అట్లువచ్చి నేననుభవించుచున్న సుఖమేమున్నది? నిరంతరము నేను మరణమునే కోరుకొనుచున్నాను. నీవు చిత్రపటమును దన్నిన సమాచారము విని బాదుషా నీదుడుకు దనమునకు దగినశిక్ష విధింపవలయు ననునుద్దేశముతో నిట్టి మోసమును చేయుచున్నాడు. మఱియు రూపనగరప్రభుకుమారికవగు

నిన్ను దయపురి బేగమునకుఁ దములపు టాకులిచ్చు పరిచారికగా జేయ దలచియున్నాను. విషపానమైన జేయవచ్చును కాని, క్షత్రియకాంత యొకమహమ్మదీయుని చెట్టపట్టి నీచజీవనమున కాసింపదు'' అని నా వాక్యములుగా జంచలకుమారికి జెప్పవలయును. మఱియును "ఢిల్లీ సింహాసన మిప్పుడు మహాపాపసముద్రమధ్యమునం బడి తలమునుగుట కొఱకగా నల్లాడుచున్నది. దక్షిణదేశమునందు మహారాష్ట్రవీరులు మొగలాయి సేనలను నాశనము చేయుచున్నారు. జిజియాసుంక మనుదారుణాగ్ని ప్రజ్వలించుచుండుటచేఁ బ్రళయకాల ఝంఝా మారుతంబున నెగచి లోకముల ముంపనైయున్న సముద్ర తరంగ ములవలె రాజపుత్రులందఱును విజృంభించుచున్నారు. రాజస్థానము నందుగూడ నిరంతరము గోహత్యలు జరుగుచుండ నేరాజపుత్రుఁడు కన్నార జూచుచు నూరకుండగలడు? రాజపుత్రులేకీభవించుచు న్నారు. ఉదయపురిరాణా రాజసింహుడు మహావీరపురుషుడు. మొగ లాయీలయందుగాని తాతారులయందుగాని యంతటివీరుడు మఱి యొకడు లేడు. అతఁడు రాజపుత్రుల కధినాథుడై శస్త్రాస్త్రము లధరించి యొకవంక శివాజియును, మఱియొకవంక రాజసింహుఁడును చతురంగబలములతోఁ బనిసేయుచుండఁగా ఢిల్లీసింహాసనము మొగ లాయిప్రభువులయొద్ద నెంతకాలము నిలువఁగలదు?'' అనికూడ నా వాక్యములుగాఁ దెలుపుము.

దేవి—అమ్మా! నీవంతమాట యనవలదు. ఢిల్లీసింహాసనము నీబిడ్డలకొఱకు నిలిచి యున్నది. నీబిడ్డలయదృష్టమును నీవే తుడిచి వేయుటకుఁ దలంచుట న్యాయమా?

యోధ—నా బిడ్డ లీసింహాసనము నధిష్ఠించి రాజ్యము సేయు దురను నమ్మకము లేదు. ఈరాకాసి జేబఉన్నీసాయును, డాకినీ యుద యపురియును జీవించియున్నంతవఱకు నాకామాశ లేదు. నేనొకసారి

నాయుద్దేశమును దెలుపుటవలననే రోషన్నారుచే బలవంతముగా బ్రహరింపఁబడితిని. ఆదెబ్బలగుఱుతు లింకను నాముగముపై న పడుచున్నవి.

అని చెప్పి యోధపురి బేగము కన్నీటితో "ఈమాటలవలన బ్రయోజనము లేదు. నాయభిప్రాయము నీకుఁ దెలియదు. నేన చెప్పినట్లు చేయుము. రాజసింహునిశరణము నపేక్షించుట నీకు సర్వ శ్రేయ మని చంచలకుమారితోఁ జెప్పుము. అతఁ డామెను తిరస్క రింపఁజాలఁడు. ఆమె రాజసింహుని ప్రాణప్రియ కావలయు నని నే నాశీర్వదించితి ననికూడఁ దెలుపుము. ఆమె రాజసింహునిరాణియై యున్నప్పు డుదయపురి బేగమే యామెకుఁ దాంబూలము నందియిచ్చు నడపకత్తెయై యుండుఁగాక! రోషన్నారు చంచలకుమారిపాదసేవ సేయుటకు లేకపోయెనని నేను విచారించితి" నని చెప్పెను.

దేవి—అమ్మా! ఇది యంతయు నిట్లే జరగునా?

యోధ—దానినిగూర్చి నీవు నన్నడుగవలదు. నేను చెప్పి నట్లు నీవుచేసెదవా లేదా?

దేవి—ఆజ్ఞప్రకార మట్లే చేసెదను.

అప్పుడు యోధపురి బేగము, దేవికిఁ గావలసినద్రవ్యమును, బహుమానమును, తనహస్తముద్రయు నిచ్చి దేవిని పంపివైచెను.

ఏడవ ప్రకరణము.

ఈశ్వరుఁడు జేబఉన్నీసా నేల సృష్టించెనో?

జేబఉన్నీసా తన విలాసమందిరమునం దుండెను. ముబారకు కూడ వచ్చుటనే యుండెను. అతఁడు క్రింద రత్నకంబళముపై మండి వైచి చేతులు జోడించుకొని కూర్చుండియుండెను. జేబఉన్నీసా నవ రత్నఖచితంబును, ముక్తాప్రవాళజాలాలంకృతంబును నగు మంచ

ముపై హంసతూలికాతల్పంబున నొరఁగియుండి, సువర్ణమణిమయం బగు హుక్కానాళమును నోటియందుంచుకొని తంబాకు సేవించు చుండెను. ఈతంబాకు పాశ్చాత్యమాహాత్మ్యమువలననే యీభారత వర్షమునఁ బ్రవేశించెను.

జేబ—అంతయును సరిగాఁ జెప్పెదవా?

ముబా—(చేతులుజోడించుకొని) ఆజ్ఞయైనచో నట్లే—

జేబ—నీవు దరియాబీబీని పెండ్లిచేసికొంటివా?

ముబా—మా దేశమునందున్నప్పుడు పెండ్లియాడితిని.

జేబ—అందువలననా నన్నుఁ బెండ్లి చేసికొందునని నాపైఁ బరిపూర్ణ కటాక్షమును చూపించితివి?

ముబా—నేను చాలకాలముక్రిందటనే తల్లాకిచ్చి యామెను వదలివైచితిని.

జేబ—ఆమె నెందులకుఁ బరిత్యజించితివి?

ముబా—పిచ్చిదగుటవలన—ఆసంగతి మీకుఁగూడ దెలిసి యుండవచ్చును.

జేబ—ఆమె పిచ్చితనము నేనెప్పుడును బరీక్షింపలేదు.

ముబా—ఆమె తనకార్యసిద్ధికొఱకు మీయొద్దకు వచ్చు చున్నది. పని గలిగినప్పు డామెపిచ్చితనము నాకుఁగూడ నగపడదు. కాని యితరసమయములయందుమాత్రమామె యున్మత్తయే. వలయు నేని మఱియొకప్పు డెప్పుడైన మీకుఁ జూపించెదను.

జేబ—నాకుఁ గొంచెము సుర్మా కావలయును. ఆమె నొకసారి యిచ్చుటకై బంపెదవా?

ముబా—నాకు రేపటి యుదయముననే దూరదేశములకుఁ బోవలసియున్నది.

జేబ—దూరదేశప్రయాణమా? నాతో నింతవఱకు నేల చెప్పలేదు?

ముబా—రాజస్థానమునందు రూపనగరమను నొక చిన్న రాజ్యమున్నది. అక్కడి రావుసాహేబువారి కుమార్తెను పెండ్లిచేసి కొనవలయునని బాదుషావారి యభిప్రాయమైయున్నది. ఆమెనుగొని తెచ్చుటకుఁ గొంతసైన్యము తేపటియుదయముననే పోవును.

జేబ—ఆవిషయమున నేను చెప్పవలసినమాటలు కూడఁ గొన్నియున్నవి. కాని ముందీప్రశ్నమున కుత్తరమిమ్ము! నీవు గణేశ జ్యోస్యునకుఁ జేయి చూపించుటకుఁ బోయితివా?

ముబా—పోయితిని.

జేబ—ఎందులకు?

ముబా—అందఱును పోవుచుండిరి. నేనును పోయితిని కాని మఱియొక కారణమున్నది. దరియాబీబీ నన్నుఁ దీసికొనిపోయినది.

జేబ—అలాగా?

అని చెప్పి జేబఉన్నీసా కొంతసేపు పూవులతో విలాసముగ నాటలాడుకొనుచుండెను. పిమ్మట "నీవెందులకుఁ బోయితివి?" అని యడిగెను.

ముబా—జరిగినదంతయును మనవిచేసికొంటిని.

జేబ—జ్యోతిష్కుఁడు షహజాదిని పెండ్లి చేసికొన్నయెడల భాగ్యవంతుఁడవు కాగలవని నీతోఁ జెప్పలేదా?

ముబా—హిందువులు "షహజాది" యని యనరు. అతఁడు రాజపుత్రిని బెండ్లియాడుమనియెను.

జేబ—షహజాదియును రాజకుమారికయే కాదా?

ముబా—కాకేమి?

జేబ—నీవప్పుడు వివాహప్రస్తావముం జేయుట యందుకొఱకేనా?

ముబా—అది ధర్మమని తెలిసికొని చెప్పియుంటిని. ఇంతవ

ముందే నీతో నేనీవిషయమునుగూర్చి ప్రస్తావించియుంటిని. మీకు జ్ఞప్తియుండవచ్చును.

జేబ—ఏమో! నాకు జ్ఞప్తిలేదు. పోనిమ్ముందువలన నేమి ప్రయోజనము? నేనిట్లంటినని నీవు కోపింపవలదు. నీవు కోపించితి వేని నాకుఁ జాలవిచారమగును. నీవు నాప్రాణప్రియుఁడవు. నిన్నుఁజూచు చుండుటయే నాకుఁ బరమానందము. రమ్ము! ఈ శయ్యపైవచ్చి కూర్చుండుము. చందన మలందెదను.

జేబఉన్నీసా ముబారకును మంచముపై గూర్చుండబెట్టుకొని యాతని కత్తురుమొదలగు పరిమళద్రవ్యముల నిచ్చి కొంతసేపైన తరువాత—'ఇప్పుడా రూపనగరరాజకుమారికమాట చెప్పుచున్నాను ఆమెతండ్రి యామెను పంపునో పంపడో మనకు దెలియదు. పంపక పోయినయెడల నీవు బలవంతముగా దీసికొని రావలయును' అని చెప్పెను.

ముబా—బాదుషావారు నాకట్లాజ్ఞ యిచ్చియుండలేదు.

జేబ—నేనే బాదుషా నని నీవెఱుఁగవా. బాదుషా కట్టి యభిప్రాయమే లేనియెడల సేనల నేల పంపించును?

ముబా—మార్గమధ్యమున నేభయమును కలుగకుండుటకు—

జేబ—ఔరంగజేబు బాదుషావారి సైన్యముపోయినపని యె న్నటికైన నిష్ఫలము కావచ్చునా? నీవెట్లైన నామెను తీసికొని రావలయును. అందులకు బాదుషావా రాగ్రహించిరేని నేనుంటినిగాదా!

ముబా—నాకంతమాత్రము మీదయ యుండిన జాలును. మీకిట్టియభిప్రాయము కలుగుటకు గారణ మేమియో చెప్పితిరేని మీయాజ్ఞానిర్వహణవిషయంబున నాబాహుబలము మఱింత హెచ్చు కాగలదు.

జేబ—అది నీతో జెప్పుటకే నేనీమాట నెత్తితిని. నానేర్పుచే రూపనగరరాజకుమారిక నిటకు దీసికొని రావలయు నని నిశ్చయించు కొంటిని.

ముబా—ఎందులకు?

జేబ—ఉదయపురి బేగము తానే త్రిలోక సుందరి ననియు, తన కంటె సుందరు లీలోకమున లేరనియు గర్వించి యున్నది. చంచలకుమారి చాల సందరత్తె యని వినియుంటిని. ఉదయపురి బేగముకంటె నామెయే రూపవిలాసములచే బాదుషాను వశపఱచుకొనజాలుననియు, నేనేయామెను గొని తెచ్చినదాననగుటచే నాపై నామె ప్రేమగలిగి నాయధీనురాలై యుండగలదనియు, నేనప్పుడు నిష్కంటకముగ నేకాధిపత్యమును వహింపగలుగుదుననియు నమ్మియుంటిని. ఈపనికి నీవే పోవుటగూడ మంచిదయ్యెను. ఆమె యుదయపురికంటెను చాల సందమైనదట చూడుము!

ముబా—నేనుదయపురి బేగమువారి నెన్నడును చూడలేదు.

జేబ—చూడుము! ఈ తెరచాటున నున్నది.

ముబా—చీ!

జేబఉన్నీసా నవ్వుచు 'ఢిల్లీయందు నీవంటి క్రోతి మఱియొకటి లేదు. పోనిమ్ము. నీవుదయపురిని చూడకుంటివేని యామె ప్రతిబింబ పటమును చూపించెదను, రూపనగర సుందరినికూడ జూచి ఉదయపురికంటె సందమైనదైనయెడల నామెతో 'జేబఉన్నీసాదయవలన నీవు బాదుషావారి బేగమవు కాగలవు' అని చెప్పుము. ఆమెయంత యందగత్తె కానియెడల—

ఇట్లు చెప్పి యామెయేమో కొంచెమాలోచింప దొడగెను. ముబారకు 'అంతసుందరి కానియెడల నేనేమి చేయవలయును?' అని యడిగెను.

అంతయందగత్తె కానియెడల నామెను నీవు పెండ్లిచేసికొనుము. అందులకు బాదుషావా రంగీకరించునట్లు చేయగలను.

ముబా—ఈదీనునియందు మీకింత యనుగ్రహమున్నదా?

జేబ—బాదుషావారికుమార్తె కింకను ప్రీతివిశ్వాసము లెక్కడ?

ముబా—ఈశ్వరుడు జేబఉన్నీసా నేలసృష్టించెనో?

జేబ—సుఖపడుటకు—

ముబారకు మఱిమాటాడలేదు. అంతటితో నామాటనిలిపి 'బాదుషావారి బేగముకాఁదగినయామెను నేనెట్లుచూడగలను?' అనియెను.

జేబ—ఏయుపాయముచేసైనఁ జూడవలయును.

ముబా—బాదుషావారు విన్నయెడల నేమగుదును?

జేబ—నీకేమియును భయములేదు. నేనుంటినిగాదా!

ముబా—సరియే. మీరు చెప్పినట్లు చేసెదను. కాని యీదీనునిపైననుగ్రహ ముంచవలయును

జేబ—నీవు నాప్రాణప్రియుఁడ వని మొదటనే చెప్పితినికాదా?

ముబా—అది నాపైఁ బ్రీతివిశ్వాసములతోఁజెప్పినమాటయేనా?

జేబ—ప్రీతివిశ్వాసము లల్పుల కుండవలయును. అవి దుఃఖకారణములు. జేబఉన్నీసా యట్టిదుఃఖములకు లోఁబడునది కాదు.

ముబారకు మర్మాహతుఁడై యాజ్ఞఁ దీసికొని వెడలిపోయెను.

తృతీయభాగము—వివాహవికల్పము.

మొదటి ప్రకరణము.

బకము—హంసము.

నిర్మలమెల్లమెల్లగఁ బోయి రాజకుమారియొద్ద గూర్చుండెను. రాజకుమారి యొంటరిగఁ గూర్చుండి యానాఁడు కొన్నచిత్రపటములలో నొకదాని చేతఁబట్టుకొని చూచుకొనుచుండెను. నిర్మలనుచూచియామె చిత్రమును మూసివైచెను. నిర్మలకదియెవ్వరి చిత్రమో

తెలిసికొనవలసిన యవసరములేదు. నిర్మల సమీపించి 'ఇప్పుడుపాయమేమి?' అనియెను.

చంచ—మనకెట్టి సదుపాయమును లేకున్న లేకపోవుఁగాక! నేనుమాత్రముపోయి ముసల్మానుల యింటిదాసినై యుండజాలను.

నిర్మ—అది నేనెఱుఁగుదును. కాని, యలంగీరుబాదుషావారి యాజ్ఞ యిట్లున్నది మనప్రభువువా రందుల కభ్యంతరము చెప్పుటకు వలనుపడదుగదా! సఖీ! మనకింక వేఱుమార్గములేదు. అందులకు నీవంగీకరింపవలయును. అదియే నీకు సౌభాగ్యకారణము. యోధపురము చూడుము! అంబరు చూడుము! రాజులు, బాదుషాలు, ఉమ్రావులు, నబాబులు, సుబేదారులు, మొదలగు గొప్పగొప్పవారందఱును డిల్లీసింహాసనమును గొలిచియుండుట కిష్టపడుచుండుట లేదా? రాజరాజేశ్వరియగుటకు గూడ నీకిష్టములేదా?

చంచలకుమారి కోపగించుకొని "ఛీ! నీవావలకుఁబొమ్ము" అనియెను.

నిర్మల యిట్టిమాటలవలన బ్రయోజనములేదని తెలిసికొని మఱి యేయుపాయము చేనైన నీకేమైన నుపకారము చేయవలయునని యోచించి "నేనట్లే లేచిపోయెదను. కాని, నేనింత కాలము వఱకు నెవ్వతెచే బోషింపబడుచుంటినో, యామె కేదైన హితము జేయవలయునని యాలోచించుచున్నాను. నీవుడిల్లీకి బోకుండినయెడల నప్పుడు నీతండ్రిగతి యేమగునో బాగుగ యోచించితివా?" అనియెను.

చంచ—యోచించితిని నేను పోకుండినయెడల నాతండ్రిగారి ప్రాణములమీఁదికి రాగలదు. రూపనగరదుర్గముపై నొక్కటాయి యైన నిలువదు. నామూలమున బితృమరణము కలుగకమానదు. కావున బాదుషావారిసైన్యము వచ్చినతోడనే యేమియు నభ్యంత

రము చెప్పక దానితోగూడ నేనును ఢిల్లీకి బోవలయునని నిశ్చయించు కొంటిని.

నిర్మలయానందముతో "నేను నామాటయే చెప్పవలయునని వచ్చితిని" అనియెను.

రాజకుమారి యాడుగ అచికొని "నేను నామాటయే చెప్ప వలయునని వచ్చితిని" అనియెను.

రాజకుమారి యూడుగ అచికొని "నేను ఢిల్లీకిబోయి యా మునల్మానుని యింట సంతోషముతో మెలంగెదననుకొంటివా?" అనియెను.

నిర్మల యేమియు నాలోచింపకుండ "కాకయున్న నీవేమి చేయుదువు?"అని యడిగెను.

చంచల తన వ్రేలి యుంగరమును చూపించి "ఢిల్లీకిబోవు మార్గమున విషపానమును చేసెదను" అనియెను. ఆయుంగరమున విషమున్నదని నిర్మల తెలిసికొనియెను.

నిర్మ—మఱియేయుపాయమును లేదా?

చంచ—నిర్మలా! ఇంకేమియుపాయ మున్నది? నన్నుద్ధరించు టకు ఢిల్లీశ్వరునితో వైరము పెట్టికొనునంతటి మహావీరపురుషుఁడెవ్వఁడు న్నాడు? రాజస్థానమునందలి రాజపుత్త్రులందరును మొగలాయీల బానిసలే. ఇప్పుడెవ్వఁడున్నాడు? సంగ్రామసింహుఁడు లేఁడుగదా? ప్రతా పసింహుడెక్కడనున్నాడు? చెప్పుము!

నిర్మ—ఏమని చెప్పను? రాజకుమారీ! సంగ్రామసింహుఁడు ఉన్నను నట్టివారు సర్వమును వదలుకొని నీకొఱకు బాదుషాతో వైరము పెట్టుకొందురా? ఔను. ప్రతాపుఁడు లేఁడు; సంగ్రాముఁడు లేఁడు. రాజసింహుఁ డున్నాడుకాదా? ఆతఁడు నీకొఱకు తన సర్వస్వము నేల వదలుకొనును? అంతేకాక నీవు మార్వారువంశస్థురాలవు.

చంచ—అదేమి యట్లనుచున్నావు? బాహువులయందు బల మేయున్న యెడల రాజపుత్త్రులు శరణాగతులను రక్షింపజాలరా? నేను దానినిగూర్చియే యాలోచించుచుంటిని. నిర్మలా! ఆసంగ్రామ, ప్రతాపసింహుల వంశమునకు తిలకప్రాయుడగు నాతనిశరణము నపే క్షింపవలయుననియే యోచించుచున్నాను. ఆతడు నన్ను రక్షింప జాలడా?

అని చెప్పుచు నంతవఱకు మూసియుంచిన తన చేతిలోని చిత్ర పటమును పైకిదీసెను. అది రాజసింహుని ప్రతిబింబపటమై యుండెను. ఆచిత్రమును చూచుచు రాజకుమారి మరల నిట్లనియెను. "చూడు ము! ఈవీరపురుషుని కాంతివిలాసములంజూడ నీతఁడనాథలకు నాథుఁ డనియు, నగతికలకు గతియనియు నీకుఁ దోఁచుటలేదా? నేనీతనిశర ణము నపేక్షించితినేని నన్నీయాపదనుండి యుద్ధరింపఁజాలఁడా?"

నిర్మల విశేషబుద్ధిశాలిని. చంచలకు సోదరికంటెను ప్రియు రాలు. ఆమె చాలసేపాలోచించి చంచలవంక బాగుగాఁ జూచుచు "నిన్నింతటి విపత్తునుండి యుద్ధరింపజాలెడు తేజోమూర్తియగు వీర పురుషునకు బ్రత్యుపకారముగ నీవేమీయగలవు?" అనియెను.

రాజకుమారి యాభావమును దెలిసికొని కంపము నొందక పోయినను వికలమైన స్వరముతో "నే నేమీయగలను? సఖీ! నాయొద్ద నేమున్నది? నేనబలను!" అనియెను.

నిర్మ—నీవుఁటివిగాదా?

చంచల యప్రతిభయై "ఆపలకుబొమ్మ!" అనియెను.

నిర్మ—ఇట్టిమర్యాదలు రాచవారింట నున్నవియే. నీవు రుక్మిణివైతివేని యదునందనుఁడైవచ్చి యాతడు నిన్నవశ్యముగ నుద్ధ రింపగలడు.

చంచలకుమారి సిగ్గుచే దెల్లవోయెను. ప్రభాతసమయంబున మేఘమాలికపై బ్రసరించుచున్న కాంతితరంగములపై తటిత్కాంతులు ప్రసరించి యందలిసౌందర్యము నెల్లు క్షణక్షణమునకు నున్మేషింపజేయుచుండునో యట్లే చంచలకుమారి వదనమండలమున నానందలజ్జాభావములు క్షణక్షణమున కొకవింతయందమును గల్పించుచుండెను. తుదకు చంచలకుమారి "సఖి! నాకీజన్మమున నాతనిం బొందునంతటిభాగ్యము గలుగునా? నాయంతటనేనే నన్నర్పించుకొనబోయిన యెడల నాతడు నన్ను బరిగ్రహించునా?" అనియెను.

నిర్మ—పరిగ్రహించుటగాని, పరిత్యజించుటగాని, యాతని యిష్టము. అది మనమాలోచించి నిశ్చయింపదగిన విషయము కాదు. రాజసింహుడు మహాబలపరాక్రమసంపన్నుడని వినియుంటిమి. అతని యొద్ద కెవ్వనినైన దూతగా బంపగలుగుదువా? ఎవ్వరికిని దెలియకుండ రహస్యముగా నెవడు పోగలుగును?

చంచలకుమారి బాగుగా నాలోచించి "నీవు పోయి మాగురువులవారిని పంపింపుము. ఆతనికంటె హెచ్చుగా నన్ను బ్రేమించువారెవ్వరున్నారు? కాని నీవే యంతయు నాతనికి విశదపఱచి యిచ్చటికిఁ దీసికొని రమ్ము. నాయంతట నేనే చెప్పుటకు సంకోచమగుచున్నది" అనియెను.

ఇంతలో చెలికత్తెలు వచ్చి "ఎవ్వతెయో ముత్యములమ్ముకొను కాంత వచ్చి యున్నది" అని చెప్పిరి. రాజకుమారి "ఇప్పుడు ముత్యములవ్యాపారముచేయుటకు దగినసమయము కాదు. ఆమెను పొమ్మని చెప్పుడు" అనియెను. "పొమ్మనినను బోవుటలేదు," అని చెలికత్తెలు చెప్పిరి. అప్పుడు చంచలకుమారి యామెను తీసుకొని రండని యాజ్ఞాపించెను.

ముత్యములమ్ము యువతి వచ్చి కొన్ని మైనపుముత్యములను దీసి చూపించెను. రాజకుమారి విసివికొనుచు "ఈనీమముత్యములను చూపించుటకా నీవింతతొందపెట్టితివి?" అనియెను.

ముత్యా—కాదు. ఇంకను చూపింపదగినపదార్థము లున్నవి. మీరు రహస్యముగా వచ్చితిరేని చూపింపగలను.

చంచ—నేనొక్కతెనే యుండను. నాతో నా చెలియొక్క తెమాత్ర ముండును. నిర్మలా! నీవుండుము. తక్కినవారు పొండు!

అప్పుడు తక్కిన చెలులందఱును వెలుపలకుఁబోయిరి. అనంతరము దేవి—ఆముత్యములమ్మునది దేవియే ఆమె యోధపురి బేగము పంపించినహస్తముద్రను చూపించెను దానినిచూచి చంచలకుమారి 'ఇది నీకెక్కడ దొరకినది?' అనియెను.

దేవి—యోధపురి బేగముసాహేబావారు నాకిచ్చిరి.

చంచ—నీవామె కేమగుదువు?

దేవి—దాసిని.

చంచ—బేగము వారిహస్తముద్ర నెందులకు తెచ్చితివి?

దేవి యున్నిసంగతులను సవిస్తరముగాఁ దెలియఁ జేసెను. చంచలయు, నిర్మలయుఁ బరస్పరముఖావలోకనము లొనరించుకొనిరి. చంచల యాదేవికి విశేషముగ బహుమతు లిచ్చి పంపివైచెను.

దేవి పోవునప్పుడు యోధపురి బేగముహస్తముద్రను మరలఁ దీసికొనకయే వెడలిపోయెను 'ఎక్కడ. నున్ననేమి? ఎవ్వరు తీసికొనఁగలరు?' అని యోచించి బుద్ధిపూర్వకముగా నాహస్తముద్రను చంచలకుమారియొద్దనే విడిచి దేవి వెడలిపోయెను,

చంచల 'నిర్మలా! ఆమెను పిలువుము! ఈహస్తముద్ర నిక్కడఁ బారవైచిపోయినది!' అనియెను.

నిర్మ—కావలయు ననియే విడిచిపోయినది.

చంచ—దీనిని నాయొద్ద నుంచికొని యేమిచేయను?

నిర్మ—ఇప్పటికిఁ దీసికొనుము. ఎప్పటికైనను మోధపురి బేగమునకు మరలఁ బంపవచ్చును.

చంచ—బేగము చెప్పినమాటలవలన మనకు చాలధైర్యము కలుగుచున్నది. లోకజ్ఞానము లేనిపసివాండ్ర మగుమనము యోచించిన కార్యము మంచిదియో, చెడ్డదియో, అగునో కాదో యేమియును తెలియుట లేదు. ఇప్పటికి ధైర్యముకలిగినది. రాజసింహుని శరణము నపేక్షించి తీరవలయును.

నిర్మ—దానినిగూర్చి నీకు మొట్టమొదటనే తెలియును.

అని నిర్మల నవ్వెను. చంచలయును నవ్వెను. నిర్మల తటాలుచ లేచి వెడలిపోయెను. ఆమెకు నమ్మకములేదు. కన్నీరు విడుచుచు లేచిపోయెను.

రెండవ ప్రకరణము.

అనంతమిశ్రుడు.

అనంతమిశ్రుడుఁ చంచలకుమారిపితృవంశమునకుఁ బురోహితుఁడు. ఆతఁడు చంచలకుమారిని తనకన్నకుమార్తెకంటె నెక్కుడుగఁ బ్రేమించుచుండును. ఆతఁడుమహామహోపాధ్యాయ పండితుఁడు. ప్రజలందఱు నాతని యెడల మిగుల భక్తిగలవారలై యుండిరి. చంచలకుమారి పిలిచినదని వినినతోడనే యాతఁ డంతఃపురమునకు వచ్చెను. త్రోవలో నిర్మల యాతని కెల్ల సమాచారములను సవిస్తరముగఁ దెలియఁజేసెను.

విభూతిచందనవిభూషితసర్వావయవుఁడును, సుప్రశస్త లలా

టుండును, దీర్ఘకాయుండును. రుద్రాక్షమాలికాలంకృతుండును నగు నాబ్రాహ్మణుఁడు చంచలకుమారి సమీపమునకు వచ్చినిలువఁబడి యెను.

చంచలకుమారి గురుదేవునింజూచి శిరచిత్తము కలదయ్యెను.

గురు—తల్లీ! నన్నెందులకుఁ బిలిపించితివి?

చంచ—నన్ను రక్షించుటకు—నన్నుద్ధరించుటకు మీకంటె మఱి యెవ్వ రున్నారు?

అనంతమిశ్రుఁడు నవ్వుచు "రుక్మిణీకల్యాణ మని తోఁచు చున్నది. అందుకొఱ కీముదిపురోహితుఁడు ద్వారకానగరమునకుఁ బోవలయును కాఁబోలును! అట్లయినయెడల అమ్మా! చూడుము! దారిబత్తెముగ కేమైన నిచ్చితివేని యుదయపురమునకుఁ జేరెదను" అనియెను.

చంచలకుమారి సరిగకీన్ కాబుతోఁ జేయఁబడినసంచి నందికొని దులిపి క్రుమ్మరించెను. దానినిండ మొహరీలుండెను. పురోహితుఁడైదు మొహరీలనుమాత్రము తీసికొని మిగిలినవానిని క్రిందఁ బడవైచి "మార్గమునం దన్నము తినియెదముగాని బంగారము తినముగదా! నేనొక్కమాట చెప్పెద-నట్లుచేసెదవా?" అనియెను.

చంచ—ఈయాపదనుండి విడివడుటకై యగ్నికుండములో నుఱుకు మనిన నుఱికెదను. ఏమిచేయవలయునో యాజ్ఞాపింపుఁడు.

మిశ్రు—రాణా రాజసింహున కొక యుత్తరమును వ్రాసి యియ్యఁగలవా?

చంచలకుమారి చాలసే పాలోచించి "నేను బాలికను. అంతఃపురకాంతను. ఆతనికిఁ బరిచితురాలనుగాను. ఎట్లు జాబువ్రాయఁగలను, కాని నేనాతనివిషయమున భిక్షుకురాలనై యుంటిని. సిగ్గుపడి యూరకుండినయెడల నెట్లు? సరియే. అట్లే వ్రాసియిచ్చెదను" అని యెను.

మిశ్రు— నేను చెప్పి వ్రాయింపవలయునా? నీవు వ్రాసెదవా?

చంద్ర— మీరే చెప్పి వ్రాయింపవలయును.

అప్పుడటనున్న నిర్మల "అట్లు కాదు. ఇట్టి కార్యములలో ఛాందసులగు వైదిక బ్రాహ్మణుల మంత్రాంగము పనికిరాదు. సూక్ష్మ బుద్ధులగు కాంతామణుల యాలోచనమే కావలయును. మేము జాబు వ్రాసికొందుము. మీరు పోయి ప్రయాణమునకు సంసిద్ధులరై రండు" అనియెను.

మిశ్రశాకూరు వెడలిపోయెను. కాని యింటికిపోలేదు. విక్రమ సింహప్రభునియొద్దకుఁ బోయి "మహారాజా! నేను దేశాంతరములకుఁ బోవలయును. అందువలన నిప్పుడు మిమ్మాశీర్వదించి పోవలయు నని వచ్చితిని" అని చెప్పెను. ఎక్కడకుఁ బోవుచుంటిరని రాజడిగెను. కాని యందుల కాబ్రాహ్మణుఁ డేమియును సమాధానము చెప్పక "నేనుదయపురమువఱకును పోవలయును. రాణా రాజసింహునకొక పరిచయలేఖను వ్రాసి యీయవలయును" అని కోరెను. రూపనగర ప్రభుండగు విక్రమసింహుఁ డట్లే యుత్తరమును వ్రాసియిచ్చెను.

అనంతమిశ్రుఁడు రాజుగారిచ్చిన యుత్తరమును దీసికొని చంచలకుమారి యంతఃపురమునకు వచ్చెను. ఇంతలో చంచలా నిర్మలలుఁ దమ యిరువురి యాలోచనములు నేకముచేసి యొక జాబును సంపూర్ణముగ లిఖించియుంచిరి. రాజకుమారిక యాయుత్తరమును పురోహితునిచేతికిచ్చి తన పెట్టెలోనుండి యొక ముత్యాలహారమును దీసి "మహారాణా రాజసింహుఁ డీయుత్తరము చదివినపిమ్మట నామాటుగా మీరీహారము నాతని కుపాయనమొసంగిఁ రావలయును, రాజ పుత్రకులాలంకారుం డగు నారాజసింహుఁడు, రాజకన్యచేఁ బంపఁబడిన

కానుకను తిరస్కరింపజాలము' అని చెప్పి యాహారము నాతనిచేతి కిచ్చెను.

మిశ్రతాకూరంముల కంగీకరించిబయలు దేరెను. పోవునప్పుడు చంచలకుమారి యాతనికి సాష్టాంగప్రణామ మాచరించి పంపించెను.

మూఁడవ ప్రకరణము

అనంతమిశ్రుని నారాయణస్మరణము

ఉపవస్త్రము, ఛత్రము, చేతికఱ్ఱ, చందనపుజెక్క, తామ్ర పాత్రము, నీర్కావిదోవతులు మొదలగు నావశ్యకంబు లగు వస్తువు లం దీసికొని, తన గృహిణితో జెప్పి యనంతమిశ్రుఁడు యోధపుర యాత్రకు బయలుదేరెను. అప్పుడాతని యిల్లాలు 'మీ రెందులకు బోయెదరు! వృథాశ్రమయేల? పోవలదు' అని యెంతయో సేపు పీడించెనుగాని 'మహారాణావలన నేదియైన నొకవృత్తి సంపాదించు కొని వచ్చెదను' అని యాబ్రాహ్మణుడు చెప్పినతోడనే యామె మ్రాఱుమాట చెప్పలేదు. మఱి విరహతాప మామెను దహింప లేదు. ధనలాభమనియెడు నాశాస్వరూపమైన శీతజలప్రవాహ మా ప్రచండజ్వాలామయం బగునగ్నిహోత్రమును దడిపి తడిపి చల్లార్చి వైచెను. మిశ్రతాకూ రొక్కభృత్యుని దీసికొని బయలుదేరిపోయె ను. ఆతడింకను చాలమంది సేవకులను దీసికొనిపోగలవాఁడై యుండి నను వారిమూలమున రహస్యభంగ మగుననునుద్దేశముతో నొక్కని మాత్రమే వెంట దీసికొనిపోయెను.

విశేషము లగుకఱకురాళ్ళుగలయాపూర్గ మతిదుర్గమమైయుం డెను. చాలచోట్ల నిలుచుటకైన సలము లేదు. ౹ బాహ్మణుడేశాహారి.

ఎక్కడ భోజనము దొరికిన నక్కడ నాగుచు దిన మంతయును ప్రయాణము చేయుచుండెను. తనయొద్ద ముక్తాహార ముండుటచే నామార్గమున దొంగలభయ ముండుటవలన నొంటరిగా బోక కొందఱుమార్గస్థుల సాహాయ్యము దొరకునంతవఱకును ప్రయాణము నాపివేయుచుండెను. ఎవ్వరైన జతకు దొరకినయెడల వారితో బోయి వారు నిలిచినచోటనే తానును నిలుచుటకు స్థలము చూచుకొనుచుండును. ఒకనాటిరాత్రియాత డొక దేవాలయమండపముపై బరుండెను. ప్రభాతసమయమున నాతడు బయలు దేరు నప్పు డాతనికి జతగాండ్రను వెదకికొనవలసినయవసరము లేకపోయెను. నలుగురువర్తకు లారాత్రి యా దేవాలయమునందలి శివకూటమున భోజనము చేసి యక్కడనే పరుండి యుండిరి. తెల్లవారినతోడనే వారును బయలుదేరి బ్రాహ్మణునిజూచి 'మీరెక్కడకు బోవుచున్నారు?' అని యడిగిరి. బ్రాహ్మణు 'డుదయపురమునకు పోవుచుంటి' ననియెను. వర్తకులు 'మేము నచ్చటికే పోవుచుంటిమి; అందఱమును కలిసియే పోవచ్చు' ననిరి. బ్రాహ్మణుడు సంతోషముతో 'ఉదయపుర మింకెంతదూర మున్నది?' యని యడిగెను. వర్తకులు 'సమీపమునకు వచ్చితిమి; ఈసాయంతనమునకు చేరగలము; ఇదియంతయును రాణా వారి రాజ్యమే' యనిరి.

ఇట్లు మాటలాడి కొనుచు వారు ప్రయాణము చేయుచుండిరి. మెట్టలును, గుట్టలును గల యాదుర్గమారణ్యమార్గమున నడచుట చాలకష్టము. ఎక్కడనునిలుచుటకు నిశ్చాయమైన వసతిలేదు. క్రమ క్రమముగా వారా కంటకమార్గమును తరించుచుండిరి. ఇంక కొంత సేపటిలో నగరప్రదేశమునకు జేరగలరు, అట్లుపోయి వారొక శోభా మయంబగు పర్వతపార్శ్వమున బ్రవేశించిరి. ఇరుప్రక్కలను సమోన్నతంబులగు పర్వతములు శ్యామలతరులతాశోభితంబులై యాకాశము

దలతె_త్తి చూచుచుండెను. ఆ రెండుకొండలనడుమనుండియు నొక నదీప్రవాహము నీలమణిప్రభాభాస మానంబు లగుజలంబులతోఁ గర్కశ శిలాతలంబులం బడి యెగసి రొదసేయుచు, నావనాభిముఖం బుగఁ బోవుచుండెను. ఆనదీపార్శ్వమునుండియే మనుష్యులు నడచి పోవుట కొకబాట యేర్పడి యుండెను. ఆమార్గమునుండి పోవుచున్న వారి నితరు లెవ్వరును కనిపెట్టజాలరు. కాని యాప్రక్కకొండలపై నిలిచియున్నవారు మాత్రమువారిని చూడగలరు.

అతినిగూఢమగు నాస్థలమునకు జేరినతోడనే యందొక వర్తకు డాబ్రాహ్మణునింబిలిచి "నీయొద్ద డబ్బు, దస్కము నేమైన నున్నదా అని యడిగెను.

ఆప్రశ్నమును విని బ్రాహ్మణుడు భయపడి "ఇక్కడ కొంచెము దొంగలభయ మున్నది కాబోలును! అందుకొఱకే వీరు నన్ను హెచ్చరించుచున్నారు." అని యనుకొనియెను. దుర్బలున కసత్యమే యూతకోల యగుచుండును. కావున నాబ్రాహ్మణుఁడు "నేను యాచకబ్రాహ్మణుడను. నాయొద్ద నేమున్నది?" అనియెను.

వర్తకులు—ఇది చాల చెడ్డత్రోవ. నీయొద్ద నేమైన నున్న యెడల మాచేతికిమ్ము. నీవు భద్రముగా దాచికొనజాలవు.

బ్రాహ్మణుడు వెనుకముందు చూచి, యీరత్నహారము నీ వర్తకులచేతులలో బెట్టుదునా? యని యాలోచించుకొనియెను. "అప రిచితులగు వీరిని నమ్మి నేనెట్లీయఁగలను?" అని యనుకొని నేను భిక్షుకుఁడను. నాయొద్ద నేమున్నది?" అని చెప్పెను.

విపత్కాలమున వెనుకముందు చూచువాఁడు దారుణకష్టము లపాలబడి చావకమానడు. బ్రాహ్మణుని తత్తరపాటు చూచి కపట వేషధారులగునావర్తకులు వీనియొద్ద-కొంతధన ముండకపోదని తెలిసి కొని యందొక డాతనిమెడ బట్టుకొని క్రిందకు బడఁద్రోసి గుండెలపై

గూరుచుండి కేకలు వేయకుండునట్లు భద్రముగా నాతని నోరు మూసి వైచెను. మిశ్రఠాకూరుని భృత్యుడా క్షణమునం దెచ్చటికి మాయమై పోయెనో యెవ్వరును చూడలేదు. మిశ్రఠాకూరు నోట మాటలేక హృదయముననే నారాయణస్మరణచేయ నారంభించెను. మఱియొక దొంగ యాతనియొడిలోనున్న సంచి నూడదీసికొని విప్పిచూచెను అందు చంచలకుమారియుంచిన ముక్తాహారమును, రెండు కాగితములును, కొన్ని మొహరీలునుండెను. ఆదొంగ యావస్తువులను దీసికొని తన స్నేహితులతో "ఇక బ్రహ్మహత్యవలన ప్రయోజనములేదు. ఆతనియొద్దనున్న దంతయును మనకు దక్కినది. ఆబ్రాహ్మణుని వదలివేయుడు" అనిచెప్పెను.

మఱియొక దొంగ "వదలివేయం గూడదు. అట్లైన నొడలబ్రాహ్మణుం డల్లరి చేయంగలడు. రాణారాజసింహుండు చండశాసనుడు. ఆతని యధికారమున మనబోటివాండ్రు బ్రదుకుటయే కష్టముగా నున్నది. ఈబ్రాహ్మణు నొకచెట్టునకుం గట్టివైచి మఱి పోవుదము" అనియెను.

ఇట్లు మాటలాడుకొని మిశ్రఠాకూరుని బట్టలతోనే యాతని కాలుసేతులు గట్టి యొక చెట్టుకొమ్మకుం గట్టివైచి బాటను వదలి యరణ్యమధ్యమునం బడి యాదొంగలు వెడలిపోయిరి. ఈసమయమునందు పర్వతశిఖరముపై నొకగుఱ్ఱపురౌతు నిలుచుండి యిది యంతయును చూచుచుండెను. దొంగలుమాత్ర మాతనినిచూడ లేదు.

దొంగ లానదీతీరమునందలి యరణ్యమునం బడి కొంతదూరమరిగి యొకకొండగుహలోం బ్రవేశించిరి.

ఆగుహలో భోజనపదార్థములును, పరుండుటకు మంచములు పఱుపులు మొదలగు వస్తువులు సిద్ధముగ నుండెను. ఇది యంతయు నుచూడంగా నీదొంగ లప్పుడప్పుడు వచ్చి యీగుహలో నివసించు

చుందురని తోఁచుచున్నది. కుండలలో నీరు నిండియుండెను. అక్కడ దొంగ లందఱును తంబాకు వేసికొన నారంభించిరి. అందొకఁడు "మాణిక్యలాలూ! వంట యగునంతలో మన మీవస్తువులను పంచుకొందమా?" అనియెను.

మాణి—సరియే. అట్లే కానిండు.

అప్పు డందలిమొహరీలను నాలుగుభాగములు సైచి యొక్కొకఁ డొక్కొక్క భాగమును దీసికొనిరి. ముక్తాహారము విక్రయించినఁ గాని విభజించుకొనుటకు వలనుపడకుండుటచే నది యవిభక్తమై యట్లే యుండెను. ఆకాగితము లేమిచేయువలయు ననువిషయమునుగూర్చి చర్చించిరి. అందు నాయకుఁడు "ఆకాగితమునలన నేమి ప్రయోజనము? చింపి పారవేయుడు" అని చెప్పి యాయుత్తరములను మాణిక్యలాలుచేతి కిచ్చెను.

మాణిక్యలాలు చదువగలడు. అతఁ డాకాగితములను తుదివఱకును జదివి మహానందభరితుఁడై "ఈకాగితములను పాడుచేయఁగూడదు. ఇందువలన సర్కారులో పని సంపాదించుకొనవచ్చును" అనియెను.

ఈమాటలను విని "ఏమి! ఏమి!" అని తక్కినముువ్వురును సంతోషముతో బలికిరి. అప్పుడు మాణిక్యలాలు జాబునందలి సారాంశ మంతయును దెలియజేసెను. అందఱును పరమానందభరితులైరి.

మాణి—ఈకాగితమును రాణా కిచ్చినయెడల మనకు బహుమాన మీయగలడు.

నాయకుడు—అయ్యో! వెఱ్ఱివాఁడా! "ఇది నీకెక్కడదొఱికినది?" అని రాణా నిన్నడిగినయెడల నేమని యుత్తర మీయగలవు? దొంగతనము చేసి సంపాదించితి నని చెప్పుదువా? బహుమానము

పోయి ప్రాణదండన మగునే! దీనిని దీసికొనిపోయి బాదుషావారి కిత్తము. ఇట్టిసమాచారము విన్నయెడల బాదుషా మనకు బహుమాన మియ్యగలడు. ఇంతవఱకు నేను దృఢముగా జెప్పగలను. ఇంతేకాక దీనిలో—

నాయకు డింకను మాట పూర్తిచేయలేదు. అంతలోనే యాతనితల కంఠమును వదలి క్రిందఁ బడిపోయెను.

నాలుగవ ప్రకరణము.

మాణిక్యలాలు.

కొండపైనున్న గుఱ్ఱపురౌతు నలుగురుమనుష్యు లొక్కని బట్టుకొని కట్టివేయుచున్నదారుణకృత్యమును జూచియుండెను. అంతకుముం దేమిజరిగినదో యాతఁడు చూడలేదు. అప్పటికాతఁ డాపర్వతశిఖరముపైకి రానేలేదు. ఆరౌతు, దొంగ లేమార్గమునఁ బలాయితులై పోవుచుండిరో యామార్గమును జాగరూకుఁడై చూచుచుండెను వారు వక్రముగాఁ బ్రవహించుచున్న యానదియొడ్డున నున్నయడవిం బడి కంటి కగపడకుండఁ బోవుచున్నంతవఱకునుచూచి యాగుఱ్ఱపురౌతు తన యశ్వమునుండి దిగి గుఱ్ఱమును చేతితో నిమురుచు 'విజయా! నేను వచ్చునంతవఱకు నీవిట నిశ్శబ్దముగా నిలిచియుండుము!' అని హెచ్చరించెను. ఆయుత్తమాశ్వమట్లే నిశ్శబ్దముగా నుండెను. రౌతు పాదచారియై యతివేగముతో నాపర్వతమునుండి క్రిందికి దిగి మిశ్రశాకూరును కట్టివైచినస్థలమునకువచ్చి యాతనిబంధముల వెతలించి 'ఏమి జరిగినదో యతిత్వరితముగ నొక్కమాటలోఁ జెప్పుము' యడిగెను.

మిశ్ర—నలుగురు మనుష్యులతోఁగూడ నేను వచ్చుచుంటిని వారిని నేనెఱుఁగను. వారు వర్తకుల మని నాతోఁ జెప్పిరి ఇక్కడకు వచ్చినతోడనే నన్నుఁ గొట్టి నాయొద్దనున్న ధనమును దోచుకొని నన్నిట్లుచేసి యెక్కడకోపోయిరి.

రాతు—ఏమేమి దొంగిలించుకొన పోయినారు?

మిశ్ర—ఒక ముక్తావలయము; కొన్ని మొహారీలు, రెండు కాగితములు.

రాతు—మీరిక్కడనే యుండుఁడు. వారెక్కడకుఁ బోయిరో చూచి వచ్చెదను.

మిశ్ర—మీరేల పోయెదరు? వారు నలుగురుమనుష్యులు; మీరొక్కరుమాత్రమే.

రాతు—నేను రాజపుత్రయోధుఁడను. మీరుకని పెట్టలేదా?

అనంతమిశ్రుఁ డీతడు యుద్ధవ్యవసాయి (Military) యని తెలిసికొనియెను. ఆతనినడుమునఁ గత్తియును, పిస్తోలును, చేతిలో బల్లెమును కూడ నుండెను. మిశ్రతాకూరు భయముతో విశేషప్రసంగము సేయలేదు.

రాజపుత్త్రుఁడు దొంగలుపోయినమార్గమునుబట్టి వారివెనుక నేపోయెను. కాని యరణ్యమధ్యమునకుఁ బోయినతోడనే దారితప్పి సికొనిపోయెను. దొంగలేదిక్కుగాఁబోయిరో గుర్తు తెలియలేదు.

అప్పుడు రాజకుమారుఁడు తిరిగి మెట్టపై కెక్కి చూడఁగా దూరమునఁ బోవుచున్న యానలుగురు మనుష్యులును గాన్పించిరి. అక్కడనే యాతఁడు నిలువఁబడి జాగ్రతగాఁజూచుచుండెను. కొంతసేపటికి వారొకచెట్లగుంపులోనికిఁ బోయిరి. అటనుండి వారు పైకిఁ బోయిన ట్లులేదు. రాజపుత్త్రుఁడు 'వారక్కడవిశ్రమించి యుండవలయును చెట్లు చాటగుటచే నేమియు నగపడుటలేదు. కాక—అక్కడ నేది

దైన గుహాయుండవలయును. వారందుఁ బ్రవేశించియుందురు' అని యాలోచించుకొనియెను.

రాజకుమారుఁడు చెట్లుగుర్తుచూచికొని కొండదిగి యాస్థలము నకు వచ్చి చూడఁగా నాతఁ డనుకొనినట్టే యట నొకగుహా యుండెను దానిలో జనులు మాటలాడుకొనుచున్నట్లు కూడ వినవచ్చెను.

రాజకుమారుఁడు "వారు నలుగురు మనుష్యులున్నారు. నే నొక్కఁడను. ఇప్పుడు గుహాలోఁ బ్రవేశించుట యుచితమా? అనుచి తమా? వారాగుహాద్వారమును మూసివైచి యుద్ధము సేయఁగడంగి నచో వారిని జయించుట యసంభవముగదా!" అని యిట్లనేకవిధ ముల నాలోచించెను. కాని యీయోచనలతోఁ జాలసేపు గడప లేదు. మరణభయముకంటెను మించిన భయమేమున్నది? రాజ పుత్రులు మరణమునకు భయపడి యెట్టికార్యమునకైన వెనుదీయుట లేదు. కాని యాతనికి మఱియొక యాలోచనము తోఁచెను. "గుహా ప్రవేశము చేసినయెడల నొకరిద్దఱిని చంపుట కేమియును సందేహ ము లేదు. వారు నిజముగా దొంగలుకాక, నిరపరాధు లైనచో నా కార్య మెంతదారుణముగాఁ బరిణమించును! అని—

ఇట్లు యోచించుకొనుచు నాతఁ డాగుహాద్వారమునొద్దకు వచ్చి నిలిచి లోపల వారి మాటలను వినుచుండెను. అప్పుడు దొంగలు తాము దొంగిలించినసొత్తును విభజించుకొనుచుండుటచే రాజకుమారుఁడు తప్పక వీరు దొంగలేయని నిశ్చయించుకొనియెను.

ఆతఁడు నిశ్శబ్దముగఁ బోయి తనబల్లెము నాయరణ్యమార్గము దొకచో భద్రముగా దాఁచి యొరనుండి కరవాలముందీసి కుడిచేత ధరించి యెడమచేతితో తయారుచేసిన. పిస్తోలును బలముగాఁ బట్టుకొని మరల నాగుహాయొద్దకు వచ్చెను. దొంగలు చంచలకుమారి యుత్తర మును చదివి యానందముతో నందువలన ధనము సంపాదింపవలె

వచ్చునని యాలోచించుకొనుచు నన్యమనస్కుఁడైయున్న సమయమున రాజపుత్త్రుఁడు నెమ్మదిగా నడుగు లిడుచు గుహాలోఁ బ్రవేశించెను. ఆదొంగలలోని నాయకుఁడు ద్వారమునైపు వెన్నుంచి కూర్చుండియుండెను. రాజకుమారు డందుఁ బ్రవేశించినతోడనే తన దృఢముష్టిం దాల్చియున్న ఖడ్గముతో నాతనికంఠమున నొక్క విసరువిసరెను. అసమానబలసంపన్నుఁడగు నాతని కృపాణాఘాతముచే నానాయకుని మస్తకము రెండుతుంటెములై క్రిందఁ బడిపోయెను.

తత్క్షణమే రాజపుత్త్రుఁ డానాయకుని ప్రక్కను గూర్చుండియున్న మఱియొక దొంగతలపై నొకగ్రుద్దుగ్రుద్ది యాతని మూర్ఛిల్లం జేసెను. అప్పు డింకొకదొంగ లేచి రాజపుత్త్రునిపై నొక బండఱాతిని బడవేయఁ జూచుచుండగా రాజపుత్త్రుఁ డా దొంగపై పిస్తోలుకాల్చి యాతనిం జంపివైచెను. మిగిలిన నాలుగవదొంగ యగు మాణిక్యలాలు చేయునది లేక గుహనుండి వెలుపలఁబడి యతివేగముగఁ బారిపోయెను. రాజపుత్త్రుఁ డాతని వెంబడించెను. అంతలో మాణిక్యలాలు రాజపుత్త్రుఁడు దాచియుంచిన బల్లెమును తీసికొని రాజకుమారునివైపునకుఁ ద్రిప్పి "అయ్యా! నిన్ను నేనెఱుఁగుదును. దగ్గఱకు రావలదు. వచ్చితి వేని యీబల్లెముతో నిన్నుఁ బొడిచివైచెదను" అనియెను.

రాజపుత్త్రుఁడు నవ్వుచు "నీవు బల్లెమును విసరెదవేని నేను దాని నెడమచేతితో నాఁపివేయఁగలను. నీవు నన్నుఁ బొడువఁజాలవు. ఇదిగో! చూడుము!" అని చెప్పి తనచేతిలోనున్న పిస్తోలును బలముగా నాతనిపైకి విసరెను. ఆదెబ్బచే మాణిక్యలాలు చేతిలోనున్న బల్లెము క్రిందఁ బడిపోయెను. అప్పుడు రాజపుత్త్రుఁడు లాఘవముతో నాబల్లెమును దీసికొని యొక్కపరుగునం బోయి మాణిక్యలాలుని జుట్టుపట్టుకొని తన వాఁడికత్తితో నాతనితల తెగవేయ నుద్యుక్తుఁడయ్యెను.

మాణిక్యలాలప్పుడు గద్గదస్వరముతో "మహారాజాధిరాజా నాకుఁ బ్రాణదానము చేయుము! ఈశరణాగతుని రక్షింపుము" అని ప్రార్థించెను.

రాజపుత్త్రి డాతని వదలివైచి 'నీవు చచ్చుట కింత భయపడి యెదవేల?' అనియెను.

మాణి—నేను మరణమునకు భయపడుటలేదు. కాని, నా కొకయాఁడుబిడ్డ యున్నది. ఆమె కింకను నేఁడువత్సరములు నిండలేదు. ఆబిడ్డకు దల్లి లేకుండుటచే నాకంటె నామెకు దిక్కెవ్వరును లేరు. ఈయుదయముననే లేచి నేనామెకు భోజనముపెట్టి వచ్చితిని. నేనిప్పు డిచ్చట మరణించినయెడల పాపమా ముద్దుబిడ్డకు సాయంతన మన్నముపెట్టువా రెవ్వరు? నేను చచ్చినయెడల నాబిడ్డయును చచ్చిపోవును. నన్ను జంపదలచితిరేని నాకంటె ముందుగ నాపసికూనను జంపి పుణ్యము కట్టుకొనుఁడు.

అని యాఁడొంగ యేడ్చుచు 'మహారాజా! నేను మీపాదకమలములను ముట్టి ప్రమాణముచేయుచున్నాను. ఈయుత్తరక్షణము నుండియే నేను చోరవృత్తి వదలుకొని మీపాదసేవ నేయుచుండెదను. బ్రతికియుంటినేని, ఏనాటికైన దేవర కీయల్పభృత్యునివలన నుపకారము కాకపోదు' అని వినయముతో బలికెను.

రాజ—నీవు నన్నెఱుఁగుదువా?

మాణి—మహారాణా రాజసింహు నెఱుఁగనివా రుందురా?

రాజ—నేను నీకట్టే ప్రాణదానము జేసెదను. కాని నీవు బ్రహ్మస్వమును హరియించితివి. నిన్నిట్టియిన నొకవిధముగా దండింపకపోయినయెడల నేను ధర్మచ్యుతుఁడ నగుదును.

మాణి—(వినయభావముతో) మహాప్రభూ! నేనిట్టి నాప

కృత్యమునందు నూతనముగ బ్రవేశించితిని. దయ యుంచి నాకు లఘు శిక్ష విధింపవలయును. నేనిప్పుడు దేవర శిక్షకు లోనయ్యెదను.

అని చెప్పి మాణిక్యలాలు తనమొలనున్న చూరకత్తిందీసి చేతివ్రేళ్ళను కర్తరించుకొన నుద్యుక్తుడయ్యెను. ఆకత్తి పదనైనది కాకుండుటచే వ్రేళ్లు మాంసమున్నంతవఱకు తెగుటయేగాని యెముక కలుకాలేదు. అప్పుడాతడు తనవ్రేళ్ళ నొకఱాతిపైనుంచి వానిపై కత్తినుంచి మఱియొకఱాతితో గొట్టెను. అప్పుడా చేతివ్రేళ్ళన్నియు క్రిందబడిపోయెను. మాణిక్యలాలు 'మహారాజా! ఇంతమాత్రపు దండనము దేవర యంగీకరింపవలయును' అని ప్రార్థించెను.

రాజసింహు డత్యాశ్చర్యభరితుడై మాణిక్యలాలువంక చూడలేక 'సరియే. ఈశిక్షచాలును. నీపేరెవ్వరు?' అనియెను.

మాణి—ఈ యధమాధముని పేరు మాణిక్యలాలసింహుడు. ఈతడు రాజపుత్రకులకళంకు డని చెప్పుటకు నోరు రాకున్నది.

రాజ—మాణిక్యలాలా! ఇదిమొదలు నీవు నాయుద్యోగివైతివి. నిన్నశ్వములపై నధికారిగా జేసితిని. నీబిడ్డను దీసికొని యుదయపురమునకు బొమ్ము! అక్కడ నీకిల్లువాకిలియు, మడిమాన్యమును నిచ్చెదను. సుఖముగా నుండుము.

మాణిక్యలా లప్పుడు రాజసింహుని పాదరజోలేశమును శిరంబున ధరించికొని 'దేవర నాపై దయయుంచవలయును' అని ప్రార్థించి గుహలోనికి బోయి దొంగిలించిన ముక్తావలయమును, మొహరీలును, కాగితములును దీసికొనివచ్చి రాజున కిచ్చి 'ఇవియే బ్రాహ్మణునియొద్ద మేమపహరించినవస్తువులు, ఈకాగితములు మీకొఱకు వ్రాయబడినవి. ఈయుత్తరములం జదివిన యీసేవకునియపరాధమును మన్నింపవలయును' అనియెను.

రాజసింహు డాయుత్తరములపై విలాసమును చూచెను. అందు తననామమే లిఖింపబడియుండెను. అప్పుడు రాజు 'మాణి

క్యలాల్! ఈయుత్తరములఁ జదువుట కీస్థలము బాగుగ లేదు నాతోఁ గూడరమ్ము. దారి జూపించుచు నీవు ముందు నడువుము" అనియెను.

మాణిక్యలాలు ముందు నడచుచుండెను. కాని తుత్తునియలుగాఁ జేయఁబడిన తనవ్రేళ్ళవంకఁ జూడనైన లేదు. ఆవిషయమై మరల నొకమాటనైన జెప్పకొనలేదు. అట్లే పోవుచుండెను. వ్రేళ్లు తెగిపోవుటచే వికృతాకారము నొందిన యాతనిచేయిఁజూచి రాజసింహుడు మిగుల నాశ్చర్యపడియెను. క్రమక్రమముగా వారిరువురును వేగవతీ నదీతీరమునకు వచ్చి యొకరమణీయప్రదేశమున విడిసిరి.

ఐదవ ప్రకరణము.

చంచలకుమారి సందేశలేఖ.

ఆప్రదేశమున వేగవతీనదియందలితరంగములకలకలధ్వనితోఁ గూడఁ గలసివచ్చుచున్నమధురమందమారుతముతో మనోజ్ఞస్వరంబుల వెలిఁజిమ్ముచున్నవిహంగమకోమలకలకలాలాపంబు లేకీభవించుచుండెను. అక్కడ దట్టముగఁ బెరిగియున్న తరులతాసంతానంబులు చిగుళ్ళు, మొగ్గలు, పూవులు, పిందెలు, కాయలు, పండ్లు మొదలగు వానిచే నలంకృతంబులై యావనంబునకు వింతయందముం గూర్చుచు కన్నులపండువు సేయుచుండెను. ఆరమణీయప్రదేశమున సౌందర్యము మూర్తీభవించి యుండెను. మనోహరశబ్దములు తరంగితము లగుచుండెను; పరిమళము గుప్పుగుప్పున నెల్లకడల విరాజిల్లుచుండెను; అట నొక పెద్దబండఱాతిపైఁ గూర్చుండి రాజసింహుఁ డాయుత్తరమునుఁ జదువుట కుద్యుక్తుఁ డయ్యెను.

మొట్టమొదట విక్రమసింహునియుత్తరమును జదివెను. సరియే. ఆబ్రాహ్మణుని క్షేమైన నిచ్చి పంపినయెడల నీయుత్తరము

నందలియుద్దేశము సఫలము కావచ్చును" అనుకొని పిమ్మట చంచల కుమారి లేఖను చదువ నారంభించెను.

"మహారాజా! నీవు రాజపుత్రకులశ్రేష్ఠుడవు. భారతీయజన శిరోమణివి. నేను నీకపరిచితనైనయవివేక బాలికను. దారుణవిపత్స ముద్రమున మునింగియుండకపోయిన యెడల నీకు లేఖ వ్రాయునంతటి ధైర్యముకలదానను కాకయేపోవుదును. నేను కేవలము విపదంధకా రమున మగ్ననైయుంటినని తెలిసికొని నా సాహసమును మన్నింపం గోరెదను.

ఈ లేఖంగొని తెచ్చినవారు మాగురువులు. నేనుత్తమక్షత్రియ కన్యను. రూపనగరము కేవలముచిన్నరాజ్యము. మాతండ్రి విక్రమ సింహుడు పదియాఱుపట్టణములకు ప్రభుడైయున్నాడు. రాజకుమా ర్తెనైనంతమాత్రమున నేను మధ్యదేశాధిపతి వగునీతో సమముగ బరిగణింపంబడందగినదానను గాను. నేను రాజకన్యక నగుటచేతనే నీదయకుపాత్రురాల నని మనవి చేయుచున్నాను. ఏమన—నీవు రాజరాజేంద్రుడవు. ఉత్తమక్షత్రియకులతిలకుడవు.

నాపైననుగ్రహ ముంచి నాకష్టములనుగూర్చి సావధానచిత్త ముతో నాలకింపవలయును. నాదురదృష్టమునకు దగినట్లు నన్ను ఢిల్లి బాదుషా పెండ్లియాడవలయు ననితలంచి యున్నాడు. నన్నుబలవంత ముగా ఢిల్లీకి గొనిపోవుట కాతనిసైన్యము కొలదికాలములోనే రా నైయున్నది. ఉత్తమక్షత్రియకులోద్భవను, రాజకుమారికనునగు నేనెట్లాతనికి దాసినై యుండగలను? రాజహంసినై బకసహచరి నగుటయెట్లు? రాజకుమారికనై యొకకఱకుతురకయాజ్ఞకు లోబడి యెట్లు మెలంగంగలుగుదును? నేనీ వివాహమునకు ముందే విష పానము చేసి ప్రాణత్యాగము చేసికొనవలయు నని నిశ్చయించుకొని యుంటిని.

మహారాజాధిరాజా! నేను దురభిమానము కలదాన నని తలంపవలదు. నేనొక యల్పభూస్వామికి తనయ నని యెఱుంగుదును యోధపురము, అంబరు మొదలగు దేశముల కధికారులగు మహాపరాక్రమసంపన్నులైన రాజాధిరాజులుకూడ బాదుషాకు గన్యాదానము చేయుట తమకులమునకు గళంక మనుకొనలేదు. అది కేవలము గౌరవమనియే యనుకొనుచున్నారు. అంతటి గొప్పయింటివారియెదుట నే నెంతటిదానను? అట్లయినయెడల నీకీదురభిమాన మెందులకని యడుగవచ్చును. మహాప్రభూ! జగత్ప్రకాశకుం డగుసూర్యదేవుం డస్తంగతుం డైనప్పుడు మిణుగురుపురువు మిలమిల మెఱయుట లేదా? శిశిరకాలంబున దామరపూవు ముకుళించినప్పుడు మొల్లమొగ్గ వికసించుట లేదా? అంబరు, యోధపురము మొదలగుసంస్థానములవారు తమ యుత్తమవంశమును ధ్వంసము చేసికొన్నప్పుడు రూపనగరమువారు తమవంశమర్యాదలను నిలుపుకొనంగూడదా? ప్రభూ! వనవాసి యగు రాణాప్రతాపసింహునితో సహపఙ్క్తిని భుజించుటకు మానసింహుడు వచ్చినప్పుడు రాణా యాతనితో గలిసి విందారగింపలే దని వందిపుత్త్రులు పొగడుచుండుట వినుచుంటిమి. రాణాప్రతాపసింహు డట్లు నిరాకరించుట మానసింహుడు తనచెల్లెలిని తురకల కిచ్చి పెండ్లి చేసెననియేగదా! అట్టిమహావీరునివంశమున జనించిననీకు నిజముగా నేలోకమునన్నైననేమి, యెప్పుడైననేమి, రాజపుత్త్రికను తురకల కిచ్చి చేయునంతటియధమవివాహము తీవ్రక్రోధకారణము కాకపోవునా? మహారాజా! ఈదినమువఱకు మీవంశమువా రెవ్వరైన తురకలతో సంబంధముచేయుట కేల యంగీకరింపలేదు! మహాబలపరాక్రమసంపన్నులగుటవలననే యని చెప్పుటకు వలనుపడదు. ఏమన—మహాబలసంపన్నులగు రష్యా, పెరిష్యాదేశాధీశ్వరులుకూడ దమకుమార్తెలను బాదుషా కిచ్చి పెండ్లిచేయుట గౌరవ మని తలంచిరి.

కాని యొక్క యుదయపుర రాజుమాత్ర మట్లు చేయుట కంగీకరింప లేదు. ఎందువలన? వారాత్మగౌరవముగల యుత్తమక్షత్రియకుల శిరోమణు లగుటవలననేగదా! మహారాజా! నేనుగూడ నట్టియాత్మ గౌరవముగల రాజకుటుంబమున జన్మించినదానను గానా? మహా ప్రభూ! ప్రాణములనైన ద్యజించి మానమును గాపాడుకొనవలయు నని కృతప్రతిజ్ఞురాలనై యుంటిని.

అవసరమైనయెడల నీప్రాణమును తృణప్రాయముగ విసర్జింప సంసిద్ధనై యుంటిని. కాని యీపదునెనిమిదిసంవత్సరములవయసునం దీనవనవోన్మేషయౌవనవిలాసవిభాసితంబగు సుఖజీవితము నెట్లైన గాపాడుకొనవలయునను నాశకూడ లేకపోలేదు. నన్నీవిపత్తులనుండి యుద్ధరించి నాయాశను తీర్చువారెవ్వరున్నారు? మాతండ్రిమాట చెప్ప నక్కఱలేదు. ఆత డౌరంగజేబు నెదరించి నిలువజాలడుగదా! మిగి లినరాజపుత్త్రిలలో బిన్నపెద్దలెల్లరును బాదుషాకు బానిసలై యా తనిపేరు చెప్పిన గడగడ వడకిపోవుచున్నారు. కేవలము నీవొక్కడవు మాత్రమే రాజకులప్రదీపకుడవై స్వతంత్రుడవై యున్నావు. ఉద యపురేశ్వరు డొక్కడుమాత్రమే బాదుషాతో సమానప్రతికక్షు డై యుండదగినవాడు. భారతీయులలో నట్టివారింకొకరు లేరు. అబల యు, విపన్నయునగు నీబాలికనుగాపాడువా రింకెవ్వరున్నారు? ప్రభూ! నేను నీశరణము నపేక్షించి ప్రార్థించుచున్నాను. నీవు నన్ను రక్షింప జాలవా?

నీవు నెఱవేర్పవలయు నని నిన్నే ప్రార్థించిన యీమహా కార్య మత్యపాయకర మైనదని నేనెఱుంగక పోలేదు. నేను కేవల బాల్యచాపలమున నీలేఖ వ్రాసితి నని తలంపవలదు. ఢిల్లీశ్వరునితోం బోరాటము తెచ్చుకొనుట సామాన్యమైనపని కాదనియు, నాతనితో వివాదముపెట్టుకొని నిలువఁజాలువా రెవ్వరును లేరనియు నేనెఱుం

గుదును. అయినను మహాప్రభూ! మహారాణాసంగ్రామసింహుఁడు బేబరుచక్రవర్తి నీవదవశిష్టముగ రాజ్యభ్రష్టునిం జేయలేదా? మహారాణాప్రతాపసింహుఁ డక్బరుచక్రవర్తిని మధ్య దేశమునుండి తరిమి వేయలేదా? నీ వాసంగ్రామప్రతాపసింహుల వంశములోనివాఁడవు కావా? వారిచే నలంకరింపబడిన దేకాదా నీవధిష్టించినయుదయపురి సింహాసనము? బలశౌర్యౌదార్యాదిగుణగణంబుల నీవు నీపూర్వుల కంటెఁ దక్కువవాఁడవే? కొండనాంగ యని పేరు మోచియున్న మహారాష్ట్రవీరుఁ డొక్కఁడు నేర్పుచే నౌరంగజేబు నోడించె నని విని యుంటిని. అట్టిపిపీలికపందయగుబాదుషా రాజస్థానప్రభుండవగు నీ యెదుట నెంతటివాఁడు?

"నాబాహువులయందు బలమున్నది; బలమున్నంత మాత్రమున నీకొఱకేల కష్టములఁ గొనితెచ్చికొనవలయును? అపరిచితయు, ముగ్ధయునగు నొక సుందరికొఱ కేలమహాకరణముసేయఁ బూనుకొనవలయును? ఎందుకొఱకు దారుణమైన జీవహింసాకరం బగుకృత్యమున కొడంబడవలయును?" అని నీవు చెప్పవచ్చును. మహారాజా! శరణాగతుల రక్షించుటకు సర్వస్వమును త్యజించుట యుత్తమక్షత్రియధర్మము కాదా? ఒక్కకులకామినిమానసంరక్షణార్థమై ప్రాణమానధనంబులనైన ధారవోయుట కేరాజపుత్త్రుఁడు వెనుదీయఁగలఁడు——"

చంచలకుమారి స్వహస్తముతో లిఖించినభాగ మింతవరకే మిగిలినభాగమామె వ్రాసినదికాదు. అది నిర్మలకుమారి వ్రాసినది. ఈసంగతి చంచలకుఁ దెలియునో, తెలియదో, మేము చెప్పజాలము. ఆభాగమునందలి సంగతులీక్రిందివిధముగా నున్నవి.

"మఱియొకమాట యున్నది. దానినిగూర్చి వ్రాయుటకు సిగ్గగుచున్నది. వ్రాయకుండుటకును వలనుపడలేదు. నేనీవిపదంధకారమునంబడి యొకప్రతిజ్ఞ చేసికొని యున్నదానను. ఏవీరుఁడు నన్ను

మొగలాయిహతకులబారిఁ బడకుండఁ దప్పించి రక్షించునో, యాతడు రాజపుత్త్రుఁడై యుండి దన్ను యథాశాస్త్రముగఁ బరిణయముచేసి కొనుట కంగీకరించు నేని నేనాతని పాణిగ్రహణముచేసి యాతనిదాసి నయ్యెదనని సంకల్పించుకొంటిని. ఓవీరాగ్రగణ్యా! రణరంగమున స్త్రీలాభము వీరున కుచితమైనదికాదా! పాండవులు ద్రౌపదికొఱకు ప్రతిపక్షులగు క్షత్రియవీరులతోఁ బోరాడలేదా? భీష్ముఁడు కాశీరాజ దుహితలగు నంబికాంబాలికలకొఱకు స్వయంవరాగతులగు రాజ కుమారులనెల్లరఁ జెల్లాచెదరుచేయలేదా? ఓరాజా! రుక్మిణీకల్యాణ మును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనుము. నీతో సమానుడగు వీరుఁ డీలోక మున నింతవఱ కెవ్వఁడును లేడు. జగదేకవీరుడవగు నీవు వీరధర్మము నుండి పరాఙ్ముఖుడ వయ్యెదవా యేమి?

నీయర్ధాంగిని కావలయునని కోరుకొనుచున్న నాయాశ దురాశయే కావచ్చును. నేను నీకు బరిగ్రహణయోగ్యురాలను కాకపోయినయెడల నీతో నితరసంబంధములను చేయుట కిష్టపడుదానను గాను ఏమయినను గానిమ్మని యోచించి నీయనుగ్రహపాత్రురాలను కావలయునను కోరికతో నామనఃపూర్వకమైన కానుక నొకదానిని మాగురుదేవునిచే నీయొద్దకు బంపికొనియున్నాను. ఆతడు దాని నీ కర్పింపగలడు. ఆపైని నీరాజధర్మము నీబాహుబలమునందున్నది; నాప్రాణము నాయఱచేతిలో నున్నది. ఢిల్లీకి బోవుట తప్పకయేపోయినయెడల మార్గమధ్యమున విషమునే సేవింప నిశ్చయించుకొని యున్నదానను.”

రాజసింహు డిట్లాయుత్తరమును చదివికొని కొంతసేపాలోచనాధీనమానసుడై యుండి యనంతరము ‘మాణిక్యలాలూ! ఈయుత్తరమునందలి సంగతులు నీకంతె మఱియెవ్వరైన వినియున్నారా?’ అని యడిగెను

మాణి—విన్నవారిని గుహామధ్యమునందే మీరు చంపివైచి తిరిగదా!

రాజ—మంచిది. నీవింటికిబొమ్ము! ఉదయపురమునకు వచ్చి మరల నన్నొకసారి చూడుము! ఈలేఖావృత్తాంతము నెవ్వరికిని దెలుపవలదు.

ఇట్లు చెప్పి మాణిక్యలాలునకు తనయొద్దనున్న కొంతద్రవ్యమును బహుమానముగా నిచ్చి పంపివైచెను. ఆతఁడును రాజసింహునకు సాష్టాంగదండప్రణామముచేసి వెడలిపోయెను.

ఆఱవ ప్రకరణము

జ య జ న ని

'నేను వచ్చువఱకు నీవిచ్చటనే యుండుము' అని రాజసింహుఁడు చెప్పినమాటలనుబట్టి యనంతమిశ్రుఁడు రాజాగమనమును నిరీక్షించుకొనుచు గూర్చుండియుండెను. కాని, యాతనిహృదయము మాత్ర మనేకవిధముల జెదరిపోవుచుండెను. అయశ్వారోహకుని యోధవేషమును, ఆతనితీవ్రదృష్టియు, ననంతమిశ్రునకు గొంచెము భయముకలిగించెను. 'పడరాని యాపదలంబడిన నాకొకసారి ప్రాణములను నిలుపుకొనుటయే, కష్టమయ్యెను, అంతియకాక చేతిలో దంతయును బోగొట్టుకొంటిని. చంచలకుమారితో బలికిన మాటలన్నియును బోయినవి. ఇక నామొకు నామొగ మెట్లుచూపింపగలుగుదును?' అని యాత డాలోచించుకొనుచుండగా గొండపై నెవ్వరో మాటలాడుచున్నట్లు వినవచ్చెను. అప్పుడా బ్రాహ్మణుఁడు భయముతో మరల నెవ్వరైన క్రొత్తవారలు వచ్చిరోయేమో! మొదటి

వాండ్రు నాసర్వస్వమును దోచికొని నన్ను బ్రాణావశిష్టునిగ జేసి పోయిరి. ఈసారి యీదొంగలచేతిలోబడి ప్రాణముల నెట్లు దక్కిం చుకొనగలను!' అని యోచించుకొనుచుండగా గొండమీదనున్న పురుషు లాబ్రాహ్మణుని తర్జనితో జూపించుచు మాటలాడుకొను చుండిరి. వారిని చూచినతోడనే స్వల్పధైర్యముకూడ వదలిపోవుటచే నాబ్రాహ్మణు డెటులైన తప్పించుకొని పారిపోవలయునని తలంచి చటాలున లేచెను. అంతలో నాకొండపైనున్న వారిలో నొకడు క్రిందికిదిగుచుండుటను చూచి యనంతమిశ్రు డూర్ధ్వశ్వాసముతో బరుగెత్తనారంభించెను.

అప్పుడు 'పోనీయకుము! పట్టుకొనుము!' అని కేకలువైచుచు ముగ్గురునలుగురుమనుష్యు లాతనివెనుకనే పరుగెత్తసాగిరి. కాని బ్రాహ్మణుడుమాత్రము దొరకలేదు. ఆతనికి శరీరస్మృతి తప్పిపోయె ను. కట్టుకొన్న బట్టకూడ విడిపోయినట్లాతనికి తెలియలేదు. అయిన నాతడు నారాయణస్మరణము చేసికొనుచు నతివేగముగ బరుగెత్తి పోయెను. ఆతని వెన్నంటి పోవుచున్న పురుషు లాతడగపడకుండు టచే వెనుకకు దిరిగి వచ్చిరి.

వారు మహారాణారాజసింహునిభృత్యులే గాని మఱి యెవ్వ రునుగారు. ఇక్కడ మనకు రాజసింహుని సందర్శన మెట్లు తటస్థించి నదో దానినిగూర్చి చెప్పవలసియున్నది. రాజపుత్త్రులు విలాసవిహార ములయందు మిగుల నాసక్తులగుటచే నీదినమున మహారాణా నూఱు మందియాశ్వికులను భృత్యులను వెంటబెట్టుకొని వేటకు బయలు దేరి యనంతర ముదయపురికి వెనుదిరిగిపోవుచుండెను. రాజసింహుడె ల్లప్పుడును భృత్యులచే బరివేష్టింపబడి రాజచిహ్నములతో బ్రకాశింపవలయుననియే యిష్టముగలవాడు కాడు. అప్పుడప్పు డాతడనుచరులను దూరమున విడిచి యొక్కడే యశ్వారూఢుడై

గూఢ వేషముతోఁ జరించుచుఁ బ్రజల యవస్థలను కన్నారఁగాంచి, వీనులార విని తెలిసికొనుట కక్కడక్కడకుఁ బోవుచుండుట కలదు. అందువలన నాతని పరిపాలనమునందుఁ బ్రజలత్యంత సుఖవంతులై యుండిరి.

నేఁడు వేటనుండి తిరిగి వచ్చుచున్నప్పు డాతఁడు తనయను చరులకు వెనుకనుండి రావలయునని యాజ్ఞాపించి తానొక్కఁడే విజయమనుపేరుగలగుఱ్ఱము నెక్కి ముందుగా వచ్చుచు ననంతమిశ్రు నిదీనావస్థను గాంచెను. బ్రహ్మస్వము నుద్ధరించుటకై యాతఁడు స్వయముగా దిగివచ్చెను. తరువాత జరగిన దంతయును ముందే చెప్పి యుంటిమి. ఏదిదుస్సాధ్యమైనదియో, ఏది విపత్పరిపూర్ణమైనదియో యట్టిమహాత్కార్యమును నిర్వహించుటయందే యాతని కానందము.

చాలసేపటివఱకు రాజసింహుఁడు రాకుండుటచే ననుచరు లాతని వెదకికొనుచు నతివేగముగ వచ్చుచుండిరి. రాజసింహునిగుఱ్ఱ మొక్కటిమాత్రమే తమ కక్కడ నగపడుటచే వారు మిగుల నాశ్చ ర్యపడి కొంచెముసేపు విచారించిరి. మహారాణా కేమైన నపాయము కలిగియుండవచ్చునని యోచించుకొనుచు నొకబండఱాతిపైఁ గూర్చుం డియున్న యనంతమిశ్రునిజూచి యాతనివంక వ్రేలుపెట్టి చూపించుచు నాతని కేమైన దమప్రభుని వృత్తాంతము తెలియునేమో యడుగ వలయునని వారను కొండపైనుండి దిగివచ్చుచుండిరి. వారిని చూచి యే యనంతమిశ్రుఁడు భయపడి నారాయణస్మరణము చేయుచు పలాయనసూత్రము నవలంబించెను. ఆప్పుడారాజభృత్యు లాతని యపరాధియై యుండనోపునని తలఁచి యాతని వెన్నంటిపరువెత్తిరి. ఆబ్రాహ్మణుడుమాత్రము వారికి దొరకక యొకగుహలో బ్రవేశించి తనప్రాణములను గాపాడికొనియెను.

మహారాణా రాజసింహుడు చంచలకుమారి వ్రాసిన యుత్తరమును సంపూర్ణముగ జదివికొని, మాణిక్యలాలునకు సెలవిచ్చి యంపించి యనంతర మనంతమిశ్రుని వెదకికొనుచు వచ్చుచుండెను. సంకేతస్థలంబున బ్రాహ్మణు డగపడలేదు కాని యాతని యనుచరులగు నాశ్వికులుమాత్ర మాతనికి బదులుగా నాసమతలంబున నిలిచి యుండిరి. విజయాశ్వము తనప్రభువును చూచి యానందముతో వచ్చి యాతనిపార్శ్వభాగమున నిలువబడియెను. రాజసింహు డాయశ్వము నధిరోహించెను. ఆతడు ధరించిన వస్త్రములు రక్తమయములై యుండుటను జూచి యనుచరులందఱు నేదే నొక యాయుధవ్యాపారము జరిగియుండునని తెలిసికొనిరి. కాని, యిట్టి కార్యములు రాజపుత్త్రులకు నిత్యనైమిత్తికకృత్యములగుటచేఁ దమ ప్రభునిగూర్చి 'ఇది యేమి?' అని యెవ్వరును బ్రశ్నింపలేదు.

రాజ—ఇంతవఱకు నిక్కడఁ గూర్చుండియున్న బ్రాహ్మణుఁ డెక్కడకుఁ బోయెనో, యేమయ్యెనో, మీరెవ్వరైన నెఱుఁగుదురా?

'ఆతఁ డెక్కడకో పాఱిపోయెను' అని యాతని వెన్నంటి పోయిన యనుచరులు విన్నవించిరి.

రాజసింహుఁడు "ఆతనిని వెదకి భద్రముగా నాయొద్దకుఁ గొనిరండు!" అని యాజ్ఞాపించెను.

అప్పుడా యనుచరులు జరిగిన సమాచార మంతయును తమ్ము యేలికకు నివేదించిరి.

ఆయాశ్వికులలో రాజసింహునికుమారు లిద్దఱును, మంత్రులును, జ్ఞాతులును కూడ నుండిరి. రాజసింహుఁడు తన కుమారులను మంత్రులను బిలిచి వారితో నేమేమియో మాటలాడెను. తరువాత రాణాయాశ్వికుల నందఱను బిలిచి నేఁడు చాలఁ బ్రొద్దుపోయినది. మీరందఱు నలసియున్నారు. కాని మన కీదినమున నుదయపురము

నకుఁ బోయి బడలిక తీర్చికొని సుఖించు నదృష్టములేదు. మనము మరల వచ్చినమార్గముననే పోవలసి యున్నది. ఒకచిన్నపోరాటము తటస్థించినది. రణరంగవిహారమునం దిష్టముగలవారు నాతోఁగూడ రండు! నేను తిరిగి యీమెట్ట నెక్కి పోయెదను. ఇష్టములేనివా రుదయ పురమునకు మరలిపోవచ్చును" అనియెను.

ఇట్లు చెప్పుచు రాజసింహుఁడు పర్వతారోహణము సేయు చుండెను. అప్పు డందఱును 'జయజననీ! మహారాణాకు జయ మగుఁ గాక!" అని కేకలువేయుచు నానూర్గురాశ్వికులును రాజువెనుకనే బయలుదేరిరి. పర్వతము నెక్కినతోడనే యందఱును "హరహరా! మహాదేవా" అని స్మరించుచు రూపనగరాభిముఖులై పోవుచుండిరి. వాయువేగమునఁ బోవుచున్న యాయుత్తమాశ్వముల ఖురపుటాఘాత శబ్దములచేఁ గొండగుహలనుండి ప్రతిధ్వనులు బయలుదేరుచుండెను.

ఏడవ ప్రకరణము

నిరాశ

అనంతమిశ్రుఁడు బయలుదేరి వచ్చినతోడనే రూపనగరమున మహాకోలాహలము పుట్టెను. మొగలుబాదుషావారి రెండువేల యాశ్వసైన్యము రూపనగరదుర్గమునకు వచ్చి విడిసియుండెను. చంచల కుమారిని దీసికొనిపోవుటకే యాసైన్యము వచ్చియుండెను.

నిర్మలముఖము వెలవెలవారెను. ఆమె యతివేగముతోఁ జంచలకుమారియొద్దకు వచ్చి "సఖీ! ఇఁక ముందేమికానున్నదో గదా!" అని గద్గదస్వరముతోఁ బలికెను.

ఎ ని మి ద వ ప్ర క ర ణ ము

మొ హ ర జా న్

రూపనగరమున మొగలాయిసేన యతివిలాసముగనే యుండెను. వారిలో విందులును, విలాసములును, సంగీతసభలును జరగుచుండెను. ఎంతమాత్రమును యుద్ధము సేయనక్కఱ లేకుండుటచే సైనికులు విలాసములతో బ్రొద్దులు గడపుచుండిరి. ఆసైనికులు రూపనగరమున విలాసముల ననుభవించుటకే వచ్చియుండిరి. రాత్రివేళ వారిశిబిరములలో నాటపాటలకోలాహలము వినవచ్చుచుండెను.

ఆనర్తకులలో నొకనాట్యాంగనపేరు శీఘ్రకాలముననే సుప్రసిద్ధమై వ్యాపించెను. "మొహరజాన్" అనుపేరు డిల్లీలో నిదివఱకెవ్వరును వినుటయైన లేదు. ఎంతటిసుప్రసిద్ధులకైనను రూపనగరమున గీర్తి సంపాదించుట చాలగష్టము. మొహరజాను నర్తకియై యుండినను, సచ్చరిత్రయై యుండుటవలన మిగుల యశస్సును సంపాదించుకొనియెను.

మొగలుసేనానాయకుడగు సైద్ హసనల్లీ యామెసంగీతమును వినవలయు నని చాలవఱకు ప్రయత్నించెను. కాని, మొహరజాను మాత్రము సభలో బాడుట కంగీకరింపలేదు. నేనొంటరిగా నున్నప్పుడైన వచ్చి గానము సేయవలయు నని యాత డనేకవిధముల గోరుటచే నామె యొకసారి వచ్చి యాతనిహృదయమును మనోహరసంగీతరసప్రవాహమున ముంచివైచెను. ఆసేనానాయకుడు పరమానంద భరితుడై యామెకు బహుమానముగ విశేషధనము నీయబోయెను. కాని, యామె "నాకు ధనమక్కఱలేదు; మీరు సంతుష్టులైరేని నాకంతియే చాలును. మీకిష్టమైనయెడల నొక్కటి కోరెదను.

అది నాకొసంగినచో బ్రహ్మానందమును నొందెదను. లేనియెడల నాకు బహుమానమే యక్కఱ లేదు'' అనియెను.

సేనా—నీకేమి కావలయును?

మెహ—నీ యాశ్వికసైన్యమునందు నాకు గొలువు కావలయును.

సైదుహాసనల్లీ మానమును వహించి మందబుద్ధివలె నా మెహరజాను సుందరముఖమండలమును జూచుచు నిలువబడిపోయెను. అతడు నిరుత్తరుడై యుండుటను మెహరజాను చూచి ''కావలయునేని, గుఱ్ఱము, కత్తి, ఉడుపులు మొదలగువానివెలలను నేనిచ్చివైచెదను'' అనియెను.

సేనా—ఒకయాఁడుది యాశ్వికసైనికులలో నొక్కతెయై పని చేయఁగలదా?

మెహ—ఏమీ! ఇప్పుడు నష్టమేమున్నది? యుద్ధము లేనే లేదుగదా! ఒకవేళనున్నను పరాజయమనుమాట యెక్కడిది?

సేనా—సరియే. నేనట్లు చేసితి నేని ప్రజ లేమనుకొందురు?

మెహ—అది మనయిరువురకుమాత్రమే తెలియును. ఇతరులకెట్లు తెలియగలదు?

సేనా—నీకిట్టికోరిక యెందులకు గలిగినది?

మెహ—ఎందులకైననేమి? ఇందువలన బాదుషావారి కెంత మాత్రమును నష్టములేదు.

హాసనల్లీ మొదట నిష్టములేనివాఁడైనను, మెహరజాను పట్టినపట్టు విడువకుండుటచేఁ దుదకెట్లో యంగీకరించెను.

ఆ మెహరజానే దరియాబిబీ.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

ప్రభుభక్తి.

ఈసమయమునం దొకసారి మాణిక్యలాలు సమాచారముం గూర్చిం జెప్పవలసియున్నది. అతఁడు మహారాణాయొద్ద సెలవు దీసికొని తిరిగి యాపర్వతగుహాలోనికిం బోయెను. అతఁడు మరలం జోరవృత్తియందుం బ్రవేశించుట కిష్టపడలేదు. కాని, తన మిత్రులు బ్రతికియున్నారో, చచ్చిరో చూచి పోవలయు నని యాతం డచ్చటికిం బోయెను. అట్లు పోవుట యాతని కెంతమాత్రమును తప్పుగాదు. ఎవ్వరైనం బ్రాణావశిష్టులైనయెడల వారి కుపచారములు చేసి తేర్పవలయు నని యెంచి యాతం డాగుహలోనికిం బోయెను.

అందిరువురు చచ్చిపడియుండిరి. అప్పుడు మూర్ఛిల్లి పడిపోయిన మూఁడవ వాఁ డీలోపలనే స్మృతిదెచ్చికొని యెచ్చటికో పాఱిపోయెను. అప్పుడు మాణిక్యలా లరణ్యమునకుం బోయి కట్టెలను తెచ్చి రెండు చితులనుబేర్చి వానియం దామృతకళేబరముల నుంచి యగ్నిని రగులుకొల్పి తనజతగాండ్ర కంతిమసంస్కారములను గావించి వెడలిపోయెను. అట్లు పోవుచు నాబ్రాహ్మణుం డేమయ్యెనో వెదకి చూడవలయు నని యెంచి యావన మంతయును వెదకెను గాని యాతం డెందును నగపడలేదు. క్రమముగా నాతఁడు నదీతీరమునకు వచ్చెను. ఇంతవఱకు నిర్మలముగాఁ బ్రవహించుచున్న యానదీజల మిప్పుడు కలఁగి కలుషితమై కానవచ్చుచుండెను. అనేకస్థలముల యందు చెట్లకొమ్మలు పడి లతాగుల్మములు భిన్నభిన్నములై తెగి పడియుండెను. మాణిక్యలా లీగుర్తుల నన్నిటినిం జూచి యిట కెవ్వరైనం జాలమంది వచ్చియుండవలయు నని తలంచుకొనియెను. ఆ

మెట్టమార్గమునందలి కఱుకురాళ్ళపైఁ గొన్ని గుఱ్ఱములగిట్టల రాపిడివలనఁగలిగిన గుఱుతులు గానవచ్చుచుండెను. గుఱ్ఱములరాయిడిచేఁ దెగిపడిన లతాగుల్మాదికములును నేల నంటికొనిపోయినచోట నర్ధగోళాకారములుగల యశ్వపదచిహ్నములు విస్పష్టముగ నగపడుచుండెను. ఇంక నితరస్థలములయం దట్టిచిహ్నము లున్నను లేనియట్లే యస్పష్టములై యుండెను. మాణిక్యలాలు చాలసేపు చూచి యటకుఁ జాలమంది యాశ్వికులు వచ్చియుండవలయు నని నిశ్చయించుకొనియెను.

చతురమతి యగు మాణిక్యలా లాగుఱ్ఱము లేదిక్కునకుఁ బోయినవో తెలిసికొనవలయునని ప్రయత్నించెను. కొన్ని పదచిహ్నములు దక్షిణపుదిక్కునకును, కొన్నియుత్తరపుదిక్కునకు నున్నట్లు కనిపెట్టి దక్షిణాభిముఖుఁడై యాతఁడు కొంతదూరము పోయి చూడఁగా నాయశ్వపదచిహ్నము లన్నియు నుత్తరాభిముఖము లయియే యుండెను. ఇందువలన నశ్వారోహకు లందఱు నుత్తరము నుండి దక్షిణమునకు వచ్చి తిరిగి యందఱు నుత్తరాభిముఖులై పోయియుందు రని యాతఁడు నిశ్చయించుకొనియెను.

ఇట్లు సిద్ధాంతము చేసికొని మాణిక్యలాలు తనయింటికిఁ బోయెను. ఆతనియి ల్లక్కడకు రెండుమూఁడు క్రోశములుమాత్రమే యుండెను. అక్కడకుఁ బోయి మాణిక్యలాలు వంటఁ జేసికొని కుమార్తెయును తానును భోజనము చేసి యనంతరము తనబిడ్డ నెత్తికొని యింటితలుపునకుఁ దాళము వైచికొని బయలుదేరెను.

మాణిక్యలాలునకు సమీపబంధువు లెవ్వరును లేరు. ఆతని మేనత్త యాఁడబిడ్డ మేనఁగోడలికిఁ బినతాతగారి కుమార్తె మాత్రమొక్కతె యుండెను. సౌజన్యమువలనను, సంబంధమువలనను నాతఁ డామె నత్తయని పిలుచుచుండెను.

మాణిక్యలాలు కుమార్తె నెత్తికొని యత్తయింటికిఁ బోయి యామెను పిలిచెను. ఆమె వచ్చి "అబ్బాయి మాణిక్యలాలా? నే నింకను జ్ఞప్తియం దున్నానా?" అనియెను.

మాణి—నాకుమార్తెను నీయింటియందుంచి పెంచికొను చుందువా?

అత్త—నీబిడ్డను నాయింట నెంతకాల ముంచెదవు?

మాణి—ఒకటిరెండునెలలుమాత్రమే.

అత్త—నేను దరిద్రురాలను గదా నాయనా! ఈబిడ్డ నంత కాలముదాఁక నెట్లు పోషింపఁగలను?

మాణి—అత్తా! నీవు పేదరాలవే యగుదువు. నీబంధువుల పసిపిల్ల నొకదానిని రెండుమాసములు పోషింపలేవా?

అత్త—అది యేమిమాట నాయనా! ఒకబిడ్డకు రెండుమాస ము లన్నముపెట్టవలయుననిన నొకమొహరీ కావలసియుండును.

మాణి—సరియే. నేను వచ్చి నీకు మొహరీ నిచ్చెదను. ఈ బిడ్డను రెండునెలలవఱకు నెట్లో కాపాడుము. నేనుదయపురమునకుఁ బోయి యొకపెద్దయుద్యోగమును సంపాదించెను.

అని చెప్పి మాణిక్యలాలు తనకు మహారాణా యిచ్చిన మొహరీలలో నొకదాని నామెకిచ్చి తనబిడ్డ నక్కడనుంచి "అమ్మా! మీాయవ్వయొద్ద నుండుము" అని యామె కొప్పగించెను.

ఆముసలియును "ఈమొహరీ యీాబిడ్డ కొకసంవత్సరము వఱకు నన్నవస్త్రములకు సరిపోవును. కాని, రెండుమూడుమాసముల వఱకే గదా యీామెను పెంచవలసినది! ఇంతియ కాక మాణిక్య లాలునకు గొప్పయుద్యోగముకూడఁ గాఁగలదు. అతఁడు మహోన్నత పదవికి వచ్చినప్పుడు పేదరాలనగు నాకేమైన నుపకారము చేయక పోవునా? ఇంతమాత్ర ముపకారము చేసినయెడల నీతఁడు మనచేతి

లో నుండును'' అని యోచించి యామొహరీని తీసికొని ''నేను పేదరాలను కావున నీయొద్ద డబ్బు తీసికొంటిని గాని యీపసిపిల్లను పోషించు టెంతపని నాయనా? నేనీమెను నాకన్నబిడ్డవలెఁ బెంచు కొనియెదను. నీవు నిశ్చింతతో నుదయపురమునకుఁ బొమ్ము! మాతల్లి రావే'' అని చెప్పి యాబిడ్డనెత్తికొని ముద్దు వెట్టుకొనియెను.

మాణిక్యలాలు తనబిడ్డపోషణమునకుఁ దగినయేర్పాటు చేసి నిర్విచారముతో నూరువిడిచి బయలుదేరెను. ఎవ్వరితోడ నేమియును జెప్పక రూపనగరమునకుఁ బోవుమెట్టమార్గమునుబట్టి యిదివఱకు రాణాను కలిసికొన్నస్థలమునకు వచ్చెను.

అప్పు డాతఁడు తనమనసునందు ''ఇచ్చటికి కింతమందియాశ్వి కులేల వచ్చిరో? ఇక్కడ నాకు రాణా యొక్కఁడే గదా యగపడినది కాని, యుదయపురరాణా యొక్కఁడు వచ్చుటకుఁ గారణమేమియు నగపడదు. ఆయాశ్వికు లందఱు నాతనితోఁగూడ వచ్చియుందురు. మహారాణా వేఁటకో, వనవిహారమునకో వచ్చియుండు నని తోఁచు చున్నది. ఆతఁడు సేనతో మరల రాజధానికే పోయియుండునా? బాగుగ నాలోచించి చూచినయెడల వారుదయపురమునకుఁ బోయి నట్లు పొడకట్టుట లేదు.. ఆగుఱ్ఱములయడుగుజాడలనుబట్టి యోచిం పగా నవి మరల నుత్తరపుదిక్కునకే పోయినట్లే తోఁచుచున్నది. రూపనగర మిక్కడ కుత్తరముగనే గదా యున్నది. రాణా రాజసిం హుఁడు చంచలకుమారియుత్తరమును చూచి యామెకోరిక తీర్చుట కై యాశ్వికసైన్యముతో రూపనగరాభిముఖుఁడై పోయియుండ వచ్చును. ఆతఁడట్లే పోకయుండినయెడల రాజస్థానచక్రవర్తియను నాతనియుత్తమాభిధానము నిరర్థకమేగాదా! ఆతని భృత్యుఁడ నగు నేడు గూడ నాతఁడు పోయినచోటికే పోవలయును. కాని, వారందఱు నశ్వముల నధిరోహించి ప్రయాణము చేయుచున్నారు. నేను

కాలినడకతో వారిని సకాలమునఁ గలిసికొనఁగలుగుదునా? అయి నను నాకొక ధైర్యమున్నది. డాళ్ళు, గుట్టలు, డొంకలు మొదలగు వానిచే దుర్గమమైయున్న యీమార్గమున వారంత వేగముగాఁ బో జాలరు. నాయంత వేగముగ నడచువా రెవ్వరును లేరు నేను వారిని గలిసికొనలేకపోను'' అని యోచించి యాతఁడు రేయుంబవలు ప్రయాణము చేసి సకాలముననే రూపనగరము వచ్చి చేరెను. ఆతడు వచ్చి చూచునప్పటికి రూపనగరమున రెండు వేల మొగలాయి యాశ్వి కసైన్యము శిబిరములలో విడిసి యుండెను. రాజపుత్రసైన్య మేమి యును వచ్చియుండ లేదు. ఆమఱునాఁడే మొగలాయిసైనికులు చంచ లకుమారిని తీసికొనిపోయెద రని యాతనికిఁ దెలియవచ్చెను.

మాణిక్యలా లొకచిన్నసైన్యమునకు నాయకుఁడుగా నుండఁ దగినసామర్థ్యముగలవాఁడై యుండెను. ఆతడు రాజపుత్రు లెవ్వరు నచ్చటికి వచ్చియుండ లేదని తెలిసికొన్నవాఁడయ్యును విచారింప లేదు. ''ఈ మొగలాయివాతకు లేమిచేయఁగలరు? నేను నాప్రభువును బాగుగ వెదకి తెలిసికొనియెదను'' అని యాతఁడు నిశ్చయించు కొనియెను.

అప్పుడు మాణిక్యలాలు రూపనగరవాస్తవ్యుఁ డగునొకమను ష్యునిం బిలిచి డిల్లీకిఁ బోవుటకు మార్గమును దెలుపు మని యడిగెను అతని కేమైన నిచ్చెద నని చెప్పినపిమ్మట నాతఁడు కొంతదూరమువఱ కును వచ్చి మాణిక్యలాలునకు డిల్లీమార్గమును చూపించెను. మాణి క్యలా లాతనికిఁ బహుమానము నిచ్చి పంపించి పిమ్మట మార్గమున నలువంకలను వెదకికొనుచు డిల్లీపురాభిముఖుఁడై పోయెను. రాజ పుత్రు లామార్గమున నెచ్చటనో దాఁగికొని యుందు రని యాతఁడు నిశ్చయించుకొనియెను. ఆతఁడు కొంతదూరము పోయి చూచెనుగాని యెవ్వరు నగపడ లేదు. మఱికొంతదూరము పోనుపోను మార్గము

క్రమక్రమముగా నిరుకగుచుండెను. ఆయిఱుకుత్రోవ కిరువంకలను రెండుమెట్టలుండెను. అందెడమవైపున నున్నమెట్ట కొంచె మెత్తుగా నుండుటచే నెక్కుటకు కష్టమైనదిగా నుండెను. దానిపై గలకురాళ్లు విశేషముగ నుండెను. కుడివైపున నున్నమెట్ట యాదొకంగ నుండి పోయినకొలఁది నెత్తుగా నుండుటచే నెక్కుటకు సులభసాధ్యమై యుండెను. అది యంతయెత్తుగాఁగూడ లేదు. దక్షిణభాగమున కొకచోటినుండి యావలకుఁ బోవుట కొకసందును, నటనుండి యొక పన్నని కాలిబాటయు నుండెను.

నెపోలియన్ మొదలగుదొంగ లనేకులు మిగుల సమర్థులై తుదకు సేనానాయకులైరి. రాజులైనతరువాత నట్టివారి నెవ్వరును దొంగ లని పిలుచుటలేదు. మనమాణిక్యలా లిప్పుడు రాజైయుండ లేదు. అందువలన మేమాతని దొంగ యని చెప్పుట కేమియును సంశయించుట లేదు. కాని రాజులైన యాదొంగలవలెనే యీచిన్న దొంగకును దండనాయకపదవి నందఁగలశక్తియుక్తులు లేకపోలేదు. పర్వతనిరోధముచే సంకీర్ణమై యున్నయీమార్గమును చూచి మాణిక్యలాలు "మహారాణా వచ్చినయెడల నిచ్చటనే యుండవలయును. మొగలాయిసైన్య మీయిఱుకుత్రోవను వచ్చునప్పటికిఁ రాజపుత్రులు తమయుత్తమాశ్వములతోఁ బిడుగులవలె వారిపైఁ బడవలయు నని తలంచియుందురు. గుఱ్ఱములతో నెక్కుట కెడమవైపుమెట్టకంటె కుడివైపుమెట్టయే సుగమముగా నుండుటవలన రాతు లిందే దాఁగి యుండవచ్చును" అని యాలోచించుకొని యామెట్టపై కెక్కిపోయెను అప్పటి కప్పుడే సాయంకాల మయ్యెను.

మాణిక్యలా లామెట్టపై కెక్కి వెదకెను గాని యందెవ్వరుఁగనఁ బడలేదు. ఇంకను వెదకవలయు నని యోచించి మరల నంతలో 'మహారాణా యొకఁడుదక్క మిగిలినరాజపుత్రు లెవ్వరును వస్త్

ఉంగరు. వారెవ్వరికైన నగపడినయెడల నేను మొగలాయిసేవ కుడ ననునుద్దేశముతో నాతోఁ బోరాడఁగడంగుదు రేమో!' అని యూహించి యటనుండి ముందునకుఁ బోక 'మహారాణా రాజసింహు నకు జయమగుఁగాక' అని జయధ్వని చేసెను.

ఆశబ్దమును వినినతోడనే యెక్కడనుండియో నలుగురైదుగురు శస్త్రధారులు తమబాహువులయందు నిశితకరవాలములు మిలమిల మెఱయుచుండ నతివేగమునలేచి మాణిక్యలాలును నఱకివేయుటకై పైఱగెత్తుకొని వచ్చుచుండిరి.

అంతలో నొకపురుషుఁడు 'ఆతఁడు మనవాఁడే; చంపవలదు! చంపవలదు!' అని కేకవైచెను. ఆపురుషుఁడు మహారాణా రాజసింహుఁడే యని మాణిక్యలాలు తెలిసికొనియెను. మహారాజాజ్ఞ వినినతోడనే యాశస్త్రధారులు మరలిపోయి దాఁగికొనిరి.

మాణిక్యలాలు రాజాజ్ఞ ననుసరించి సమీపమునకుఁబోయెను. అక్కడ నొకరహస్యస్థలమునఁ గూర్చుండి మహారాణా మాణిక్యలాలుతో 'నీవిక్కడ కెందులకు వచ్చితివి?' అనియెను.

మాణి—ప్రభు వెక్కడ నుండునో భృత్యుఁడుగూడ నక్కడనే యుండవలయును. మీరింతటి మహత్తర, కార్యమునఁ బ్రవృత్తులై యున్నప్పు డీసేవకునివలనఁ గాఁదగినపని యేమైన నుండవచ్చునని యూహించి మీయొద్దకు వచ్చితిని. మొగలాయిసైనికులు రెండువేలమంది; మహారాణావారియొద్ద నున్నవారు నూర్గురు మాత్రమే. నేనెట్లు నిర్విచారముగా నుండఁగలుగుదును? మీరు నాకొక్కసారి ప్రాణదానము చేసి యుంటిరి. అది నేనెన్నఁటికైన మఱవఁగలుగుదునా?

రాజ—నేనిక్కడకు వచ్చితి నని నీకెటు తెలిసినది?

మాణిక్యలాలు తానూహించిన యెల్లసంగతులును దెలియఁ జేసెను. మహారాణా సంతోషముతో 'నీవు బాగుగనే వచ్చితివి. ఈసమయమున నీవంటివాఁ డొకఁడు కావలయు నని యూహించు చున్నాను. ఇప్పుడు నీకొకపని చెప్పెదను, చేయఁగలవా?' అనియెను.

మాణి—మనుష్యసాధ్యమైన యెట్టికార్యమునైనను మీ యాజ్ఞ యైనచో నెఱవేర్పఁగలను.

రాజ—మనము నూఱురుమాత్రమే యున్నాము. మొగలాయియోధులు రెండువేలమంది యున్నారు. వారితో మనము యుద్ధము చేసినయెడల విజయముం గాంచుట యసంభవముగదా! యుద్ధము చేసి రాజకన్య నుద్ధరింపఁజాలము. ముందుగా రాజకన్యను ప్రాణాపాయమునుండి తప్పించి తరువాత యుద్ధము చేయవలయును. యుద్ధములోఁ బడినయెడల నామె ప్రాణములు గోల్పోవును. మొదట నామెను రక్షింపవలయును.

మాణి—చేనల్పుఁడను. అదియంతయు నేనెట్లు చేయఁగలను? నేనేమిచేయవలయునో దేవర యాజ్ఞాపింపవలయును.

రాజ—నీవు మొగలాయీయశ్వసైనికుని వేషముతో రేపటి యుదయముననే వారితోఁ గూడి రాజకుమారిపాలకిని వెంబడించి వచ్చుచు నేను చెప్పినప్రకారము చేయవలయును.

ఇట్లుచెప్పి కర్తవ్యము నాతనికెఱింగించెను. మాణిక్యలా లది విని 'మహారాజునకు జయమగుగాఁక! నేనీకార్యమునందు సంసిద్ధుఁడనై యుండెదను, దయచేసి నాకొకయశ్వము నొసఁగవలయును' అనియెను.

రాజ—మే మొకనూఱురు రాశ్వికుల మున్నాము. గుఱ్ఱములు నూరేయున్నవి. నీకిచ్చుటకు వేఱొకగుఱ్ఱము లేదు. ఇతరుల యశ్వమును నేనీయఁజాలను. వలయునేని నాయశ్వము నీయఁగలను.

మాణి—ప్రాణము పోయినను దానిని స్పృశింపఁజాలను. నాకు కాలసినయాయుధముల నిప్పింపుఁడు.

రాజ—ఆయుధము లెక్కడ నున్నవి? ఉన్నవి మాకే చాలవు. ఎవ్వరియాయుధము నీయను? వలయునెడల నాయాయుధమును దీసికొనుము.

మాణి—అది కాదు. నాకు దుస్తుల నిచ్చుట కాజ్ఞ దయ సేయుఁడు.

రాజ—శరీరముపై ధరించినవితప్ప నిచట వేఱువస్త్రములు లేవు.

మాణి—పోనిండు. ఎట్లయిన వీని నన్నిటిని సంపాదించు కొనుటకైన నను జ్ఞ యిచ్చితీరవలయును.

రాజ—(నవ్వి) దొంగతనము చేసెదవా?

మాణి—(నాలుక కఱచుకొని) నేనాపని చేయ నని శపథము చేసికొని యున్నాను.

రాజ—అట్లయిన నేమి చేసెదవు?

మాణి—మోసగాండ్రను తన్నితీసికొనిపోయెదను.

ఆమాటలకు రాణా నవ్వి "యుద్ధకాలమునం దందఱును దొంగలే. అందఱును వంచకులే. నేనును బాదుషావారి బేగము సాహేబాను దొంగిలించుకొనిపోవుటకై వచ్చియున్నాను. దొంగల వలెనే దాఁగుకొనియుంటిమి. నీయిష్టమువచ్చిన ట్లన్నియు సంపాదించుకొనుము" అనియెను.

మాణిక్యలాలు ప్రఫుల్లచిత్తుఁడై రాణాకుఁ బ్రణామము జేసి వెడలిపోయెను.

పదియవ ప్రకరణము

తములపాకులమ్ము రసికసుందరి

మాణిక్యాలా లక్ష్మ వెనుదిరిగి రూపనగరమునకు వచ్చెను. అప్పటికి సంధ్యాకాల మగుచుండెను. అతఁ డంగడివీధికిఁ బోయి చూడఁగా నది యత్యంతశోభామయమై విరాజిల్లుచుండెను. లెక్క లేని దీపములచే నచటి యంగడులన్నియుఁ బ్రకాశించుచుండెను. నానావిధములగు భక్ష్యపదార్థములు నోరూరఁ జేయుచుండెను. పుష్పములును, పుష్పమాలికలను తరతరములై నయనరంజకములై, అనుపమానసుగంధములచే మనోహరము లగుచుండెను. మాణిక్యాలాలునకు గుఱ్ఱము, అస్త్రములు మొదలగువానిని సంపాదించుకొనవలయునని యుద్దేశమున్నది. కాని, ఆయుద్దేశముచేత పొట్టను వంచింపవలయుననుతలం పాతనికి లేదు. ఆతఁడు తిన్నగఁ బోయి కొంతమిఠాయిని దిని సేరుపాలను ద్రావి యాయంగడివానికి సరియైన వెల నిచ్చి తములపాకుల దుకాణమునొద్దకుఁ బోయెను. ఒకచోట తాంబూలద్రవ్యము లమ్మెడియంగడి సొగసుగ నలంకరింపఁబడి యాతనికిఁ గన్నుల పండువగాఁ గానవచ్చెను. అంగడియం దనేకదీపములును, లాంతరులును, సుస్నిగ్ధకాంతుల నీనుచునుండెను. గోడల కనేకవర్ణములు గలకాగితము లంటింపఁబడి యుండెను. బహువిచిత్రములగు చిత్రపటము లనేకములు వ్రేలాడుచుండెను. ఆపటముల యందలి చిత్రముల నాధునికభాషయందు బూతు లన్నియు, ప్రాచీనభాషయందు "ఆదిరసాశ్రితము" లనియుఁ జెప్పవచ్చును. ఆన[illegible] పఱుపఁ బడిన మెత్తని రత్నకంబళముపై నాయంగడియజమానురాలు కూర్చుండి తాంబూలచర్వణము సేయుచుండెను. ఆమెవయసు ముప్పది సంవత్సరము లుండును. కాని, యామె కురూపిణి కాదు,

ఆమె దేహచ్ఛాయ మెఱుపు. కన్నులాకర్ణాంతములై విరాజిల్లు చుండెను. ఆమె చూపులచంచలములు. నగవు సరసమైనది. ఆనగవు నిర్మల దంతపంక్తిమధ్యమునుండి సర్వదా విహారము చేయుచుండెను. దానితోఁగూడ సర్వాభరణములును జలించుచుండెను. ఆభరణంబు లందుఁ గొన్ని వెండివి. కొన్ని స్వర్ణమయమైనవి. కాని, యవి మనోహరముగ నిర్మింపఁబడి విరాజిల్లుచుండెను. మాణిక్యలా లామెను పిలిచి "వక్కలు నాకులు నిచ్చెదవా?" అని యడిగెను.

ఆమె స్వయముగాఁ వాని నమ్ముటలేదు. ఆమె యాజ్ఞా ప్రకార మొకదాసి "వక్కలు నాకులును సుగంధద్రవ్యములు, సున్నము, మొదలగువానిని కావలసినవారి కమ్ముచుండెను. యజ మానురాలు పైకమునుమాత్రము గ్రహించుచు మనోహరముగ నవ్వుచుండెను.

దాసి, వక్కలు, ఆకులు, సున్నము, కవిరి, లవంగములు, జాపత్రి, ఏలకులు మొదలగువానితోఁ జేయఁబడిన తాంబూలపు పట్టీల నొసంగెను. మాణిక్యలాలు వినోదముగ నొకకాని హెచ్చుగ నిచ్చి మఱియొకటి కట్టి యిమ్మని యడిగెను. అయ్యది సిద్ధముచేయు లోపల నాతఁ డాయంగడియజమానురాలితో మాటాడుచుండెను. ఆమెరూపము నగ్గించి యంగడిప్రాశస్త్యమునుగూర్చి శ్లాఘించెను. అందుల కామె మన సించుకకరఁగెను. ఆమనోహర తాంబూల ముతోఁ డనమనోహర వాక్యముల నామె యమ్మ నారంభించెను. అంతలోఁ దాంబూలపు పట్టీ సిద్ధమయ్యెను. దాసి యేమో తెచ్చు టకై వెలుపలకుఁ బోయెను. ఆసమయమునందు మాణిక్యలాలు తాంబూలమమ్ము నామెతో "రాజామణీ! నీవు మిగుల చతురవు. నేనొక్కచాతుర్యవతికై వెదకుచుంటిని. నాకొకశత్రువున్నాఁడు. అతని నొకయింటిలో నెచి తాళము వేయవలయు నని యోచించు

చున్నాను. నీవు సాహాయ్యము చేసినయెడల నాకార్య మెట్లుచేయ వలయునో చెప్పెదను. అదిగాక నీకొక మొహరీగూడ నొసంగెదను'' అనియెను.

తములపాకులమ్మునది—ఏమిచేయవలయును?

మాణిక్యాలా లామెచెవిలో నేమియో చెప్పెను. ఆమె యాతని మాటల కంగీకరించి ''మొహరీ నాకక్కఱలేదు. వినోదమే గావలసినది'' అనియెను.

పొరుగువర్తకునియొద్దఁ బోయి దాసి కలమును, సిరాబుడ్డియు, కాగితమును తెచ్చి మాణిక్యాలాలున కిచ్చెను. మాణిక్యాలాలు యోచించి యొకయుత్తరమును వ్రాసెను. ఏమనఁగా:—

''ప్రాణనాథా! నీవూరిలోనికి వచ్చుచున్నప్పుడు నేను నిన్నుఁ జూచి చాలవిమోహితనై పోయితిని. నిన్నింకొకసారి చూడకున్న యెడల నాప్రాణములు నిలువవు. నీవు రేపే బయలుదేఱి పోయెదవని వినియున్నాను. ఆకారణముచే నేఁడొక్కసారి తప్పక వచ్చి దర్శన మీయవలయు నని కోరుచున్నాను. అట్లు చేయనియెడల నేను కంఠమున కురి పోసికొని ప్రాణములు విడిచెదను. ఈయుత్తరముఁ దెచ్చినవానితో బయలుదేరి రావలయును.

ఉత్తరమును వ్రాసి మడచి పైవిలాసము ''మహమ్మదుఖాన్ సాహేబుగారికి'' అని మాణిక్యాలాలు వ్రాసెను.

తముల—ఆమనుష్యుఁ డెవరు?

మాణి—ఒక మొగలాయియాశ్వికుఁడు.

నిజముగా మాణిక్యాలాలు మొగలాయిసేనయం దెవ్వరి మొగము నెఱుంగఁడు. రెండువేలసైన్యమునం దెవ్వరికైన మహమ్మదను పేరుండవలయును. మొగలుల నెల్ల ''ఖాన్'' అని పిలువ వచ్చునని యోచించి ''మహమ్మదుఖాన్'' అని పైవిలాసమును వ్రాసెను.

తముల—ఈయిల్లువల్లకాదు. ఇంకొకగృహ మద్దెకుఁ దీసికొనవలయును.

అప్పుడు వారిద్దఱును బజారునకుఁ బోయి యొకగృహము నద్దెకుఁ దీసికొనిరి. తములపాకు లమ్మునామె మొగలాయియాశ్వికుని బ్రవేశపెట్టుటకై యాగృహ మలంకరింపఁ జేయుట కుద్యుక్త యయ్యెను. మాణిక్యలా లుత్తరమును దీసికొని మొగలాయి సైనికులు దిగినస్థలమునకుఁ బోయెను. అక్కడ కొన్నియంగళ్ళుండెను. వెలుతురు హెచ్చుగా నుండెను. వినోదములు మొదలగునవి యెప్పటియట్లు జరుగుచుండెను. మాణిక్యలాలు తనకు మొగలాయి లెవ్వరు కంటఁబడినను "మహమ్మదుఖాను సాహేబువారెవ్వరు? వారికొక యుత్తరమున్నది" అని చెప్పుచుండెను. ఆతనిమాటలకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చువా రెవ్వరును లేకపోయిరి. ఆతనిని దిట్టువారు కొందఱును, మాకగపడలేదని చెప్పువారు కొందఱును, బాగుగా వెదకి తెలిసికొనుమనువారు కొందఱు నగుచుండిరి. అందొకఁడుమాత్రము "మహమ్మదుఖానెవ్వరో నేనెఱుఁగను. కాని నాపేరు మాత్రము నూర్ మహమ్మదుఖాను. ఆయుత్తరమును నాకిచ్చితివేని చూచి యది నాయదియో కాదో చెప్పెదను" అనియెను.

మాణిక్యలాలు పరమానందముతోఁ దనయొద్దనున్న యుత్తరము నాతనికిచ్చి "ఎవ్వఁడైన నేమి? మొగలాయియైనచో నావలలోఁ దగిలికొన్నవాఁడే" అనుకొనియెను. నూర్ మహమ్మదుఖాను "ఈ యుత్తర మెవ్వరికైన నేమి? నేనెందుల కిట్టి సమయమును బోఁగొట్టుకొనవలయును? ఆబీబీ నొక్కసారి చూచియైన వచ్చెదను" అని యోచించుకొని ప్రకాశముగా "ఔను. ఈయుత్తరము నాకే వ్రాయఁబడినది. నీతోఁగూడ వచ్చెదను నడువుము" అని చెప్పి శిబిరమునందలి తనబిడారమునకుఁ బోయి యద్దము చూచికొని తన పెట్టెయందలి సన్నదువ్వెనతో శిరోజములఁ జక్కగ దువ్వికొని యత్తరు మొదలగు పరిమళద్రవ్యముల నలందికొని యోధవేషముతో తురల బయటికి వచ్చి "ఓయీ! ఆస్థల మిచ్చటి కెంతదూరముందును?" అని యడిగెను. మాణిక్యలా లతివినయముతో "స్వామీ!

చాల దూరమున్నది. గుఱ్ఱముపై నెక్కి వచ్చినయెడల బాగుగా నుండును'' అనియెను.

"మంచిది" అని ఖానుసాహేబు గుఱ్ఱమును విప్పి తీసికొని వచ్చి పల్లము మొదలగువాని నమర్చి యెక్కఁబోవుచున్న సమయమున మాణిక్యాలాలు సలాముచేసి "స్వామీ! గొప్పవారి యంతఃపురముతోఁబని. ఆయుధములు మొదలగునవి తీసికొనివచ్చిన మంచిదని తలఁచెదను" అనియెను.

నవనాగరికుఁడైన యామొగిలాయి "బాగుగనే యున్నది. ఆశ్వికులలోఁ బెద్దనైననే నాయుధములు లేకుండ నేలపోవలయును?" అని యనుకొని శస్త్రాస్త్రములం దొడిగికొని గుఱ్ఱముపైఁ గూర్చుండెను.

మాణిక్యాలాలతని సంకేత స్థలంబునకుఁ గొని తెచ్చి "అయ్యా! ఇక్కడనే గుఱ్ఱమునుండి దిగవలయును. అదియే యాగృహము. నేను గుఱ్ఱమును పట్టుకొనియెదను. మీరు లోపలకుఁ బోవచ్చును' అనియెను.

ఖానుసాహేబు దిగి గుఱ్ఱమును మాణిక్యాలాలున కొప్పగించి యాయుధములతోడనే లోపలకుఁ బోవుచుఁ దనమనసునందు 'శస్త్రాస్త్రములను ధరించి రమణీమణుల సందర్శించుటయు, సంభాషించుటయు బాగుగా నుండదు' అని యోచించి వెనుదిరిగి వచ్చి మాణిక్యాలాలున కాయుధము లన్నియును దీసియిచ్చి లోనికి బోయెను. మాణిక్యాలాలునకు మఱింత మంచి దయ్యెను.

ఖానుసాహేబు లోపలికిఁ బోయి చూచునప్పటి కొకచేవకొళ్ళ మంచముపైఁ బఱుపఁబడిన తెల్లనిసెజ్జపై నొకసుందరీమణి కూర్చుండి యుండెను. గులాబి, మల్లె, మొగలి మొదలగునత్తరులచే నాయిల్లంతయును పరిమళించుచుండెను. ఆమందిరమున నలువంకలను బువ్వహారములు వ్రేలాడుచుండెను. ముందువంక సొగసైనహుక్కాగొట్టమొకటి యుండెను. ఖానుసాహేబు తనపాదరక్షలను విడిచి యామంచముపైఁ గూరుచుండి యతిమృదులముగ నాబీబీని పలుకరించె

ను. తరువాతఁ దనయుకుఫులను వదలి పూవులతో గట్టఁబడిన తాళవృంతమును దీసికొని విసరికొనుచుఁ దాంబూలమును సేవింప నారంభించెను. అప్పుడప్పుడు హుక్కాగొట్టమును నోటియందుంచుకొని సుఖావేశముతోఁ బీల్చి గుప్పుగుప్పునఁ బరిమళధూమమును వలయాకారముగ విడుచుచుండెను. ఆబీబీయును గాఢానురాగ సూచకంబులగు మృదువాక్యములతో నాతని మోహింపఁజేసి కేవల మాతని హృదయమును వశపఱచుకొనియెను!

లోపల గుడిగుడిబీల్చుట ప్రారంభమైనతోడనే మాణిక్యలాలు వచ్చి వీథితలుపు తట్టెను? 'ఎవరువాఁడు?' అని బీబీ హెచ్చరించెను.

మాణిక్యలాలు వికృతస్వరముతో 'నేను' అనియెను.

అప్పు డానెఱజాణయగుబీబీ భయపడినదానివలె ఖానుసాహేబువంకఁ జూచి గద్గదస్వరముతో 'కొంప మునిఁగినది! నామగఁడు వచ్చియున్నాఁడు. నేఁడు రాఁడుగదా యని ధైర్యముతో నుంటిని. మీరు వేగముగ నీమంచముక్రిందికిఁ బోయి దాఁగి యుండుఁడు! నే నాతని నెట్లైన నావలకుఁ బంపి వచ్చెదను' అనియెను.

ఖాను—అది యేమి? మగఁడు వచ్చినంతమాత్రమున దాఁగికొనవలయునా? ఆతనితల కఱుక్కున నఱకిపాఱ వైచెదను. నీకింత భయమేల?

అప్పు డాబీబీ నాలుక గఱచుకొనుచు 'ఇదేమిప్రారబ్ధము! నామగనిని చంపివైచి నానోట బెడ్డఁగొట్టఁదలంచుట మీకు న్యాయమా? మీరు నన్నుఁ బ్రేమించినందులకు ఫల మిదియేనా? దయయుంచి వేగముగ మంచముక్రిందికిఁ బోయి దాఁగికొనుఁడు! ఆతని నిప్పుడే యావలకుఁ బంపివైచెదను' అనియెను.

మాణిక్యలాలు మాటిమాటికి తలుపు తట్టుచునే యుండెను. చేయునది లేక ఖానుసాహేబు మంచముక్రిందికిఁ బోయి యొదిగియుండెను. స్థూలకాయుఁ డగుటచే సులభముగా లోనికిఁ బ్రవేశింపలేక పోయెను. ఆతనిశరీరమున నొకటిరెండుచోట చర్మము కొట్టుకొని

పోయి గాయములుపడియెను. అయిన నేమిచేయఁగలఁడు? ప్రణయ మునకై యెన్నిపాటులైనఁ బడవలయునుగదా! ఆస్థాలకాయము క్రిందకుఁ జేరుకొనినతోడనే బీబీ వచ్చి తలుపు తెఱచి తానిదివఱ కేమో చెప్పినట్లుగానే 'మీరు మరల నెచ్చటకుఁ బోఁదలంచిరి? ఇంతలో రానంటిరిగదా!' అనియెను.

మాణిక్యలాలు మొదటివలెనే వికృతస్వరముతో 'తాళపుఁ జెవిని మఱచిపోయితిని. అందుకొఱకు మరల వచ్చితిని' అనియెను.

బీబీ తాళపుఁజెవిని వెదకియిచ్చునెపమున ఖానుసాహేబు విడిచిపెచ్చినదుస్తులను తీసికొనియెను. మాణిక్యలాలాతనిపాదరక్షలను దీసికొనియెను. అప్పుడు వారిరువురును వెలుపలకు వచ్చి తలుపు మూసి బీగము వైచి యటనుండి బయలుదేరి పోయిరి. ఖానుసాహేబా మంచముక్రిందఁ జీమలు, నల్లులు మొదలగువాని బాధలను సహించుకొనుచు నెదురుచూచుచుండెను.

ఆతని వాగ్ప్రహాపంజరమున భద్రముగానుంచి మాణిక్యలాలాతనిదుస్తులను, శస్త్రాస్త్రములను ధరించి యాతనిగుఱ్ఱముపై నధిరోహించి యాతనికి బదులుగా యోధకార్యములను నిర్వర్తించుటకు ముసల్మాను సైన్యమునకుఁ బోయి వారిని గలిసికొనియెను.

చతుర్థ భాగము—రంధ్రమునందలి యుద్ధము

మొదటి ప్రకరణము

చంచలకుమారి ప్రయాణము

మఱునాఁటియుదయముననే మొగలాయి సైన్యము ప్రయాణమునకు సిద్ధమయ్యెను. రూపనగరమునుండి కవచోష్ణీషధారులును, సుస్నిగ్ధశస్త్రశోభసమన్వితగంభీరముఖమండలులును, శస్త్రాస్త్రాలంకృతభీషణాకారులు నగు నశ్వారోహకులు వరుసలు వరుసలుగా బయలు

దేరి వచ్చుచుండిరి. వరుసక్రమముగ రౌతులు వంతున నొకవరుస వెనుక నొకవరుసగా వారు పంక్తులుతీరి ప్రయాణము చేయుచుండిరి. భ్రమరశ్రేణీసమాకులంబులగు వికసితారవిందములవలె వారి వదనమండలములు విరాజిల్లుచుండెను. అశ్వములతిసుందరముగ గ్రీవాభంగముతోఁ గళ్ళెములపట్టువలన మందమందముగఁ గదము ద్రొక్కుచు నతివిలాసముగ నడచుచుండెను. అవి శరీరభారముచే నల్లాడుచు, సవిలాసముగ నొడలు వడకించుచుఁ, దూలుచు నడచుట కుపక్రమించెను.

చంచలకుమారి ప్రభాతసమయముననే లేచి స్నానము చేసి రత్నాలంకారవిభూషిత యయ్యెను. నిర్మల యామెను బాగుగ నలంకరించెను. చంచలకుమారి పుష్పహారములను దీసి పారవైచి "చితారోహణమునకై పోవుచున్న నాకీయలంకారము లన్నియు నెందులకు?" అనియెను. శోకావేగమున నుదయించి ప్రవహించుచున్న యశ్రుజలంబులు నయనకమలంబుల జాలువాఱుచుండ నిర్మల "సఖి! నీవుదయపురేశ్వరుని రాణివగుటకై పోవుచుంటివి. అందుకొఱకే నీకీరత్నాలంకారములం దొడుగుచున్నదానను" అనియెను.

చంచ—అలంకరింపు మలంకరింపుము! నిర్మలా! అవి వేకినినై యాత్మహత్య నేలచేసికొనవలయును? నేను రాచబిడ్డనై సుందరీ శిరోమణి యని పేరొందియు నూరక చావఁజూచుచున్నాను. సౌందర్యమును మించిన రాజ్య మెక్కడ నున్నది? సౌందర్యములేకున్న రాజ్య మెట్లుశోభింపఁగలదు? అలంకరింపు మలంకరింపుము!

నిర్మల యామె నతి మనోహరముగ నలంకరించి పుష్పితలతారామణీయకమును నిందించుచున్న యా మోహనాకారమును గాంచి కన్నులనీరు వెట్టుకొనసాగెను. కాని మఱియేమియును మాటాడలేక పోయెను. చంచలకుమారి యామె నొకసారి కౌఁగిలించుకొని విలపించెను.

చంచ—నిర్మలా! ఈజన్మమున నిన్నింకఁ జూడఁజాలను. పరమేశ్వరుఁడు మనకిట్టి యెడఁబాటు నేల చేకూర్చెనో! చూడుము! కేవల మల్పమైన ముండ్లడొంకకూడ నెక్కడఁ బుట్టెనో యక్కడనే పెరుగుచున్నది. నేనెందుల కీహూపనగరమున నుండలేకపోవుచున్నాను?

నిర్మ—నీవు నన్నింకను చూడఁగలవు. నీ వెక్కడ నుందువో యక్కడనే నన్ను చూడఁగలవు. నన్నుఁ జూడకుండ నీవుగాని, నన్నుఁ జూడకుండ నేనుగాని యెన్నటికిని మరణింపఁజాలము.

చంచ—నేను ఢిల్లీమార్గమునఁ బ్రాణత్యాగము చేసికొందును.

నిర్మ—ఆమార్గమునందుఁ గూడ నీవు నన్నుఁ జూడఁగలవు.

చంచ—అది యెట్లు? నిర్మలా! నీవెట్లు పోయెదవు?

నిర్మల ప్రత్యుత్తర మేమియును చెప్పఁజాలక చంచలకంఠమును కౌఁగిలించుకొని యేడ్చెను.

చంచలకుమారి కన్యకాలంకారములను ధరించుకొని మహాదేవమందిరమునకుఁ బోయి సత్కార్యము నాచరించుచున్నట్లే యతి భక్తితో శివపూజలఁ గావించెను. అనంతరము "దేవదేవా! మహాదేవా! నేను చచ్చుటకు బయలుదేరితిని—కాని యొకమాట విన్నవించుకొనుచున్నదానను—అరవిరిమొగ్గవంటి ప్రాయముగల యీ బాలిక మరణవిషయమున నీకింత సంతోష మెందులకు? ప్రభూ! నేను జీవించియున్నయెడల నీసృష్టికి భంగము కలుగునా? నేనిట్టి పూఁపప్రాయమున మరణించుటయే నీయుద్దేశమైనయెడల నన్నొక రాజకుమార్తెగా సృష్టించి యీయాశాప్రపంచమున కేలపంపితివి?" అని కన్నీటితో నతి దీనముగ భగవంతునిఁ బ్రార్థించెను.

అనంతరమునఁ దల్లికి నమస్కరించుటకై చంచలకుమారి వెడలిపోయెను. ఆమె తనతల్లిదండ్రులకు వందనము చేసి యెంతసేపో సేపు విలపించెను. తరువాత నామె తన చిన్ననాటి చెలికత్తెలందఱియొద్దను సెలవు వేఁడికొనియెను. ఆమె నెడఁబాయవలసి

వచ్చెను గదా యని వారందఱును కన్నీరు పెట్టుకొనిరి. చంచల కుమారి తన చెలికత్తెలలో గొందఱికి రత్నాభరణములను, కొందఱి కాటవస్త్రములను, కొందఱికి వలయునంత ధనమును బహుమానముగ నిచ్చి "మీరు విచారింపవలదు. నేను మరల మరల వచ్చి మిమ్ముఁ జూచుచుండెదను" అని కొందఱితోడను, "ఇట్లు విలపించెద రేల? నేను రాజరాజేశ్వరి నగుటకై పోవుచుంటి నని మీరెఱుఁగరా?" అని మఱి కొందఱితోడను 'మీరు కంట దడిపెట్టుకొన్నయెడల దుఃఖమాగక యీరూపనగరముకూడ దేలిపోవునంతటి దుఃఖాశ్రుజల ప్రవాహము నాకన్నులనుండి ప్రవహింపగలదు. నేను పృథ్వీశ్వరిం గాబోవుచుండ నమంగళకరముగ మీరు దుఃఖించుట మంచిదికాదు' అని కొందఱి తోడను జెప్పి యోదార్చి వారందఱియొద్దను సెలవు లంది కొనియెను.

చంచలకుమారి పాలకిలో గూర్చుండెను. ఆపాలకికి ముందొక వేయిమందియు వెనుక వేయిమందియు గుఱ్ఱపురౌతులు నిలిచి యుండిరి. రజతమయమై రత్నఖచితమైయున్న యాపాలకి సువర్ణమయావకుంఠనమున నావృతమై యుండెను. స్వర్ణరజతమయంబు లగు దండముల చేబూని పాలకి కిరువంకల బోవుచుండు వేత్రహస్తుల వాగాడంబరములచే పురజను లందఱును పరమానందము నొందు చుండిరి. చంచలకుమారి పాలకిలో గూర్చుండినతోడనే వాద్యములు మ్రోగనారంభించెను. కుసుమాంజలులచే పాలకి యంతయును నిండిపోయెను. అప్పుడు దండనాయకుడు సేనలు వెడలుట కాజ్ఞాపించెను. అప్పుడా యాశ్వికవాహిని కట్ట తెగిపోయిన తటాకము నుండి వెలువడిన జలప్రవాహమువలె బయలుదేరెను. గుఱ్ఱము లొయ్యారముగ నడచుచుండెను. ఆశ్వికులు ధరించిన యాయుధముల ఝళంఝళధ్వనులు నలుదెసల నలముకొనియెను.

ఆ యాశ్వికులు ప్రభాతమందమారుతముల సేవించుచు వికసిత హృదయములతో మనసునకు దోచినట్లెల్ల పాడుచుండిరి. ఆపాలకి సమీపముననే వెనుకభాగమున నున్న యోధు డొక స్త్రీ క్రిందివిధమున గానము చేయజొచ్చెను.

"సారోమాంచతి సోత్కరోతి విలపత్యుత్కంపతే తామ్యతి
ధ్యాయత్యుద్భ్రమతి ప్రమీలతి పతత్యుద్యాతి మూర్ఛత్యపి
ఏతావత్యతనుజ్వరే వరతను ర్జీవేన్న కిం తే రసాత్
స్వర్వైద్యప్రతిమప్రసీదసి యదిత్యక్తాన్యథా హ స్తకః"

ఇదియంతయును చంచలకుమారి విని 'ఇదియేమి? నామనో భావవికారములనుగూర్చి యుగ్గడించుచున్నాడు! అస్వర్గవైద్యుడును, గోవర్ధనోద్ధారకుడును, అనాథరక్షకుడును, ఆర్తపరాయణుడు నగు శ్రీగోపాలకృష్ణమూర్తి దయచేసి నన్నుద్ధరింపజాలడా? హా! మురారీ! ఆయాశ్వికయోధుడు మొఱయిడుదానిని విని నీవెక్కడనున్నను, నీ కెన్ని పనులున్నను వచ్చి రక్షింపవా!' అని ప్రార్థించెను. ఆపాట చెవిని బడుచున్నంతవఱకు నామె రాజసింహుని ధ్యానము సేయుచుండెను. తన్ను విడువకుండ వచ్చుచున్న మాణిక్యలాలు గానము చేయుచుండె ననుమాట యామె కెట్లు తెలియును? మాణిక్యలాలతి ప్రయత్నముతో నాపాలకిని విడువక వెనుకభాగమున గొంతస్థలము నాక్రమించుకొని పోవుచుండెను.

రెండవ ప్రకరణము

నిర్మల యగాధజలమునం బడిపోయెను

ఇది యంతయును నిర్మలకుమారి కతికష్టముగా నుండెను. చంచలకుమారిని మొగలాయిసైనికులు గొనిపోయిరి. ఉత్తర కుమారసమానులగు నయ్యాశ్వికులు చంచలకుమారి పాలకికి వెనుక

ముందు నిలిచి భగవన్మహిమలంగూర్చి పాడుచు రూపనగర ప్రాంతము నందలిపర్వతపఙ్క్తులలోఁ బ్రతిధ్వనులఁ గల్పించుచు బ్రయాణము చేయుచుండిరి. ఎంతయూచికొన్నను నిర్మలకు దుఃఖమాగుట లేదు. వేలకొలఁదిగ నున్నపురజనులలో చంచలకుమారిం గానక విలపించు చున్నయేకాంగి యగునిర్మల తనమేడపై కెక్కి పరికింప నారంభించెను అరపరుగుదూరమున నాశ్వికసైన్యము శ్రేణీభూతమై స్థూలకాయముగలయజగరంబోలి పర్వతమార్గమునుబట్టి పోవుచుండెను. ఆసైనికులచేతులయందలి చికిలిచేసిన బల్లెములు ప్రభాత సూర్యకిరణములచే మిలమిల మెఱయుచుండెను. కన్నీరు కాలువలు గట్టుచుండ నామె చాలసేపావంక జూచుచుండెను. కొంతసేపటికి కన్నులు తుడిచికొని మేడనుండి దిగి తన యలంకారముల నన్నిటిని దీసి మూట గట్టుకొని యొరులెవ్వరికి నగపడకుండ రహస్యముగా రూపనగరమును విడిచి యొంటరిగా బయలుదేరి మొగలాయిసైన్యము పోయినత్రోవనే నిర్మలయును వెడలిపోయెను.

మూఁడవ ప్రకరణము

మహారణవిశారదుఁడగు మువారకు

ఆయాశ్వికసైన్యము పెద్దకొండచిలువవలె నాపర్వతమార్గము నందు దిరిగితిరిగి చుట్టుకొనుచు బోవుచుండెను. ఏరంధ్రమార్గము ననుసరించి మాణిక్యలాలు పార్శ్వమునందున్న మెట్టపైకెక్కిపోయి రాజసింహునిజూచి మాటలాడివచ్చెనో యాభయంకరమార్గమునందే బిలప్రవేశముం జేయుమహోరగముంబోనియా యాశ్వికయోధ శ్రేణియును బ్రవేశించెను తురంగపదాఘాతములచే గొండగుహాల ప్రతిధ్వను లుత్థయించుచుండెను. సిరమొ, నిశ్శబమొ, విజనమొయున్న

యామార్గమునుబట్టి పోవుచున్న యాగుఱ్ఱపురౌతుల యాయుధముల మృదుశబ్దము లొక్కమారుగా భయంకరప్రతిధ్వనులఁ గల్పించు చుండెను. నడుమనడుమ హయ హేషాస్వనంబులును, యోధుల కోలాహలంబులును, వెలువడుచుండుటచే నాశబ్దాఘాతములచే నా పర్వతములయందలి తరులతాగుల్మంబుల నవపల్లవములు కంపింప నారంభించెను. ఆనిర్జన ప్రదేశమున నింతవఱకు నిర్భయముగా నివ సించియున్న పశుపక్షికీటంబులెల్లఁ బాఱిపోవుచుండెను. ఈవిధముగా నాయాశ్వికు లందరు నాయిరుకుత్రోవను బ్రవేశించి పోవుచుండిరి. అప్పుడాకస్మికముగ నొక ధామ్మను భయంకరశబ్దము వినవచ్చెను. ఆయోధు లందరు నొకక్షణకాల మచ్చటనే నిలిచిపోయిరి. పరిశీలించి చూడగా నాపర్వతశిఖరమునుండి యొకబండఱాయి క్రిందకి దొరిలి పడినట్లు కానవచ్చెను. అందువలన నొక యోధుడు మరణించెను. సుజీయొకనికి బలమైనగాయము తగిలెను.

ఇది యేమైయుండునని యోచించుచు చూచుచుండగనే యా సేనామధ్యమున మఱియొకఱాయి దొరలిపడియెను. ఒకటి, రెండు, మూడు, నాలుగు, క్రమముగా బది. ఇరువది, ముప్పది, నలువది—— ఇట్లే యెన్నియో బండఱాళ్ళు చిన్నవియు బెద్దవియు వారిపైబడు చుండెను. చాలమందిరౌతులు తమతమ యశ్వములతోఁగూడ నాశన మైపోయిరి. ఆమృతకళేబరములవలన నాయిరుకుత్రోవ కట్టువడిపోయి వెనుకటివారు ముందునకును, ముందటివారు వెనుకకును బోవుట దుస్సహాముగానుండెను. అశ్వము లన్నియును నిలువలేక రౌతుల సహితముగాఁ బాఱిపోవుట కుడాయింపుచుచుండెను. కాని, ముందును, వెనుకయును మృతకళేబరములచే మార్గము మూసికొనిపోయెను. అప్పుడు గుఱ్ఱముపై గుఱ్ఱమును, రౌతుపై రౌతును పడి సైనికు లందఱును తమతమ యాయుధములతోఁ బనిచేసి మార్గమును

కల్పింప నారంభించిరి. పరస్పరశస్త్రఘాతములచేఁ గొందఱు మరణించుచుండిరి.

"ఎవరు? జాగ్రత! భద్రము! ఎడమవైపున మార్గ మున్నది!" అని మాణిక్యలాలు కేకలువైచెను. రాజకుమారియున్న పల్లకియును, మాణిక్యలాలును నిలిచియున్న ప్రదేశమునకు ముందువైపుననే యీ యల్లరి బయలుదేరెను. బోయలు తమప్రాణముల నెట్లయినఁగాపాడుకొనవలయు నని మిగుల భయపడుచుండిరి. అశ్వములు బెదరి వారల పైఁబడునట్లుండెను. ఆకనుమలనడుమనున్న యిరుకుత్రోవ కొకపార్శ్వమున మిగులసన్ననిరంధ్రమునుండి యొకమార్గ మున్న దని పాఠకుఁ లెఱింగియే యున్నారు. ఆమార్గమునుండి యొక్కొక్కఁడుగఁ బోవుటకుఁ దగినయవకాశ మున్నదియే గాని గుంపులు గుంపులై పోవుటకుఁ దగినంతియవకాశము లేదు. ఆసేనామధ్యమునందున్న పాలకి యీయడ్డత్రోవకుఁ జేరునప్పటికే యీగందరగోళము కలిగెను. ఇది యంతయును రాజసింహుఁడు చేసిననియమమే. చతురమతి యగుమాణిక్యలాలు ప్రాణభయంబునఁ గలవలపడుచున్నబోయల కాయడ్డత్రోవను జూపించెను. యాబోయలు తమప్రాణములను, రాజకుమారి ప్రాణములను గాపాడుకొనుటకై పల్లకితోఁగూడ నామార్గమును బట్టిరి. మాణిక్యలాలు తురగారూఢుఁడై వారివెనుకనే యామార్గమున బ్రవేశించెను. ఆతని సమీపముననున్న మఱియొక యోధుఁడిదియే ప్రాణరక్షణోపాయ మని తానుగూడ బోవఁజూచుచుండ నాకస్మికముగా నాపర్వతశిఖరమునుండి పెద్దచాపఱాయియొకటి క్రిందబడి యారంధ్రమార్గమును మూసివైచెను. శిలాఘాతమువలన నా యోధునిశరీరము తుత్తునియలైపోయెను. మఱియెవ్వరికి నామార్గమునుండి పోవుటకు సాధ్యపడలేదు. మాణిక్యలా లొక్కఁడుమాత్రమే పల్లకితో నాత్రోవను బోయెను.

సేనానాయకుఁడగు హసన్ఖాన్ మన్సబుదారుఁడు సేనకంతకును వెనుకభాగమున నుండెను. అతఁడాయశ్వసైన్యము నా యిరుకు త్రోవనుండి ప్రయాణము చేయుట కాజ్ఞాపించి తానుమాత్రము భద్రముగా వెనుక నిలిచి వచ్చుచుండెను. ఆకస్మికముగా సైనికులెల్లరు వెనుదిరుగుచుండుటను జూచి "ఇదియేమి? ఇదియేమి?" అని యెవ్వరి నడిగినను నాతనికెవ్వరును వాస్తవమును చెప్పలేకపోయిరి. అప్పుడాతఁడు సైనికులను నిందించుచు నదియేమో తెలిసికొనవలయునని తనంతఁ దానే ముందునకుఁ బోయెను.

కాని, యంతవఱకును సేనలు నిలువఁజాలకుండెను. ఎడమవైపుకొండ చాలనెత్తయినదనియును, నెక్కుట కసాధ్యమైనదనియు, శిఖరము బండఱాళ్ళచే నావరింపఁబడి యున్నదనియు మొదటనే చెప్పియుంటిమి. రాజపుత్త్రులుమాత్ర మాకొండ నెక్కుమార్గమును గనిపెట్టి యేఁబదిమంది రౌతులు మీఁదికిఁ బోయి యెవ్వరికి నగపడకుండ నాలుగుగజముల కొక్కొక్కఁడుగ నిలిచి యా రాత్రియంతయును శ్రమపడి ప్రోగుచేసికొనిన బండఱాళ్ళను క్షణక్షణమునకు గ్రిందనుండి పోవుచున్న మొగలాయిసైనికులమీఁదికి దొరలించుచుండిరి. అందువలన క్షణమున కొక యేఁబదిమంది రౌతులుగాని, యేఁబదిగుఱ్ఱములుగాని నాశనమైపోవుచుండిరి. ఆ ఱాతిబండలను విసరువారెవ్వరో క్రిందివారికి తెలియుటలేదు. కొండమీఁద నిలిచియున్న శత్రువులను జంపుటకు గ్రిందివారికెట్లు సాధ్యమగును? ఆ కారణమున మొగలాయిలకు బాఱిపోవుటకంటె వేఱుమార్గ మేమియును గోచరించుటలేదు. పల్లకికి ముందున్న వేయిమంది రౌతులలోఁ జావకుండ మిగిలినవారెల్లరు నా మార్గమునుండి తప్పించుకొని ముందునకు బాఱిపోయిరి.

ఆ యేఁబదిమంది రాజకుమారులు నట్లే యెడమవైపు పర్వతముపైనుంచి శిలావర్షముఁ గురిపించుచుండిరి. మిగిలిన యేఁబదిమందియు

తనప్రభునితోఁ గుడివైపున నంతయెత్తుగాలేని మెట్టపై దాఁగికొని యుండిరి. ఇంతవఱకు వారేమియును చేయుటలేదు. ఇప్పుడు వారికిఁ బనిచేయవలసిన యవసరము తటస్థించెను. ఎక్కడ నతిదారుణశిలా వర్షమువలన సైనికులు నాశనమైపోవుచుండిరో యావైపుననె ముబారకుకూడ నుండెను. అతఁడు మొట్టమొదట తన సైనికుల స్థలము నుండి దప్పింపవలయునని ప్రయత్నించెను. కాని, చూచుచుండఁగనే పల్లకి యాసన్నని రంధ్రమార్గమునుండి పోవుటయును, ఆ వెనుక నొక యాశ్వికుఁడు కూడఁ బోవుటయును, తోడనే యొకచాపఱాయి పడి యా మార్గమును గప్పివేయుటయు తటస్థించెను. ఇది యంతయును చూచి యాతఁడు, దురాత్ముఁ డెవ్వఁడో రాజకుమారి నపహరించు కొనిపోవుటకై యిట్లు చేసియుండు నని నిశ్చయించి తన సైనికులను బిలిచి "ఓవీరయోధులారా! ప్రాణములు పోయినఁ బోనిండు. ఇందు నూర్గురుయోధులు తమయశ్వములను విడిచి బలవంతముగా నీచాప రాతిపై కెక్కి దుమికి యీమార్గమున పల్లకివెనుకనే పోవలయును! రండు! నేనుఁగూడ వచ్చెదను" అని చెప్పుచు ముబారకు ముందుగా గుఱ్ఱమును దిగి మార్గమున కవరోధముంగూర్చిన యాఱాతిపై కెక్కి యవ్వలివైపునకు దుమికెను. అతనిం జూచి తక్కినవా రందఱు నట్లే దుమికి యావలఁ బ్రవేశించిరి.

ఇది యంతయును రాజసింహుఁడు మెట్టపైనుండి చూచు చుండెను. ఆమొగలాయిసైనికులు లోపలఁ బ్రవేశించునంతవఱకు నెవ్వరితోడ నేమియును జెప్పకుండ నట్లేయుండి వారు వచ్చుట యాఁగిపోయినతోడనే తన యేఁబదిమంది రాజపుత్రులతోడను క్రిందికి దిగివచ్చి వారిపైఁ బడియెను. రాజపుత్రులు మొగలాయిలపైఁ బిడుగులపోలికం బడి నుఱుమాడుచుండిరి. రాజపుత్రయోధులు తమతమ యుత్తమాశ్వముల నధిరోహించి పైనుండి క్రిందికాకస్మికముగా

దిగివచ్చి యొక్కసారిగాఁ దమపైఁ బడుటచే మొగలాయిసైనికు లంతలోఁ జెల్లాచెదరై పోయిరి. అందు చాలమంది ప్రాణములను గోలుపోయిరి. పైనుంచి దొర్లుకొనుచు వచ్చుచున్న జవనాశ్వముల పదాఘాతములచేఁ గొందఱు మరణించిరి. ఏఁబదిమంది యోధులు మాత్రము ప్రాణములతో నిలువఁబడి యుండిరి. ముబారకు నెమ్మదిగ యావలకు దాఁటివచ్చెను. రాజపుత్రు లాతని వెన్నాడి రాలేరు.

ఆముబారకుతోఁ గూడ మొగలాయి వేషధారి యగు మాణిక్యలాలుగూడ వెలుపలకు వచ్చి యటఁ జనిపోయిన యోధునిగుఱ్ఱము దీసికొని యధిష్ఠించి యావిశృంఖలసేనాసాగరమధ్యమునం బడి వెడలి పోయెను. అతని నెవ్వరును చూచి పట్టుకొనలేదు.

మొగలాయియోధులు వచ్చినత్రోవనే మాణిక్యలాలుకూడ వచ్చుటచే చూచినవా రందఱు నాతఁడు పలాయితుఁడైన మొగలాయిసైనికుఁడే యనుకొనిరి. మాణిక్యలా లటనుండి వాయువేగమున రూపనగరాభిముఖుఁడై పోయెను.

ముబారకు తనసేనలతో "ఈమెట్టు చాల చిన్నదగుటచే నెక్కుటకు సాధ్యము కాకపోదు. అందఱును గుఱ్ఱములపై నెక్కి యీ మెట్టు నెక్కవలయును. దొంగలసంఖ్య చాలస్వల్పముగా నున్నది. సమూలముగ వారిని సంహరింపవలయును. రండు!' అని హెచ్చరించెను. అప్పుడు మొగలాయిసైనికులు 'దీన్ దీన్' అని కేకలు వేయుచు కుడిసైపుకొండపై కెక్కుట కారంభించిరి. వారికి ముబారకు నాయకుఁడై యుండెను. వారియొద్దనున్న ఫిరంగులు రెంటిలో నొకదాని నామెట్టుపైకి దీసికొనిపోవుచు రెండవచిన్నఫిరంగి నొక యేనుగుచే నెత్తించి యారంభముఖంబున నున్న చాపఱాళ్ల బారుచేసి యుంచిరి.

నాలుగవ ప్రకరణము

జయశీలయగు చంచల

అప్పుడు 'దీన్ దీన్' అని కేకలు వైచుచు నైదువందల యాశ్వికులు కాలకింకరులవలె నామిట్టపై నధిష్ఠించిరి. మిట్టయంత యెత్తు యునది కాదు. అందువలన నామిట్టపై కెక్కుటకు వారికి చాలసేపు పట్టలేదు. వారి కామిట్టపై నెవ్వరు నగపడలేదు. ముబారకు, తాను వెనుదీసి వచ్చినరంధ్ర మార్గముఖంబుననే దొంగలు (రాజపుత్రులను ముబారకు దొంగలని తలంచెను) కాచి యుందు రని నిశ్చయించుకొనియెను. అటనుండి వెలుపలికి బోవుట కొకమార్గమున్నది. ఆమార్గమును మూసివైచి రాజపుత్రులపై బడి నురుమాడవలయు నని ముబారకు స్థిరపఱచుకొనియెను. మొదటిరంధ్రముఖమున హసనల్లి సేనలతో గాచి యుండగలడని తలంచి తాను మఱియొక రంధ్రమునుబట్టి సేనలతో బయలుదేరి పోయెను. అక్కడ నలువదినాలుగురు రాజపుత్రులు — చాలమంది లేరు— నలువదినాల్గురు మాత్రమే రక్తమయగాత్రులై పల్లకితో గూడ బోవుచుండిరి. అప్పుడు ముబారకు 'ఇటనుండి వెలుపలికిబోవుమార్గము వీరికి దెలిసియుండవచ్చును; వీరివెనుకనే మెల్లమెల్లగ బోయిన మనకు నామార్గము తెలియగలదు' అని యనుకొని వారివంక జాగరూకుడై పరీక్షించుచు వారుపోవుచున్న త్రోవనే తానును బయలుదేరెను. కొంతదూరము పోవుసరి కామిట్ట యేటవాలుగ గ్రిందికి దిగజారియుండెను. అచ్చోటనే వెలుపలికి బోవుమార్గముకూడ నాతని కంటబడియెను. అప్పుడు ముబారకు తనసేనలతోగూడ గుఱ్ఱముల నడాయించుకొనుచు బోయి యానిర్గమమార్గము నడ్డుకొనియెను. రాజపుత్రులు కొంచెము దూరమున వచ్చుచున్నవారగు

నాచోటికి ముందుగ జేరుకొనలేకపోయిరి, మొగలాయియోధు లా మార్గము నడ్డుకట్టివైచి యారంధ్రముఖంబున కెదురుగ దమ ఫిరంగిని బారుచేసి యుంచిరి. అంతియకాక అక్కడకువచ్చుచున్న రాజపుత్త్రులను నిందించి యుపహసింపవలయునని యెంచ 'దీన్ దీన్' అను శబ్దములచే గోలాహలము చేయుచుండిరి. ఆశబ్దములచ్చటి కొండల యందెల్లెడ బ్రతిధ్వనించుచుండెను. రంధ్రము వెలుపలనున్న హాసన్ఖానాకోలాహలము నాలకించి దానికి బదులుగాదనఫిరంగిని గాల్పించెను. పర్వతము లన్నియును గడగడవడంకెను. రాజపుత్త్రులుకూడ గొంచెము బెదరిరి. వారియొద్దనొక ఫిరంగియును లేదు.

రాజసింహు డెంతయాలోచించినను తామునిలుచుట కుపాయ మేమియును తోచలేదు. మొగలాయిసైన్యము తమకంటె నిరువదిరెట్లు పెద్దదిగా నుండెను. తప్పించుకొని వెలుపలకు వెడలిపోవు మార్గము కట్టువడిపోయెను. అప్పుడు రాజసింహుడు తనసైనికులను జేరబిలిచి వారితో నిట్లనియెను.

"సోదరులారా! బంధుమిత్రులారా! ఇప్పటివఱకు మీరెవ్వరి కలిగియుండవలయు నని మనఃపూర్వకముగ వేడికొనుచున్నాను. నా మూలముననే యింతటివిపత్తు సంభవించినది. కొండపైనుండి క్రిందికి దిగివచ్చుట చాల ప్రమాదకరమైనపని. ఇప్పుడీరంధ్రములు రెండును కట్టువడిపోయినవి. రెండురంధ్రముల ముఖద్వారములయందును ఫిరంగిగుండ్ల శబ్దము వినవచ్చుచున్నది. ఇరువంకలను మనకంటె నిరువదిరెట్లుమించిన మొగలాయిసైన్యము నిలిచియున్నది. కావున మనము జీవములతో నిలుచుట యసంభవము. లేదు. అయిన నింతమాత్రమున గలిగిన నష్టమేమున్నది? రాజపుత్త్రుడైనవా డెవ్వడు చావునకు భయపడును? అందఱమును చావవలసినదే. ఒక్కడును జీవించియుండనక్కఱలేదు——కాని, చంపి చావవలయును. మరణించుటకుముం

నిసుపుడు మొగలాయి యోధుల నైన జంపకుండ జచ్చువాడు రాజపుత్రు డారా! వినుండు! ఈ మార్గమునుండి గుఱ్ఱములు నడువజాలవు. అంద ఱును గుఱ్ఱములనుండి క్రిందికి దిగి నా వెంటరండు. మన మందఱము ను మన చేతులయందలిని శితకరవాలముల జక్రాకృతిం ద్రిప్పికొనుచు నందినంతవఱకు మొగలాయి యోధుల శిరఃకర్తనంబు చేయుచు బోయి యాపిరంగిపై బడుదము. దైవయోగమువలన నాపిరంగి మన చేతులలో బడియెనా—అమీదచూచుకొందము—ఎంతమంది మొ గలాయిలనుపొడచి, కాల్చి నాశనము చేయుదుమో!—అమీదచూచు కొందము—"

ఈమాటలను విని రాజపుత్రులందఱును గుఱ్ఱములనుండి క్రిందికి దుమికి కరవాలముల నొరలనుండి దూసి పట్టుకొని "మహా రాణాకు జయ మగుగాక!" అని జయధ్వనుల నాచరించిరి. వారి దృఢతరప్రతిజ్ఞలును, వారిగంభీరముఖకాంతులును జూచి రాజసిం హుడు "ప్రాణములు పోయినను విచారము లేదు. ఒక రాజపుత్రుడై నను రణరంగమునుండి వెనుదిరిగి రాగూడదు." అని తెలియజెప్పి సంతోషస్వాంతుడై "మహావీరయోధవరులారా! మీరిద్దఱిద్దఱుగ వరుసలు తీరి రావలయును" అని యాజ్ఞాపించెను. ఇరువురు పాద చారులై ముందును, అశ్వికుడై యొక్కడు వారి వెనుకనుగా నిట్లే వరుసతీరి ముందునకు బోవుచుండిరి. మహారాణా రాజసింహు డందఱి కంటెను ముందుగ నడచుచుండెను. అప్పటి యాసన్నమృత్యుకరాళ వదనగహ్వరముంగాంచి యాతడు వికసితహృదయారవిందుడయ్యెను.

అప్పు డాపర్వతరంధ్రము వడవడవడంక, పర్వతగర్భముల బ్రతిధ్వను లుదయింప రాజపుత్రులెల్లరును "మహాకాళీకి జయమగు గాక! జగన్మాతకు జయమగుగాక!" అని జయధ్వనులు సేయు నారంభించిరి.

అద్భుతానందసూచకములైన యీకోలాహలధ్వనుల నాలకించి రాజసింహు డిది యేమైయుండు నని వెనుదిరిగి చూచునప్పటికిరువంకలను రాజపుత్రసింహులు పక్కలుతీరి నిలువబడి యుండిరి! వారి నడుమ నాకర్ణాంతవిలోలలోచనయు, మందహాసముఖారవిందయు నగునొక జేగీయమానమూర్తి నడచివచ్చుచుండెను. సాక్షాజ్జగన్మాతయగు కాళిక మనుష్యాకృతిం దాల్చి వచ్చుచున్నదో, కాక, సృష్టికర్తయగు పరమేశ్వరుడు మానవకోటి కేదేని మూర్తిగా సృష్టించెనో, నిజము తెలిసికొనుట కెవ్వరికిని శక్యము కాకుండెను. ఆమెను జూచి రాజపుత్రు లందరును చిత్తూరుదుర్గసంరక్షణదేవతయు, రాజపుత్రకులోద్ధారిణియు నగు సాక్షాద్భగవతియే యీవిపత్కాలమున రాజపుత్రసంరక్షణమునకై రణరంగమున సాక్షాత్కరించినదని యనుకొనిరి.

రాజసింహుండు మాత్రము "ఈమె నిజముగా మనుష్యాంగనయే కాని సామాన్యస్త్రీమాత్రము కాదు" అని యనుకొని "పల్లకి యెక్కడ నున్నదో చూచితిరా" అని కేకవైచెను.

అప్పుడాతని వెనుకనున్న యోధుండొకండు "పల్లకి యిక్కడ నున్నది" అనియెను.

రాజ—అం దెవ్వరైన నున్నారో లేదో చూడుము.

యోధుండు పల్లకిలోపలం జూచి "ఇం దెవ్వరును లేరు, రాజకుమారిక దేవర సమక్షముననే యున్నది" అనియెను.

చంచలకుమారి సమీపమునకు వచ్చి రాజసింహునకు నమస్కారముచేసెను.

రాజ—నీవిక్కడ కెందులకు వచ్చితివి?

చంచ—మహారాజా! మీకు నమస్కరింప వచ్చితిని. నమస్కరించితిని. ఇంకొక ప్రార్థన మున్నది. నేను ముగ్ధురాలను. స్త్రీలకు ముఖాలంకారమైన లజ్జయనునది నాకడ నెంతమాత్రమును లేక

పోయినందులకు మన్నింపవలయును. అందునుగూర్చి నేను మనవి చేసికొనలేదని యనుకొనవలదు.

అని చంచలకుమారి భయముతో వేడుకొనియెను.

రాజ—నీకొఱకే యింతదూరము వచ్చితిని. ఓరూపనగరకన్యా కామణీ! నీకుఁ జేకూర్పరాని దేదియును లేదు. నీకేమి కావలయును?

చంచలకుమారి చేతులు జోడించుకొని "నేను చంచల హృదయనగు బాలికనగుటచే నిటకు రావలసినదని మీకు లేఖ వ్రాసియుంటిని. కాని, నాహృదయమునందలి నిజమైన యభిప్రాయ మును మీరింకను తెలిసికొని యుండలేదు. నేనిప్పుడు మొగలాయి సార్వభౌముని వైభవ వృత్తాంతమును విని ముగ్ధనైయుంటిని. మీ రాజ్ఞ యొసంగితిరేని నేను డిల్లీకిఁ బోయెదను" అనియెను.

ఈమాటలను విని రాజసింహుఁడు విస్మితుఁడయ్యె నామె యందలి ప్రేమచే "నీకు డిల్లీకిఁ బోవలయునని యుండిన నట్లే పోవచ్చును. నేనేమియు నభ్యంతరము చెప్పువాఁడను గాను. కాని నీవిప్పుడు పోవుటకు మాత్రము వలనుపడదు. ఇప్పుడు నిన్ను పంపి వైచితినేని మొగలాయిలకు భయపడి యిట్లు చేసితినని వారునాపై నింద మోపఁగలరు. సంపూర్ణముగ యుద్ధము ముగియనిమ్ము! తరు వాత నీవు పోవచ్చును. మఱియును, నేను నీహృదయభావమును తెలిసికొనలేకపోయితి|నని భావింపకుము. నేను జీవములతో నున్నంత వఱకు నీవెన్నఁడును డిల్లీకిఁ బోవఁజాలవు" అని చెప్పి సైనికులను గూర్చి "మీరు ముందునకు బయలుదేరుఁడు" అని యాజ్ఞాపించెను.

అప్పుడు చంచలకుమారి చిఱునవ్వు నవ్వుచు హృదయమర్మ భేదకంబులగు మృదుమధుర కటాక్షమాలికలం బ్రసరింపఁజేయుచుఁ దన దక్షిణహస్తమునందలి చిటికెనవ్రేలియందున్న వజ్రపుటుంగర

"మహారాజా! ఈయుంగరమునందు విషమున్నది. నన్ను ఢిల్లీకిఁ బోనీయకుంటివేని నేను విషపానమువలనఁ బ్రాణత్యాగము చేసికొని యెదను" అనియెను.

రాజసింహుఁడు నవ్వుచు "ఓ రాజకుమారీ! నేను చాలసేపా లోచించి తెలిసికొన్నదదియే. రమణీమణులలో నీకేసమానురాలవు. నాకు నీవుయోచించినట్లెన్నటికిని కాఁజాలదు. ఉదయపుర రాజపుత్రసింహులు విధాయకముగ జన్మించిరవలయును. లేనియెడల రాజపుత్రికులవంశ కంతకును గళంకము నాపాదించినవారము. నేనెంతవఱకు జీవ ములతో నిలిచియుందునో యంతవఱకును నీవు బందివై యుందువు. నామరణానంతరమున నీవెక్కడకుఁ బోవలయునో యక్కడకుఁ బోవచ్చును." అనియెను.

చంచలకుమారి ప్రణయమధురంబులగు మందహాసచంద్రికల చేఁ దనముఖమండలమును వికసింపజేయుచు భక్తిపూర్వకముగ వినతయై సాత్త్వికస్నేహదీప్యమానమైన నవవాక్యములను తన క్రేగంటిచూపు తూపుల రాజసింహునిపైఁ బరగింపుచు తనలోఁదానే "హిందూమహారాజ మణీ! ఇదిమొదలు నేను నీదాసినైతిని. నీదాసిగానుండుటకే దక్క మఱియొందులకును చంచలప్రాణములతో నిలువజాలను." అని యను కొని ప్రకాశముగా "మహారాజా! ఏ కాంతామణిని ఢిల్లీసార్వభౌ ముడు దేవిగా జేసికొనదలచియుండెనో, అట్టి సుందరీమణి నితరు లెవ్వరు బందిగా జేయగలరు? ఇదిగో! చూడుడు! నేను మొగలాయి సేనాసముద్రమునకు బయలుదేరుచున్నాను. నన్నడ్డపెట్టువా రెవ్వరో చూచికొనుడు!" అని చెప్పుచు నా చంచలకుమారి—అమానవాకార ముం దాల్చిన సాక్షాద్దేవీమూర్తి—రాజసింహుని జనకటాక్షమాలిక లచే బంధించి రణరంగాభిముఖురాలై బయలుదేరి పోయెను. నవనవో న్మేషవిలాసభాసురంబును, పవిత్రతేజోభిరామంబును నగు నామెను

స్వ్రుతికును కెవ్వరు సాహసింపఁగలరు? ఆమె నిస్వనము పోకుండ నిలిచెను. మందహాససుందరి వదనారవిందముతో నతివిలాసముగ పాదవిన్యాసము చేయుచు స్వస్తిముద్రామయంబగు నాజీవన్యాస్తి నిరాఘాటముగ రంగప్రవేశాభిముఖియై పోయెను.

ప్రజ్వలజ్వాలాభీలంబగు దావానలంబుపోలిక నుండెడుమున్న శత్రుప్రాణులగు నాయవనాశ్వారూఢ యోధులయొద్దకును బోయి చంచలకుమారి యొకానొకచో నిలువబడియెను. క్రోధ కర్కశముగా నిలిపి యుంచిన యామెకరము—అమనుష్య నిర్మితమైన వజ్రాయుధము మహానలజ్వాలల నుమియుచు శాత్రవయోధప్రాణపుష్పముల నాహుతిగా గొనదలంచి మృత్యుముఖముం బోని తెరచిన కరాళవదన గహ్వరమును దెఱచియుంచికొని యున్నయాకాశశక్తి—అత్యంతభయంకరంబగు నాయుధయంత్ర ముఖంబున కెదురుగఁబోయి, లోకాతీతపవిత్రచరిత్రయు, త్రిలోకసుందరియు, రత్నాలంకార విభూషితయునగు నా చంచల నిర్భయముగా నిలువబడియెను. మొగలాయిసైనికు లామెం జూచి విస్మితులై పర్వత నివాసిని యగు దేవకన్యయేమోయని భావించిరి.

అప్పుడు చంచలకుమారి "సేనానాయకు డెవ్వరు?" అని మనుష్యభాషణములతోడనే ప్రశ్నించి వారి సందేహమును తీర్చివైచెను.

సంగ్రామముఖమునందు ముబారకు స్వయముగా నిలిచియుండి రాజపుత్త్రికరాకకై యెదురుచూచుచుండెను. ఆత డామెంజూచి "అమ్మా! ఈసేన యంతయు నీయధమునియధీనమునందే యున్నది. తల్లీ! మీరెవ్వరు?" అని యడిగెను.

"నేను సామాన్యబాలను గాను నాయుధుడానను. నీతో గొంచెము మాటలాడవలసియున్నది. నీవొక్కడవేపుడు వేఱొకస్థలమునకు వచ్చితివేని చెప్పెదను" అని చంచలకుమారి పలికెను.

ముబారకు "అట్టులైన నీరంధ్రమునకు రావచ్చును" అనియెను చంచలకుమారి రంధ్రమధ్యమునకు బోయెను. ఆమె వెనుకనే ముబారకును పోయెను.

తనమాట లితరుల కెవ్వరికిని వినబడకుండునట్టి యొకస్థలమునకు వచ్చి చంచలకుమారి "నేను రూపనగరరాజపుత్రికను. బాదుషావారు నన్ను బెండ్లియాడవలయుననను నభిలాషతో నన్నుదీసికొని పోవుట కీసైన్యమును పంపియున్నారు. ఈమాట నమ్మెదవా? నమ్మవా?" అనియెను.

ముబా—అమ్మా! మిమ్ములను జూచినంతమాత్రముననే మీమాటలను నమ్ముచున్నాను.

చంచ—నేను మొగలాయిచక్రవర్తిని పెండ్లిచేసికొనుట కిష్టములేనిదాననై యున్నాను. అట్లు చేసికొన్నయెడల ధర్మచ్యుతనై పాపాత్మురాలనై పోవుదు నని నానిశ్చయము. మాతండ్రి యంతబలవంతుడు కాకుండుటచేనన్ను మీతోగూడ బంపించివైచెను. నాయుద్దేశమునకు నాతండ్రి యెంతమాత్రమును తోడ్పడజాల డని యెంచి రాజసింహునియొద్దకు నేనొకదూతను బంపితిని. నాదురదృష్టవశంబున నాతడేబదిమంది రాజపుత్రయోధులను మాత్రమేసహాయముగ దీసికొని బయలుదేరివచ్చెను. ఆతని బలవీర్యశౌర్యప్రతాపములను చూచియుంటివిగదా.

ముబారకు వెఱగుపడి 'ఇదేమి? ఇంతమంది మొగలాయివీరులను నాశనముచేసినవా రేబదిమందిసిపాయిలు మాత్రమేనా?' అనియెను.

చంచ—ఇది యెంతయెంత? ఇట్టియుద్ధము లిదివఱ కనేకములు జరిగినవి. దాని కేమి—ఇప్పుడు మహారాణా రాజసింహుడు నీచే జయింపబడియెను. అందువలననే మీయొద్దకు నేను స్వయముగా

వచ్చితిని, నన్ను ఢిల్లీకి దీసికొనిపొండు! ఇక యుద్ధముతో బ్రయోజన మేమున్నది?

ముబా—నీవు స్వార్థత్యాగము చేసికొని రాజపుత్రుల ప్రాణములను నిలుపవలయునను నభిప్రాయముతో నున్నట్లు తోచుచున్నది. వారిందుల కంగీకరించిరా?

చంచ—వారంగీకరించుట యెట్లు సంభవించును? నీవునన్ను దీసికొనిపోయినను వారు యుద్ధము చేయుట మానువారుకారు. నా కోరిక యేమంటివేని—నీవు నాయభిప్రాయము నామోదించి వారి ప్రాణములను గాపాడుము.

ముబా—అట్లే కావచ్చును. కాని, దొంగలను విధాయకముగ శిక్షింపవలయును. కావున నేను వారిని పట్టి బంధించి తెచ్చెదను.

చంచ—నీ వేమిచేసినను చేయగలవుగాని యీపనిమాత్రము చేయజాలవు. వారిని చంపిన జంపవచ్చునేగాని ప్రాణములతో నుండగా బంధించి తెచ్చుట యసంభవము. వారందఱును మరణించుటకు సంసిద్ధులై యున్నారు. చచ్చెదరు. సందేహము లేదు.

ముబా—సరియే అందులకు నేనంగీకరించితిని. కాని, మీరు ఢిల్లీకి వచ్చుట నిశ్చయమేనా?

చంచ—ఎట్లయినను మీతోగూడ వచ్చుటకే నిశ్చయించుకొంటిని. ఢిల్లీనగరమువఱకును చేరుదునో, లేదోమాత్రము సందేహము.

ముబా—అదియేమి!

చంచ—మీరు యుద్ధము చేసి చచ్చుట యెఱుంగుదురు. ఆకస్మికముగా నెట్లుచావవలయునో నేనుమాత్ర మెఱుంగనా!

ముబా—మాకు శత్రువులున్నారు. అందువలన మేము చావవచ్చును. ఈభూమండలమున మీకెవ్వరైన శత్రువులున్నారా?

చంచ—నాకు నేనే శత్రువును.

ముబా—మాశత్రువుల చేతిలో నస్త్రశస్త్రము లుండును. మీకో?

చంచ—విషము—

ముబా—ఎక్కడ నున్నది?

అనియడిగి ముబారకు చంచలకుమారి మొగమువంక జూచుచుండెను. అతడుగాక మఱియెవ్వరైన నచ్చటనున్నయెడల వారామెతరళనయనములకంటెను మించినవిషయము మఱియొకటి యుండదని భావించియుందురు. ముబారకుమాత్ర మట్టిచంచలస్వభావముగల పురుషుడై యుండలేదు. ఆతడు రాజసింహునివలెనే నిజమైన వీర పురుషుడై యుండెను.

ముబా—అమ్మా! ఆత్మహత్య యేల చేసికొనవలయును? ఢిల్లీకి బోవుటకు మీకిష్టములేనియెడల మిమ్ము దీసికొనిపోవుట మాకు సాధ్యమగునా? మొగలాయిసార్వభౌముడు స్వయముగా వచ్చి నిలిచినను మీపై నాతనిబల మెంతమాత్రమును పనిచేయజాలదు. అట్టిచో నధములమగు మేమెంత? మీరు నిర్విచారముగా నుండుడు! కాని, యీరాజపుత్రవీరులు మొగలాయిసైన్యము నాక్రమించియున్నారు. మొగలాయిదండనాయకుడనగు నేను వారిని మన్నించుటయెట్లు?

చంచ—సరియే. మన్నించుటవలన బ్రయోజనము లేదు. యుద్ధమే చేయుము.

ఇట్లు వారు మాటలాడుచుండగా నంతలో రాజపుత్రవీరులను దోడ్కొని మహారాణా రాజసింహుడచ్చటికివచ్చి నిలిచెను. అప్పుడు చంచలకుమారి ముబారకుతో "యుద్ధము చేయుము! రాజపుత్రస్త్రీలకుగూడ జచ్చుట కుపాయము తెలియకపోలేదు" అనియెను.

మొగలాయిసేనానాయకునితో సిగ్గులేకుండఁ జంచలకుమారి నేమి మాటలాడుచున్నదో వినవలయు నని రాజసింహుఁడు వచ్చి చంచలపార్శ్వముననే నిలువఁబడియెను. అప్పుడు చంచల రాజసింహునివంకఁ జేయిచాచి "మహారాజాధిరాజా! నీకటిస్థలమున నురగముంబోలె వ్రేలాడుచున్న కరవాలమును బహుమానముగ నీదాసికి దయచేసి చూడవలయును" అనియెను.

రాజసింహుఁడు నవ్వుచు "నీవునిజముగా భైరవివే యగుదువని తలంచుచున్నాను" అని చెప్పి తన నడుమునకుఁ గట్టినదట్టీనుండి వ్రేలాడుచున్న దారుణకృపాణము నొరనుండితీసి యామెచేతికిచ్చెను.

మొగలాయిసేనానాయకుఁడగు ముబారక కది యంతయును చూచి చంచలమాటకుఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పకుండగనే రాజసింహునివంకఁ జూచి "ఉదయపుర రాజపుత్రవీరు లెన్నిదినములనుండి యబలల బాహుబల మాధారముచేసికొని రక్షింపఁబడుచున్నారు!" అనియెను.

రాజసింహునిప్రదీప్తములగు నేత్రములు నిప్పులఁ గురియుచుండెను. అప్పుడాతఁడు ముబారకుతో "మొగలు బాదుషా యెన్నిదినములనుండి యబలలగుసుందరులపై నత్యాచారమును జూపుచున్నాఁడో యదిమొదలుకొనియే రాజపుత్రకన్యకల కోమలబాహువల్లరుల యందు బలపరాక్రమశక్తు లుదయించినవి" అనిచెప్పి మృగేంద్రమువలె గ్రీవాభంగము చేసి తమవారివంక జూచి "రాజపుత్రవీరులారా ఉత్తమక్షత్రియకులాలంకారులగు మహావీరులు వాక్కలహమునందసమర్థులని పేరుమోచియున్నవారు. ఈయల్పసైన్యముతో వృథా వాక్కలహము చేయుచుండుటకు మనకుఁ దీరికలేదు. ఈమొగలాయి యోధుల శిరంబులఁ దాళఫలంబులవలెఁ దెగనఱకి యీభూదేవి కుపహారముగ నర్పింపవలయును. త్వరపడుఁడు! త్వరపడుఁడు" అని హెచ్చరించెను.

ఇంతవఱకు నుభయసేనలును వర్షోన్ముఖంబులగు మేఘముల వలె స్తంభించి యుండెను. తమతమ ప్రభువులయాజ్ఞలేక యెవ్వరును యుద్ధమున బ్రవేశించుట కసమర్థులై యుండిరి. ఇప్పుడు మహారాణా రాజసింహునియాజ్ఞయగుటచే "జయకాళీ!" అని ధ్వనిసేయుచు రాజపుత్రవాహిని మొగలాయి సైన్యముపైఁ బడియెను. ఈవంక ముశారకు నాజ్ఞననుసరించి "అల్లాహో అక్బర్" అని కోలాహలము సేయుచు మొగలాయియోధులు రాజపుత్రుల నెదుర్కొనుటకు సన్నద్ధులైరి. అంతలో నుభయసైన్యములును నిశ్చలములై, నిశ్శబ్దములై నిలువఁబడిపోయెను. ఆమహారణక్షేత్రమున, నాయుభయ సేనామధ్యమున భయంకరకరవాలమును దన దక్షిణహస్తమునం బట్టి యెత్తి—యాయచలమూర్తియగు చంచలకుమారి నిలువఁబడి యుండెను. ఏమియును చలించుటలేదు.

అప్పుడు చంచలకుమారి యుచ్చస్వరముతో "ఈ యుభయ పక్షములయోధులలో నెవ్వరైన నొకపక్షమువారీరణక్షేత్రమునుండి వెడలిపోవునంతవఱకు నేనీస్థలమునుండి యొక్కయడుగైన నావలఁ బెట్టుదానను గాను. నాయుత్తమాంగమును ఖండించిన వెనుకఁ గాని యీ యిరువాగులలో నెవ్వరైనను తమయస్త్రములను చలింపఁ జేయఁజాలరు" అని పలికెను.

అప్పుడు రాజసింహుఁడు కోపముతో "ఇట్టిపని నీవు చేయఁ దగినదికాదు. నీవు నీచేతులార రాజపుత్రవీరుల కీయవమానకళంకమును గల్పించుచున్నదానవు. ఇందుమూలమున రాజసింహుఁ డొక్క స్త్రీ సాహాయ్యమువలనఁ దన బ్రాణముల రక్షించుకొనియె నని యింతకాలమునకు లోకు లనుకొనఁగలరు" అనియెను.

చంచ—మహారాజా! మీరు మరణించుటకు మిమ్మడ్డుకొన్న వారెవ్వరు? మొట్టమొదట నేను మరణించుట కిష్టపడుచున్నదానను.

ఇంతటి యనర్థమునకు మూలకారణ మెవ్వతెయో యామెకు మొట్ట మొదటఁ జెప్పుట కధికారము లేకపోలేదు.

చంచల యటనుండి కదలలేదు. మొగలాయి సైనికులు తుపాకులను పైకెత్తిరి—బారుచేసిరి. అప్పుడు ముబారకు చంచలకుమారి సాహసకృత్యముం జూచి విమూఢుఁడై పోయెను. అతఁ డుభయ సేనాసమక్షమున నిలువఁబడి "మొగలాయిసార్వభౌముఁ డబలలతో యుద్ధము సేయువాఁడు కాఁడు. అందువలన మేమీసుందరివిషయమున బరాజయము నంగీకరించి యుద్ధరంగమును వదలిపోవుచున్నాము. క్షేత్రాంతరమున రాణా రాజసింహునితో మఱియొకసారి యుద్ధము సేయుట తటస్థించినప్పుడు జయపరాజయములు నిర్ణయింపఁబడఁగలవని నమ్ముచున్నాము. అప్పుడుగూడ నిప్పటివలెనే యబలలను సహాయముగఁ దీసికొని రాఁగూడదని మహారాణాతో మనవిచేసికొనుచున్నాము" అని పలికెను.

చంచలకుమారి ముబారకుకొఱకు కొంచెము విచారించెను. అప్పుడు ముబారకామె సమీపమునందే యుండెను. చంచలకుమారి యాతనితో "అయ్యా! ఏల నన్ను విడిచిపెట్టిపోయెదవు? బాదుషా నిన్నుఁ బంపుట నన్నుఁ దీసికొనిపోవుటకేగాదా? నీవూరకపోయి మీ బాదుషాతో నేమని చెప్పెదవు" అనెను.

ముబా—బాదుషా కంటెను గొప్పవాఁడు మఱియొకఁ డున్నాఁడు. ఆతనికిఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పవలయును.

చంచ—ఆతఁ డేమో పరలోకమునం దున్నాఁడు. కాని, యీ లోకమునందో?

ముబా—ముబారకల్లీఖా నిహలోకమునం దెవ్వరికిని భయపడువాఁడు కాఁడు. పరమేశ్వరుఁడు మీకు క్షేమము నొసంగుఁగాక! సేనాజ్ఞ తీసికొనియెదను.

ఇట్లు చెప్పి ముబారకు తన సైన్యమునకు వెనుదిరుగుట కాజ్ఞాపించెను. ఆసమయమునందు వెనుకనుండి యొక్కసారిగ వేయితుపాకులుగాల్చినశబ్దము వినవచ్చెను. ఒక్కసారిగా నూఱుమంది మొగలాయియోధులు నేలపైఁ బడిపోయిరి. అప్పుడు దారుణమైనవిపత్తు సంభవించిన దని ముబారకు తెలిసికొనియెను.

ఐదవ ప్రకరణము

హరణావహరణదక్షుండగుమాణిక్యలాలు

మాణిక్యలా లాకొండకనుమత్రోవనుండి క్రిందికి దిగివచ్చి గుఱ్ఱము నుడాయించుకొనుచు నొక్కపటుగున రూపనగరదుర్గమునకు చేరెను. రూపనగర ప్రభునియొద్దఁగూడ కొందఱు సిపాయి లుండిరి. వారు వేతనముల నందికొని పనిచేయువారు కారు. భూమి దున్నుకొని వ్యవసాయము చేసి జీవించుకైతులు. అవసరమైనప్పుడు వారు కత్తి, కటారిమొదలగు పురాతనాయుధములం దీసికొని వచ్చుచుందురు. వారికొక్కొక్కని కొక్కొక్క గుఱ్ఱముకూడ నుండెను. మొగలాయిసైన్యము రూపగనరమునకు వచ్చినప్పుడు రాజు వారిని బలవంతముగఁ దీసికొనివచ్చెను. ఎల్లవిషయములును గనిపెట్టుచుండుటకును, మొగలాయి సైనికుల దగినమర్యాదలఁ జేయుటకును, వారేర్పఱచినపనులను నిర్వహించుటకును రాజుచే నాసిపాయిలు నియమింపఁబడిరి. అంతియకాక రహస్యముగా మొగలాయి సైన్యమువలన నేమైన తొందరలు కలిగినచో నట్టివానిని నివారణచేయుటకుఁగూడ వారి నేర్పఱచి యుంచెను. రాజు పిలిచినతోడనే వారందఱును సిద్ధమై వచ్చియుండిరి. వారువచ్చినతరువాత రాజు తన

యాయుధశాలనుండి వారికిఁ దగిన యాయుధముల నిప్పించెను. వారందఱును తలకొకపనియందును ప్రవేశించి మొగలాయిసైనికులా ప్పట్టణమునను న్నంతవఱకుఁ వారితోఁగూడి మహానందముగఁ గాల క్షేపమునుచేసిరి. ఇప్పుడు మొగలాయిసైన్యము రాజకుమారిని వెంటఁబెట్టుకొని ఢిల్లీకిఁ బోవుటవలన వారును తమతమ యిండ్లకుఁ బోవుటకు రాజునొద్ద సెలవులనందికొని తమ కిచ్చిన యాయుధము లన్నియు నాయుధశాలలో నొప్పగింపఁబోయిరి. రాజు వారితో నతి ప్రియంబుగ సంభాషించి వారి కాజ్ఞ నొసంగుచున్న సమయమున మాణిక్యలాలు గుఱ్ఱము నడాయించుకొనుచు నొడలంతయును చెమ్మటలుగ్రమ్మ రొజుచు నాకస్మికముగ నటఁబ్రవేశించెను.

మాణిక్యలాలు మొదటివలెనే మొగలాయియోధవేషమును ధరించి యుండెను. ఒకమొగలాయి సైనికుఁ డతిశ్రమంబున వెను దిరిగి వచ్చుటం గాంచి యటనున్నవా రెల్లరు నత్యాశ్చర్యముం బొందిరి. "ఏమిసమాచారము!" అని రాజడిగెను.

మాణిక్యలాలు రాజునకు నమస్కరించి "మహారాజా! చాల నల్లరి జరిగినది. వేయిమంది యడవిదొంగలు వచ్చి రాజకుమారిక నప హరించికొని పోయిరి. జనాబుహసనల్లీఖానుబహాదరువారు నన్నుఁదమ యొద్దకుఁ బంపుటచే నేను మీదర్శనమునకు వచ్చితిని. ఖానుసాహే బువారు ప్రాణములపై నాశవదలుకొని యుద్ధము చేయుచున్నారు. కాని, యింకను సైన్యము కావలసియున్నది. లేనియెడల నిలుచుట కష్టము. హసనల్లీ ఖానుసాహేబువారు మీసేనాసాహాయ్యము నపే క్షించుచున్నారు" అనిచెను.

రాజు వికలహృదయుఁడై "దైవానుగ్రహమువలన నాసైనికు లెల్లరును సంసిద్ధులై యుండుట మంచిదే యైనది" అని యనుకొని, తనసిపాయిలతో "మీగుఱ్ఱములు సిద్ధముగా నున్నవి. మీ యాయు

ధములింకను మీచేతులయందే యున్నవి. మీరిప్పుడే యుద్ధమునకు బయలుదేరవలయును. స్వయముగా నేనే మీతోఁగూడ వచ్చెదను.'' అనియెను.

అప్పుడు మాణిక్యలాలు ''మహాప్రభూ! అపరాధమును క్షమింపవలయును. నావిన్నపము నాలకించి మన్నింపవలయును. మీ యాజ్ఞయైనచో వీరినిదీసికొని ముందుగా నేనుపోయెదను. దేవర యింకను కొంతసైన్యముతో వెనుకనుండి రావచ్చును. ఆదొంగల సంఖ్యయైదువేలవఱకు నుండవచ్చును. ఇంకను చాల సేనాబలము లేనియెడల మనకు క్షేమము కలుగబోదని తోచుచున్నది'' అనియెను.

ఆరాజు సూక్ష్మబుద్ధి కాకుండుటచే మాణిక్యలాలుమాటలను నమ్మి యందుల కంగీకరించెను. ఆవేయిమంది సైనికులను దీసికొని మాణిక్యలాలు ముందుగా బయలుదేరెను. రాజింకను గొంతసైన్యమును సంగ్రహింపవలయునను నుద్దేశముతో దుర్గమునందే నిలిచి పోయెను. మాణిక్యలాలా రూపనగరసైన్యమును వెంటబెట్టుకొని రణక్షేత్రాభిముఖుడై వెడలిపోయెను.

అట్లు పోవుచున్నమాణిక్యలాలున కామార్గమధ్యమున నొక బంధులాభము తటస్థించెను. ఆమార్గమునం దొకచెట్టుక్రింద నొక సుందరీమణి పడియుండెను. ఆమె చాలవఱకు శ్రమపడియున్నట్లు కానబడుచుండెను గుఱ్ఱపురౌతు లతివేగముగ బోవుచున్న యాసందడింజూచి యామె కేకలువైచుచు లేచి నిలువఁబడవలయునని ప్రయత్నించెను. కాని యట్లు చేయలేకపోయెను. ఆయాసముచే దుర్బలయై యున్న యామెబలంజూచి మాణిక్యలాలు గుఱ్ఱమునుండి క్రిందికి దిగి యామెయొద్దకుఁబోయెను. ఆమె యతిలోకసుందరీమణియై యుండెను. అప్పుడు మాణిక్యలా లామెంజూచి ''ఓసుందరీ! నీవెవ్వరవు? ఇక్కడ నేలపడియుంటివి?'' అని యడిగెను.

యువతి—నీవెవ్వరి సైనికుడవు?

మాణి—నేను మహారాణా రాజసింహుని సేవకుడను.

యువ—నేను రూపనగర రాజకుమారిక దాసిని.

మాణి—అట్లయిన యెడల నీకిక్కడ నిట్టియవస్థ యేల కలిగినది?

యువ—రాజకుమారిని ఢిల్లీకి దీసికొని పోవుచున్నారు, నేను కూడ వత్తునని యామెతో జెప్పితిని; కాని, యెందువలననో యామె నన్ను విడిచిపోయినది. అందువలన నేనిట్లు కాలినడకతో నామె యున్నచోటు వెదకికొనుచుం బోవుచున్నదానను.

మాణి—నీవు నడచి నడచి బడలి యాయాసముచే బడిపోయితివా?

యువ—చాలదూరము నడచితిని. ఇంక నడవలేను.

పాపము నిర్మలకుమారి యెంతదూరమో నడవలేదుగాని, యామెయెన్నఁడు నడచుట యెఱింగినది కాకుండుటచే నామెకదియే దూరముగా దోచుచుండెను.

మాణి—అట్లయిన యెడల నిప్పుడేమి చేయుదువు?

నిర్మ—చేయుటకేమున్నది? ఇక్కడనే చచ్చిపోయెదను.

మాణి—అయ్యో! ఏల చావవలయును? రాజకుమారియొద్దకెందులకు బోగూడదు?

నిర్మ—పోవుటయెట్లు? నడవఁజాలను. చూచుటలేదా?

మాణి—నడవలేకున్న గుఱ్ఱము నెక్కఁగూడదా?

నిర్మ—(నవ్వుచు) గుఱ్ఱముమీఁద నేనా?

మాణి—ఔను గుఱ్ఱముమీఁదనే. భయమేమి?

నిర్మ—నేనాశ్వికయువతినా?

మాణి—కాకున్న నేమి?

నిర్మ—అక్షేపణ మేమియును లేదు. నేనెన్నఁడును గుఱ్ఱము నెక్కియుండలేదు.

మాణి—అదియేమి ప్రతిబంధకము? నీవు నా గుఱ్ఱముపై నెక్కుము.

నిర్మ—నీగుఱ్ఱముమాత్రము మట్టితోఁ జేసినదియా?

మాణి—నేను నిన్నుఁ బట్టుకొనియెదను.

నిర్మల యింతవఱకును సిగ్గులేకుండ వినోదముగ సంభాషించుచుండెను. అప్పుడొకసారి యాతనివంకఁ మొగముద్రిప్పి బొమలు ముడివైచి కోపగించుకొని "మీరు మీపనిమీఁదఁ బొండు! నేను నా చెట్టుక్రిందఁ బడిచచ్చెదను! రాజకుమారిని చూచి నేను చేయవలసిన దేమియును లేదు" అనియెను.

ఆయబల చాలసుందరీమణియై యుండుటచే మాణిక్యలాలు తనహృదయమును మరలింపఁజాలక "సతీమణీ! నీకు పెండ్లియైనదా?" అనియడిగెను.

రహస్యపరాయణయగు నిర్మల మాణిక్యలాలంతవానిని జూచి నవ్వుచు "నాకింకను వివాహముకాలేదు" అనియెను.

మాణి—మీకులమేమి?

నిర్మ—నేను రాజపుత్రకన్యకను.

మాణి—నేనును రాజపుత్రవీరుఁడను. నాకు భార్యలేదు కాని యొకయాఁడుబిడ్డమాత్ర మున్నది. దానికిఁ దల్లి కావలయును. నీవా బిడ్డకుఁ దల్లివగుట కంగీకరించెదవా? నేను నిన్నుఁ బెండ్లిచేసికొనియెదను. అట్లంగీకరించినయెడల నాతోఁగూడ గుఱ్ఱము నెక్కి వచ్చుటకు నీకేమియు నాక్షేపణయుండదు.

నిర్మ—నీవు శపథము చేయుదువా?

మాణి—ఏమిప్రమాణము కావలయును?

నిర్మ—కత్తిముట్టి నన్నుఁ బెండ్లియాడెద నని ప్రమాణము చేయుము.

మాణిక్యలాలు కత్తిచేతఁబట్టుకొని "ఈదినమున యుద్ధములో బ్రదికియుంటినేని నేను నిన్నుఁ బెండ్లిచేసికొనియెదను" అని ప్రమాణముచేసెను.

నిర్మ—అట్లయినయెడల నడువుము! గుఱ్ఱము నెక్కుదము.

మాణిక్యలాలు పరమానందముతో నిర్మలను గుఱ్ఱముపై నెక్కించుకొని తాను గుఱ్ఱముపై నెక్కి యామెను పట్టుకొని నెమ్మదిగా నడపించుకొనుచు బయలుదేరిపోయెను.

పాఠకమహాశయులిది సరియైన కోర్టుషిప్ *(Courtship) కాదని సందేహింతురేమో యని తోఁచుచున్నది. అందులకు మేమేమిచేయగలము. ప్రణయసూచకమైనమాట యొక్కటియును లేదు. చిరకాలసంచితప్రియభాషణమైన నేదియును లేదు. అన్యోన్య గుణశ్రవణమున నాదివ్యాపారవిలాసము లేమియును లేవు. 'ఓప్రాణప్రియా! ఓప్రాణాధికప్రియా! ఓప్రాణేశ్వరీ' (My Dear ! My Love !) అను మాటలేమియును లేవు. ఛీ ఛీ ఛీ! (Nonsense !)

ఆఱవ ప్రకరణము

ఫలభోగియగు రాజసింహుఁడు

రణక్షేత్రమునం దొకరహస్యస్థలమున నిర్మలను గుఱ్ఱము నుండి దింపి భద్రముగా నందుండుమని చెప్పి మాణిక్యలాలు, రాజసింహునితో ముఖాముఖియుద్ధముఁజేయుచున్న స్థలమునకుఁ బోయి

* "కోర్టుషిప్" అనగా వివాహార్థియై వివాహమునకుఁ బూర్వము మాసములకొలఁదికాలము వరుఁడు సకలోపచారములచేతను కన్యకను బుజ్జగించుచు నామెయిష్టము ననుసరించి నటించుచు నెటులైన నామె ప్రేమకుఁ బాత్రభూతుఁడగుటకై చేయుకన్యోపాసన—ఇది లేకుండ నాంగ్లేయులలో వివాహ మగుట యపూర్వము.

ముబారకు వెనుకవైపున నిలిచెను. మాణిక్యలాలా ప్రదేశమున యుద్ధము జరుగునని నిశ్చయించి యుండెను. కాని, యారంధ్రమార్గమును కట్టివైచి రాజసింహుని వెలుపలకు బోనీయకుండ మొగలాయిలాతనిం జంపివేయుదురేమో యనుభయముతో నాతడు రూపనగరమునకు బోయి సైన్యమును సహాయముగ గొనితెచ్చి యట నిలిపియుంచెను. అతడు వచ్చునప్పటికి రాజపుత్త్రులు మహాప్రమాదమునకు లోనైయుండిరి. వారింకొక నిముసములో జచ్చుటకు సిద్ధముగానుండిరి. అప్పుడు మాణిక్యలాలు రూపనగరయోధులకు ముబారకు సైన్యమును చూపించి 'వీరేదొంగలు; వీరిని నాశనము చేయవలయును' అని చెప్పెను.

ఆసైనికులలో గొందఱు 'వారు ముసల్మానులవలె నగపడుచున్నారే! వారితో యుద్ధము చేయుట యెట్లు?' అనిరి.

మాణిక్యలాలు 'ముసల్మానులుమాత్రము దొంగలు కాగూడదా? హైందవు లంతటిదుష్కృత్యముల జేయగలుగుదురా? సంశయింపవలదు. చంపుడు! చంపుడు!' అని బదులుచెప్పెను.

మాణిక్యలాలుని యాజ్ఞ ననుసరించి యొక్కసారిగా వేయి తుపాకులు కాల్పబడియెను. మనతో యుద్ధముసేయుటకు వేయిమంది యోధు లెక్కడనుండివచ్చిరో యని ముబారకు వెనుదిరిగి చూచెను. మొగలాయియోధులు భయభ్రాంతులై యుద్ధమును మాని యూరక చూచుచుండిరి. వారికి ధైర్యము చెప్పి నిలువరించుట ముబారకున కసాధ్యముగ నుండెను. అప్పుడు రాజపుత్త్రులు 'జయకాళీ' అని కేకలువైచుచు మొగలాయిలపై బడిరి.

ముబారకుని సైన్యమంతయును చెల్లాచెదరై యామెట్టపై కెక్కి పాఱిపోవుట కారంభించెను. కాని, రూపనగర సైనికులుకూడ వారివెనుకనే మెట్టపై కెక్కి వారిని తరుముచుండిరి. ముబారకు తన

సైనికుల నెల్లరను ద్రోవచేసికొనవలయు నని ప్రయత్నించుచు నా కస్మికముగ నేస్థలమునందో యదృశ్యు డయ్యెను.

ఇది యంతయు నాశ్చర్యముతోఁ జూచుచున్న రాజసింహుని యొద్దకు మాణిక్యలాలు వచ్చి నమస్కారమాచరించెను. రాజసింహుఁడు "మాణిక్యలాలసింహా! ఈవ్యాపార మేమియో నాకుఁ దెలియుటలేదు. నీకేమైనఁ దెలియవచ్చినదా?" అని యడిగెను.

మాణిక్యలాలు నవ్వుచు "నేనెఱుంగుదును. మీరు మెట్టపై నుండి రంధ్రమార్గమునకు దిగినతోడనే చాలఁ బ్రమాదము సంభవించినదని తెలిసికొని యిటనుండి తప్పించుకొని పోయి దేవరప్రాణ రక్షణార్థమై మఱియొక మోసమును చేసివచ్చితిని" అని జరిగిన వృత్తాంతమంతయును సంక్షేపముగఁ దెలియఁజేసెను. అప్పుడు రాజసింహుఁ డత్యనురాగముతో మాణిక్యలాలును గౌఁగిలించుకొని "మాణిక్యలాలసింహా! నిజమైన ప్రభుభక్తుఁడ వనిన నీవే. నేనుదయపురమునకుఁ జేరినతోడనే నీవు చేసిన యుపకారమునకుఁ దగిన బహుమానము నిచ్చెదను. కాని, నీవు నాకొక మంచిసమయమును బోఁగొట్టితివి. రాజపుత్రవీరులు రణరంగమున నిర్భయముగాఁ దమ ప్రాణముల నర్పించుటయం దెంత సాహసముకలవారో మొగలాయిలకు నేఁడు చూపింపవలయు నని యనుకొంటిని. అది జరిగినది కాదు" అనియెను.

మాణి—మహారాజా! ఆపాఠమును మొగలాయీలకు నేర్పుటకు మీభృత్యు లనేకు లున్నారు. ఆవిషయమున స్వయముగా మీరే ప్రయత్నింపనక్కఱలేదు. ఇప్పు డుదయపురమార్గము నిష్కంటకమై యున్నది. రాజధాని వదలి కొండలవెంబడిం దిరుగుచుండుట మంచిపని కాదు. రాజకుమారిని వెంటఁబెట్టుకొని రాజధానికి దయచేయవలయును.

రాజ—నాతోఁగూడ వచ్చినవారిలోఁ గొంద ఱవ్వలిమెట్టపై నున్నారు. వారినిగూడఁ దీసికొనిరావలయును.

మాణి—నేను వారిని తీసికొనివచ్చెదను. మీరు ముందు దయచేయుఁడు. మధ్యమార్గమున మిమ్ము నేను గలిసికొని యెదను;

రాణా రాజసింహుఁ డందులకు సమ్మతించి చంచలకుమారిని వెంటఁబెట్టుకొని యుదయపురాభిముఖుఁడై బయలుదేరెను.

—

) డ వ ప్ర క ర ణ ము .

ప్రేమగల యత్తగారు

రాజసింహుఁడు వెడలిపోయినతరువాత మాణిక్యలాలు రూప నగరసైన్యము వెనుకనే పర్వతముపై కెక్కిపోయెను. పలాయనాసక్తు లగు మొగలాయిసైనికులు రూపనగరయోధులచేఁ బీడింపఁబడి కనఁ బడినత్రోవనుబట్టి పారిపోయిరి. అప్పుడు మాణిక్యలాలు రూపనగర సేనలతో "శత్రువు లందఱును పాఱిపోయిరి. ఇఁక వృథాశ్రమ పడుట యెందులకు? కార్యము ఫలించినది. మీరందఱును రూపనగర మునకుఁ బొండు" అని చెప్పెను. వారు మాణిక్యలాలుచేసిన మోసము నించుకంతయైన నెఱుఁగఁజాలక యొక్కసారిగాఁ గాలినడకను రూప నగరమునకుఁ బోవుట కష్టమని యోచించి యందందు దొరకినచోట భుజించుచు యథేచ్ఛముగ ద్రవ్యమును సంపాదించుకొనుచు సంతుష్ట చిత్తులై మహానందమున భాదుషావారిని స్తోత్రముచేయుచు విజయ గర్వితులై మార్గగృహాభిముఖముగ బయలుదేరిరి. ఒకగంటసేపటిలో నాపర్వతప్రదేశము జనశూన్యమైపోయెను. మొగలాయి లందఱును

దమతమయశ్వములతో నాశనమైపోవుటను గనిపెట్టి యాకడపటి కొండపైనుండి బాణవర్షమునుగురియించుచున్న రాజపుత్త్రులు క్రిందికి దిగివచ్చి తమ కెవ్వరు నగపడకుండుటచే రాణా తనతోనున్న యోధులను వెంటఁబెట్టుకొని యుదయపురికిఁ బోయియుండునని యూహించి వా రును రాజసింహుని వెదకికొనుచు నుదయపురాభిముఖులై పోవుచు మార్గమధ్యమునఁ దమరాజుం గలిసికొనిరి. అప్పు డందఱును గలిసి యుదయపురమునకుఁ బోయిరి.

మాణిక్యలాలుమాత్రము వారితోఁ బోలేదు. అతఁడు నిర్మ లను తనతోఁగూడఁ దీసికొనిపోవలయు నని ప్రయత్నించుచుండెను. అతఁ డందఱితోడ నేమేమిగాయో చెప్పి నిర్మలయొద్దకు వచ్చి యామె కాహారమును పెట్టెను. సమీపగ్రామమునుండి యొక్క పల్లకిని బోయులను దీసికొనివచ్చి నిర్మలను పల్లకియందుఁ గూర్చుండబెట్టు కొని రాజసింహుఁడు పోయినమార్గమునఁగాక మఱియొకత్రోవను బయలుదేరెను. నిర్మలతోఁగూడఁ జిక్కుత్రోవను బ్రయాణముచే యుట కాతని కంతయిష్టము లేకపోయెను.

అతఁడు నిర్మలతోఁగూడఁ దనయత్తగారింటికివచ్చి యామెను పిలిచి "అత్తా! ఒకకోడలిని దీసికొనివచ్చితిని." అనియెను. ఆమె యావధూతిలకముం గాంచి కొంచెము వెఱఁగుపడి "ఈమెవలన నాకాశాభంగ మైనట్లున్నది. ఇతఁ డేమో నాయిల్లంతయును బంగా రము చేయునని గంపెడాసతో నుంటిని. ఇదివఱ కీతఁడు నాకు రెండు మొహరీలకంటె నెక్కుడుగ నేమియు నీయ లేదు. కోడలు వచ్చినప్పు డొకనాఁడైన విందు చేయకుండ నెట్లు పంపుదును?" అనియనుకొని "కోడలు చాలమంచిదిరమే" అనియెను.

మాణి—అత్తా! ఇంకను పెండ్లికా లేదు.

అత్తగారామె యుపపత్తిగలదై యుండు ననిభావించి "అట్లయిన మనమందిరమున——" అనియెను.

మాణి——ఆవిషయమై యాలోచన యెందులకు? నీవే పెండ్లి చేయుము! "శుభస్యశీఘ్రం" మ్మని యాదినముననే కానిమ్ము!

నిర్మల సిగ్గుచే దల వంచికొనియెను.

అత్త——నీవు పెండ్లి చేసికొనకుండిన నేనెవ్వరికి బెండ్లిచేయవలయును? వివాహవ్యయములకు గొంతద్రవ్యముకూడ గావలసి యుండును.

మాణి——అందుకొఱకు నీవేమియునుసందేహింపనక్కఱలేదు.

యుద్ధమైనతోడనే మాణిక్యలాలు భోజనముచేసినసంగతి పాఠకులెఱింగియే యున్నారు. మాణిక్యలాలారణరంగమునుండి బయలుదేఱివచ్చుచున్నప్పుడు పడిపోయిన మొగలాయియోధులయొద్ద దొరకినద్రవ్యము నంతను సంగ్రహించుకొని తెచ్చెను. అందలి కొన్ని మొహరీలను తీసి యత్తచేతికిచ్చెను. ఆమె మహానందసముద్రమున మునిగి యన్నిటిని లెక్కించి తీసికొని వివాహప్రయత్నములను చేయ నారంభించెను. పెండ్లికి గావలసిన పుష్పములు, చందనము మొదలగువాని నన్నింటిని సేకరించి యొకపురోహితునిగూడ బిలిపించెను. మాణిక్యలాలు లోకశుభముహూర్తమున యథాశాస్త్రముగ నిర్మలకుమారికి బ్రాణేశ్వరు డయ్యెను. తరువాత మాణిక్యలాలు మహారాణా రాజసింహునియొద్ద నొక యున్నతోద్యోగము సంపాదించి తన సుగుణగణంబులచే నెల్లవిధముల రాజసన్మానమును గాంచుచు సర్వథా పూజ్యుడై మెలంగుచుండెను.

ప్రథమ ఖండము సమాప్తము.

శ్రీ

రాజసింహ

ద్వితీయఖండము—అనలాయోజనము.

ప్రథమభాగము

మొదటిప్రకరణము.

మొగలాయిరాజపుత్రికంటె పేదజానిసరే యుత్తమురాలు.

ముబారకు రణరంగమునఁ బర్వతప్రదేశమునం దాకస్మికముగ నదృశ్యుఁడై పోయెనని యిదివఱకే చెప్పియుంటిమి. అతడు తన యశ్వసైన్యమును వెంటబెట్టుకొనిపోవుచున్న మార్గమునం దొకపాడుబావి యుండెను. ఆపర్వతముపై నివసించువారలెవ్వరో నీటికొఱకానూతిని త్రవ్వించి యుందురు. ఆనేలనూతిముఖద్వారము తృణలతాగుల్మాదులచే నావరింపబడియుండెను; అతొందరలో ముబారకడెయుంతయును గనిపెట్టజాలక తనగుఱ్ఱము నావంకకు దాటించెను. తోడనే యాతడా గుఱ్ఱముతోగూడ నాబావిలోబడి పోయెను. దూరపతనము వలనంగలిగిన యాఘాతముచే నాతనిగుఱ్ఱము తత్క్షణమే మరణించెను. ముబారకు జాగరూకుఁడై యుండుటచే నాతని దెబ్బ విశేషముగా దగులలేదు. ఆపాడునూతిలో నీరేమియును లేదుకాని, యందునుండి వెలుపలికి వచ్చుటకు సాధనమేమియు లేకపోయెను. ఎవ్వరైనను వచ్చి తన్నుఁ బైకిఁ దీసెదరనుద్దేశముతో నాతడందుండి కేకలువైచుచుండెను. కాని యామహారణ కోలాహలధ్వనులలో నితని కేక లెవ్వరికిని వినబడలేదు. ఒకసారి మాత్రము దూర

మునుండి "భయములేదు! ధైర్యముగానుండుము! నేను వచ్చి నిన్నుద్ధరించుచున్నాను" అని యాతనికి గొన్నిమాటలు వినవచ్చెను. అదియు నాతనికి సందేహముగనే తోచుచుండెను.

యుద్ధము ముగిసినతరువాత సంతయును నిశ్శబ్దమై యున్నప్పు డెవ్వరో యాబావియొద్దకు వచ్చి "ఇంకను బ్రతికియుంటివా?" అని కేకవైచిరి.

ముబారకు "జీవములతోడనే యున్నాను. నీవెవ్వడవు?" అనియెను.

"నేనెవ్వరైననేమి? నీకు గాయములు విశేషముగఁ దగులలేదుగదా?" అని మరలబైనుండి ప్రత్యుత్తరము వచ్చెను.

ముబా—సామాన్యముగ దెబ్బతగిలినది. గాయములు విశేషముగ దగులలేదు.

"నేను నాలుగైదుకఱ్ఱలనుజేర్చి యడ్డముగా నొకవస్త్రమున కండంమగట్టి బావిలోనికి విడిచెదను. ఆకఱ్ఱలను నీరెండుచేతులతో బలముగా బట్టుకొని యొకకఱ్ఱనుండి యొకకఱ్ఱపై కెక్కి నీవు సుళువుగా మీందికి రావచ్చును" అని పైవా రాతనితోఁ బలికిరి.

ముబారకు విస్మితుండై "ఇదియేమి? స్త్రీకంఠస్వరమువలె వినవచ్చుచున్నది! నీవెవ్వడు?" అనియెను.

స్త్రీ—ఈస్త్రీకంఠస్వరము నీవెన్నడును వినలేదా?

ముబా—ఓహో! వింటిని! వింటిని! దరియా! నీవిక్కడ కేల వచ్చితివి?

దరియాబీబీ—నీకొఱకే వచ్చితిని. నిన్నిప్పుడు బావినుండి పైకిఁ దీయుచున్నదానను. రమ్ము!

అని చెప్పి దరియాబీబీ కఱ్ఱలుకట్టినవస్త్రమును బావిలోనికి విడిచెను. ముబారకు తన ఖడ్గముతో బావియందలి లతలు మొద

లగువానిని గోసి పైచి యావస్త్రమునకుఁ గట్టినకత్తును చేతులతో బట్టుకొని పైకెక్కి క్రమముగా రెండవకత్తును బట్టుకొనిపైకెగఁ బ్రాకఁ జూచెను. కాని యాయాసముచే నట్లు చేయలేకపోయెను. అప్పుడు దరియాబీబీ తాను బట్టుకొనియున్న వస్త్రము నాసమీపముననే యున్న చెట్టుకొమ్మకుఁ దగిలించి నీరుచేదినట్లు బలముగాఁ జేదెను. అప్పుడశ్రమముగ ముబారకు పైకెక్కి వచ్చి దరియాబీబీని చూచి "ఇదియేమి వేషము?" అనియెను.

దరియా—బాదుషావారియశ్వసైనిక వేషము.

ముబా—ఈవేషము నెందులకు ధరియించితివి?

దరియా—నీకొఱకే.

ముబా—అదియేమి?

దరియా—ఇట్లు చేయకుండినయెడల నిన్నీదినమున నీయాపద నుండి రక్షించువా రెవ్వరు?

ముబా—ఢిల్లీనుండి నీవిక్కడకు వచ్చుట యిందుకొఱకేనా? అశ్వికవేషమును ధరియించుటయు నిందుకొఱకేనా? ఇదియేమి? నీ యొడ లంతయును రక్తమయమై యున్నదేమి? అంతటిసాహసకృత్యములు నీ వెందులకుఁ జేసితివి?

దరియా—నీకొఱకే చేసితిని. చేయకుండిన నిన్నెట్లురక్షించుకొనఁగలుగుదును? జేబఉన్నీసా నిన్నెట్లు ప్రేమించుచున్నది?

ముబారకు తలవంచికొని "రాజకుమార్తెయగు జేబఉన్నీసా నన్నుఁ బ్రేమించుటయే లేదు" అనియెను.

దరియా—మేము పేదవాండ్రము గావున నిట్లు ప్రేమించెదము. మిగుల శ్రమపడియుంటివి. ఇక్కడఁ గూర్చుండుము! నీకొఱకు కొకపల్లకిని దీసికొని వచ్చెదను. నీయొడలిపై గాయము తగిలియున్నది. గుఱ్ఱముపై నెక్కి రాఁజాలవు.

రణరంగమున మొగలాయిసేనలతోఁ గొన్నిపల్లకులుఁగూడ నుండెను. యుద్ధభయముచే బోయలు పాఱిపోయిరి. ముబారకు బావిలోఁబడి పోవుటను దరియాబీబీ రణక్షేత్రమునుండి చూచి రెండు పల్లకులను బోయలతోఁగూడ సిద్ధపఱచి యుంచెను. అప్పు డామె వానిఁ నటకుఁ దీసికొని వచ్చెను. ఇరువురును రెండుపల్లకులయందునుఁ గూర్చుండి ఢిల్లీపురాభిముఖముగ వెడలిపోయిరి. ముబారకు పల్లకిలోఁ గూర్చుండఁబోవునప్పుడు దరియాబీబీసుందరవదనారవిందమునొక్క సారి ముద్దువెట్టుకొని "ఇఁక నెన్నటికిని నిన్నెడఁబాయువాఁడను గాను" అనియెను.

దరియాబీబి ముబారకు నొకస్థలమునం దుంచి యాతని కెల్ల విధముల నుపచారములు సేయుచుండెను. ఆమె చేయుచున్న చికిత్సలచే ముబారకు కొలఁదికాలముననే యారోగ్యవంతుఁ డయ్యెను.

ఢిల్లీకిఁ జేరినతోడనే ముబారకు దరియాబీబీని తనయింటికిఁ దీసికొనిపోయెను. కొన్నిదినములవఱకు వారిరువురును బరమానందముతో సుఖముగఁ గాలక్షేపమును చేసిరి. కొన్నినాళ్ళయినతరువాత నానందమయమైన యాప్రియదంపతులసుఖానుభవంబున కతిదారుణమైన ప్రతిఫలము లభియించెను. అది దరియాబీబీకిని, ముబారకునకును, జేబఉన్నీసాకును, మఱియు నౌరంగజేబునకుఁ గూడ భయానకమై, మహావిపత్కరమై పరిణమించెను. ఆరహస్యమును తరువాతఁ జెప్పెదము. ప్రస్తుత మవశ్యముగాఁ జంచలకుమారివిషయమై కొంచెము చెప్పవలసి యున్నది.

రెండవ ప్రకరణము

రాజసింహుని పరాభవము

రాజసింహుఁ డుదయపురమునఁ బ్రవేశించెను. చంచలకుమారి సంరక్షణమునకై చేయఁబడినయుద్ధ మంతయును ముగిసెను. చంచలకుమారి నాపదనుండి యుద్ధరించి రాజసింహుఁ డామెను దీసికొని వచ్చి యంతఃపురమునం దుంచెను. కాని, యామె నుదయపురమున నుంచవలయునో, కాక రూపనగరమునకు మరలఁ బంపివేయవలయునో యనుయంశమునుగూర్చి నిశ్చయించు టాతని కతికష్టముగా నుండెను. ఈయంశమును స్థిరపఱచుటకై యాలోచించుచున్నంత కాలమును రాజసింహుఁడు చంచలకుమారిని చూచుటకైన రాలేదు.

చంచలకుమారి రాజసింహునిహృదయభావములనుబట్టి యాలోచించి యత్యాశ్చర్యమగ్నమానస యై బాగుగ నాలోచించి-చూడఁగా నన్నీతఁడు పెండ్లిచేసికొని యనుగ్రహించున ట్లింతమాత్రమును దోఁచుటలేదు. ఈతఁడు నన్నుఁ బరిగ్రహించుట కిష్టపడక పోయినయెడల నేనేల యీతని గృహమునందింకను నివసించి యుండవలయును? ఒకవేళ నిక్కడనుండి పోవలసివచ్చుటయే తటస్థించినయెడల నెక్కడకుఁ బోయి సుఖముగానుండఁ గలుగుదును?" అని యోచించుకొనుచుండెను.

రాజసింహుఁడు చాలవఱ కాలోచించి తన కేమియును దోఁపకుండుటచేఁ గొన్నిదినములైనతరువాత చంచలకుమారియభిప్రాయమును దెలిసికొనవలయుననునుద్దేశముతో నామెయొద్దకు వచ్చెను. అప్పుడు చంచలకుమారి యనంతమిశ్రునిచేఁ దనకుఁ బంపించిన లేఖనుకూడఁ దీసికొనియెను.

రాజసింహుఁడు వచ్చి యొకపీఠముపై నాసీనుఁడై నతరువాత చంచలకుమారి యాతనికి నమస్కరించి లజ్జావనతవదనయై నిలువఁబడియుండెను. ఆత్రిలోకమోహనమూర్తియగుచంచలం గాంచి రాజసింహుఁడు విమోహితుఁ డయ్యెను దనహృదయభావమును మఱుగు పఱచికొని "రాజకుమారీ! నీవు నీపుట్టినయింటికి బోవుదువో, కాక యిక్కడనే యుండెదవో నీయభిప్రాయ మెట్లున్నదియో తెలిసికొనుటకై వచ్చితిని. నీయుద్దేశమును తెలియఁజేసితివేని నీకోరినయట్లు కావించెదను" అనియెను.

ఆమాటలను విన్నతోడనే చంచలకుమారిహృదయము బ్రద్దలైపోయెను. ఆమెనోటినుండి మాటరాలేదు. నిశ్చేష్టయై నిరుత్తరయై నిలువఁబడిపోయెను.

అప్పుడు రాజు తన కామె వ్రాసినయుత్తరమును జూపించి 'ఈయుత్తరము నీవు వ్రాసినదేగదా?" అనియెను.

చంచ—ఔను మహాప్రభూ!

రాజ—కడవఱకు నీయుత్తర మొక్కరిచేతనే వ్రాయఁబడినట్లగపడుటలేదు. ఇద్దఱిచే వ్రాయఁబడినట్లు తోఁచుచున్నది. ఇందు నీవెంతవఱకు వ్రాసితివి?

చంచ—మొదటిభాగమును నేను వ్రాసితిని.

రాజ—అట్లయినయెడల మిగిలినభాగము మఱియొకరిచే వ్రాయఁబడినదా?

ఆయుత్తరమున కడపటిభాగముననే వివాహప్రస్తావము వ్రాయఁబడియుండె నని పాఠకు లెఱింగియే యుందురు.

చంచ—తక్కినది నాచే వ్రాయఁబడలేదు.

రాజ—అది నీసమ్మతి ననుసరించి వ్రాయఁబడినదేకాదా?

ఇది చాల నిష్ఠురమైనకఠినమైనప్రశ్న యని చంచలకుఁ దోఁచెను. అయినను చంచలకుమారి తన యుదార స్వభావానుగుణముగనే

ప్రత్యుత్తరము నిచ్చెను. ఆమె "మహారాజా! ఉత్తమక్షత్రియ కులాలంకారులగు వీరులు వివాహార్థమై కన్యాహరణము చేయుటకు యుద్ధము చేయుదురు. మఱియొక యుద్దేశముతోఁ గన్యాపహరణము చేయుట మహాపాపము. మహాపాపాచరణమునకు మిమ్ము నేనెట్లు పురికొల్పఁగలుగుదును?" అనియెను.

రాజ—నేను నిన్నపహరించి తీసికొని రాలేదు. జాతిమత సంరక్షణార్థమై ముసల్మానులచేతులలోఁ బడకుండ నిన్నుద్ధరించితిని. ఇప్పుడు నిన్ను నీతండ్రియింటికిఁ బంపించుటయే నాకు విధాయక కృత్యమైయున్నది.

చంచలకుమారి యువతీజనసామాన్యమైన సిగ్గుచే నింతవఱకును తల వంచికొనియుండెను. ఇప్పు డామె తన సుందరవదనమండలము నించుక పైకెత్తి రాజసింహుని మొగమువంకఁ జూచుచు "మహారాజా! మీరాజధర్మమును మీ రెఱుఁగుదురు. నాసతీధర్మమును నే నెఱుంగుదును. మీపావనచరణకమలసాన్నిధ్యమున నెప్పు డాత్మసమర్పణము చేసికొనియుంటినో, యప్పుడే నేను మీధర్మపత్ని నైతిని. నన్ను మీరు పరిగ్రహించినఁ బరిగ్రహింపుఁడు! పరిత్యజించినఁ బరిత్యజింపుఁడు! మీచిత్తము. అంతియకాని నేనెన్నటికైన మఱియొక్కని పెండ్లియాడుదానను కాను. అది నాయుద్దేశమునకును ధర్మశాస్త్రమునకును గూడ విరుద్ధమైనదియే. ధర్మానుసారముగా నెప్పుడు మీరు నాకాత్మేశు లైతిరో, యప్పటినుండియును నాకు మీయాజ్ఞ శిరసా వహింపఁదగినదియే మీరు నన్ను రూపనగరమునకుఁ బొమ్మని యాజ్ఞాపించితిరి. అట్లే పోయెదను. కాని, యక్కడకుఁ బోయినయెడల నాతండ్రి నన్ను మరల బాదుషాయొద్దకుఁ బంపించుటకు బాధ్యుఁడై యుండునుగదా! నన్ను రక్షించుట యాతని కెట్లు సాధ్యమగును? మీ యభిప్రాయముకూడ నట్టిదియే యైనయెడల నేను రణక్షేత్రమునందే

డిల్లీకిఁబోవుట కాజ్ఞ యీయవలయునని ప్రార్థించినప్పుడు నన్నుఁ బోనీయకుండ నెందుల కడ్డగింపవలయును?" అని పలికెను.

రాజ—మనయుభయుల గౌరవమును గాపాడుటకై నేనట్లు చేయవలసి వచ్చినది.

చంచ—మీశరణము నపేక్షించివచ్చిన యబలను మరల డిల్లీకిఁ బంపవలయుననియే నిశ్చయించుకొంటిరా?

రాజ—అట్లెన్నటికిని గాఁజాలదు. పోనిమ్ము! నీవిక్కడనే యుండుము.

చంచ—అతిథివలె నుండవలయునా? కాక, దాసివలె నుండవలయునా? రూపనగరరాజకుమారిక దేవియై యుండఁదగినదియే గాని మఱియొకవిధముగా నెన్నటికి నుండఁజాలదు.

రాజ—నీయంతటి సుందరీమణి యేమహారాజునకు దేవియై యుండునో యాతఁడేగదా ధన్యుఁడని చెప్పఁదగినవాడు! నీవింతటి యనన్యసామాన్యరూపయౌవనవిలాసిని వగుటవలననే నేను నిన్ను దేవిగా జేసికొనుటకు సంశయించుచున్నాను. రూపవతియగుభార్య శత్రుసమాన యని శాస్త్రములయందు వినియున్నవాడను.

"ఋణకారీ పితా శత్రు ర్మాతాచ వ్యభిచారిణీ
భార్యా రూపవతీ శత్రుః పుత్ర శ్శత్రు రపండితః"

చంచలకుమారి చిఱునవ్వు నవ్వుచు "రాజా! నేను బాలికను, నావాచాలత్వమును కొంచెము మన్నింపవలయును. ఉదయపుర రాజసింహుని దేవేరు లందఱును కురూపిణులేనా?" అనియెను.

రాజ—నీయంతటిసుందరగత్తెలు మాత్రము కారు.

చంచ—నేనిప్పుడు చెప్పుచున్నమాటలను రాణులకు దెలియనీయవలదని వినయపూర్వకముగ విజ్ఞాపనము చేసికొనుచున్నాను—మహాప్రభూ! మహారాజా రాజసింహునకుఁగూడ భయము

కలిగించువిషయ మొకటి యున్నదా? అతడుగూడ భయపడదగిన స్థల మొకటి యున్నదా?

రాజసింహుడు పకపక నవ్వసాగెను. అంతవఱకును నిలువబడి మాటలాడుచున్న చంచలకుమారి యప్పుడొకపీఠముపై గూరుచుండి "ఇప్పుడు నాయెడల నీతడు మహారాణా రాజసింహుడు కాడు నా యాత్మేశ్వరుడు. నాప్రాణేశ్వరుడు" అని తన మనసునం దను కొనియెను.

పిమ్మట నాచంచలకుమారి "మహారాజా! మీయాజ్ఞ దీసి కొనకుండ మీయెదుట నేనిప్పుడు కూర్చుండి యుంటిని. ఈనాయప రాధమును క్షమింపవలయును. ఏమన—మీవలన నజ్ఞానోపదేశ మును పొందుటకై నేనిట్లు కూర్చుంటిని. ప్రేమపాత్రులగు శిష్యులకు గురువులయెదుట గూర్చుండుట కధికారము కలదుగదా! మహాప్రభూ రూపవతియగునిల్లాలు శత్రువగుట యెట్లు? దయయుంచి యీనా ప్రశ్నమునకు బత్యుత్తరమొసంగవలయును" అనియెను.

రాజ—ఇందులకు బ్రత్యుత్తరము చెప్పుట చాలసులభమైన పని. భార్య రూపవతి యయ్యెనేని యామెమూలమున వివాదము, మనస్తాపము మొదలగునవి సంభవించుచుండును. ఇప్పుడు బాగుగ నాలోచించి చూడుము! నీవింకను నాభార్యవు కానేలేదు. అయినను నీమూలమున నౌరంగజీబునకును, నాకును వివాదము కలిగినది. పూర్వము మావంశమునందలి మహారాజ్ఞియగు పద్మినిచరిత్రమును నీవు వినలేదా?

చంచ—ఇట్టిఋషివాక్యములయందు నాకంతనమ్మకములేదు. సుందరీమణులగు నిల్లాండ్రు లేకపోయినంతమాత్రమున రాజులు తమ లోదాము వివాహపము లేకుండ నుండగలుగుదురా? ముగ్ధురాలగు నావంటియబలవిషయమున నిట్టినిగోడవలు త్రవ్వుటవలన నేమిప్రయో

జనము? నేనందకర్తనే కానిండు; కాకపోనిండు. నాకొఱకుఁ బుట్టవల
సిన వివాదమేమో పుట్టనేపుట్టినదికాదా?

రాజ—ఇక నొకమాట చెప్పవలసి యున్నది. కళత్రము
రూపవతి యయ్యెనేని పురుషు డామెయొక్క మధురంబులగు మందహాస
చంద్రికలకును, నతితరళంబులగు కటాక్షమాలికలకును వశుండై
నిరంతరమామె తోడిదే లోకముగా జరించుచుండును. ఇట్టి ప్రవర్త
నము రాజపుత్త్రిల కత్యంతనిందనీయమైనది. ఏమన—అందువలన
రాజకార్యముల కభ్యంతరములు కలుగుచుండును.

చంచ—దేవీశతపరివృతులగు మహారాజులుగూడ దమ రాజ
కార్య నిర్వహణమునం దప్రమత్తులై యుండుట లేదా? నావంటి
యొక బాలికయందలి మోహముచే మహారాజా రాజసింహునంతటి
వానికి రాజకార్యములయందు వైముఖ్యము కలుగు ననుట కేవలము
నమ్మదగిన మాటకాదు.

రాజ—ఇది కేవలము నమ్మరానిమాట గాదు. శాస్త్రము
నందు ''వృద్ధస్యతరుణీవిష''మ్మని చెప్పబడియున్నది.

చంచ—మహారాజా! మీరు వృద్ధులా?

రాజ—నేను యౌవనపురుషుడనుగాను.

చంచ—ఎవ్వడు బలపరాక్రమసంపన్నుడో యట్టివాడే రాజ
పుత్త్రికన్యకకు యౌవనపురుషుఁడు.

రాజ—రూపవంతులును, బలిష్ఠులును, యౌవనులునగు రాజ
పుత్త్రులింకను చాలమంది యున్నారుకారా?

చంచ—ఉండనిండు! నేను మీకొఱ కాత్మసమర్పణము చేసి
కొంటిని. నేను కేవలము సిగ్గువిడిచి మాటలాడుచున్నాను. మీరు
యోచింపవలయును. దుష్యంతునిచేఁ బరిత్యజింపఁబడిన శకుంతల కవ
శ్యముగ సిగ్గును వదలివేయవలసివచ్చెను. నాకును నిప్పు డట్టిదశయే.

వచ్చినది. మీరు నన్నుఁ బరిత్యజించుటయే నిశ్చయ మయ్యెనేని నేను మీచే నిర్మింపఁబడిన రాజమందిరమును సరోవరమునం బడి ప్రాణము లను త్యజించి వైచెదను.

రాజసింహుఁడు వాగ్యుద్ధమునఁ జంచలచేఁ బరాభవింపఁబడి "ఓసుందరీమణీ! నీవే నాకుఁదగిన దేవివి—నీవాపదలోఁ బడియుండు టచేఁ గార్యావసరమునుబట్టి నన్నుఁ బతిగా వరించితివేమో యని యును నాచే రక్షింపఁబడుటయే నీయిష్టమై యుండవచ్చు ననియును, నాయెడల నీవు నిజముగా ననురక్తవై యుంటివో లేదో యనియును నేనింతవఱకు సంశయించుచుంటిని. ఇప్పటిమనసంభాషణమువలన నాసంశయము లన్నియును తీఱిపోయినవి. నీవు నాదేవి వయ్యెదవు. ఇందులకు మీతండ్రి యంగీకరించునో యంగీకరింపఁడో తెలిసికొన వలయును. అతఁడు సమ్మతింపకపోయెనయెడల నాకు నిన్నుఁ బెండ్లి యాడవలయునని లేదు. ఏమన—రాజ్యముచిన్నదైనను, సైన్యము స్వల్పముగా నున్నను మీతండ్రియగు విక్రమసింహుఁడు పదియా ఱేనుఁగుల బలముగల వీరపురుషుఁ డనియును, నుసయుక్తసేనా నాయకుఁ డనియును, ప్రసిద్ధుఁడై యున్నవాఁడు. నాకు మొగలాయి లతో నెన్నటికైన యుద్ధముచేసి తీరవలసియుండును. అప్పుడు నాకు మీతండ్రి సాహాయ్య మత్యావశ్యకమైయున్నది. అతనియనుమతి లేకుండ నిన్ను బెండ్లియాడినయెడల నాతఁ డెన్నటికిని నాకు సాహా య్యము చేయఁజాలఁడు. అంతియకాక యాతఁడు మొగలాయిలలోఁ జేరి నాపైఁ బగము సాధింపఁజూచును. నా కాతనితోడిశత్రుత్వము కోరఁదగినది కాదు. కావున వ్రాసి యాతని యంగీకారమును బడసి యావెనుక నిన్నుఁ బెండ్లియాడెదను. అతఁడిందులకు సమ్మతించునా?" అనియెను.

చంచ—సమ్మతింపకుండుటకుఁ గారణ మేమియును లేదు. నాతల్లిదండ్రుల యాశీర్వాదమును బడసి మీచరణసేవావ్రతమును స్వీకరించుటకు నాకుఁ గూడ నిష్టమే. జాబు వ్రాసి పంపుట చాల మంచిపనియే యగును.

అప్పుడు రాజసింహుఁడు వినయపూర్వకముగ నొక లేఖ వ్రాసి యొకదూతచేతి కిచ్చి విక్రమసింహునియొద్దకుఁ బంపెను. చంచలకు మారికూడ జననీజనకుల యాశీర్వాదము నపేక్షించుచు నొకజాబు వ్రాసి పంపెను.

మూఁడవ ప్రకరణము

అగ్నిప్రజ్వలనకారణము

రూపనగరాధిపతియగు విక్రమసింహునిచే వ్రాయఁబడిన ప్రత్యుత్తరము సకాలమునకే రాజసింహునకుఁ జేరి మిగుల భయమును పుట్టించెను. ఆలేఖయం దిట్లు వ్రాయఁబడి యుండెను.

“మీరు రాజస్థానరాజ్యమున కంతకును సర్వోత్కృష్టులై ప్రధానులై యున్నారు. రాజపుత్రానామండలేశ్వరులలో శిరోమణులై యున్నారు. అట్టిమీరిప్పుడు రాజపుత్త్రుఁడను పవిత్రాభిధానమునకు గళంకమును గల్పించుటకు సంసిద్ధులైయుంటిరి. మీరు బలవంతముగా నన్నవమానించి నాపుత్రిక నపహరించుకొని పోయితిరి. నాకుమార్తె రాజరాజేశ్వరి కాన్లై యుండగా మీరడ్డమువచ్చితిరి. కావున నాకు మీయెడల శాత్రవమును వహించుట యావశ్యకర్తవ్యమై యున్నది. ఇప్పుడు మీరు నాయనుమతిమీఁద నాపుత్రికను పాణిగ్రహణము చేసికొనజాలరు.

పూర్వకాలమునందు క్షత్రియవీరులు కన్యాపహరణము చేసి పెండ్లియాడుట కలదనియును, భీష్ముడు, అర్జునుడు, మఱియు సాక్షాచ్ఛ్రీకృష్ణభగవానులునుకూడ నిట్లు చేసియుండి రనియును మీరు చెప్పవచ్చు రేమో! పరాక్రమవంతు లగువారు పూర్వ మట్లు చేసిన జేసియుందురు గాక! మీకంతటిబలపరాక్రమము లెక్కడివి? మీబాహువులయందు బలపరాక్రమాదిపురాతనపవిత్రశక్తు లే యున్నయెడల మనమాతృభూమి యగునీహిందూస్థానమునకు మొగలాయిప్రభువు లెట్లు రాగలుగుదురు? నక్కలై కూరుచుండి సింహములవలె విజృంభించుటవలన నేమిప్రయోజనము? నేనుగూడ రాజపుత్రవంశములోనివాడనే. ముసల్మానులకు కన్యాదానముచేయుట నాయాత్మగౌరవమునకును, మతాచారమునకును విరుద్ధమైనపనియే యని నేనుగూడ నెఱుంగకపోలేదు. అట్లయినను నేనట్లు చేయకపోయినయెడల నీరూపనగరదుర్గ మొక్కక్షణకాలములో నిర్ధూమధామము కాకమానదు. నాయంతట నేనే యాత్మసంరక్షణము చేసికొనవలసివచ్చినయెడల నాకప్పుడు సాహాయ్యముచేయువా రెవ్వరు? అప్పుడుగూడ నేను సమ్మతింపజాల నని తెలియజేయుచున్నాను. మీరంతటిసామర్థ్యము గలవా రని నాకుదోచినప్పుడు మీకు కన్యాదానము చేయువిషయమై యాలోచించెదను.

పూర్వకాలమున రాజులకు రాక్షసవివాహము శాస్త్రసమ్మతమైనదే యనుమాట సత్యమే కావచ్చును. కాని యెవ్వడు నేకాలమునందును మీవలె నింతటియసత్యకల్పనములచే మోసము చేసి కపటమార్గమున విజయములను సంపాదించి యుండలేదు. మీరు నాయొద్దకొకదూతముఖంబున నసత్యసందేశమును బంపి నాసైన్యమునే సహాయముగా దీసికొనిపోయి బలవంతముగ నాపుత్రిక నపహరించితిరి. అట్లుకానియెడల మీరెట్లు విజయమును సంపాదింపగలుగు

దురు? ఇంతమహారాజులకు నాకెంత ఔన్నత్యమును గల్పించితిరో మీరే తెలిసికొనుడు! ఇప్పుడు మొగలు బాదుషా నేమనుకొనును? నామా సముచే నా సైన్యమే యుద్ధముచేసి నా పుత్రిక నపహరించెనని యనుకొనకుండునా? అందువలన నాతడు ప్రప్రథమమున నాయూపనగరమును ధ్వంసముచేసినతరువాత గదా మీపై దండెత్తుటకు ప్రయత్నించును? యుద్ధము చేయుటకు నాకును గొంత సామర్థ్యము లేకపోలేదు. అయినను లక్షలకొలదిగ వెలుగుచున్న మొగలాయిసైనికుల నెదిరించి రణరంగమున నిలువబడుట యెవ్వరికి సాధ్యమగును? అందువలననే సామాన్యముగ రాజపుత్రులెల్లరు నాతనిపాదదాసులై పోయిరి. అంతటి మహామండలేశ్వరులకే యట్టిగతి కలిగినప్పుడు నే నెంతటివాడను?

జరిగినసంగతు లన్నియును యథార్థముగ దెలియజేసినను నేను బాదుషాచే క్షమింపబడుదునను నమ్మకము నాకెంతమాత్రమును లేదు. మీరు నాకుమార్తెను వివాహమే చేసికొన్నయెడల నా కన్యను తిరిగి యాతనికిచ్చుటకు వలనుపడదుగదా? అందువలన నాకును నాకుమార్తెకునుగూడ దప్పించుకొనుట కుపాయము లేనే లేదు.

మీరు నాపుత్రికను పెండ్లియాడవలదు. నాకు వ్యతిరేకముగ మీరు పెండ్లిచేసికొన సాహసించితిరేని "నాపుత్రిక గొడ్రాలై భర్తృభక్తిహీనయై సహగమనభాగ్యమైనను లేకుండబోవుగాక! మీ రాజధాని శునకజంబుకనివాసమై పోవుగాక!" అని నామనఃపూర్వకముగ శపించుచున్నాను. ఈనా శాపాక్షరములు ప్రళయకాలమహానలజ్వాలలవలె మిమ్ము ముట్టడింప కూరక పోవునవి కావు."

[illegible] విక్రమము [illegible]కర్తమై, [illegible]మైన యాయనుత్తరము [illegible] వ్రాసి యాజాబుచివర నొకటిరెండు పద్యములలో "ఎప్పటికైన మీరు నాకుమార్తెను దగినవారే యని

నాకు దోచినయెడల తప్పక నామనఃపూర్వకముగ నేనే మీకు గన్యాదానమును చేయుదును" అని లిఖించి యాలేఖను ముగించి పంపెను.

చంచలకుమారితల్లి ప్రత్యుత్తర మేమియును పంపలేదు. రాజసింహుడు విక్రమసింహుడు వ్రాసిన యుత్తరమును చదివి చంచలకుమారికి వినిపించెను. అప్పుడు చంచలకుమారికి లోకమంత యును గాఢాంధకారబంధురమై పోయినట్లు తోచెను.

ఆమె చాలసేపటివఱకు నిరుత్తరయై, నిశ్చేష్టయై యుండెను. రాజసింహుడు "ఇప్పు డేమిచేయవలయును? వివాహము కర్తవ్యమా కాదా?" అనియెను.

చంచలకుమారి కడకంటినుండి యొకయశ్రుబిందువు—ఒక్కటే యశ్రుబిందువు—చిటుక్కున నేలపై బడియెను. పిమ్మట నామె కన్నీరు తుడిచికొని తనతండ్రిగారి తీవ్రశాపాక్షరములను శిరసావ హించి "తనంతట దానే పెండ్లిచేసికొనుట కెవ్వనికుమార్తె సాహ సింపగలదు?" అనియెను.

రాజ—అట్లయినయెడల నీవు నీపుట్టినింటికిఁ బోవుట కిష్టపడి యెదవేని పంపివైచెదను.

చంచ—ఇంతకంటె జేయవలసిన దేమున్నది? కాని, పుట్టి నింటికి బోవుటయును ఢిల్లీకి బోవుటయును సమానమే. ఇంతకంటె విషపానమే శ్రేష్ఠమైనదిగదా!

రాజ—నేనొకమాట చెప్పెదను వినుము. నీవు నాకు దగిన దేవివి. నిన్ను నేనూరక పరిత్యజింపజాలను. కాని మీతండ్రి యాశీ ర్వాదము లేకుండ నిన్ను పెండ్లిచేసికొనజాలను. అతని యాశీర్వాదము నెప్పటికిని సంపాదింపజాలమని నేను నిరాశ నొందుటలేదు. ఇందుకు ముందు నాకు మొగలాయిలతో దప్పక యుద్ధము సంభవింపగలదు.

మహాదేవు డగునేకలింగేశ్వరుడే నాకు సహాయుడై యున్నాడు. ఆ మహారణమున జచ్చుటయో, మొగలాయిలను పరాజితులం జేయుటయో జరిగితీరవలయును. ఇంతకంటె వేఱుగా నెన్నటికిని జరుగనేరదు.

చంచ—మీరు మొగలాయి యోధులం బరాజితులుగా జేయుదురని నాకు సంపూర్ణమైన నమ్మకమున్నది.

రాజ—అదియే కష్టసాధ్యము. ఆకార్యము సఫలమయ్యెనేని మీతండ్రిగారి యాశీర్వాదము నప్పుడు పొందగలుగుదును.

చంచ—అంతవఱకు నేనేమి కావలసినది?

రాజ—నీవు నాయంతఃపురమునందే యుండుము. నాదేవులకుం బోలె నీకు నొక మందిరము నిచ్చెదను. నీకును దాసదాసీజనంబు లుపచారములు చేయుచుండెదరు. నీవు కొలదికాలములోనే దేవివయ్యెదవని ప్రకటింతును. నిన్నెల్లరును మహారాజ్ఞి యనియే పిలుచుచుందురు. కేవలము ధర్మశాస్త్రానుసారముగా పెండ్లిచేసికొనువఱకును దినదినమును వచ్చి నీదర్శనము చేయుచుండుటకుమాత్రము నేనంగీకరింపజాలను. ఇందులకు నీవేమి చెప్పెదవు?

చంచలకుమారి బాగుగ యోచించి "ఇంతకంటె మంచియుపాయ మింకేమియును తోచుటలేదు" అని చెప్పి యందుల కంగీకరించెను. రాజసింహుఁడు చేయవలసిన యేర్పాటు లన్నియును చేయించెను.

నాలుఁగవ ప్రకరణము

అగ్నిప్రజ్వలనమునకు మఱియొక కారణము

చంచలకుమారి రాజమహిషి యయ్యెనని మాణిక్యాలాలువలన నిప్పుల వినియెను. ఏవివాహ మెప్పు డైనదియో, ఏమయినాఁ బెండ్లి యైనదో, లేదో యీసంగతులను మాణిక్యాలాలు సరిగాఁ జెప్పలేకపోయెను. అప్పుడు నిప్పులు స్వయముగా చంచలకుమారిని జూడవలయునని బయలుదేరెను.

చాలకాలమునకు నిర్మలను చూచి చంచలకుమారి పరమా నందభరితురా లయ్యెను. ఇదివఱకు నిర్మల తనతో వచ్చెద నని యెంతబ్రతిమాలినను చంచల యంగీకరింపలేదు. రూపనగరమును వదలి వచ్చినతరువాత జరిగినసంగతు లన్నియు వారిరువురును చెప్పు కొనిరి. నిర్మలకుమారి సుఖసౌభాగ్యములనుగూర్చి విని చంచల చాల సంతోషించెను. మాణిక్యలాలు రాణా రాజసింహునివలన ననేకబహు మానముల నందియుండెను. విశేషద్రవ్యమును సంపాదించుకొనియెను అంతియగాక మహారాణాయనుగ్రహమునకుఁ బాత్రభూతుఁడై సైన్య మునం దొకయున్నతోద్యోగమును వహించి చాలగౌరవము కలవా డైయుండెను. నిర్మలకు రాజమందిరమువంటి రమణీయమైన సౌధ మొకటి యున్నది. ధనము, వైభవము, దాసదాసీజనము మొదలగు రాజవైభవములం దామెకెంతమాత్రమునులోపములేదు; మఱియును మాణిక్యలాలామె గీచినగీటు దాఁటకుండ నామె కోరికలెల్ల నెఱ వేర్చుచుండెను. ఇంతకంటెను నిర్మలకుఁ గావలసిన దేమున్నది? ఆమెజీవితము సుఖముగాఁ గడచుచున్నదనుటకు సందేహమేమున్నది? చంచలకుమారి కడగండ్లన్నియు నాలకించి నిర్మల చాలవిచారించెను. ఆమె చంచలకుమారితల్లిదండ్రులమీఁదను, రాజసింహునిమీఁదను జంచలకుమారిమీఁదనుగూడ విరక్తివహించెను. నిర్మల, చంచల కుమారిని మహారాజ్ఞియని పిలుచుట కెంతమాత్రము నంగీకరింపలేదు ఆమె రాజసింహునిం జూచుటతటస్థించెనని మొగమోటములేకుండ రాణా మొగముమీఁదనే రెండుమాటలు చెప్పుటకుఁ బ్రతిజ్ఞచేసికొని యెను. అప్పుడు చంచలకుమారి "ఇదియంతయు నిట్లుండనిమ్ము. నన్నుఱింగినవారెవ్వరును నాయొద్దలేరు. నాయాత్మబంధువులెవ్వరును లేరు. నేనిట్టియవస్థలో నొంటిగా నున్నదానను. దయామయుఁడైన దేవుఁడు తనయవ్యాజకరుణాలేశమువలన నిన్నిటకుఁదీసికొనివచ్చెను.

మఱే నీవిటనుండి నీయింటికి బోవలను. నాతోగూడ నిక్కడనే యుండవలయును'' అనియెను.

ఈమాటలను వినినతోడనే నిర్మలగుండెజోో జాయిపడినట్లు య్యెను. నిర్మలకిప్పుడే క్రొత్తక్రొత్తగా భర్తతో గాపురము చేయు భాగ్యము కలిగెను. నూతనప్రణయము—నూతనానందము—నూతనసుఖము—ఇదియంతయును విడిచి చంచలకుమారియొద్ద గనిపెట్టుకొని యుండుటెట్లు? నిర్మల యంతలో నంగీకరింపజాలకపోయెను. ఏవోయసత్యకారణముల గల్పించిచెప్పి సెలవుదీసికొనిపోవుటకుగూడ నామె కిష్టములేదు. తనహృదయభావముల నన్నిటిని చెప్పుటకుగూడ సంశయముగనే యుండుటచే నిర్మలచంచలతో ''అవిషయమై తరువాత జెప్పెదను'' అనియెను.

చంచల కన్నీరువెట్టుకొని తనలోదానే ''ఈనాప్రాణసఖియగు నిర్మలకూడ నన్నుం ద్యజించిపైచినది. అయ్యో! దైవమా! నీవు నాపైనేల చలముసాధించెదవు?'' అని యనుకొని తరువాత జిరునవ్వునవ్వుచు ''చెలీ! నిర్మలా! నీవు నాకొఱకు రూపనగరము నుండి కాలినడకను నడచివచ్చెను. దారియందుం బచ్చుటకైన నిశ్చయించుకొని కూర్చుండి యుంటివిగాదా? నేనుమాత్రమేనో? ఇప్పుడు మగనాలవగుటచేత నాయిట్లు సందేహించుచున్నావు?''అనియెను.

నిర్మల తలవంచికొని తన్నుతానే నిందించుకొనుచు ''సఖి! నేను తరువాత వచ్చెదను. ఎవ్వడునాప్రాణమానధనంబుల కధీశ్వరుండై యుండెనో యాతనితో నొకసారి మనవిచేసి యాతనియొద్ద సెలవు నందికొని రావలయును. ఇంతయెకాక కంఠపాశముగా నొకచిన్నబిడ్డకూడ నన్నుంబట్టుకొని యున్నది. దానికేదైనను దిక్కు చూపించి మఱిరావలయును''అనియెను.

చంచ—ఆబిడ్డ యెక్కడిది? ఇక్కడ కెందులకు దీసికొని రాలేదు?

నిర్మ—అది తల్లిలేనిపిల్ల కావున నెప్పుడును పోరుపెట్టుచునే యుండును. నాకుదినమంతయు నాబిడ్డను సవరించుటతోడనే సరి పోవును. అందులకై యిటకుదీసికొనిరాలేదు. ఎవ్వతెయో యొకతె యున్నది. ఆమెను పిలిపించి మాయింట నుంచి తగినయేర్పాటు లన్నియును చేసి వచ్చెదను.

అని చెప్పి నిర్మలకుమారి తన యింటికిఁబోయి మాణిక్య లాలులుతో నెల్లసంగతులను మనవిచేసెను. మాణిక్యలాలునకు ప్రాణేశ్వరియగు నిర్మలను పంపివైచుట చాలఁగష్టగాము దోచెను. అయినను కేవలమాతడు ప్రభుభక్తుడగుటచే నేమియు నభ్యంతరము చెప్పలేదు. అత్త వచ్చి బిడ్డనుపోషించు భారమును వహియించెను.

— —

పదవ ప్రకరణము

అదియేమిప్రయోజనము?

నిర్మల పల్లకీనెక్కి దాసదాసీజనంబులతోగూడ మహారాణా యంతఃపురమునకు బయలుదేరెను. మార్గమధ్యమునందలి యొకవిశా లచతుష్పథంబునఁ జాలమందిజనులు గుంపులు గూడి యుండిరి. ఆజన సమ్మర్దము నాలకించి నిర్మల తన పల్లకిపై మూయబడిన యమూ ల్యావకుంఠనవస్త్రము నించుక యోరజేసి చూచుచు నొకదాసిని పిలిచి "ఇదియేమి?" అనియడిగెను. ఒకానొకసుప్రసిద్ధుడగు జ్యోతి ష్కుడు నిత్యము నామందిరమునందుండి వేలకొలదిజనులకు జాతక ఫలంబులఁ జెప్పుచుండు ననియును, అతఁడు చెప్పినఫలాఫలములు యథార్థముగ జరగుచుండుననియును దాసిచెప్పెను. నిర్మల యట

నున్న జనసమ్మర్దము నడగించు నట్లాజ్ఞాపించి తానాస్థలమునకు బోవు చుదనతోగూడ వచ్చువారితో దనసంగతి యితరుల కెవ్వరికిని దెలియ నీయవల దని చెప్పెను.

భల్లములు ధరియించి వచ్చుచున్న సేవకులు జనసమ్మర్దమును శాంతిపఱచి మార్గమును గల్పించిరి. క్రమముగా నిర్మలపల్లకి జ్యోతిష్కునియింటికిబోయెను. జ్యోతిష్కుడామెకు నమస్కరించి యామె చేతికేదియో, యొకవస్తువునిచ్చి "అమ్మా! మీరడుగవలసిన ప్రశ్న యేమి?" అనియడిగెను.

నిర్మ—నాప్రశ్నమునుగూర్చి ఫలగణనముచేసి చెప్పవలయును.

జ్యోతి—మీప్రశ్నమేమో చెప్పుడు!

నిర్మ—నాకొక స్నేహితురా లున్నది.

జ్యోతిష్కుడేదియో గుఱ్తుపెట్టుకొని "తరువాత?" అనియెను.

నిర్మ—ఆమె కింకను పెండ్లి కాలేదు.

అతఁడు మరల నొక గుఱ్తుపెట్టుకొని "చెప్పుము!" అనియెను.

నిర్మ—ఆమె కెప్పుడు పెండ్లియగును?

జ్యోతిష్కుఁడు మరల నేమేమియో వ్రాసికొని లగ్ననిర్ణయముచేసి చూచుకొనియెను. తరువాత నిర్మలను గొన్నియంకెల నడిగి వ్రాసికొని గుణించి చూచెను. పిమ్మట ననేక గ్రంథములను బత్త్రములఁ దిరుగవైచి చూచి తుట్టతుదకు నిర్మలవంక తెఱచివిరిచి చూచెను.

నిర్మ—అయ్యా! ఆమెకు వివాహమే కాదా?

జ్యోతి—ప్రాయికముగా శాస్త్రమువం దట్టిఫలమే కనఁబడు చున్నది.

నిర్మ—ప్రాయికముగా ననుటయెందులకు?

జ్యోతి—చతుస్సముద్రముద్రితధరావలయేశ్వరుఁ డగువాని దేవివచ్చి నీసఖికి సేవచేయుట తటస్థించెనేని వివాహము కాఁగలదు. అట్లు కానియెడలఁ గానేరదు. అది యసంభవ మగుటచే వివాహము కాదని చెప్పవలసి వచ్చెను.

నిర్మల—అసంభవమే యగును.

అని చెప్పి యాజ్యోతిష్కునకు బహుమానము నిచ్చి నిర్మల యటనుండి బయలుదేరెను.

ఆ ఱ వ ప్ర క ర ణ ము.

అగ్నిప్రజ్వలనప్రస్తావము.

చంచలాపహరణమువలనం జనియించిన మహానలజ్వాలాముఖంబునంబడి మొగలాయిసామ్రాజ్యమో, రాజపుత్రసంస్థానమో తప్పక ధ్వంసము కావలసి యుండెను. కేవలము మహారాణారాజసింహునియనుగ్రహ మున్నంతమాత్రమున నీవిపత్తు తప్పిపోఁజాలదు. ఈయద్భుతవ్యాపారపరంపరలంగూర్చి వివరించి తెలుపుటయే యీ గ్రంథకర్త యుద్దేశముకాదు. కాకపోయినను గొంచెమైనఁ దెలుపక పోయినయెడల నీగ్రంథము పరిసమాప్తి కాజాలదు.

రూపనగరరాజకుమారిక మహారాణాచే నపహరింపఁబడియెనను సమాచారము డిల్లీ బాదుషాయొద్దకువచ్చెను. అప్పుడు డిల్లీనగరమున విశేషముగఁ గోలాహలము బయలుదేరెను. ఔరంగజీబు బాదుషా మోహాంధుఁడై, మదాంధుఁడై తనసేనానాయకులలోఁ గొంతమంది నుద్యోగములనుండి తప్పించి వైచెను; కొందఱిని బంధించి కారాగారమునం దుంచెను; మఱికొందఱికి మరణదండనము నే

విధించెను. కాని ప్రధానాపరాధులగు చంచలా రాజసింహులనంత శీఘ్రముగా దండించుట యాతనికి సాధ్యపడలేదు. మేవాడు రాజ్యము చిన్నదేశమైనను శాత్రవులకు దుర్భేద్యమై యుండును. ఆ రాజ్యము నలువంకలను దుర్విలంఘ్యములగు పర్వతమాలికలు పెట్టనిప్రాకారములై యలరారుచుండెను. రాజపుత్రులందఱును మహాబలపరాక్రమసంపన్నులగు వీరపురుషులై యుండిరి. అందును రాజసింహుఁడు వీరచూడామణియని పేరుమోచియుండెను. క్లిష్టసమయములు తటస్థించినప్పుడు రాజపుత్రవీరులెట్టి సాహసమును ప్రకటించి పనిచేయుదురో ప్రతాపసింహుఁ డొకసారి యక్బరునకు దెలిపియే యున్నాఁడు. అప్పుడు సకలధరాతలనాయకుం డగు నక్బరునకు గూడ దొంగతనముగా బాఱి పోవలసివచ్చెను.

కాని, ఔరంగజేబుకోపానలము సాధారణముగా జల్లారునది కాదు. హైందవుల కపకారము చేయుటకే యాతఁ డవతరించి యుండెను. హిందువుల చిన్నతప్పిదముకూడ నాతని కసహ్యముగా దోఁచుచుండెను. ఆతని నొక మహారాష్ట్రవీరుఁ డనేకపర్యాయము లవమానించి విడిచిపెట్టెను. ఇప్పుడు మరల రాజపుత్రుఁ డొకఁ డవమానమును గల్పించెను. ఆత డామహారాష్ట్రవీరునిచేతల కేమియు బ్రతిక్రియ చేయలేకయే పోయెను. ఈ రాజసింహునిమాత్ర మేమి చేయగలడు? విషవాహినిమాత్రము బహుముఖముల బ్రవహించుచున్నది. అందువలన రాజసింహుఁడు చేసిన యపకారమునకు బదులుగా హిందూజాతి నంతను బీడింపవలయు నని యాతనికొక దురుద్దేశము కలిగెను.

ఆదాయపుబన్ను (Income-Tax) అను కప్పమును చెల్లించుటయే మనకిప్పు డసహ్యముగా నున్నది. ఇంతకంటెను విశేషాసహ్యకరమైన పన్నొకటి ముసల్మానుప్రభువుల పరిపాలనకాలమునందున్నది.

అది కేవలము నసహ్యాకరమైనదిరో. ఏమన—ఆపన్ను హిందూ జనులుమాత్రమే చెల్లింపవలసినది. ఈపన్ను పేరు జిజియా. మహా రాజనీతివిశారదుడగు నక్బరుబాదుషామాత్ర మీపన్నువలన ప్రతి బంధమునుగూర్చి బాగుగా దెలిసికొని తన పరిపాలమునం దీపన్ను త్యజించివైచెను. హిందూదేవ, హిందూమత, హిందూజనద్వేషియగు నౌరంగజేబు మరల నింతకాలమున కీపన్నును స్థాపించి హైందవ ప్రజలలో గల్లోలమును వర్ధిల్లజేయవలయు నని తలంచెను.

అత డింతకుముందే యీపన్నును నియమించి యుంచెను. కాని, యిప్పుడు దానిని రాబట్టుటకై హిందువులను తొందరపెట్ట సాగెను. అందుమూలమున హిందూజనులు చాలవఱకు బీడింపబడి యున్నిటికిని తెగించియుండిరి, ఒకప్పుడు వేలకొలది హిందూప్రజలా నౌరంగజేబునొద్దకు బోయి చేతులుజోడించుకొని నిలువబడి తమ కష్టములనుగూర్చి మొఱపెట్టుకొనిరి. అపరహిరణ్యకశిపుడగు నా మహారాజు "వీరినందఱను మదగజపదాఘాతములచే మర్దింపవల యును" అని యాజ్ఞాపించెను. అప్పుడొక క్షణకాలములో నావిషమ జనసమ్మర్దము మదగజచరణప్రహారములచే నివారింపబడియెను.

ఔరంగజేబునకు లోబడిన భారతీయు లందఱును జిజియా పన్ను నిచ్చివైచిరి. బ్రహ్మపుత్రానదీతీరమునుండి సింధుతీరమువఱకు నున్న హిందువుల దేవాలయములయందలి మహాదేవవిగ్రహము లన్నియును చూర్ణీకృతములైపోయెను. చాలకాలమునుండి మహా వైభవము ననుభవింపుచు నాకాశమునొరయుచున్న రమణీయదేవ మందిరము లన్నియును భగ్నములైపోయెను. దానికి బదులుగా ముసల్మానుల మశీదులు వెలువడియెను. కాశీయందలి విశ్వేశ్వరాల యము చెడిపోయెను. మధురాప్రాంతమునందలి కేశవమందిరము నామ మాత్రావశేషమైపోయెను. బంగాళమునందలి ప్రజలకీర్తులను వెల్ల

డించుచున్న చిత్రాలంకారవిలసితంబులగు దేవమందిరము లన్నియును పేరులేకుండ నశించిపోయెను.

అప్పుడౌరంగజేబు రాజపుత్రానాయందలి రాజపుత్రులెల్లరును తనకు జిజియాపన్ను నిచ్చి తీరవలయునని యాజ్ఞాపించెను. రాజాపుత్రానా ప్రజలు తనప్రజలు కాకపోయినను వారు హిందువులై యుండుటచే వారిపైగూడ నీశాసనము ప్రయోగింపబడియెను. మొట్టమొదట రాజపుత్రు లెవ్వరు నిందుల కంగీకరింపలేదు! కాని యుదయపురమండలము కాక మిగిలినరాజపుత్రమంతయును నాయకుడులేని యోడ పోలిక నగతికమై యుండెను. జయపురప్రభుండగు జయసింహుని కాహుబలము మొగలాయి సామ్రాజ్యమునకుఁ బ్రధానప్రతిఘాతమై యుండెను. ఇప్పుడా జయసింహుడు లేడు. ఆతనికి మిత్రుడును విశ్వాసఘాతుకుడునగు నొకమహాత్ముని దన వశముచేసికొని యౌరంగజేబు నేర్పుచే నాతనికి విషప్రయోగము చేయించి చంపిచ్చివైచెను. తరుణ వయస్కుడగు నాతని కుమారుడిప్పుడు ఢిల్లీనగర కారాగారమున నుంపబడియున్నాడు. అందువలన జయపురమువా రాతనికి జిజియాపన్ను చెల్లింపవలసినవారైరి.

యోధపుర ప్రభుండగు యశోవంతసింహునకు లోకాంతర ప్రాప్తియగుటచే నాతనిదేవియే యారాజ్యమును పరిపాలించుచుండెను. ఆమె స్త్రీయయ్యును పన్నునిచ్చుట కంగీకరింపలేదు. అందుచే నౌరంగజేబామెతో యుద్ధముచేయుటకు బ్రయత్నించెను. ఆస్త్రీరత్నము యుద్ధమనేకానర్థములకుఁ గారణ మగునని యూహించి పన్నునకు బదులుగా గొంతరాజ్యము నిచ్చివైచి సంధిచేసికొనియెను.

రాజసింహుడు మాత్రము జిజియాపన్ను నిచ్చుట కంగీకరింపలేదు. ఈపన్నువిషయమై యధిక్షేపించుచు నాతడౌరంగజేబునకొక

యుత్తరమును వ్రాసిపంపెను. ఆలేఖంగూర్చి రాజస్థాన చరిత్రమునం దిట్లు వ్రాయబడియున్నది.

"The Rana remonstrated by letter, in the name of the nation of which he was the head. in a style of such uncompromising dignity. such lofty yet temporate resolve, so much of soul stirring rebuke mingled with a boundless and tolerative benevolence, such elevating excess of the Divinity with such pure philanthrophy, that it may challenge, competition with any epistolory production of any age, clime or condition-Tod's Rajastan vol I page 381.

ఈలేఖవలన బాదుషహా క్రోధాగ్నియందు ఘృతాహుతిచేసి నట్లయ్యెను.

అప్పుడు బాదుషా, రాజసింహుడు తప్పక పన్ను నిచ్చి తీర వలయుననియు, ఆతనిరాజ్యమునందు నిరాఘాటముగా గోహత్యలు జరుప వచ్చుననియు, దేవాలయములు నాశనముచేయవలయు ననియు నాజ్ఞయొసంగెను. రాజసింహుడు యుద్ధప్రయత్నములను చేయనారం భించెను.

ఔరంగజేబుకూడ యుద్ధమునకు త్వరపడుచుండెను. అంతటి భయంకరప్రయత్నమునాత డెన్నడు చేసియుండలేదు. చీనాదేశ సార్వభౌముడు పరిష్యాదేశప్రభునితో యుద్ధముసేయుట కెంతటిప్రయ త్నము చేసెనో యంతకంటె హెచ్చుగా నీచిన్నరాజ్యమునకు ప్రభు వైన రాజసింహుని పైదండెత్తుట కౌరంగజేబు ప్రయత్నించుచుండెను. ఆసియాఖండమునందలి యర్థభాగమునకు ప్రభువగు జర్క్సిస్ (Xerxes) కేవలమొక యల్పరాజ్యమును స్వాధీనపఱచుకొన దలంచి యెట్లు సైన్యము మొదలగువానిని సంగ్రహించియుండెనో, యట్లే యీపదు నేడవశతాబ్దమునందలి జర్క్సిసగు నౌరంగజేబు మహాప్రయత్నములను జేయుచుండెను. ప్రస్తుతప్రయత్నముల కీపై నుదాహరించినవి రెండు

మాత్రమే పోల్పదగియున్నవి. దేశచరిత్రమున నింతకంటె మూడవది యేదియు నగపడుటలేదు. మనము గ్రీసుదేశచరిత్రమును కంఠపాఠముచేసి చచ్చుచున్నాము. మన రాజసింహునిచరిత్రము మన భారతీయుల కెవ్వరికిని సామాన్యముగ దెలియనే తెలియదు. ఇప్పటి విద్యాశాలలయందలి బోధనములవలన మనకు గలుగుచున్న లాభములింతవఱకే.

ద్వితీయభాగము—అనలోత్పాదనము.

మొదటి ప్రకరణము

అరణికాష్ఠము—ఊర్వశి.

రాజసింహుడు తీవ్రవచనసమంచితంబగు నాయుత్తరము నౌరంగజీబునకు బంపించినది మొదలుకొనియు నియ్యనలోత్పాదకకార్యము పునస్సంజనిత మైనదని చెప్పవచ్చును. ఆయుత్తరము నౌరంగజీబునొద్ద కెవ్వరు తీసికొని పోగలరనువిషయముంగూర్చి చాలసేపు చర్చించిరి. ఏమనిన—వార్తాహారులగు దూత లవధ్యులని రాజనీతిజ్ఞులయభిప్రాయమేయైనను, పాపభయశూన్యుడగు నౌరంగజీబు మాత్రముచాలమందిదూతలనుచంపించినట్లు ప్రతీతియుండెను. కేవలము ప్రాణములకు భయపడి యాత్మరక్షణము చేసికొనజాలని యసమర్థుడగువాని నక్కడకు రాయబారిగా బంపుట రాజసింహున కెంతమాత్రము నిష్టములేదు. ఆసమయమునందు మాణిక్యలాలు రాజసింహునొద్దకువచ్చి నన్నాకార్యమునందు నియమింపవలయునని వేడుకొనియెను. ఈతడు డిందుల కెల్లవిధముల దగియుండు నని యూహించి రాణా తనని నామమాత్రమున నియోగించెను.

ఈసమాచార మంతయును విని చంచలకుమారి నిర్మలం బిలిపించి "నీవు నీప్రాణేశ్వరునితోఁగూడ బోఁదలఁచికొనలేదా?" అనియడిగెను.

నిర్మల విస్మితయై "నేనెక్కడకుఁ బోవలయును? డిల్లీనగర మునకా? ఎందులకు?" అనియెను.

చంచ—ఒకసారి బాదుషా రంగమహాలును చూచివచ్చుటకు

నిర్మ—అది కేవలము నరకమే యని మనము వినియుంటిమి కాదా?

చంచ—అయిన నేమి? నీవు నరకమునకుఁ బోగూడదా? పాపము! నీవాయమాయకుడగు మాణిక్యలాలునిపై జూపుచున్న దౌరాత్మ్యమునకు నీకు నరకముగాక మఱియేమి లభించును?

నిర్మ—సఖీ! అట్లనకుము! అట్లనకుము! ఆతడు సౌందర్య ముగ్ధుడై నన్నేల పెండ్లి యాడవలయును?

చంచ—నీవొక చెట్టుక్రిందబడి నిష్కారణముగ జచ్చిపోవు చుంటివని కరుణించి నిన్నాతడు పెండ్లిచేసికొనియెను.

నిర్మ—నేనాతనిం బిలిచి నన్నెట్లులైన పెండ్లియాడక తప్ప దని బ్రతిమాలుకొనలేదే! ఇప్పుడాభూతముతోగూడ డిల్లీకిబోయి నేను చేయవలసిన పనియేమున్నది?

చంచ—ఉదయపురి బేగమునకు నేనొకయుత్తరము వ్రాసి యిచ్చెదను. దాని జూపించి నీవామె నిచ్చటికి దీసికొనిరావలయును.

నిర్మ—ఎందులకు?

చంచ—నాకొకపరిచారికయై తాంబూలములను మడచి యిచ్చుచుండుటకు

నిర్మ—ఔను! మఱచితిని. రాజరాజేశ్వరి యొక్కతె వచ్చి నిన్ను సేవించుట సంభవింపకపోయినయెడల నీకుఁగూడ నొకభూతము లభియింపదఁటగాదా!

చంచ—పాపాత్ములారా! అవలక్షణబొమ్మ! నేనేభూతము నైయున్నదానను. బాదుషావారి బేగము వచ్చి నాకు దాసికావల యును. అట్లు కానియెడల నేను విషపానము చేసి తీరవలయును. ఇంతియే కాదా జ్యోతిష్కుడు చెప్పినది?

నిర్మ—జాబు వ్రాసి యిచ్చితివేని నేను పోయి బేగమున కిచ్చి వచ్చెదనుకాదా! ఇంతయేల?

చంచ—యుద్ధములను గల్పించి వర్ధిల్లజేయుటయే నాము ఖ్యోద్దేశము. ఏమనిన—మహారణము కలిగినయెడల నిశ్చయముగా మహారాణాకే విజయము లభించునని నానమ్మకము. అప్పుడు బేగము నాకు బరిచారిక కాగలదు. నీవొకసారి యాయుదయపురి బేగమును చూచివచ్చుట కూడ నాయభీష్టమైయున్నది.

నిర్మ—అట్లయినయెడల నీకార్యమేవిధముగా నెఱవేఱ గలదో చెప్పుము.

చంచ—యోధపురి బేగమువారి హస్తముద్ర మనయొద్ద నున్నదికాదా! దానిని తీసికొనిపొమ్ము. దాని సాహాయ్యమువలననే నీవు రంగమహాలునఁ బ్రవేశించి యోధపురి బేగమును సందర్శించి జరగిన సమాచార మంతయు నామెకు నివేదించి నే నుదయపురి బేగ మునకు వ్రాసినయుత్తరము నామెకుఁ జూపింపుము. ఆమె దాని నెట్లయిన నుదయపురి కందించునట్టియేర్పాటు చేయఁగలదు. ఏసమ యమునందైన నీకాలోచన తోఁపకున్నప్పుడు నీభర్తతో నాలోచించి నేరుపుతో నికార్యమును కొనసాగించుకొని రావలయును.

నిర్మ—అహా! నేనెంతటి యాఁడుదాననో యాతఁడు నంతటి మగవాఁడే. మా సంసారవ్యాపారముల నడుగ నక్కఱలేదు.

అని నవ్వుచు నిర్మల చంచలయిచ్చినజాబు నందికొని వెడలి పోయెను. ఆమె తనభర్తతోఁగూడ డిల్లీయాత్రకుఁ బోవుటకై తగిన ప్రయత్నములను చేయుచుండెను.

రెండవ ప్రకరణము

అరణికాష్ఠము—ప్రమాదవృత్తము.

ప్రయాణమునకై విశేషప్రయత్నములను జేయుచున్న మాణిక్యాలాలు నిర్మలకొక విచిత్రవస్తువును చూపించెను. దానిజూచి నిర్మల విశేషాశ్చర్యము నందెను. ఆతఁడు తన తెగిపోయిన వ్రేళ్ళకుబదులుగాఁ గ్రొత్తవ్రేళ్ళను చేయించుకొనియెను. "ఇవి యెందులకు?" అని నిర్మలయడిగెను.

మాణి—వీనిని నేను క్రొత్తగాఁ జేయించితిని.

నిర్మ—దేనితోఁ జేయించితిరి?

మాణి—ఏనుఁగు దంతముతోఁ జేయించితిని. కృత్రిమమైనవని గుర్తు దెలియకుండునట్లు వీనికి మేఁకచర్మము నదికించి నాయొడలి రంగుతో సమానమగురంగును వేయించితిని. కావలసినప్పుడు ధరించుకొనుటకును నక్కఱలేనప్పుడు తీసివేయుటకునుపయోగముగా నుండఁగలవు.

నిర్మ—ఇందువలన బ్రయోజనమేమి?

మాణి—ఆవిషయము డిల్లీయందు దెలియగలదు. అక్కడ నావశ్యకముగా గృత్రిమవేషము ధరింపవలసియుండును. వ్రేళ్లులేకుండ నుండినయెడల నెట్టివేషము వేసికొన్నను బయలుపడకమానదు. రెండువిధములుగా నున్నయెడల సరిగా నుండును.

నిర్మల మందహాసముచేసెను. తరువాత మాణిక్యాలాలు రెండు పావురములను దీసికొనియెను. దూతకృత్యమునందు మిగుల నైపుణ్యముగలుగునట్లు వాని నాతడు పెంచెను. ఆధునికులైన యూరపుఖండవాసులు యుద్ధసమయములం దుపయోగించుకొనుచున్న పావురపు

దూతల (Carrier Pigeon) సంగతిం దెలిసిన వారెల్లరు నీపా వురముల యుపయోగముంగూర్చి తెలిసికొనగలుగుదురు. పూర్వకాలమున భారతవర్షమునం దిట్టిపావురముల వ్యాపారము విశేషముగా నుండెను. ఆపావురములగుణవిశేషముంగూర్చి మాణిక్యలాలు నిర్మలకు బాగుగా దెలియజేసెను.

ఢిల్లీబాదుషావారియొద్ద కెవ్వరైన దూతను బంపవలసివచ్చినప్పు డాతనికి గొన్ని కానుకలను బంపించుట యాచారమై యుండెను. ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సుగలు మొదలగు దేశములకు ప్రభువులగువారుకూడ నట్లే చేయుచుండిరి. రాజసింహుకును గొన్నివస్తువులను మాణిక్యలాలున కిచ్చి పంపించెను. స్నేహదౌత్యము కాకుండుటచే విశేష వస్తువులను గానుకగా బంపియుండలేదు.

ఇతర వస్తువులతోగూడ జంద్రకాంత శిలానిర్మితంబులును, నమూల్యమణిఖచితములు, నగు వస్తువులును, సరిగ కుట్టుపనులచే రమణీయములగు వస్త్రములునుకూడ బంపబడియెను. వానిని మాణిక్యలాలు వేఱొకబండిపై వేయించెను.

నియమితదినముననే రాణావారి యుత్తరమును, సెలవును దీసికొని దాసదాసీజనపరివృతుడై, ఏనుగులు, గుఱ్ఱములు, లొట్టియలు, శకటములు, పల్లకులుమొదలగు సాధనసామగ్రులం జేర్చికొని మిగుల నట్టహాసముతో మాణిక్యలాలు నిర్మలంగూడి ఢిల్లీకి బయనమయ్యెను. ఆతడు ఢిల్లీనగరము జేరుటకు జాలదినములు పట్టెను. ఢిల్లీనగరమున కనతిదూరమునం దొక రమ్యప్రదేశమున నాతడు విడిసి యచ్చట నిర్మలను, మిగిలినపరివారమును నిలిపి నమ్మకముగల సేవకునితోంగూడ మాణిక్యలాలు ఢిల్లీకిబోవుచు గొన్ని శిలానిర్మితములైన ప్రతిమలను తనతో దీసికొనిపోయెను. ఆతడు పోవునప్పుడు దంతనిర్మితములైన తనచేతివ్రేళ్లను దీసి నిర్మలకుమారిచేతి కిచ్చి "నేను మరల తెప్పు వత్తెదను" అని చెప్పెను.

నిర్మ—ఇక ముందు జరుగవలసిన దేమి?

మాణిక్యలాలు శిలానిర్మితమైన యొకవస్తువును, దానియం దున్న యొక చిహ్నమును నిర్మలకు జూపించి "ఈశిలాప్రతిమలయం దన్నిట నిట్టిగుర్తుండియుండును" అని చెప్పెను.

నిర్మ—ఈగుర్తెందులకు?

మాణి—ఢిల్లీయం దావశ్యకముగ మనము విడిపోవలసి యుండును. మొగలాయిల ప్రతిబంధమువలన పరస్పరసమాచారము లొండొరులకు దెలియకపోవుట తటస్థించినప్పు డీశిలాప్రతిమలను కొని తెచ్చుటకై సేవకుల నంగడివీధికి బంపించుము. ఏయంగడియం దున్న వస్తువులపై నిట్టిగుర్తుండునో యాయంగడిపై నాసమాచారము తెలియగలదు.

ఇట్లు చెప్పి మాణిక్యలాలాశిలాసామగ్రులను తీసికొని తనసేవకునితోగూడ ఢిల్లీకిబోయి యొకమందిరము నద్దెకుదీసికొని యందా వస్తువుల నుంచి యమ్ముచుండునట్లు తనసేవకుని నియమించి తిరిగి శిబిరమునకువచ్చెను.

పిమ్మట దనపరివారమును వెంటబెట్టుకొని నిర్మలాసహితుడై ఢిల్లీనగరమునకు బోయి యట నొకచో శిబిరమును స్థాపించుకొని బాదుషావారికి దనరాక యెఱింగించెను.

మూ డ వ ప్ర క ర ణ ము

ఆ సింహాసనము

అపరాహ్ణసమయమున నౌరంగజేబు దర్బారునకు వచ్చెను. మాణిక్యలాలుకూడ నాదర్బారునకు వచ్చెను. ఢిల్లీదర్బారునుగూర్చి యనేకులనేక గ్రంథములయందు వర్ణించియున్నారు. దానినిగూర్చి

మరల వర్ణించుటకు మాకిష్టము లేదు. మాణిక్యలాలు ప్రథమసోపాన ము నధిష్ఠించి యొకనారి చక్రవర్తికి సలాముచేసి లేచెను. మఱియొక నారి వేఱొకమెట్టుపై గాలుంచి సలాము చేసెను. ఇంకొకమెట్టెక్కి మరల నట్లే సలాముచేసెను. ఇట్లు ముమ్మారు సలాముచేసి లేచి మాణిక్యలాలు సింహాసనసమీపమునకు వచ్చి బాదుషావారి యెదుట నిలువబడియెను. పిమ్మట నాతడు చక్రవర్తి కభివాదనము చేసి రాజ సింహు డుపాయనముగ బంపిన వస్తువులను బాదుషాసముఖమునం దుంచెను. ఆయుపాయన మల్పమూల్యము కలదగుటచే నౌరంగజేబు కొంచెము కోపముగలవాడయ్యెనే గాని యేమియును మాటలాడ లేదు. ఆకానుకలలో రెండుకత్తు లుండెను. అందొకటి యొరయం దుంచఁబడి యుండెను. మఱియొకటి యొరనుండి తీయఁబడియుండెను. ఔరంగజీ బారెండవకత్తిమాత్ర ముంచికొని మిగిలినకానుకలను విడిచిపైచెను.

తరువాత మాణిక్యలాలు రాజసింహుఁ డంపినయుత్తరమును బాదుషా కొసంగెను. అందలి యంశములను గ్రహించి యౌరంగ జేబు క్రోధాంధుఁడై పైకిమాత్రము శాంతస్వభావముకలవానివలెనే నటియించెను. ఆతఁడు మహాదరము కలవానివలెనే మాణిక్యలాలుని కుశలప్రశ్నము చేసి మఱునాఁడు దీనికిఁ బ్రత్యుత్తరము నిచ్చెదనని చెప్పి మాణిక్యలాలును పంపివైచెను.

తోడనే కొలువు చాలించి పోవుచు రహస్యముగా మాణిక్య లాలును సంహరింపవలయు నని బాదుషా సేవకుల కాజ్ఞాపించెను. వారు మాణిక్యలాలును వెదకుటకుఁ బ్రారంభించిరి. ఆఢిల్లీనగరమున మాణిక్యలా లెక్కడను వారికగపడలేదు. తన్ను వధించుటకు బాదుషా యాజ్ఞాపించుటకు పూర్వమే మాణిక్యలా లెక్కడకో తప్పించుకొని పోయెను. వారాతని వెదకుచున్నసమయమున మాణిక్యలాలు మాత్ర

వేసమును ధరించికొని పోయి తానక్కడకుఁ దీసికొన్నయంగడికిఁబోయి శిలాప్రతిమల నమ్ముకొనుచుండెనని వేఱుగఁ జెప్పవలసిన యవసరము లేదు. రాజభటులు నగరమం దంతటను వెదకివెదకి మాణిక్యాలాలగపడకుండుటచే నాతనిశిబిరమునకుఁ బోయి యటనున్న వారినందఱను బట్టుకొని కొత్వాలునొద్దకుఁ దీసికొనిపోయిరి.

వారిమూలమున మాణిక్యలాలు సమాచార మేమియును దెలియరాదయ్యెను. వారినిభయపెట్టినను, కొట్టినను వారు మాణిక్యలాలు వృత్తాంతమును చెప్పలేకపోయిరి. ఎంత యాలోచించినను మాణిక్యలాలు సమాచారము తెలియలేదు.

తుదకాకొత్వాలు నిర్మలకుమారిని విచారింప నారంభించెను. ఆమె యంతఃపురస్త్రీ యగుటచే నంతవరకు నామెను పారాయందుంచిరి. ఆమెను పిలిపించి కొత్వాలడిగెను. ఆమె "రాణారాజసింహుని చూతను నేనెఱుంగను" అని చెప్పెను.

కొత్వా—నీవు రాణా రాయబారితోఁగూడ వచ్చియుండలేదా?

నిర్మ—నేనుదయపురము నెన్నడును చూచియుండలేదు.

కొత్వా—అట్లయిన నీ వెవ్వరు?

నిర్మ—నేను మహాదేవి యోధపురిబేగమువారి హిందూ పరిచారికను.

కొత్వా—అట్లయినయెడల రంగమహాలును విడిచి యెట్లు వచ్చితివి? వారెప్పుడును వెలుపలకురారే!

నిర్మ—నేనుగూడ నెప్పుడును వెలుపలకు వచ్చియుండలేదు' ఇప్పుడెవ్వరో హిందువులిక్కడకు వచ్చిరని విని బేగమువారు నన్ని చ్చుటకు బంపినారు.

కొత్వా—ఎందులకు?

నిర్మ—(శ్రీకృష్ణచరణామృతముకొఱకు—రాజపుత్త్రిల కందఱకు నది పరమపూజ్యమైనది.

కొత్వా—నీవొక్క తెవ్వరు మహాలునుండి యెట్లువచ్చితివి?

నిర్మల యోధపురి బేగమువారి హస్తముద్ర యాతనికిఁజూపించి "దీనిసాహాయ్యముచే నేను వెలుపలకు రాఁగలిగితిని" అనిచెప్పెను.

దానిని చూచి కొత్వాలు నిర్మలకు ముహ్మాదు సలాముచేసి "నీవు నిర్భయముగా బొమ్ము! నిన్నెవ్వరు నడ్డగింపజాలరు" అనియెను.

నిర్మల—అయ్యో! మీరు నాకొక యుపకారము చేయవల యును. నేనెన్నడును మహాలునుండి యీవలకు వచ్చినదానను గాను. నేటియల్లరులమూలమున ద్వారపాలకులం జూచిననాకు భయమగు చున్నది. దయయుంచి మీరొకమనుష్యుని నాతోఁబంపెదరేని నేను నిర్భయముగా మహాలునకు బోఁగలుగుదును!

తోడనే కొత్వాలొక యాయుధపాణియగు రాజభటుని బం పించుచు నీమెను రంగమహాలున బ్రవేశపెట్టి రమ్మని చెప్పెను. ప్రధానమహిషియగు యోధపురిబేగము హస్తముద్రం జూచి కొజ్జా లెవ్వరును నిర్మల నడ్డగింపలేదు. నిర్మల కడుచతురతతో నతివిలాస ముగ గనబడినవారితో సంభాషించుచు యోధపురిబేగమున్నస్థల మును దెలిసికొనియెను. ఆమె యోధాబాయి మందిరమునకుఁబోయి యామెకు నమస్కరించి హస్తముద్రం జూపించెను. చూచిన తోడనే యోధాబాయి నిర్మల నతిభద్రముగ రహస్యస్థలమునకుఁ దీసికొనిపోయి యామెతో మాటలాడదొడగెను.

యోధ—ఈహస్తముద్ర నీకెట్లు వచ్చినది?

"నేనెల్ల విషయములును సవిస్తరముగా దెలియజేసెదను" అనిచెప్పి నిర్మల ముందుగాదన విషయమును చెప్పెను. పిమ్మట యోధాబాయి దాసియగు దేవి రూపనగరమునకు వచ్చి సందేశవచన ములం దెలుపుటయు, నామె హస్తముద్ర నట దిగవిడిచిపోవుటయు, చంచలకుమారి తనకుబ్రాణసఖి యగుటయు, మాణిక్యలాలునకును

తనకును సంబంధము కలుగుటయు, మాణిక్యాలాలుతోఁ దానుశిబ్బికి వచ్చుటయు, చంచలకుమారి యుదయపురికి జాబు నంపుటయు, దానొకయాపదం బడుటయు, నాయాపదను తప్పించుకొని భద్రముగా నంతఃపురమునఁ బ్రవేశించుటయు మొదలగువిషయము లన్నిటిని దెలియఁజెప్పెను. అనంతరము చంచలకుమారి యుదయపురికి వ్రాసి పంపినయుత్తరమును యోధాబాయికిఁ జూపించి "ఈయుత్తరము నుదయపురిబేగమున కెట్లందింపవలయునో తెలిసికొనుటకై నేను మీదర్శనమునకు వచ్చితిని" అనిచెప్పెను.

యోధ—అందుల కుపాయము లేకపోలేదు. ఇందులకు జేబఉన్నీసా యాజ్ఞయైనఁ జాలును. ఇప్పుడే యామెయొద్దకుఁ బోయిన యెడలఁ జాల నల్లరిగా నుండును. ఆపాపాత్మురాలు రాత్రులయందు మద్యపాన మదవిహ్వాలలై యుక్తాయుక్తజ్ఞానము లేక పడియుండును. ఆసమయమును గనిపెట్టి యామె దయ సంపాదించుట కుపాయము నాలోచింపవచ్చును. నీవిప్పుడు పోయి నాహిందూపరిచారికలతోఁ గూడ నుండుము. నీవక్కడనే భోజనము చేయవచ్చును.

నిర్మల యందుల కంగీకరించెను. యోధపురిబేగము నిర్మలకుఁ దగినయేర్పాటు లన్నియును జేయించెను.

నాలుగవ ప్రకరణము.

సమిత్సంగ్రహాము—ఉదయపురిబేగము.

చాలరాత్రి యైనది. ఆసమయమున యోధపురిబేగము నిర్మలను పిలిపించి యామెతోఁ జెప్పవలసినసంగతు లన్నియుం జెప్పి యామె కొకదూతి నిచ్చి జేబఉన్నీసాయొద్దకుఁ బంపించెను. నిర్మల జేబఉన్నీసా మందిరమునకుఁ బోయి యందలి పుష్పహారములు,

చందనము, అత్తరులు మొదలగువాని పరిమళముల కానందించి మహాశ్చర్యము నందెను. ఆనెత్తావులతోఁ దంబాకుపరిమళముకూడఁ జేరియుండెను. మణివినిర్మితంబగు నామందిరమును, మందిరాలంకారములను, సురభిళకుసుమపరివృతంబగు మృదుశయ్యను, శయ్యాలంకారములను గాంచి నిర్మల నివ్వెరపడియెను. అన్నిటికంటెను మించిన జేబఉన్నీసావిచిత్రాలంకారప్రభలును లావణ్యకాంతులును మిగుల నాశ్చర్యజనకములై యుండెను. ఇట్టి వైభవములతో నలరారుచున్న పాపాత్మురాలగు జేబఉన్నీసాను చూచినయెడల స్వర్గలోకనివాసిని యగు నప్సరఃకన్యయేమోయను సందేహము కలుగక మానదు.

అప్పుడా యప్సరఃకన్యకకుఁ గన్నులు తేలిపోవుచుండెను. ద్రాక్షారసపానవశంబునం గలిగిన చిత్తవిభ్రాంతి రక్తవర్ణంబగు నామె వదనమండలముప సంపూర్ణాధికారము సేయుచుండెను. నిర్మలకుమారి యామె యెదుటకుఁ బోయి నిలువబడియెను. అప్పుడు జేబఉన్నీసా నాలుక తడఁబడుచుండ "ఎవరు నీవు?" అనియడిగెను.

నిర్మ—నే నుదయపుర రాజమహిషీదూతికను.

జేబ—మొగలు బాదుషావారి యనుగ్రహమును పొందుటకై వచ్చితివా?

నిర్మ—కాదు. ఒకయుత్తరమును దీసికొని వచ్చితిని.

జేబ—ఉత్తర మెందులకు? కాల్చి పొగవేయుటకా?

నిర్మ—కాదు—ఉదయపురి బేగమువారి కిచ్చుటకు.

జేబ—ఆమె బ్రదికియేయున్నదో, చచ్చినదో?

నిర్మ—బ్రదికియుండవచ్చుననియే తోఁచుచున్నది.

జేబ—లేదు. చచ్చియేయుండును. ఈదాసి నెవ్వరైన నామె యొద్దకు దీసికొనిపొండు.

అప్పుడు జేబఉన్నీసా యున్మత్తభాషణముల యర్థముబట్టి నిర్మలను యమసదనమునకు దీసికొని పోవలయునని యామె యభి దే

క్తమై యున్నట్లు తోచుచున్నది. కాని, యాప్రతీహారిణిమాత్ర మర్థము చేసికొనలేదు. ఆవాక్యములయందలి సామాన్యార్థమును మాత్రమే గ్రహించుకొని నిర్మలకుమారిక నుదయపురిబేగమునొద్దకు దీసికొనిపోయెను.

నిర్మల యక్కడకు బోయి చూచునప్పటి కుదయపురిబేగము రక్తకాంతుల వెలిజిమ్ముచున్న కన్నులతోడను, మదవిభ్రమంబుల వెలార్చు వికటహాసంబులతోడను, నున్మాదినివలె గన్పట్టుచుండెను. అప్పుడు నిర్మల యామె కొకసలాము చేసెను.

ఉదయ—మీరెవరు?

నిర్మ—నేను యోధాబాయిదూతికను. ఉత్తరము దీసికొని వచ్చితిని.

ఉదయ—కాదు కాదు! నీవు ఫార్శీదేశచక్రవర్తివి. మొగలు బాదుషాయొద్దనుండి నన్ను దీసికొనిపోవలయు నని వచ్చియుంటివి.

నిర్మలకుమారి నవ్వాడంచుకొని చంచలకుమారి వ్రాసిన యుత్తరము నామెచేతి కిచ్చెను. ఉదయపురి, చదువుచున్నట్లే దానిం జూచుచు "ఏమని వ్రాసితివి?—ఓసుందరీమణీ! ప్రాణేశ్వరీ! నీసౌందర్య విలాసములంగూర్చి వినుటవలన నాహృదయ మవశమయ్యెను. నే నున్మాదావస్థయం దున్నాడను. నీవు శీఘ్రముగా వచ్చి కామానల కీలాసంతప్తుడనగు నాకు శీతలోపచారములం జేసి యనుగ్రహింపవా?" అని వ్రాసితివా? మంచి దట్లే చేసెదను. నేనిప్పుడు మా బాదుషావారి యొద్ద కవశ్యముగ బోవలయును. నాకింకొకసారి షర్బతును దీసికొన మనసగుచున్నది. వీరారు కొంచెముగ రుచిచూచెదరా? చాలబాగుగ నుండును! దీనిని ఫరంగిరాయబారి మాకు గానుకగా బంపియున్నాడు. ఇట్టిషర్బతు మీదేశమునం దెక్కడను దొరకబోదు" అని యీ విధముగా నుదయపురిబేగ మసందర్భప్రలాపములాడ నారంభించెను.

ఇట్లు మాటలాడుచు సుదయపురి లేచి పానపాత్రమును నోటి యొద్ద నుంచికొని మద్యమును సేవించుచు వెడలిపోయెను. ఆసమయమున నిర్మల వెనుదిరిగి యోధాబాయియొద్దకు వచ్చి జరిగినసమాచారమంతయు నామెకు దెలియజేసెను. ఆయుత్తరమునందలి సంగతుల నిదివఱకే చదివియున్న యాయోధపురిబేగము నవ్వుచు "నీవిప్పుడే యీనగరమును వదలిపోవలయును. పోనియెడల జాలచిక్కులు తటస్థింపగలవు. నమ్మకముగల యొకకొజ్జాను నీతో బంపెదను. ఆకొజ్జా నిన్నీమహాలునుండి తీసికొనిపోయి నీస్వామి శిబిరమునం జేర్పగలడు. అట నీభర్తగాని, నీసేవకులుగాని, లేకున్నయెడల నాతనినే సహాయముగ దీసికొని యెటకేని బారిపొమ్ము. నీప్రాణేశ్వరుడుకూడ నీయూరు విడిచిపోయి నీరాకకై వేచియుండవచ్చును. మార్గమధ్యమునంగూడ నీకాత డగపడకపోయినయెడల సుదయపురపర్యంతము నీకొజ్జాను దీసికొనిపొమ్ము. దారిబత్తెమున కేమియును నీయొద్ద లేకపోయినయెడల నేనిచ్చెదను. చాల జాగరూకతతో నుండవలయును. దొరికిపోయితివేని చాలకష్టములకు లోనయ్యెదవు" అని బోధించెను.

నిర్మ—అమ్మా! మీ రా విషయమున నిర్విచారముతో నుండుడు. నేనును రాజపుత్త్రయువతి నేగదా!

అప్పుడు యోధాబాయి విశ్వాసపాత్రుడగు బనాసియను కొజ్జాను పిలిచి చేయవలసినపను లన్నియు నాతనితో జెప్పి "ఇప్పుడే బయలుదేరెదవా!" అనియెను.

బనా—సెలవైనయెడల నిప్పుడే బయలుదేరెదను. కాని, బేగమువారియుత్తరువు లేనియెడల మీరు చెప్పినట్లు చేయుట యసాధ్యముగా నుండును.

యోధ—ఎట్టియుత్తరువు గావలయునో యొక కాగితముపై వ్రాసి తీసికొనిరమ్ము. బేగమువారిచే వ్రాలు చేయించినీకిచ్చెదను.

కొజ్జా యొకపరవానాను వ్రాసి తీసికొని వచ్చెను. యోధాబాయి దాని నందుకొని యొక ప్రతీహారిణి చేతి కిచ్చి "దీనిపై బేగము వారిచే వ్రాలు చేయించి తీసికొనిరమ్ము" అని యాజ్ఞాపించెను.

ప్రతీ—ఇది యెవ్వరికని యామె యడిగినయెడల నే నేమని చెప్పవలయును?

యోధ—నాయొద్దఁ బరిచర్య సేయువారికొఱకని చెప్పుము. హస్తముద్రను దీసికొనిపొమ్ము. సిరాబుడ్డియును, కలమును గూడ దీసికొనిపొమ్ము.

ప్రతీహారిణి యస్లైజేబఉన్నీసాయొద్దకు బోయి యాపరవానా పత్రమునందించెను. ఆమె యూహించినట్లే జేబఉన్నీసా "ఇది యెవ్వరికొఱకు?" అని యడిగెను.

ప్రతీ—యోధపురి బేగమువారి పరిచారికలకు.

జేబ—వ్రాయవలసిన వన్నియు వ్రాయబడియెనా?

ప్రతీ—ఆ.

జేబఉన్నీసా యాపరవానాపై సంతకము చేసెను. ప్రతీహారిణి దానిపై మొహరు వేసికొని తీసికొనివచ్చి యోధాబాయి చేతి కిచ్చెను. అప్పుడు బసీసి యాపరవానాను దీసికొని నిర్మలను వెంట బెట్టుకొని యంతఃపురమునుండి వెడలిపోయెను. నిర్మల వికసితహృదయయై యాతనితోఁగూడ బయలుదేరెను.

కాని, యంతలోనే నిర్మలసంతోషమంతయు నంతరించిపోయెను. రంగమహాలుముఖద్వారమునొద్దకు జేరుసప్పటికి కొజ్జా భయభ్రాంతుఁడై యటనుండి కదలలేక "అయ్యో! ప్రాణముమునిగినది. మునిగినది. పరుగెత్తుము! పరుగెత్తుము!" అని కేకలువైచుచు నూర్ధ్వశ్వాసముతో బాఱిపోయెను.

ఐదవ ప్రకరణము

సమిత్సంగ్రహము—స్వయంవరము.

ఆకోర్జా యెందులకు బాఱిపోయెనో నిర్మలకు దెలియలేదు. ఆమె యిటునిటు చూచెనుగాని పాఱిపోవుటకు కారణమేమియు నగపడలేదు. ఆగుమ్మముప్రక్కనున్న యరఁగుకొద్ద నతిక్రాంతయావనుఁడును, విమలవస్త్రధారియు నగు నొకపురుషుఁడామెకంట బడియెను. అప్పుడు నిర్మల "ఈతనింజూచి భూతమో పిశాచమో యనుకొని కోర్జా పాఱిపోయియుండవచ్చును" అని యూహించుకొనియెను. నిర్మల భూతప్రేతాదులకు భయపడునది కాదు. అందువలన నామె యొంతమాత్రమును బెదరకుండ నక్లిష్టి చూచుచుండెను. ఇంతలో నా పురుషుఁడు క్రమముగా నామెను సమీపించి "నీవెవ్వరు?" అని యడిగెను.

నిర్మ—నేనెవ్వతెనైన నేమి?

పురు—నీవెక్కడకుఁ బోవుచుంటివి?

నిర్మ—వెలుపలకు.

పురు—ఎందులకు?

నిర్మ—కొంచెముపనియున్నది.

పురు—పనిలేకయే పోవుచుంటివని కాదు. ఆపని యేమో దెలుపవలయు నని యడుగుచున్నాను.

నిర్మ—నేను చెప్పఁదలఁచుకొనలేదు.

పురు—నీతోఁగూడ వచ్చినవా రెవరు?

నిర్మ—నేను చెప్పను.

పురు—నీవు హిందూస్త్రీవలెఁ గనుపడుచున్నది. ఏజాతి?

నిర్మ—నేను రాజపుత్రవనితను.

పురు—యోధాబాయి పరిచారికవా?

మొగలాయీల కెవ్వరికిని దనను చెప్పఁగూడదని నిర్మల నిశ్చయము చేసికొనియుండెను. తనపేరు చెప్పినయెడల నేమికొంపమునుఁగనో యనుసంశయముతో నిర్మల "నేనిక్కడదాననే కాను; ఈదినము నానే వచ్చితిని" అని చెప్పెను.

ప్ర:—ఎక్కడనుండి వచ్చితివి?

నిర్మల తనహృదయమునందు "అసత్యమేల చెప్పవలయును? అతఁడు నన్నేమిచేయఁగలఁడు? రాజపుత్రస్త్రీ లెవ్వరికిని భయపడువారు కారుగదా! అసత్యమేల చెప్పవలయును?" అని యూహించుకొని "నేనుదయపురినుండి వచ్చితిని" అనియెను.

ప్ర:—ఎందులకు వచ్చితివి?

"ఇది యాంతయు నిలవని కొంపులకు! సముచితముగా సమాధానము చెప్పెదను" అని యూహించి నిర్మల "అయ్యా! మీకు నా వృత్తాంతము దెలిసికొనుటవలనఁ బ్రయోజనమేమి? అభ్యంతరము చెప్పక నన్నిటనుండి వదలిపెట్టితిరేని చాల సంతోషించెదను" అనియెను.

ప్ర:—నీవు సరియైన ప్రత్యుత్తరము చెప్పుము. నాకు సంతుష్టి కలిగినయెడల నన్ను నిచ్చటనుండి విడిచిపెట్టెదను.

నిర్మ:—మీరెవ్వరు? ఆసంగతి నాకుఁ దెలిసిననేకాని నేను మీప్రశ్నముల కుత్తరము నీయఁజాలను.

ప్ర:—ఔరంగజేబుబాదుషా నాపేరు—

వెనుక చంచలకుమారిపాదప్రహారములచేఁ బగులఁగొట్టబడిన చిత్రపట మప్పుడు నిర్మలకు జ్ఞప్తికివచ్చెను, నిర్మల నాలుక గఱచికొని "ఔను! నీవే కావచ్చును" అని యనుకొనియెను.

అంతట నిర్మల మనస్స్వాభావప్రవాయము ననుసరించి బాదుషాకు వంగి సలాముచేసి చేతులు జోడించుకొని "సెలవియ్యవలయును" అని ప్రార్థించెను.

బాదు—ఇక్కడ నీ వెవ్వరి యొద్దకు వచ్చితివి.

నిర్మ—దేవర దేవేరియగు ఉదయపురి బేగముసాహేబావారి యొద్దకు.

బాదు—ఏమంటివి? ఉదయపురి బేగముసాహెబా? మా ఉదయపురి బేగము నొద్దకా? ఎందుకొఱకు వచ్చితివి?

నిర్మ—ఆమెకొక యుత్తరము తెచ్చితిని.

బాదు—ఎవ్వరియొద్దనుండి?

నిర్మ—మహారాణా రాజసింహునిదేవి యొద్దనుండి.

బాదు—ఏదీ! ఆయుత్తర మెక్కడనున్నది?

నిర్మ—ఉదయపురి బేగమువారికే యిచ్చితిని.

బాదుషా మిగుల నాశ్చర్యపడి నిర్మలను వెంటఁబెట్టుకొని యుదయపురి బేగముమందిరమునకు వచ్చి నిర్మలను ప్రతీహారులకు కొప్పగించి తానొక్కఁడును లోనికిఁ బోయెను. ఉదయపురి నిద్రబోవు చుండెను. ఉత్తరము ప్రక్కలోనే యుండెను. ఆకాలపుఁబద్ధతుల ననుసరించి యాజాబు ఫార్సీభాషలో వ్రాయఁబడియుండెను. బాదుషా యాలేఖనందికొని చదివి భీమాకారుఁడై వెలుపలికి వచ్చి నిర్మలం గూర్చి "నీవె ట్లీమహాలులోనికి రాఁగలిగితివి?" అనియడిగెను.

నిర్మ—ఈసేవకురాలియపరాధమును క్షమింపవలయును. నే నీప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తర మీయఁజాలను.

ఔరంగజేబు విస్మితుఁడై "ఏమి? ఎంతధైర్యము! నేనీప్రపంచ మున కంతకును ప్రభుఁడనుగదా! అట్టినేను ప్రశ్నించుటయు, నీవు ప్రత్యుత్తర మీయకుండుటయునా?" అనియెను.

నిర్మల చేతులు జోడించుకొని "ఈప్రపంచ మంతయును దేవర యధీనమై యున్నది. కాని నానాలుకమాత్రము నాయధీనమై యున్నది. నేను చెప్పకపోయినయెడల సార్వభౌమత్వము నాచేఁ జెప్పింపఁజాలదు" అని చెప్పెను.

బాదు—నాసామర్థ్యమును నిందించుచున్ననీనాలుక కాన్తార ప్రతీహారిణులచేఁ గోయించి కుక్కలకు వేయించెదను.

నిర్మ—ఢిల్లీశ్వరుఁడు తనమనసువచ్చినట్లు చేయఁగలఁడు. కాని మీరట్లే చేయించినయెడల మీరిప్పు డడిగినసమాచారము గొంతకాలమునకైనను వెలువడకుండఁ జేసినవా రగుదురు.

బాదు—ఔను. ఇప్పుడు నీనాలుకఁగోయింపను. నీయొడలికిఁ దైలవస్త్రమును జుట్టించి యందందు వెల్గించుచున్నట్లు ప్రతీహారిణి కాజ్ఞాపించెదను. నే నడిగి నప్పుడు చెప్పకపోయినను మహానల జ్వాల లలోనైనఁ జెప్పకపోవు.

నిర్మల మందహాసముచేయుచు "హిందూసుందరులు మహా నల జ్వాలలంబడి చచ్చుటకు భయపడువారుకారు. హైందవమహిళా మణులు మందహాసవదనములతో సంతోషస్వాంతములతో భర్తృ నాలోక్యముంగోరి ప్రజ్వలించుచున్నచితులందుఁ బన్నీటికొలంకు లందుఁ బోలెఁ బ్రవేశించి ప్రాణేశ్వరులతోఁగూడ భస్మమై పోవు టకుఁ బరమానందము నొందుచుందురను సంగతి హిందూస్థాన చక్రవర్తులగు మీరెఱుంగరు కాఁబోలును. మీరు వేనియందు నాకు మరణభయమును గల్పింపఁ జూచుచున్నారో, అట్టియగ్నిజ్వాలల యందే మాపూర్వులగు తల్లులు, తల్లితల్లులు మొదలగువారెల్లరును తమతమ కళేబరముల నాహుతి నేసియున్నవారు. ఈశ్వరానుగ్రహ మున నేను నట్లే నాప్రాణేశ్వరునితోఁగూడ నగ్నిగర్భమునం బడి భస్మమై పోవలయు నని కోరుకొనుచున్నాను" అనియెను.

బాదుషా తనహృదయంబున "ఆహాహా! ఏమి యీసాహ సము!" అని యనుకొని ప్రకాశముగా "సరియే. ఆవిషయమై ముందు ముం దాలోచించెదను. ఇప్పుడు మాత్రము నీవీ మహాలునం దొక కైదీవలె నుండవలయును. ఆఁకలిచేఁ బ్రాణములు పోవుచు నీవు

విచారించినప్పుడు తలుపుదీసి ప్రతీహారిణి నిన్ను నాయొద్దకుఁ దీసి
కొనివచ్చును. అప్పుడు నీవృత్తాంత మంతయు జెప్పిన యెడల నీ
కాహారము దొరకును'' అని చెప్పెను.

నిర్మ—రాజాధిరాజా! హిందూ స్త్రీలు నోములు నోచెదరను
మాట మీరెప్పుడును వినలేదా? ప్రతినియమమునకై యొక దినము—
రెండు, మూఁడు, నాలుగుదినములు నిర్జలోపవాసములు చేయు
దురని మీరాలకింపలేదా? ఒకానొక వ్రతంబున నెన్ని దినములైన
నుపవసించి యుందురను విషయము మీరు విననేలేదా? వారుపవాస
ములను చేసిచేసి స్వేచ్ఛానుసారముగా ప్రాణత్యాగము చేసికొందు
రనుటగూడ మీరెఱుంగనే యెఱుంగరా? మహాప్రభూ! ఈదాసి
కూడ వాని నన్నిటిని చేయఁగలదు. తెలిసికొనుటకు మీకిష్టమున్న
యెడల నామరణపర్యంతమును బరీక్షించి చూడవచ్చును.

''ఈసుందరిని భయపెట్టుటవలన బ్రయోజనములేదు. ప్రాణ
ములను దీసివేయుటవలన నేమిలాభము? పీడించిన నేమగునో చెప్ప
జాలము; ఏమైనను కొంచెమాత్ర కల్పింపవలయును'' అని భావించి
యౌరంగజీబా మెతో ''మంచిది నీకు నేనెట్టికష్టములను గల్పించు
వాఁడనుగాను. ధనము, పరిజనము మొదలగువాని నిచ్చి నీపట్టణము
నకు బంపించెదను. నీవృత్తాంత మంతయును యథార్థముగా దెలియ
జేసెదవా?'' అనియెను.

నిర్మ—రాజపుత్త్రీయువతి మరణము నెట్లు తృణప్రాయ
ముగా గాంచుచుండునో ధనవైభవముల నంతకంటెను హీనములైన
వానిగా దలంచుచుండును. నేనాడుదానను ఉదారహృదయులగు
మీరు మీసుస్వభావమువలననే నాకు సెలవీయవలయును.

బాదు—ఢిల్లీ బాదుషావారి సమ్ముఖమున సర్థులకీయరాని
దేదియునుండదు. అంతటివాని యెదుట నీకుఁ బ్రార్థనీయమైన దేది
యును లేనేలేదా?

నిర్మ—ఉన్నది. నిరంతరాయముగా వెడలిపోవుటయే నా కోరిక.

బాదు—కేవల మంత్రమాత్రమే కాదు. అంతకంటె ప్రపంచమునందు నీకు భయావహమైన దేదియును లేదా యేమి?

నిర్మ—నేను కోరదగిన దింకొకటి యున్నది. కాని, ఢిల్లీబాదుషా వారి రత్నాగారమునం దట్టిరత్నము లేదు.

బాదు—నీవు గోరునారత్న మెట్టిది?

నిర్మ—మేము హిందువులము. మాకీప్రపంచమునం గావలసినది ధర్మము. ఢిల్లీబాదుషా మ్లేచ్ఛుడు. మఱియు నాతడైశ్వర్యశాలియే యగును. కాని ఢిల్లీబాదుషాకు మాయభీష్టవస్తువగు ధర్మమునిచ్చుటగాని, పుచ్చుకొనుటగాని సాధ్యమగునా?

ఢిల్లీశ్వరుడగు నౌరంగజేబు నిర్మలకువారి ధైర్యసాహసచాతుర్యములం గాంచి విస్మితుడయ్యెను. కాని యామె పరుషవచనములకై యించుక కనలి "ఏమి నీకుచకుదనము! నేనొక్కటి మఱచి పోయితిని" అని యదలించి ప్రతీహారిణిం బిలిచి "పాకశాలకుం బోయి కొంచెము గోమాంసముం దెచ్చి యిద్దఱుముగ్గురుకలసి యామెచే బలవంతముగ దినిపింపవలయును" అని యాజ్ఞాపించెను.

నిర్మల యందులకించుకైనను చలింపలేదు. "మహారాజా! మీకట్టివిద్య యొకటి యున్నదని నేనెఱుంగుదును, దానిమూలముననే రత్నగర్భ యనిపేరొందిన యీహిందూస్థానమును సంపాదింపగలిగితిరి. గోమాంసము నెదుటనుంచుకొనియే యుద్ధముచేసి ముసల్మానులు హిందువులను జయించిరనుసంగతి లోకవిదితమే. అట్లు కానియెడల రాజపుత్రులబాహుబలము నెదుట ముసల్మానులబలము సముద్రము నెదుటపిల్లకాలువవంటిది కాదా. మీకింకొకమాట చెప్పవలసియున్నది. రాజపుత్రస్త్రీలును తమతో విషమునుంచుకొనకుండ నొక్కయడుగై

నను వెలుపల బెట్టుజాల రనుకొనిరి మీరెటు గ నని ప్రశ్నింపవచ్చును. నాయొద్దనున్న విషము మిగులదీవ్రమైనది. మీరిప్పుడైనను గోరి నా సముతోగూడ లోపల ప్రవేశించునంతలో నేను నా విషమును ద్రాగి వేసికొన్న జాలును.

నేను శవములతో నుండగా సిపాయిలు నాచే నోమాటయైనను దిపింపజాలరు. మహాప్రభూ! మీ పెద్దయన్నయగు దారా శికోయను వానిని వధించి యాతని భార్యల నిరువురను చేకొనిరావలయునని యెంతయో ప్రయత్నించితిరి. ఇప్పుడు చేసికొనవచ్చునట యావిరికి సాధ్యమైనదా? వారిలో నొకయువతి క్రైస్త్రవాంగన యొక్కతె విషమాత్రమున వచ్చినది. అది మీ రెఱుగుదురు. రాజపుత్రకన్యకయగు నాతని రెండవ దేది? ఢిల్లీ బాదుషాసన్ముఖముననే యొక నిమిషకాలములో మరణించి స్వర్గమును చూరగొన్నది కాదా? నేనును క్షణములో మీ యెదుటనే ప్రాణత్యాగము చేసికొని స్వర్గారోహణము చేయుగలను" అని నిస్సం ధైర్యముతో బలికెను.

బాదుషా మఱిమాటాడలేక నిలువబడిపోయెను. ఎవ్వడు సకల ధరామండలేశ్వరుడై యుండెనో, ఎవ్వని కీర్తిగౌరవములు దేశదేశాంతరములయం దుద్ఘోషింపబడుచున్నవో, ఎవ్వడు భారతవర్షమున కంతకు ఘోరభయావహుడై యుండెనో, యట్టిబాదుషా— అట్టి పరాక్రమవంతుడగు రాజరాజేశ్వరుడు—ఇప్పుడున ననాథయై, యగతికయై యబలయై యున్న స్త్రీలయెదుట కేవల మవమానితుడై పోయెను—పరాజితుడై పోయెను. ఆతడు తన పరాజయము నంగీకరించి తన హృదయమునందు "ఈమె యసామాన్యమైనదాని. బలవంతముగా నీమె నపహరింపగూడదు. ఉపాయాంతరములచే నీమె బడయవలయును." అని యనుకొని మృదుమధుర స్వరముతో "సుందరీ! నీపేరేవ్వరు?" అని యడిగెను.

నిర్మల చిఱునవ్వునవ్వుచు "మహాప్రభూ! అది యెందులకు! నాకను రాజపుత్రసుందరీమణులు దేవులు గావలయునను నాశయేనా! ఆయాశ వదలుకొనుము! నేను వివాహితను. నా ప్రాణేశ్వరు డింకను జీవించి యున్నాడు" అనియెను.

బాదు—ఆయాశ యట్లుండనిమ్ము. నీవు కొన్నిదినములవఱకును అంతరంగమహాలునం దుండుము. ఈయాజ్ఞను నీవంగీకరింపకపోవని తలంచుచున్నది.

నిర్మ—నేనెట్లు భ్యంతరము చెప్పగలుగుదును?

బాదు—ఇట్టిస్థితిలో నీదేశమునకు బోయినయెడల నాస్వభావము నించుక యైన నెఱుంగని నీవు నన్నచ్చట నిందింపగలవు. నిన్ను గొంతకాలము నాయొద్ద నుంచి నాసుగుణములంగూర్చి నీవు కీర్తించునట్లు చేసి యావెనుక నీదేశమునకు బంపివైచెదను.

నిర్మ—మీరు పంపకపోయిన నేనెట్లు పోగలుగుదును? కాని, మీరాప నాకు భయ మిచ్చితిరేని నేను గొంతకాల మిట నుండగలుగుదును.

బాదు—అది యేమో చెప్పుము.

నిర్మ—హిందువులు వండినవంటకములకంటె తక్కిన యాహారపదార్థములను నేను ముట్టుకొనుదానను గాను.

బాదు—అట్లు చేయవచ్చును.

నిర్మ—ఏమనుష్యునుపురుషుడును నన్ను స్పృశింపగూడదు.

బాదు—అట్లును చేయవచ్చును.

నిర్మ—రాజపుత్రి బేగ మున్నయెడల నేనామెయొద్ద నుండెదను.

బాదు—అట్లే యుండవచ్చును. నిన్ను జోధపురి బేగము నొద్ద నుంచెదను.

బాదుషా వారికన్నిటికి సంకేతించి యందులకు తగినయేర్పాటులను చేయుట కాజ్ఞ నొసంగెను.

ఆఱవ ప్రకరణము

ప్రసక్తానుప్రసక్త సంగ్రహము

మఱునాఁడు బాదుషా జేబున్నీసాను, నిర్మలను బిలిపించి రంగమహాలునకు నిర్మలను దీసికొనివచ్చినవా రెవ్వరై యుండుదురను విషయమును విచారింప నారంభించెను. అంతఃపురపరిచారికలు, ప్రతీహారిణులు, కొజ్జాలు, తాతారసుందరులు, మొదలగువారి నందఱిని విచారించెను. నిర్మల లోపలఁ బ్రవేశించుచుండఁగాఁ జూచినవారు గూడ నేమియపాయము కలుగునోయను భయముచే నేమియు నెఱుఁగనట్లు నటించిరి. ఔరంగజేబునకుఁగాని జేబున్నీసాకుఁగాని యీ విషయము తెలిసికొనుట యసాధ్యమైపోయెను.

అప్పుడౌరంగజేబు జేబున్నీసాతో "నిర్మలను లోపలఁ బ్రవేశింపనిచ్చుట యంతతప్పుగాఁ బరిగణింపలేదు. కాని, యీమె నెవ్వ రైన నెవ్వరైన నవ్వులకుఁ బంపించుట జరిగెనేని యంతఃపురరక్షకుల కందఱకును కఠినశిక్ష గాకమానదు. నిర్మలకెవ్వరును తొందరకలిగింపక బేగముపలె నీమెను గౌరవించుచుఁ బూజింపవలయును. యోధాబాయిపరిచారిక లీమె కుపచారములు సేయుచుండవలయును. ముసల్మాను లెవ్వరు నీమెను స్పృశింపఁగూడదు" అని కఠినముగా నాజ్ఞాపించెను.

అప్పుడు నిర్మల కందఱును సలాములు చేసిరి. జేబున్నీసా యామెను తన మందిరమునం దుంచుకొని యామెతో ననేకవిధముల సంభాషించుచుఁ జనవుఁజూపుచుండెను. కాని నిర్మలహృదయమునం దలి యొకయభిప్రాయమునైనను దెలిసికొనలేకపోయెను.

నాఁటి మధ్యాహ్నమునందొక తాతారప్రతీహారిణి యోధాబాయియొద్దకువచ్చి "ఒకవర్తకుడు కొన్ని శిలావిగ్రహములను విక్రయార్థమై తీసికొని వచ్చియున్నాఁడు. అవస్తువులంత బాగుగా లేకుండుటచే

[illegible] నున్న వారిని గొనుట కంగీకరింపలేను. మీ కేమైనఁ గావలయు నేని నా [illegible] నడుగవచ్చితిరి" అనియెను.

[illegible] మాణిక్యాలాలట్టి చెడ్డవస్త్రములను [illegible]. ప్రతీహారిణి యావృత్తాంతమును చెప్పునప్పుడు [illegible] యోధాబాయి [illegible] యుండెను. అప్పుడు నిర్మల యోధపు [illegible] వస్త్రములను నేను దీసికొనియెదననియెను. నిర్మ [illegible] ప్రతీహారిణికిని జరిగిన సంభాషణ [illegible] చెప్పెను. అప్పుడు యోధాబాయి నిర్మలను ప్రశం [illegible] శుభము కావలయునని దీవించెను. యోధాబాయి [illegible] గ్రహించి "ఆవస్త్రములను దీసికొనిరమ్ము" అని ప్రతీహారిణి కాజ్ఞాపించెను.

ప్రతీహారిణి యవ్వలకుఁ బోయినతోడనే నిర్మల మాణిక్య [illegible] యోధాబాయికిఁ దెలియజేసెను. [illegible] యోధాబాయి నిర్మలతో "అ[illegible]యినయెడల నావస్త్రములు [illegible] కొకయుత్తరమును వ్రాయుము. నే నా [illegible] ఈసమయమునందు నీసమాచారము [illegible] తెలియఁగలదు" అని చెప్పెను. కొలఁది సేపటిలో శిలా [illegible]తంబులగు వస్త్రములప్పటికి వచ్చెను.

ఆవస్త్రములయందలి సంకేతచిహ్నములను కనిపెట్టి నిర్మల [illegible]త్తరమును వ్రాయుటకారంభించెను. ఆజాబుముగియువఱకును యోధాబాయి వస్త్రపరీక్ష సేయుచుండెను. ఆవస్త్రములయందు చంద్రకాంత [illegible]బునా, సువర్ణమణిఖచితంబునగు నొకభరణియుండెను. దా [illegible] యుండెను. నిర్మల జాబుముగించిన తోడనే యోధపురిబాయి దానినందుకొని యాభరణియందుంచి బీగ [illegible] వస్త్రముల నన్నిటిని వెలయిచ్చి కొని యాభరణిని [illegible]. [illegible] ప్రతీహారిణి మాత్ర [illegible]పించుట మఱచిపోయెను.

కపటవర్తకవేషి యగు మాణిక్యలాలు తోటప్రవేశియై లోప గొంతసేపు నిరీక్షించి రాకుండుటచే గ్రంథమునకు నాడిగొని యుండి బోయి లోపల నొంటిగా గూర్చుండి రాజబహద్దరునకు నాని నిర్మలవ్రాసిన యుత్తరము దుంచెను.

పాఠకుల కాజాబునందు వ్రాసినదంతయు నిప్పుడు తెలిసి కొనవలసిన యవసరము లేదు. అందలి ముఖ్యమైన సంగతులు వారి లకు దెలిసినవే. ఇతరాంశములనుగూర్చి తరువాత దెల్పెదము. ఆ జాబు చూచినతోడనే మాణిక్యలాలు నిర్మలనుగూర్చి నిశ్చింతుడై స్వదేశగమనమునకు బ్రయత్నింప నారంభించెను. అదినముననే యంగడి నెత్తివేసిన యెడల నెవ్వరికైనను సందేహము కలుగవచ్చు నని కొంతకాల ముండుండి తరువాత పోవచ్చునని నిశ్చయించు కొనియెను.

ఏడవ ప్రకరణము

సమిధసంగ్రహము — జేబఉన్నీసా

ఇప్పుడు రూపనగరమునుండి పరాజితులై వచ్చినవారిలో గొందఱికి శిక్షలును, కొందఱికి నుద్యోగములు పోవుటయును సంభవించె నని మొదట జెప్పియుంటిమి. ముబారకుమాత్రము వారిలో జేరలేదు. ముబారకు ధైర్యసాహసములంగూర్చి యనేకులవలన విని యుండుటచే నౌరంగజీబాతని నాతని యుద్యోగమునందే యుంచి వైచెను.

ఈవర్తమానము జేబఉన్నీసా విని ముబారకు వచ్చి యెల్ల సంగతులును తనతో మనవిచేసికొనునని యెదురుచూచుచుండెను.

కాని ముబారకు మఱి యెన్నఁడు నామెదర్శనమునకు వచ్చియుండ లేదు. ఆతఁడు దరియాబీబిని తనయింటికి దీసికొనిపోయి యామె యుపచారములకు బరిచారికలు మొదలగువారి నేర్పఱిచి యనురాగవతియై పవిత్రచరిత్రులై, ధర్మపత్నియగు నామెతోఁగూడి మహానందమున గాలము గడపుచుండెను.

జేబఉన్నీసా యున్నాళ్లకును ముబారకు తనదర్శనమునకు రాకుండుటం జూచి "అహదుద్దీను" అను నమ్మకముగలకొజ్జా నొక్కనిం బిలిచి ముబారకును తీసికొనిరమ్మని యాజ్ఞాపించెను. అప్పుడుగూడ నాతడు రాలేదు. అందువలన జేబఉన్నీసా తీవ్రక్రోధముతో "ఏమిరా! ఈతనికి గన్నులు తలకెక్కినవా? మేలెంచి నాయంత నేనే వర్తమానమంపినను రాలేదుగదా! ఎంతధైర్యము! ఎంతగర్వము!" అని యనుకొనియెను.

కొన్నిదినములవఱకు జేబఉన్నీసా కోపముతోనే యుండెను. ఆమె తనమనసునందు "ఇతడేమి యట్లెయున్నాడు? పోనిమ్ము! నాకందఱు నొక్కటియే. ఇతడుగాక పోయిన మఱియొకడాయెను. నాకేమికొదవ?" అని యనుకొనుచుండెనుకాని, జేబఉన్నీసా కట్లనుకొనుట కేవలము తప్పనితోచలేదు. తాను నితరులుంగూడ నొక్కటియే యని తెలియలేదు. సర్వసముడగు పరమేశ్వరుడు బాదుషాపుత్రికను, పచ్చిక నమ్ముకొనుదానిగూడ నొకచేతితోనే చేసియుండెనని బోధపడలేదు. ధనము, రాజ్యము, వైభవము మొదలగునవన్నియు గర్మానుభవములే కాని యంతకంటె భిన్నములైనవి కావని పొడగట్టలేదు.

ఆమె కందఱును సమానులై యుండలేదు. ఆమె కొన్నాళ్ళు కోపముతోనే యుండెనుగాని తుదకు ముబారకునివియోగమును సహింపలేకపోయెను. అభిమానము—కేవలసామాన్యాభిమానము కాదు—అభిజాత్యసంపన్నయగు బాదుషా పుత్రికయభిమానము

అపరమహారాష్ట్రమణి యభిమానము:—అట్టి యభిమానమును ద్యజించివైచి, తిరిగి ముబారకునొద్ద కొకదూతిక నంపించెను. అప్పు డా ముబారకు దూతికతో "జేబున్నీసాకు వేయిసలాము లని చెప్పుము ఆమెకంటెను మాననీయయైన కస్తూరి మిత్రప్రవచనము నాకేదియును లేదు; కానియొక్కటియున్నది. దేవు డున్నాడు; ధర్మమున్నది; కాఁ తటినుండి నేనట్టి పాపకార్యమును చేయజాలను. నేను తిరుగరంగ మహాలునకు వచ్చుచుపోవుచుండుటకు కష్టపడువాడను గాను: నేను నా ధర్మపత్ని యగు దరియాతో ధర్మానుసరణముగ సంసారమునడిపు కొనుచున్నాడనని జేబున్నిసాతో మనవిచేయుము" అని చెప్పి యా దూతికను బంపివైచెను.

ముబారకుని ప్రత్యుత్తరము విని జేబున్నీసా క్రోధమునువహిం చెను. ఆకోపముతో నామె దరియాముబారకుల నిరువురను గూడ నాశనముచేయ సంకల్పించుకొనెను. అధికారమదాంధుల లక్షణము లివియేనా? ఐశ్వర్యగర్వాంధుల పద్ధతులిట్లేయుండును గాబోలును!

నిర్మలకుమారి మహాలునందే యుండుటచే జేబున్నీసా సంకల్పము సిద్ధించుటకుఁ గొంచె మనుకూలముగా నుండెను. నిర్మలకుమారి ఔరంగజేబు నాదరమునకు పాత్రభూతురాలైయుండెను. కాని యందుమూలమున మతతంత్రములకు మాత్ర మభ్యంతరము కలుగుచుండెను. ఔరంగజేబు సమయము దొరకినప్పుడెల్ల నిర్మల కుమారితో సంభాషించి పోవుచుండెను. అతని ప్రస్తావమంతయును రాజసింహుని రాజకీయవ్యాపారములంగూర్చియే. చతురచూడామణి యగు నౌరంగజేబు రాజసింహుడు యుద్ధసమయములయం దెట్టిపద్ధ తుల మెలంగుచుండునో తెలిసికొనుటకుఁ దగిన ప్రశ్నముల నడుగు చుండును. చతురతయందెంత మాత్రమును కొదవలేని నిర్మలకుమారి

యాతని యభిప్రాయమును దెలిసికొని తగురీతి నసత్యములనే చెలుపుచుండును.

అందువలన నామె ప్రత్యుత్తరములచే నౌరంగజీబు మనోరథముఫలించుట లేదయ్యెను. అతండప్పుడప్పుడు తన హృదయమునందు "మీవారు రాజ్యమును నా సేనలతో ముంచివైచెదను. అందులకు సందేహము లేదు. రాజసింహుని రాజ్యమిక నిలువజాలదు. కాని యంతమాత్రముననే నాకు గౌరవము లేదు. రూపనగరకన్యనుగూడ దీసికొనిరాకుంటినేని నాగొప్పతనమునకు లోపము కలుగకమానదు. అతని రాజ్యము నపహరించినను రాజమహిషులను గూడ నపహరించి తీసికొనిరాగలుగుదుననను ధైర్యము నాకెంతమాత్రమును కలుగుట లేదు. ఏమన—రాజపుత్రికన్యకలు మాటలాడుచుండగనే చితారోహణముచేసి ప్రాణములను త్యజించివైచుచుందురు. మాటకుమాట సమాధానము చెప్పుచునే విషపానముం జేసివైతురు. నా చేతులలో బడుటకుముందే యాపిశాచములు ప్రాణములను విడిచెదరేమో? ఈ బానిసయెట్లైన నాకు వశురాలైనయెడల - నీమెమూలమున నా రూపనగరకన్యక నెట్లయిన దీసికొని రావచ్చును. ఈమెను మాత్రము వశపఱచుకొనుట సామాన్యమా? నేను ఢిల్లీబాదుషానై యుండియు నొక బానిసను లోబఱచుకొనజాలకుంటినే? అట్లు చేయఁజాలకుంటినేని నాసార్వభౌమత్వ మెందులకు"? అని యనేకవిధముల నాలోచించుకొనుచుండెను.

ఔరంగజీబు నాజ్ఞ ననుసరించి జేబఉన్నీసా నిర్మలను రత్నాలంకారములతో నలంకరించెను. ఆమె యుడుపులును, భూషణములును బేగములుధరించువానితో సమముగానుండెను. నిర్మల యేమి చెప్పినది. యప్పుడే యగుచుండెను. ఆమె యేమికోరిన నది యప్పుడే సిద్ధించుచుండెను. కాని, యవేలకుఁ బోవుటమాత్ర మామె కసాధ్యముగా నుండెను.

నిర్మల యెల్లసంగతులు యోధాబాయితోఁ జెప్పుచు నామె తో నాలోచించుచుండును. ఒకనాఁడు నిర్మల యోధపురియొద్దకుఁ బోయి నవ్వుచు "ఈనవరత్నాలంకారములు—ఈ సువర్ణాభరణములు—నీవివలస నాకేమి ప్రయోజనమున్నది? బంగరుపంజరమునం బెట్టిన పక్షివలె నున్నదానను, నామెడ లంతయును బంగారమే, చూడుము!" అనియెను.

యోధ—నీకిష్టము లేనియెడల వీనినేలకుఁ దీసికొంటివి?

నిర్మల—బానుసా నిర్బంధించి యీవస్త్రములను దీసికొంటినని నే నుదయపురమునకుం బోయినప్పుడు వారితోఁ జెప్పుటకు—

జేబఉన్నీసా యౌరంగజేబున కెల్లవిధములఁ గుడిచేయివలె నుండెను. ఆమె బానుసాకుచెప్పినప్రకార మొకనాఁడు నిర్మలను పిలిపించెను. దర్బారునందలి ముఖ్యకార్యము లన్నియు జేబఉన్నీసా చేతిలో నుండెను. బానుసా నిర్మలను వశపఱచుటకై చేయవలసిన కార్యముల భారమంతయును జేబఉన్నీసాయే వహించెను. ఆమె నిర్మలతో నతిమధురముగ నతివినోదముగ మాటలాడుచుండును. ఆ సమయములయం దౌరంగజేబుకూడ నటకువచ్చుచుండును. ఎవ్వరు సంభాషించినను నిర్మల కోపగించుకొనుటలేదు. రాజపుత్రస్త్రీగౌరవము సెడకుండ బ్రత్యుత్తరముల నొసంగుచుండెను. ఆప్రత్యుత్తరములు రూపనగరసుందరిమాటలవాక్యములంబోలి యతి మృదులములై యుండలేదు. ఇప్పు డింగ్లీషుసేర్చిన మనవారి యభిరుచికి సరిపడకుండుటచే నప్పటినిర్మలవాక్యములయందలి బానుసావారి యభిరుచికిఁ దగినయుదాహరణముల నీయఁజాలకుంటిమి.

నిర్మల జేబఉన్నీసాతోఁ జెప్పఁదగిన మాటలను మాత్రమే చెప్పుచుండెను. ప్రస్తావవశంబున నొకనాఁడు రూపనగరయుద్ధమును గూర్చి విషయమై సంభాషణ జరిగెను. నిర్మల యుద్ధమును చూడకపోయినను చంచలకుమారివలన వినియుండుటచే నన్నిసంగతులును జేబఉన్నీ

నాకుఁ దెలియపఱచెను. ముబారకు చంచలకుమారియెడఁ బరాజ
యము నంగీకరించి మొగలుసైన్యముతో రణక్షేత్రమును వదలి
నప్పటియు, చంచలకుమారి రాజపుత్రరక్షణార్థమై స్వయముగా
ఢిల్లీకిఁ బోవుట కంగీకరించుటయు, దారియందు విషపానము చేసి
ప్రాణములను విడిచెదనని చంచల చెప్పుటయు, ముబారకు చంచల
కుమారిని తీసికొనివచ్చుట కిష్టపడకుండుటయు మొదలగుసంగతులన్ని
టిం జెప్పివైచెను.

అప్పుడు జేబున్నిసా "ఓముబారకుసాహెబా! ఈయస్త్ర
ముచే నీమెడపైనున్న యుత్తమాంగమును నేలపైఁ బడఁగొట్టఁ
గలను. దొరకితివి! ఇఁక నీవేమిచేయఁగలవు?" అనియనుకొని మంచి
సమయము తటస్థించినప్పుడు రూపనగరయుద్ధసమాచారముల నన్ని
టిని నౌరంగజేబున కెఱింగించెను.

ఔరంగజేబంతయును విని "అతఁడంతటి విశ్వాసఘాతుకుఁడే
యైనయెడల నిప్పుడే యతనిద్రోహమును శిక్షింపఁగలఁడు" అనియెను.
ఔరంగజేబు జేబున్నిసాదుశ్చరిత్రములను గూర్చి నిరంతరమును విను
చుండెను. ఈప్రపంచమునందుఁ గొండఱు కుక్కముట్టుకొన్నవస్త్రము
నుదికికొన లేక కుక్కను గొట్టుచుందురు. ఔరంగజేబు నాసాంప్రదాయ
ముతోనివాఁడు. తనకుమార్తెయు, సోదరియు దుశ్చరిత్రలై తిరుగు
చుండ వారి నేమియు చేయఁజాలక వారియనుగ్రహము సంపాదించు
కొనియున్న వారిని గనిపెట్టి యేయుపాయముచేనైన నాతఁడు దండిం
చుచుండును. ముబారకు జేబున్నిసాకుఁ బ్రియుఁడై యుండెననుసంగతి
బాదుషా కనిపెట్టెను. కాని యింతవఱకు నాతనికి నిజము బాగుగాఁ
దెలియలేదు. ఇప్పుడు కుమార్తె చెప్పినమాటలు విన్నతోడనే వీరిరు
వురికిఁ బరస్పరకలహము సంభవించె ననియు, నందువలననే
జేబున్నిసా ముబారకుని శిక్షింపఁగోరుచున్నదనియు సులభముగా
గ్రహించెను. కాని యీరెండుమాటలయందలి సత్యమును స్థిరపఱచు
టకై సర్దారులను పిలిపించి యామొగలనుగూడ ఢిల్లీకిఁ గొనియెను. పాప
పుసంగతియు నెఱుంగనినిర్మల సత్యమును చెప్పివేసెను.

అప్పు డౌరంగజేబు భక్తీని పిలిచి ముబారకు నేమిచేయవల యునో యాతని కాజ్ఞాపించెను. భక్తీ యిరువురురాజభటులను బంపి ముబారకును బట్టి తీసికొనివచ్చెను. ముబారకు వచ్చి చూచునప్పటికి క్రూరసర్పసమన్వితంబులగు రెండు లోహపంజరములు భక్తీ సమీపమునం దుండెను.

ఈకాలమున మరణదండనము చేయవలసినప్పు డితరోపాయములు నుపయోగింపకుండ నురితీయుచుందురు. మొగలాయిపరిపాలనంబున మరణదండనమున కనేకోపాయము లుండెను. ఆ కాలమున మస్తకచ్ఛేదనము, శూలారోపణము, మదగజపదాఘాతము, విషసర్పదంశనము, రహస్యవధము, విషభోజనము మొదలగు వివిధవధోపాయములచే మరణదండనములు నిర్వర్తింపబడుచుండెను.

ముబారకు నవ్వుచు వచ్చి భక్తీయెదుట నిలువఁబడి "నేను మరింపవలసిన వేళా?" అని యడిగెను. భక్తీ విషణ్ణహృదయుఁడై బాదుషావారి యాజ్ఞ యిట్లున్నది" అని రెను.

ముబా—ఆయన యిట్లాజ్ఞాపించుటకుఁ గారణమేమో నీ వెఱుఁగుదువా?

భక్తీ—నాకుఁ దెలియదు. మీ రెఱుఁగరా?

ముబా—బాదుషావా రేదియో దురభిప్రాయమును పొంది యుందురు. కానిండు. వృథాకాలహరణమువలనఁ బ్రయోజనమేమి?

భక్తీ—ప్రయోజనము లేదు.

అప్పుడు ముబారకు తనపాదరక్షలను విడిచి యొక పంజరముపై నొకకాలుంచెను. లోపలనున్న విషసర్పము బుస్సనలేచి యొక కాటు వైచెను. విషజ్వాలచే విహ్వలుఁడైన ముబారకు భక్తీతో "అయ్యా! ఎవ్వరైన నవచ్చి ముబారకు కొదుకులకుఁ బట్టినగతి గిన మొదల ఛత్రాజాదితలం జేయుచున్నారు హాబాదుషావారిమూలిమి న్నదని చెప్పవలయును" అని చెప్పెను.

భత్తీ భయముతో వడంకుచు "అట్టిమాటలాడకుము! ఊర కుండుము!" అనియెను.

ఒకపాముకాటుచే నెవ్వఁడైన జావకపోయినయెడల రెండవ పాముచే గఱపించుట యాచారమైయుండెను. ఆసంగతి ముబార కెఱుంగకపోలేదు. కావున నాతఁడు మఱియొక కాలెత్తి రెండవపంః రముపై నుంచెను. అందున్న విషసర్పముకూడ నాతనిం గఱచెను

అప్పుడు ముబారకకాకాలసర్పకఠోరవిషజ్వాలా ప్రసారంబున వీరరసభరితంబగుతనయొడలి నెత్తురంతయును నీరైపోవ నేలపై మో కాళ్లనికూర్చుండి చేతులుజోడించుకొని "అల్లాహో అక్బర్! నేనెప్ప డైన నీదయాపాత్రుఁడను కాగోరి యెట్టిధర్మకార్యమైన జేసినను చేయకపోయినను నాయందు దయయుంచి నాయాత్మకు బరమానంది మును ప్రసాదింపుము!" అని పరమేశ్వరుని ధ్యానముసేయుచు బః పోయెను.

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

అందఱును సమానులే

రంగమహాలునం దెల్లసమాచారములును వినవచ్చెను. సమా చారముల సేకరించుపని జేబఉన్నీసా చేతిలోనే యుండెను. ఆమెకి నాయబ్ బాదుషా యనిపేరు. ముబారకుని మరణసమాచాః మామెకు దెలిసెను.

ముబారకు మరణమువలన దనకెంతయో సుఖము కలుగునః జేబఉన్నీసా తలంచెను. కాని, తుదకది కేవలము విపరీతముగా బరిః మించెను. ఆసమాచారము మామె చెవిని బడినతోడనే కన్నీరుపొం పొరలసాగెను. ఆశుష్కమృత్తికా విగ్రహమునుండి యిదివఱకెన్

డును రసోత్పత్తికాలేదు. ఇప్పుడు కేవల మామెకు గన్నీరుమాత్రమే కాదు. అశ్రుధారాప్రవాహము గండస్థలములనుండి ప్రవహించుచు నెంతతుడిచినను నిలువకయే నెడలుచుండెను. తుద కామె యొక్క సారి గట్టిగా నేడ్చిన నెవ్వరేమనుకొందురో యని తలంచి తలుపు మూసికొని రతనపుమంచముపై బరుండి యేడువనారంభించెను.

ఏమి జేబఉన్నీసా? హస్తిదంతనిర్మితమై, మణిదండవిభూషితం బగు మంచముపై బరుండియున్నను కన్నీరు నిలుచుటలేదు! నీవొక సారి రంగమహాలు వదలి వెలుపలకు వచ్చి పర్ణకుటీరములకుం బోయితివేని గొంగళులపై బరుండియు, నెందఱెందఱో జనులు హాయిననుభవించుచుండుట గనిపెట్టగలవు. నీవలె నేడ్చువా రెవ్వరు నట్టిచో నుండఁబోరు.

జేబఉన్నీసా తనసుఖమును తానే చేతులార జెడగొట్టుకొంటి నని నిశ్చయించుకొనియెను. క్రమక్రమముగా నామెకిండఱును సమానులేయను సంగతి తెలియవచ్చెను. తెలిసినను, తెలియక పోయినను స్త్రీజన్మ మెత్తినతోడనే ప్రీతివిశ్వాసములను పాపపు దలంపులు హృదయము నాశ్రయించి యుండునని యామెకు బోధ కట్టెను. అప్పుడు జేబఉన్నీసా తనలోదానే "ఇన్నిదినములనుండియు నేనాముబారకు నింతగా ప్రేమించుచుంటి ననుసంగతి యింతవఱకు నాకేల తెలియకపోయినది!" అని యనుకొనియెను. "నీవైశ్వర్య మదంబువలనను, రూపగర్వాంధతవలనను, నీయింద్రియములకు దాసివైపోయి ప్రీతివిశ్వాసములను మాటయే యెఱుంగకపోయితివి; నీకు దగినశాస్తియైనది; నీవిషయమై యెవ్వరును కనికరపడగూడదు" అని యప్పుడామెతో జెప్పువా రెవ్వరును లేకపోయిరి. చెప్పకపోయినను నామె హృదయమునం దీభావములు తమంతట దామే యుదయించు చుండెను. వానితో దరాధర, పరిజానముకూడ

చుండెను. ధర్మ మనునది యొకటి యున్నయెడల నంతవఱకు తానుచేయుచున్న కార్యము లన్నియు నధర్మములనియే యామెకు దోచుచుండెను. తుదకామె హృదయమునందొక యనిర్వాచ్యమైన భయవేదనము కలిగెను. ప్రమన, ధర్మాధర్మములకు బ్రతిఫలమేయుండినచో పాపకృత్యములకు దండవిధానమే యున్నయెడల నామెపనా యాదిజేబఉన్నీసా మైనంత మాత్రమున నైన యామెపాపములను సహింపదలంచునా? అందువలననే జేబఉన్నీసాకు మిగుల భయము కలుగజొచ్చెను.

దుఃఖమువలనను, భయమువలనను విహ్వాలయై జేబఉన్నీసా అజీజుద్దీనను కొజ్జాను పిలిపించి "సర్పదష్టుడై మనుష్యుడు మరణించినయెడల నందులకేమైనను చికిత్సయుండునా?" అని యడిగెను.

అజీ—హకీంమూలను నొక సర్పవిషచికిత్సకుఁ డున్నాడని వినియుంటిని. కాని నేనెన్నడు నాతనివైద్యమును జూచియుండలేదు.

జేబఉన్నీసా నిట్టూర్పువిడిచి "హకీంమూలును నీ వెఱుంగుదువా?" అని యడిగెను.

అజీ—ఎఱుంగుదును. ఆతఁడు ఢిల్లీయందే యున్నాడు.

జేబ—అతనియిల్లు నీవెఱుంగుదువా?

అజీ—ఎఱుగుదును.

జేబ—ఇప్పుడక్కడకు బోగలవా?

అజీ—ఆజ్ఞయైనచో నక్లేపోయెదను.

జేబ—(గద్గద స్వరముతో) ముబారకల్లీ సాహేబు సర్పదష్టుడై మరణించినసంగతి నీకు దెలియునా?

అజీ—తెలియును.

జేబ—ఆతనిగోరీ యెక్కడనున్నదో నీవెఱుగుదువా?

అజీ—నేను చూడలేదు. రుద్రభూమియందే యైయుండును. [illegible]వున గుర్తింపవచ్చును.

జేబ—సికిన్నూఱు మొహరీల నిచ్చెదను. అందొక నూఱు మొహరీలు నీవుతీసికొని, తక్కినవి హకీంమాలునకిచ్చి ముబారకుని గోరీయొద్ద కాతనిం దీసికొనిపోయి చికిత్సచేయించి యెట్లయిన ముబారకును బ్రదికింపవలయును. దైవయోగమున బ్రదికినచో నాతని నాయొద్దకు దీసికొనిరమ్ము. త్వరగాబొమ్ము.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

సమీకసంగ్రామము—ఉదయపురికేగుట

మఱియొకసారి రంగమహలునకు శిలాసామగ్రిం బంపిఆమూలమున మాణిక్యలాలు నిర్మలకుమారిసమాచారములను తెలిసికొనియెను. తిరుగా మనుపటీరికాణివే బేగమునకైచి యక్కడకుబంపెను. నిర్మల యాబకరీం దెలిసి మాచునష్టుటికం దొక పావురముంచెను ఆమెదానినుంచుకొని నావిషయమై యేమియు భయపడనక్కఱలేదనియు నీవు బయలుదేరి పోవచ్చుననియు మొదట జెప్పినప్రకారమే నడచుకొనుచు బాదుషాతనవిషయమై యేమియుఁ దొందరకలుగ జేయుటలేదనియు నొకజాబువ్రాసి మాణిక్యలాలునకు బంపించెను.

మాణిక్యలాలు తనయంగడి నెక్కివైచి తెల్లవారుటకుముందే యుదయపురమునకు బయలుదేరెను. ఢిల్లీనగరమున ననేకద్వారము లున్నవి. ఎవ్వరైన దన్నుఁజూచి యేమనుకొందురో [illegible] అజ్మీరుద్వారమునంగాక మఱియొక ద్వారమున బోయెను. [illegible] పోవుచున్న మార్గమునం దొకపార్శ్వమున శ్మశానభూమి యుండెను. ఆప్రదేశమునం దిరువురుమనుష్యులు నిలిచియుండి మాణిక్యలాలును, అతని పరిచారకులనుజూచి పరుగెత్తనారంభించిరి. [illegible]

గుఱ్ఱమును దిగి వారున్న చోటికి బోయిచూడగా గోరీనుండి తీయబడిన శవ మొకటి యాతని కంటబడియెను. మాణిక్యాలాలాయుషఃకాలము నందలి వెల్తురులలో నాశవమును బరీక్షించిచూచెను. అతని కేమి తోచెనో కాని మాణిక్యాలా లాశవమును తనగుఱ్ఱముపై భద్రముగా నుంచి పైనొకవస్త్రమును గప్పి పట్టుకొని తాను క్రిందనడచుచు గుఱ్ఱమును నడపించుకొని పోయెను.

అతడుఢిల్లీద్వారమును వదలి కొంతదూరము చనునప్పటికి సూర్యోదయ మయ్యెను. అప్పు డాత డాశవమును గుఱ్ఱమునుండి క్రిందికిదింపి యొకచెట్టుక్రింద బరుండబెట్టి తనపెట్టెలోనుండి యేదో యొకమాత్రను తీసియొకయాకురసముతో నరగదీసి తనచూరకత్తితో నామృతకళేబరమునం దొక్కొకచో గాయములు చేసి యాయౌష ధమును బూసి తరువాత నాలుకకును, కన్నులకునుగూడ నామందు లేపనముచేసెను. రెండుగడియలైన తరువాత మరల నట్లేచేసెను. ఈవిధముగా ముమ్మా రాయౌషధమును బ్రయోగించునప్పటికి మృత కళేబరమునుండి కొంచెముకొంచెముగ శ్వాసము వెడలనారంభిం చెను. క్రమక్రమముగా నాశవము కన్నులువిచ్చి కదలదొడంగెను. తుట్టతుదకు లేచికూర్చుండి మాటలాడజొచ్చెను.

ప్రయాణముచేయునప్పుడే మాణిక్యాలాలు కొంచెముపాలు తెచ్చుకొనియెను. నెమ్మదిగా నాపాలను ముబారకునకు బోసెను. అందువలన నాతనికి గ్రమముగా బలముగలిగి యెల్లవృత్తాంతములును జ్ఞప్తికివచ్చెను. పిమ్మట ముబారకు మాణిక్యాలాలుంగూర్చి "నన్ను [illegible]నారెవ్వరు? మీరేనా?" అని యడిగెను.

మాణి—ఔను.

ముబా—ఎందులకు బ్రదికించితిరి? నేను మిమ్ముల నెఱుంగు దును. రూపనగరరాజ్యాంతమున నేను మీతో యుదముచేసి జయింపబడితిని.

మాణి—నేను మిమ్ముల నెఱుంగుదును. మీరే మహారాణాకు బరాజయము కలిగించితిరి. మీకిట్టియవస్థ యేలవచ్చినది?

ముబా—ఇప్పుడు చెప్పదగిన మాటకాదు. మఱియొకప్పుడు చెప్పెదను. మీరెక్కడకుఁ బోవుచుండిరి? ఉదయపురమునకా?

మాణి—ఔను.

ముబా—నన్నుఁగూడ మీతోఁ దీసికొనిపోయెదరా? నేనుమరల ఢిల్లీకిఁ బోనని మీకుఁ దెలిసియుండవచ్చును. నేను రాజాజ్ఞచే దండింపఁబడితిని.

మాణి—మిమ్ములను నాతోఁ దీసికొనిపోయెదను. కాని, మీరు దుర్బలులై యుంటిరే.

ముబా—సాయంకాలమునకుఁ గొంచెము బలముకలుగవచ్చును. అంతవఱకును మీరాఁగఁగలరా?

మాణి—అట్లే.

ముబారకు కొంచెముకొంచెముగా పాలను దీసికొనుచుండెను. మాణిక్యలాలాసమీపగ్రామమునకుఁబోయి యొకగుఱ్ఱమును గొనితెచ్చి ముబారకు నందుపైఁ గూర్చుండఁ జేసి తనతోఁగూడఁ దీసికొనిపోయెను. మార్గమధ్యమున జేబఉన్నీసావృత్తాంతమంతియును మాణిక్యలాలుతోఁ జెప్పివైచెను.

అజీరుద్దీను జేబఉన్నీసాయొద్దకుఁ బోయి యేమిచేసినను ముబారకు జీవింపలేదని తెలియజేసెను. అత్తరుచేఁ దడుపఁబడిన చేతిరుమాలుతోఁ గన్నులుమూసికొని యింతవఱకు విచారించుచున్న జేబఉన్నీసా యామాటలను విన్నతోడనే గుభాలున నేలపైఁ బడి పొరలుచుఁ గూలిదానివలె మొత్తుకొనుచు నేడువ నారంభించెను.

ఆమెదుఃఖ మెవ్వరును వినఁగూడని దగుటచే దుస్సహమై యుండెను ఆదుఃఖమును సహింపలేక జేబఉన్నీసా "అయ్యో! నేను సార్వభౌమ పుత్త్రికనై యేలజన్మించితిని? సామాన్యురాలను కూలిదాననై పుట్టిన బాగుగా నుందునుగదా!" అనుకొనియెను.

ఆసమయమునందు వెలుపల నేదోయల్లరి జరుగుచున్నట్లు విన వచ్చెను. ఎవ్వరో లోనికిఁ బ్రవేశింపఁ బ్రయత్నించుచుండఁగాఁ బ్రతీహారిణి వలదని వారించుచుండెను. పలుకుసవ్వడింబట్టి యావచ్చినది దరియాబీబీ యని జేబన్నిసా కనిపెట్టెను. ప్రతీహారిణి దరియాబీబీ నడ్డగింపలేకపోయెను. దరియా యతివేగముతో లోపలఁ బ్రవేశించెను. ఆమెచేతిలో నొక కత్తియుండెను. జేబన్నిసాశిరము నొక్కవ్రేటున ఖండింపవలయుననుపూనికతో దరియాబీబీ కత్తినెత్తెనుగాని తోడనే యాకత్తిని క్రిందఁ బాఱవైచి వడఁకనారంభించి "చాలమంచిపని జరిగినది. నాకన్నులనీరు నిండిపోయినది" అని యనుచుఁ బకపక నవ్వసాగెను. అప్పుడు జేబన్నిసా "ఈమెనుపట్టుకొనుము" అని ప్రతీహారిణి కాజ్ఞాపించెను. కాని, యప్పు డామెను బట్టుకొనుట యసాధ్యముగా నుండెను. ఆమె యూర్ధ్వశ్వాసముతోఁ బాఱిపోయెను. ప్రతీహారిణి యామె వెనుకనే పరుగెత్తిపోయి యామెకట్టుకొన్న వస్త్రమును బట్టుకొనియెను. దరియాబీబీ కట్టుబట్టను విప్పిపాఱవైచి నగ్నవేషముతోనే పాఱిపోయెను. అప్పు డామె దురంతోన్మాదగ్రస్తయై యొడలెఱుంగక యుండెను. ఆమె ముబారకుని మరణసమాచారమును వినియుండును.

తృతీయభాగము—అగ్నిజ్వాల

మొదటి ప్రకరణము

రెండవజర్జన్, రెండవన్లేటి

ఔరంగజేబు, రాజసింహుని రాజ్యధ్వంసము చేయుట కింకను గాలహరణము చేయుటకుఁ గారణ మహారాణాసింహాసనసంపాదనాదివ్యాపారము లతివ్యాప్తము లగుటయే. ఈమహాంధకారసమయంబున ధూమకేతునుంబోలి యాతడు బ్రహ్మపుత్రానదియుప్పొంగియున్నందుండి

బాలికాపర్వతపఙ్క్తులవఱకును, కాశ్మీరమునుండి కేరళపాండ్యదేశములవఱకును నెక్కడెక్కడ నెంతెంత సైన్యమున్నదో యంతసైన్యమును చేకూర్చి తెచ్చెను. దక్షిణాపథమునందున్న మహాసైన్యమును గోలకొండ, విజాపురము, మహారాష్ట్రము, మొదలగు ప్రదేశముల యందున్న సైన్యమును దీసికొని రెండవన్యాయామునిరింబోలి సమరమున విశ్రాంతియెఱుంగని బాదుషాజ్యేష్ఠపుత్రుండగు మహాలం దక్షిణదిక్కునుండి తనసేనాప్రవాహముచే నుదయపురమును ముంచివేయువానివలె బయలుదేరివచ్చెను. బంగాళాదేశమునందు రాజప్రతినిధియైయున్న, బాదుషా రెండవకుమారుడగు "అజంషాహ" పూర్వభారతవర్షమునుండి మహత్తరసైన్యముం దీసికొనివచ్చి మేవారుదేశప్రాంతమునందలి పర్వతమాలికాముఖంబునం గాంచికొనియుండెను. పశ్చిమముల్తాను దేశముకడనుండి పంజాబు, కాబూలు, కాశ్మీరము మొదలగు దేశములయందలి యనేకములగు యోధులం దీసికొని యక్బరంగ బాదుషా మూడవ కుమారుడు సాగరసన్నిభంబగు సైన్యమును దెచ్చియుండెను. ఉత్తరదిక్కునుండి బాదుషా స్వయముగా ఢిల్లీయందలి యపరాజితంబగు మూలబలముం దీసికొని యారావళ్ళి కవ్వ ముదయపురమును పేరులేకుండ జేయవలయునను తలంపుతో మేవారురాజ్యమునం బ్రవేశించెను. అపారపారావారమధ్యమునందలి పర్వతశిఖరముంబోలె నామొగలాయీల యనంతసేనాసాగరమధ్యంబున నుదయపురదుర్గము విరాజిల్లుచుండెను.

అసంఖ్యాంబులగు విషసర్పములచేఁ జుట్టివేష్టింపబడిన సాకల్యముచిన శ్రీ నారాజసింహుడు సాగరసన్నిభంబగు నామొగలాయీలను నిర్లక్ష్యముగాఁ జూడసాగెను. భారతవర్షమునందుఁ బూర్వకాలమున గుంజక్షేత్రమునందక్క నింతటిసైన్య మొక్కచోటను మఱియెక్కడను జేరియుండలేదు. చీనా. పరిషియా. రమాది దేశములను జయిం

చాలకైన నింతసైన్యమును సంపాదింపవలసిన యవసరముండెను. [illegible] మాయల్లరాజ్యములనుదయపురమును జయించుటకై [illegible] మహాంతసైన్యమునుచేర్చి రాజపుతానాకు దీసికొనివచ్చెను. ఈప్రపంచమునం దొక్కసారిమాత్ర మిట్టివ్యాపారము జరిగినది. పరిష్యాదేశ సామ్రాజ్యతలంబున పెద్దరాజ్యమైయున్నకాలమునఁ దదధీశ్వరుడగు జర్క్సెస్ (Xerxes) ఐదులక్షలసైన్యమునుదీసికొని గ్రీసుదేశమును నల్ప భూఖండమును జయించుటకుబోయియుండెను. అప్పుడు థర్మాపిలీ (Thermopylea) యందు లియోనిడస్ (Leonidas) అనువాడును, సాలామిసునందు థెమిస్టాక్లీస్ (Themistocles) అనువాడును, ప్లాటి యాయందు పాసనియస్ (Pausanias) అనువాడును జర్క్సెసుతోబోరాడి [illegible] గర్వము నడగించివైచిరి. ఆసమయమున జర్క్సు నక్కడనుండి [illegible] పోవలసివచ్చెను. అంతటివ్యాపార మీప్రపంచమున జరుగుటకిది [illegible]వసారి. లక్షలకొలఁది సైనికులతో భారతేశ్వరుఁడగు నౌరంగ [illegible] జర్క్సెసుకంటెను బాహుబలపరాక్రమశాలియగు సార్వభౌముఁడు- [illegible] రాజపుతానాయందు నొకచిన్న రాజ్యము నాక్రమించుకొనుటకై వచ్చి [illegible]. రాజసింహుఁ డందులకై చేసిన ప్రతివిధానముం గూర్చి యిప్పుడు చెప్పుచున్నాము.

మనకుఁ దెలిసినంతవఱకు యుద్ధవిద్యయనునది యూరపుదేశ [illegible] యున్నది. ఆసియాఖండములోని భారతవర్షమునం దీవిద్య [illegible]యుండలేదు. మనపురాణేతిహాసములయందు వర్ణింపఁబడిన [illegible] పార్శ్వవీరుల రణకౌశలము కేవలధనుర్బాణముల [illegible]. ఇతిహాసలేఖకులకు బ్రాహ్మణులకు యుద్ధ [illegible]నో, కాక పూర్వకాలమున భారతవర్షమునం [illegible]నో, మనయీవిషయములంగూర్చి చెప్పఁ జాలము. శ్రీరామచంద్రుఁడు, అర్జునుఁడు మొదలగు వీరయోధులకు

సేనానాయకత్వమునంగల విశేషసామర్థ్యములంగూర్చి తెలిసికొనుట మనకసాధ్యముగానున్నది. అశోకుఁడు, చంద్రగుప్తుఁడు, విక్రమాదిత్యుఁడు, శకాదిత్యుఁడు, శిలాదిత్యుఁడు మొదలగువారి సేనాపతిత్వము లేవియు సంతతీక్షణములై యుండలేదు. భారతవర్షమునకు జయించిన మహమ్మదు ఘోరి, గజనీమహమ్మదు, షహాబుద్దీన్, అల్లాయుద్దీన్, బేబరు, తైమూర్ లంగ్, నాదర్షాహా మొదలగువారి సేనానిర్మాణకౌశలముంగూర్చి మనకేమియును దెలియుటలేదు. ఇతిహాసలేఖకులగు మునల్మానులకుఁగూడ నీసంగతి తెలిసియుండలేదని తోఁచుచున్నది. అక్బరుకాలమునుండి మాత్రము సేనాపతిత్వపరిచయము కొంచెముకొంచెము తెలియవచ్చుచున్నది. అక్బర్, శివాజీ, అహమదబదాలీ, హైదరాలీ, హరిసింహుఁడు మొదలగువారి సేనాపతిత్వలక్షణములును, రణపాండిత్యకౌశలాదులును, మనకు విదితములై యున్నవి. మహారణవిశారదులగు వారిసామర్థ్యముల కెంతమాత్రమును కొదవలేదని చెప్పవచ్చును. యూరప్‌ఖండమునందుఁగూడ నంతటిరణపండితులు చాలమందిపుట్టియుండలేదు. ఇట్టి సైన్యసాహాయ్యము వలననే యెంతలేసి మహాకార్యములైన సాధించుటలో వీరశ్రేష్ఠుఁడగు విలియం (William) అను నాతనికంటె మించినవా రెవ్వరు నీప్రపంచమునం దింతవఱకు జన్మించి యుండలేదు.

ఈయపూర్వ సేనాపతిత్వ కౌశలముంగూర్చి వర్ణించుట యీయుపన్యాసమున కవసరము కాకపోయినను స్వల్పముగ సంక్షేపించి యీసమయమునఁ జెప్పవలసి వచ్చినది.

చతుర్భాగములుగా విభజింపఁబడి యౌరంగజేబుని మహాసైన్యము చేరినతరువాత రాజసింహుఁడు రణపండితులు చేయవలసిన కార్యమును చేసెను. పర్వతపఙ్క్తులకు వెలుపలనున్న సమప్రదేశములను వదలివైచి పర్వతములపై సేనలను ప్రవేశపెట్టెను. అతఁడు తన

సైన్యమును మూఁడుభాగములుగ చేసి యందొకభాగమును తన పెద్దకుమారుఁడగు జయసింహునియధీనమునం దుంచి యాతని నా పర్వతశిఖరమునం దుండునట్లు నియమించెను. రెండవభాగమును రాణీయొక్కపుత్రుఁ డగు భీమసింహునకిచ్చి యాతని నాసేనలోఁ బశ్చిమ దిక్కునం దుండునట్లాజ్ఞాపించి యాపశ్చిమ మార్గము నిరర్గళముగా వదలివేయించెను. ఇతర రాజపుత్రు లెవ్వరైనఁ దమకుసహాయముగా వచ్చినయెడల నామార్గమునుండి రాఁగలుగుదురను నూహతో నాతఁ డట్లు చేయించెను. మూఁడవభాగమును తానే తీసికొని తూర్పు దిక్కునందు చాలదూరమునం దున్న నయనమను పేరుగల కఠిన పర్వతప్రదేశమునఁ గాచియుండెను.

ఔరంగజేబు తాను నిలిచియున్నస్థలమునందలి పర్వతపంక్తులను దాఁటి లోనఁ బ్రవేశించుట యాతనికి సాధ్యము కాకుండెను. పర్వతము నెక్కి వచ్చుట చాలకష్టముగానుండెను. తలుపులుమూయఁ బడియున్న ద్వారమునొద్ద నిలువఁబడి యల్లరిచేయుచున్న కుక్కవలె నాతఁడా పర్వతద్వారదేశమునందుండి చిందులు ద్రొక్కుచుండెను. తాను ప్రవేశించుటకు మార్గము దొరకలేదు.

అక్బరు అజమీరునందలి ఔరంగజేబుతో గలసికొనియెను. తండ్రియును, కుమారుఁడును తమతమ సేనలం గూర్చుకొని పర్వతపంక్తులయందు, నిరాఘాటముగ వదలివేయఁబడిన మూఁడవమార్గమును బట్టివచ్చుచుండిరి. ఈమార్గము గిరిసంకటప్రదేశమైయుండెను. అందొక కనుమపేరు దేవారి; మఱియొక దానిపేరు దయాలవారు; ఇంకొకదానిపేరు మొదటచెప్పిన నయన—ఔరంగజేబు దేవారి యొద్దకు జేరినతోడనే కుమారుఁడగు నక్బరునితో నీవైదువేల సైన్యము దీసికొని ముందునకు బొమ్మని చెప్పి తా నాయుదయసాగరమను పేరుగల ప్రసిద్ధసరోవరతీరమునందు శిబిరము స్థాపించుకొని కొంచెము విశ్రమింపవలయునని ప్రయత్నించెను.

ఆపర్వతమార్గమునుండి యక్బరు పట్టణమునఁ బ్రవేశింపవ యునని బయలుదేరెను. ఒక్కకిట్టకైన నాతనిప్రయాణము నడ్డగింప లేదు. రాజప్రాసాదమాళికలు, నుపవనశ్రేణులుంగూడ నాతనికంటఁ బడియెను. కాని యందొకమనుష్యుడైన నగపడలేదు. అంతయుఁ నిశ్శబ్దముగా నుండెను. అతఁడప్పుడు శిబిరమునుస్థాపించి "నాసైన్యమునుజూచి భయపడి పట్టణములోని వారెల్లరును బాఱిపోయి యుందురు" అని యనుకొనియెను. అప్పుడామొగలాయి శిబిరములయందు విలాసవిహారములు ప్రారంభములయ్యెను. కొందఱు భోజనములు చేయుచుండిరి. కొందఱాటలాడుచుండిరి. మఱికొందఱు నమాజులు సేయుచుండిరి, ఇట్టి సమయమున నిద్రించుచున్న పథికునిపైబడిన క్రూరవ్యాఘ్రమువలెఁ గుమారజయసింహుఁడు షహజాదాఅక్బరుపై బడియెను. అపుడియెల్లరను దననోట వేసికొనియెను. ఎవ్వరును మిగుల లేదనియే చెపవచ్చును. అర్థముడు వేలమంది సైనికులలోను బ్రతికియున్న వారు చాలతక్కువమంది మాత్రమే వెడలిపోయిరి. షహజాదా అక్బరు గుజరాతికిఁ బాఱిపోయెను.

షహాలంఅను నామాంతరముగల మాజుం షాహాదక్షిణపు దిక్కునుండి సేనావాహినులందీసికొని యహమదాబాదును చుట్టుకొని యున్న పర్వతపఙ్క్తులలోని గోణాశాపటేసు. అతఁడాత్రోవనుబట్టివచ్చి కాంకరలీ యను పేరుగల స్థలమువొద్దనున్న రాజప్రాసాదసరోవరములంజేరి చూచునప్పటి కాతనికి ముందుమార్గము కనపడలేదు. ఆహారవస్తుసంపాదకులు వచ్చుటకును త్రోవలేదు. అతడు వచ్చుచున్న మార్గమును రాజపుత్త్రులరికట్టివేసినట్లు కానవచ్చెను. ఆహారవస్తువులు రాకుండుటచే సైనికులుతిండిలేక చావవలసి వచ్చునట్లు తోచుచుండెను. ఇంకను భోజనసామగ్రులు చేరకుండుటచే సైనికులు తిండి లేక చచ్చెదమేమోయను భయముతో నేడ్చుచుండిరి. కడుపునిండిన

యెడల నెన్నటికి బరాజయము రానీయమని యనుచుండిరి. సర్ ఛాస్ట్రిల్ క్రీయరను నాతడు "బంగాళాజనులు యుద్ధము చేయజాలరని నిందింపగూడదు. కాని వారొక నాటికైన నన్నము నుంచుకొనజాలరు" అని చెప్పియున్నాడు. ఏకాలం యుద్ధముసేయుటయందు నేర్పరులే యగుదురు కాని యాహారసామగ్రులు రాకపోవుటం జూచి పాఱిముందునకుం బోలేరు.

రాజసింహుడు సేనాపతిత్వసామర్థ్యము మెఱయదన సేనలను విభజించియుంచిన కౌశలమువలన బంగాళాసేనలును, దాక్షిణాత్యసేనలునుగూడ గాలివానయందు గోతిగుంపులవలె స్తబ్ధములై పోయెను. ములతానుసైన్యము భిన్నభిన్నమై చండమారుతోద్ధూతంబగుధూళిం బోలె నెచ్చటికో పాఱిపోయెను. ఇక నిలిచియున్న వాడు బాదుషాయొక్కడుమాత్రమే—ప్రపంచమున కంతకును సార్వభౌముడని ప్రసిద్ధిగాంచిన యౌరంగజేబుబాదుషా యొక్కడుమాత్రమే—

రెండవ ప్రకరణము

[illegible]

షహాబాదా అక్బరును ముందునకుం బంపించి యుదయసాగరతీరమున బాదుషా తనశిబిరమును స్థాపించెను. పాశ్చాత్యమతబోధకులు మొగలాయికాలమునందు ఢిల్లీనిచూచి యానగరమొక దొడ్డశిబిరమని చెప్పియున్నారు. పక్షాంతరమున నౌరంగజేబు బాదుషాశిబిరమొక ఢిల్లీనగరమైయుండెను. బాదుషాశిబిరమునందు నగరమునందువలె ననేకములగు చతుష్పథములును, చత్వరంబులును విరాజిల్లుచుండుటచే నది మహానగరమువలె నలరారుచుండెను. ఆనడుమ బాదుషావారి పటకుటీరము విలసిల్లుచుండెను. అతడు ఢిల్లీనగరమునందెట్లు మాల్యహర్మ్యములయందు నివసించుచుండునో యట్లే యా

యమూల్యవస్త్రనిర్మితంబులగు మందిరముల నివసించుచుండెను. అస్త్ర దర్బారుమందిరము, ఆలోచనామందిరము—రంగమహాలు మొదలగునవి యాశిబిరమునందును గట్టఁబడియుండెను. అవి కేవలము వస్త్రనిర్మితము లేకావు. బంగారము, వెండి మొదలగు లోహములచేఁగూడ నిర్మింపఁబడియుండెను. వానిలో రెండు మూఁడంతస్థులు కలవిగూడ నుండెను. ఎదుట ఢిల్లీనగర ద్వారములవంటి ద్వారములుండెను. బాదుషా పటకుటీరము చుట్టునున్న యంగణములు విశాలములై యుండెను. అన్నియును మనోహరంబులై పరిక పుష్పవనములచేఁ గూర్పఁబడియుండెను. దుర్గమునందువలె విచ్చటను బురుజులు మొదలగునవి యుండెను. పటకుటీరప్రాంగణము లిత్తడికంబములపై నుండ్కీతములై యుండెను. గదులయందలి వెలుపలి భాగమెల్లను పట్టువస్త్రములచే సమర్పఁబడి లోపలిభాగమంతయు ననేకచిత్రపటాలంకారములచే శోభిల్లుచుండెను. సింహద్వారమునొద్దఁ పై భాగమున సువర్ణఖచితంబగు చంద్రాతపత్రముక్రిందను, క్రిందవిచిత్రరత్నకంబళముపైని, నడుమ రత్నసింహాసనమును విరాజిల్లుచుండెను. నలువంకల వస్త్రధారిణులగు తాతారసుందరీమణులు కాచికొనియుండిరి.

రాజప్రాసాదముల తరువాత సమీపులు, ఉమ్రావులు మొదలగువారి యాస్థానము చాల విశాలమైయుండెను. అటఁ గొన్ని మందిరములు రక్తవర్ణములు కలవిగను, కొన్ని పచ్చనికాంతులు గలవిగను కొన్ని కపిలంబులుగను, కొన్ని నీలాకారములుగను, గన్పట్టుచు, నన్నియును సువర్ణకలశములచే నలంకరింపఁబడి సూర్యచంద్రకిరణప్రసారంబులచే మిలమిల మెఱయుచుండెను. వీనిచుట్టు నాలుగు దిక్కులందును ఢిల్లీయందుఁబోలె నలరారుచున్న యంగడివీథిం జూచినయెడలఁ గేవలము బాదుషావారి శుభాగమనమునకై యుద

యమునాగరకతీరమున నీరమణీయనగరరాజము పరమేశ్వరునిచే సృష్టింప బడినదో యన్నట్లు తోఁచుచుండెను.

బాదుషావారు రాజధానివదలి వేటకేని బోవునప్పుడెల్ల నంతఃపురస్త్రీలుగూడ నాతనితో బయలుదేరుచుందురు. ఈసారికూడ నట్లె యోధపురి బేగము. ఉదయపురి బేగము, జెబున్నీసా మొదలగువా రందఱునువచ్చియుండిరి. యోధాబాయితోగూడ నిర్మలయునువచ్చెను వారికి ఢిల్లీనగరమునందువలెనె రంగమహాలును, ప్రత్యేకమందిరము లును నిర్మింపఁబడియుండెను.

ఇట్టియానందమయంబగు శిబిరంబున నౌరంగజేబు రాత్రి సమయమున యోధపురి బేగమువారి మందిరమునకువచ్చి యామెతో గూడలాడుచుండెను. నిర్మలకుమారికూడ నచ్చటనే యుండెను.

బాదుషా నిర్మలకుమారిని యిమిలీబేగ మని పిలుచుచుండును గనుక బాదుషా "ఇమిలీబేగమ్! నీవు హిందూదానవా? రాజపుత్రుల దానవా?" అని యడిగెను. నిర్మల చేతులు జోడించుకొని "ప్రపంచవిచారములనెల్లఁ దెలిసికొనజాలిన బాదుషా యింతమాత్రము దెలిసి కొనలేకపోఁడు" అనియెను.

బాదు—నీవు రాజపుత్రికవు. నీభర్త రాజపుత్రుఁడు, నీవు రాజపుత్రమహిషికి సఖివి; కావున నీవు రాజపుత్రులదానవే యగుదు వని నాకు దోఁచుచున్నది.

నిర్మ—మహాప్రభూ! మీరు బాగుగా నాలోచింపగా నట్లే తోఁచినదా? నేను నిజముగా రాజపుత్రకన్యకనే. హజరతు యోధపురి బేగముకూడ నావలె రాజపుత్రికయే. మీపితామహియు, ప్రపితామహియుఁగూడ రాజపుత్రకన్యకలు కారా? వారు మొగలుబాదుషా వారి హితమును గోరినవారు కారా?

బాదు—వారు మొగలుబాదుషా బేగముగారై యున్నారు. నీవో రాజపుత్రుని భార్యవై యున్న దానవు.

నిర్మ—(నవ్వుచు) నేను షహాన్‌షాహా అలంగీర బాదుషా వారి ఇమ్‌లీ బేగమును—

బాదు—నీవు రూపనగరకన్యక సఖివి.

నిర్మ—యోధపురిసఖినిగూడ నగుదును.

బాదు—అట్లయిన నీవు నాదానవేగా?

నిర్మ—దేవర యెట్లనుకొనిన నట్లే.

బాదు—నేను నీకొకపని చెప్పవలయునని యుంటిని. నాకందు వలన చాల నుపయోగమున్నది. కాని, యందువలన రాజసింహున కనిష్టము కాఁగలదు. అట్టిపనిని నీవు నెఱవేర్పవలయునని కోరుచున్నాను. నీవు చేసెదవా?

నిర్మ—కార్యమిట్టిదని తెలుపకున్న నేనేమియును చెప్పఁజాలను. నేను దేవబ్రాహ్మణుల కష్టము కలిగించు పనులలోఁ బ్రవేశింపజాలను.

బాదు—నేనట్టి కార్యమును చేయుమని నీతో జెప్పుటలేదు. నీ వుదయపురమునకు బోయి రాజసింహునియంతఃపురమున బ్రవేశింతువు. అందుల కేమియును సందేహము లేదు. కాని యతఁడు రూపనగరకన్యకను చేపట్టగలుగునో లేదో యని సందేహించుచున్నాను. నీవావిషయమున సాహాయ్యము చేయవలయును.

నిర్మ—మీరుదయపురమునకు బోయి రాజాంతఃపురమున బ్రవేశించుటయేమి పట్టించి యెట్టివారికి చంచల కుమారిని తప్పించెదను మా చేతికి నొప్పగింపుడని జగత్పతులగు గంగాయమునలపై నానబెట్టి శపథము చేయుచున్నదానను.

బాదు—నీమాటలను నమ్మెదను. ఏమన—వారెవ్వ— మా

నముచేసి యుగళ్యములాసునాదిని తుండెటుండెములుగా నఱికి వేయించి కొక్కెలకు వేయించేనని నీవు బాగుగా నెఱుంగుదువు.

నిర్మ—నేను వంచించుదాననో కానో దేవర మొదటనే యెఱుంగుదురు. నేను సుమ్ము వంచించుదానను కానని యొట్టు పెట్టుకొని వచ్చితిని. మీరంతఃపురమును కొల్లగొట్టినప్పటికి చంచలకీవములతో నుండునో యుండదో యనువిషయముమాత్రము సందేహముగా నున్నది. రాజపుత్ర స్త్రీలు శత్రులచేతులలో బడుటకుముందే చితారోహణముచేసి భస్మమైపోవుచుండుపద్ధతి యొకటియున్నది. ఆమె సజీవయై దొరకినయెడల నేనాప్రతిజ్ఞ నెరవేర్పగలను.

నిర్మల ప్రత్యుత్తరమిచ్చునంతలో ప్రతీహారివచ్చి "పేష్కారు దర్బారున నిల్చియున్నారు. అవసరమైన విన్నపమొకటి చేయదలచియున్నారు. హజరత్ షహజా అక్బరుషాహావారి సమాచారము వచ్చియున్నది" అని తెలియపఱచెను.

ఔరంగజేబు చెదరిపోయినహృదయముతో నాస్థానమునకు బోయి పేష్కారునడుగగా "అక్బరుని సైనువేలసైనికులును నిశ్శేషముగ నిహతులైపోయిరనియు, హతశేషుల సమాచారమేమియును దెలియలే"దనియును పేష్కారు చెప్పెను.

తోడనే యౌరంగజేబు శిబిరముల నెత్తివేయవలయునని యాజ్ఞాపించెను.

అక్బరుని సమాచారము రంగమహాలునకుగూడ దెలియవచ్చెను. అంతయును విని నిర్మలకుమారి యోధాబాయియొద్దకు బోయి యామెయొద్ద రూపనగరవృత్తాంత మంతయు నభినయించెను.

అనంతరము నిర్మల తననాట్యవేషమును దీసివైచి వేఱువస్త్రములను ధరించి కూరుచున్నప్పుడు బాదుషా యామెను పిలిపించెను. నిర్మల యాతనియొద్దకు బోయి నిలువబడినతోడనే బాదుషా "నేను

శిబిరము నెత్తివేసిపోవుచున్నాను. నీవుదయపురమునకు బోవుట కిష్టపడి యెదవా?'' అనియెను.

నిర్మ—ఇష్టపడుట లేదు. నేను సేనలతోఁగూడ నీవు నా యిచ్చవచ్చిన చోటనుండి వెడలిపోయెదను.

ఔరంగజేబు కొంచెము దుఃఖస్వరముతో "[illegible]దవు?'' అనియెను.

నిర్మ—షాహాన్‌షాహావారి యాజ్ఞననుసరించి—

బాదు—(పశ్చాత్తాపముతో) నేను నీవు పోవుటకు సెలవిచ్చిన యెడల నీవుచాలకాలమువఱకు నీరంగమహాలునకు రాకుందువుకదా!

నిర్మ—(చేతులుజోడించుకొని) నాకు భర్తయున్నాడు.

ఔరంగజేబు కొంచెము వెనుకముందు లాలోచించుకొని "నీవు ఇస్లాంధర్మము నవలంబించినయెడల—నీభర్త నిన్ను వదలి పెట్టినయెడల నుదయపురిబేగముకంటెను నిన్నధికగౌరవముతో జూడగలను.''

నిర్మలనవ్వుచు తొందరతో "మహాప్రభూ! అట్లుచేయజాలను'' అనియెను.

బాదు—ఎందులకుగూడదు? రాజపుత్రకన్యక లెందఱో మొగలాయిల యింటికోడండ్రయియున్నారు.

నిర్మ—వారెవ్వరును భర్తనువిడిచి వచ్చినవారు కారు.

బాదు—నీకు భర్త లేకున్నయెడల నీవుగూడ వచ్చెదవుగా బోలునే?

నిర్మ—ఇప్పుడామాట యెందులకు?

బాదు—ఇందుకొఱకని చెప్పుటకు లజ్జయగుచున్నది. ఇట్టి మాట నేనెన్నడును వచించియుండలేదు. నేనువృద్ధుడనైయుంటిని కాని నేనెప్పుడు నెవ్వరిని బ్రేమించియుండలేదు. ఈజన్మమునందు నేవ

లము నిన్నుమాత్రము ప్రేమించియున్నాడను. నీకు భర్తయే లేక పోయినయెడల నీవు నాకు బేగమవయ్యెదవుకాదా? నీవే చెప్పుము! అట్లయినయెడల స్నేహశూన్యమైన నాహృదయము—దగ్ధారణ్యము బోలిన నాహృదయము—కొంచెము మృదులము కాఁగలదు.

నిర్మల యౌరంగజేబు కంఠస్వరమును విని యాతని మాటలను నమ్మెను. నిశ్చయముగా నాతఁడు హృదయపూర్వకముగ నిష్కపటముగఁ జెప్పినమాటలే యైయుండెను. నిర్మల యౌరంగజేబుకొఱకు కొంచెము జాలిపడి "మహాప్రభూ! ఈదాసి మీప్రీతివిశ్వాసములకుఁ బాత్రభూతయగునంతటికార్య మేమిచేసినది?" అనియెను.

బాదు—నేనావిషయముంగూర్చి చెప్పఁజాలను. నీవు సుందరివే యగుదువు. కాని నాసౌందర్యమునకు వయసు చెల్లిపోయినది. నీవు సుందరివైనంతమాత్రమున నుదయపురికంటె నందమైనదాన వని చెప్పుటకు వలనుపడదు. నీకంటె నెవ్వరును నాయొద్ద నిజముచెప్పినవారు లేరు. నీబుద్ధిచాతుర్యసాహసములం జూచినయెడల నీవునాకుఁ దగిన దేవివని తోఁచుచున్నది. అదియెట్లయిననేమి? అలంగీరు బాదుషా నీకంటె మఱియెవ్వరికిని వశుఁడై యుండలేదు. ఎవ్వరి కటాక్షముల వల్లనైన నింతగా మోహితుఁడై యుండలేదు.

నిర్మ—రాజాధిరాజా! రూపనగర రాజకుమారి యొకసారి "నీవెవ్వరిని పెండ్లిచేసికొందువు?" అని నన్నడిగినది. నేను "అలంగీరు బాదుషాను పెండ్లిచేసికొందును" అంటిని. ఆమె యెందులకని యడిగినది. నేను నాచిన్నతనమునుండియుఁ బులిని పెంచుచున్నాను. పులిని వశపఱచుకొనుటయే నాకు మిగుల నానందము. బాదుషాను వశపఱచుకొన్నయెడల నాకానందముగా నుండునని చెప్పితిని. నా దురదృష్టమువలనఁ గన్యకగా నున్నప్పుడు మీసందర్శనము లభించినది కాదు. నేనా దరిద్రుని భర్తగా వరించియు సుఖినై యుంటిని. ఇప్పుడు నాకు దయతో సెలవీయవలయును.

ఔరంగజేబు దుఃఖితుఁడై "ప్రపంచమునకు బాదుషాయైనను నెవ్వరును సుఖులై యుండుటలేదు. ఎవ్వరును సుఖాశయందుఁ బరితృప్తులగుటలేదు. ఈప్రపంచమున నేను కేవలము నిన్నుమాత్రము ప్రేమించుచున్నాను. కాని, నేను నిన్నుఁ బొందఁజాలకయే యుంటిని. నిన్ను మనఃపూర్వకముగఁ బ్రేమించుచుండుటవలన నీవు పోవుటకేమియు నభ్యంతరము కలిగింపఁజాలకుంటిని. నిన్ను వదలివైచెదను. పోయి సుఖింపుము. నీకు దుఃఖము కలిగించు కార్యములను చేయఁజాలను. నీవుపొమ్ము. నన్ను మఱచిపోవకుము. నావలన నీకేమైన నుపకారము గావలసియున్నయెడల వర్తమాన మంపించినచో నేను దానిని నెరవేర్పఁగలను.

నిర్మల యాతనికి నమస్కరించి "నాదొక చిన్నమనవి యున్నది. ఉభయులక్షేమమును గోరిన నేను సంధియగుటయే మంచిదని యూహించుచున్నను. మీరు నేను చెప్పినదానిని చిత్తగించితిరా?" అనియెను.

బాదు—సమయము వచ్చినప్పుడు యోచించెదము.

అప్పుడు నిర్మల తనయొద్దనున్న పావురమునుచూపించి "ఇది సుశిక్షితమైనపక్షి. దీనిని మీయొద్దనుంచుఁడు. మీరు నన్ను దలచుకొన్నప్పు డీపావురమును విడువవలయును. అప్పుడు దీనివలన నా విన్నపమును వ్రాసిపంపుకొనియెదను. నేనిప్పుడు సైన్యముతోఁగూడ నుండెదను. నాకు సెలవుగావలసివచ్చినప్పుడు యోధపురిబేగమువారు సెలవిచ్చిన ట్లనుగ్రహింపవలయును" అనియెను.

అనంతరము బాదుషా సైన్యములను బయలుదేరఁదీయుటకై వెడలిపోయెను.

అయినను బాదుషా హృదయమునఁ జాలవిషాదము కలిగి యుండెను. వాక్యమత్కృతియందుగాని, విస్పష్టవక్తృత్వమునందుఁ

గాని, సాహసమునందుఁగాని నిర్మలతో సమానురాండ్రగువారిని బాదుషా యెప్పుడును జూచియుండలేదు. శివాజీకాని, రాజసింహుఁడుకాని, మఱియేరాజైనఁగాని, యేసేనానాయకుఁడైనఁగాని, అక్బరు, షహాలం మొదలగు రాజపుత్త్రులుగాని, రాజపుత్త్రికలుగాని యింతటిధైర్యముతో సంభాషించినయెడల నౌరంగజేబెంతమాత్రమును సహించువాఁడు కాఁడు. కాని, రూపవతియు, యువతియు, నసహాయయునగు నిర్మలయొద్ద నామె మాటలకు మెచ్చి లోఁబడిపోయెను. ఔరంగజేబు కామాంధుఁడై యామెవియోగమున కంతగా శోకాకులుఁడు గాకపోయినను విషణ్ణుఁడైయుండెను. ఔరంగజేబగ్నివర్ణుఁడై యుండలేదు. మనుష్యుఁ డెన్నఁటికిని పాషాణము కాఁజాలఁడు.

మూఁడవ ప్రకరణము.

వహ్నిచక్రమందలి బాదుషా.

ప్రభాతసమయమున బాదుషా మూలబలమును దీసికొని బయలుదేరుచుండెను. అందఱికంటెను ముందుగా మార్గపరిష్కారకు లగు సైనికులు, త్రోవలను బాగుచేయుటకై శస్త్రధారులై బయలు దేరిరి. వారియొద్ద గొడవలి, మచ్చుకత్తి, కటారి మొదలగునవి యుండెను. వారు మార్గముల కడ్డుగనున్న చెట్లను, తుప్పలను నఱికి యొత్తిగించి, మెరకపల్లములను సమతలముగఁ జేసి బాదుషావారి సైన్యము పోవుటకు మార్గమును చమను జేసికొనుచు ముందునకుఁ బోవుచుండిరి. ఆమార్గమున ముందుగా ఫిరంగుల బండ్లు పోవుచుండెను. వానితోఁ దత్సంబంధసైనికులు పోవుచుండిరి. లెక్కలేనిఫిరంగిబండ్ల దడదడశబ్దములతోఁ జెవులు చెవుడువాఱుచుండెను. చక్రములరాపి

డిచే భూమినుండి లేచిన ధూళివలన కన్నులుమూతవడిపోవుచుండెను. ప్రళయకాలయమునివలె నోరు తెరచుకొనియున్న ఫిరంగులను జూచుట వలన హృదయము కంపించుచుండెను. ఆఫిరంగుల వెనుక రాజకోశాగారము—బాదుషావారికోశాగారము వారితోడనే యుండెను. ఔరంగజేబు ఢిల్లీయందున్నవారిని నమ్మి ధనరాసుల నక్కడ నిడి విడిచిపెట్టి వచ్చువాడుకాడు. అతని సామ్రాజ్యశాసనమునం దెవ్వరిని నమ్మకపోవుటయే మూలమంత్రముగా నుండెను. ఇందు మరియొకటి జ్ఞప్తియం దుంచుకొనవలసి యున్నది. ఈనాడు ఢిల్లీనుండి బయలుదేరి వచ్చిన యౌరంగజేబు ఢిల్లీకి మరలఁబోలేదు. చాలవఱకు కాలవల్లి శిబిరమునుండి బయలుదేరినది మొదలు శిబిరములలో నివసించుచుఁబోయి తుదకు దక్షిణదేశమునఁ బ్రాణములను విడిచిపెట్టెను.

లెక్కలేని ధనముతోడను రత్నసమూహముతోడను బరిపూర్ణమై గజాదివాహనములపైఁ బోవుచున్న రాజకోశాగారము వెనుక బాదుషావారి లెక్కల దస్త్రములొకదానిపై నొకటిగ బండ్లమీఁదను, ఏనుఁగులమీఁదను, లొట్టియలమీఁదను గుట్టలుగుట్టలుగాఁ జేర్పఁబడి యుండెను. వానివెనుక గంగాజలములను మోచికొనుచు లొట్టియలు బారులు తీరినడచుచుండెను. గంగాజలమువలె పానయోగ్యమైన జలము వేఱొండు లేదు. ఆకారణమున నాగంగాజలము బాదుషాచేఁ గూడ దీసికొనిపోబడుచుండెను. ఆవెనుక నాహారపదార్థములు, ధాన్యము, పిండి, నేయి, కాయధాన్యము, మసాలావస్తువులు, చక్కెర, నానావిధపశువులను, పరిపుష్టాద జంతువులను, ప్రస్థానోపయోగములును, ఉత్తరోపయోగములనగు పక్వాపక్వభక్ష్యములును బయలు వెడలెను. వానితో గూడ చాలమంది వంటవాండ్రును సేవకులును బోవుచుండిరి. వానివెనుక రాజోపయోగములగు నాభర

ంబులను వాకిస్మాట లెక్కలేని మొగలాయీ యాశ్విక సైన్య
మును నడచుచుండెను.

ఈనడచునదంతయు సైన్యములోని ప్రథమభాగమై యుం
డెను. రెండవభాగమందు బాదుషా వారుండిరి. వారికిముందు,
అనేకోష్ట్రములపై నగరుధూపములతో గొప్పారెకీ యూదుదాను
లును, చందనము, అత్తరువు, సుగంధతైలములు, కస్తూరి, జవ్వాది,
పచ్చకర్పూరము, కేసరి, మొదలగు సుగంధద్రవ్యములను బోవుచుం
డెను. ఆసుగంధము దిక్కుల వ్యాపించి భూమ్యాకాశముల నామోద
మంతముగ జేయుచుండెను. వాని వెనుక బాదుషావారి స్వసైన్యము
భయపార్శ్వముల బారులుతీరి యశ్వములపై బోవుచుండెను. ఆమధ్య
మున మణిరత్నకింకిణీజాలావృతమై, శోభాయమానమై, యుజ్జ్వలమై
ఉచ్చైశ్శ్రవసదృశమై యొప్పారు నుత్తమాశ్వముపై నధిరోహించి
బాదుషా ప్రయాణము సేయుచుండెను. అతనిశిరోగ్రభాగమున విఖ్యా
తమగు శ్వేతచ్ఛత్రము వఱలారుచుండెను. ఆవెనుక సైన్యమున కంతకును
సారభూతలును, ఢిల్లీకలంకారప్రాయులును, బాదుషాపదవికి లక్ష్మి
స్వరూపిణులునగు నంతఃపురసుందరీమణులు లేగుచుండిరి. ఐరావతము
నకు సమానమైన యేనుగులపై, సువర్ణఖచితమై, సరిగకుట్టు పనుల
గొప్ప మొగమల్ బట్టచే సిక్కింపబడి, ముత్యాలజాలరులచే నలంకృ
తమై, విచిత్రముగ బనిచని తెరలచే నావృతమైన యంబారీలలో,
మణిమయాలంకృతలగు రమణీమణులు కొందఱు ప్రకాశించుచుండిరి.
నారివేణులు కాలభుజంగంబులవలె వెనుకభాగమున వ్రేలాడుచుం
డెను. వానివిశాలనేత్రములనుండి కాలాగ్ని సన్నిభకటాక్షమాలికలు
కళిమొలకెత్తుచుండెను. వానిపైనున్న భ్రూచంద్రములు, నేత్రాంచల
కజ్జలరేఖలును వెలయుచుండెను. వానిహృదయమునుండి బయలువెడలు
చున్న విద్యుత్ప్రకాశములకు సమస్తసైనికులును విశృంఖలులై పోవు

చుండిరి. మనోహర తాంబూల రక్తాధర మాధురీమాత్తలగు నాసుంద రీమణులు మృదుమధురముగ మందహాసము జేయుచుండిరి. ఇట్టి సుందరులొకరిద్దఱుగారు ఏనుగులపై నొకరివెనుక నింకొకరు, నిట్లే వందలకొలది పంక్తులుతీరియున్న యేనుగులపైఁ బ్రకాశించుచుండిరి. అన్ని యేనుగులమీదను నంబారీలుండెను. అన్నియంబారీలలోను సుందరీమణులే. ఆసుందరీమణులే. ఆసుందరీమణులయందలి నయనములను మేఘయుగమధ్యమునందున్న నావిద్యుల్లతాముల క్రీడలే. నల్లనైయున్న భూమి యాకాంతులచే బ్రకాశింపజొచ్చెను. కొంత మంది పల్లకులలోఁ బ్రయాణముచేయుచుండిరి. ఆవారులు బురకాలచే మూయబడియుండెను. లోపలిభాగమున జలతారుతో సరిగపని చేయబడిన ముఖమల్ వేయబడియుండెను. మీద ముత్యాలజాలరు లుండెను. వెండిబంగారు లతలచే మనోహరమైనాయున్న యాలోపలి భాగమున రత్నాలంకృతలగు సుందరీమణులు కూర్చుండియుండిరి. మోహనపురి, ఉదయపురి, నిర్మలకుమారి, జేబున్నీసా; మొదలగువా రేనుగులమీదనే ప్రయాణము చేయుచుండిరి. ఉదయపురిహాసముఖి; మోహనపురియప్రసన్న: నిర్మలకుమారి రహస్యముఖి; జేబున్నీసా, ఆశ్రయమునుండి యున్మూలింపబడిన లతవలె వికలయై, శుష్కయై, శీర్ణయై, మృతప్రాయయై యుండెను. ఆమె, "యీయేనుగుల మధ్యబడి చచ్చుట కుపాయమున్నదా" యని మనస్సునం దూహించుకొనుచుండెను.

ఈమనోహరాంతఃపుర కామినీ జనప్రవాహమునకు వెనుక పరివార స్త్రీజనంబును దాసీజనంబును—అందమునకల్పోమాధలు; ఆలంగితవేణులు; రక్తాధరలు; విస్ఫారిత—కటాక్షలు; మనోహరాలంకారశోభితధ్వనులగావించుకొనుచు గుట్టమునడచుచుండెను. దీనికి వెనుక మరఫిరంగి సైన్యముండెను. కాని యీఫిరంగులుముందు నడచుచున్న

పాదుకొంటె జన్నవి. ఔరంగజేబువాడు, కామినీకమనీయకటాక్షము లక్ష్యపెట్టక పెద్దపెద్దవిరంగులతో బనిలేదని యోచించినట్లు తోచుచున్నది!

ముందటివరుసగా సైన్యము పదాతిసైన్యము. ఆవెనుక దాసదాసీజనమును, అన్నివిధములగు సామానులును, నర్తకవాద్యకజనమును గుఱ్ఱపుబండ్లును బండ్లును పోవుచుండెను.

అపరిమితమైనదియు, నసంఖ్యాకమైనదియు, నద్భుతకరమైనదియు నగు నీమొగలుసేనా ప్రవాహము, భయంకరధ్వని గావించుకొనుచు మహానదీప్రవాహ మెట్లు తనయందుబడిన చిన్నచిన్న యిసుకతిప్పలను, గ్రామములను ముంచివైచి కొనిపోవునో యట్లే రాజసింహుని రాజ్యమును ముంచివేయునట్లు బయలుదేరెను.

కాని, వారికొక యాటంకముకలిగెను. అక్బరేమార్గమున బోయెనో యామార్గముననే యౌరంగజేబు తనసైన్యమును నడపించుకొనిపోవుచుండెను. అక్బరుసైన్యముతోఁ దనసైన్యమును గలుపుకొనవలయుననియు, మధ్యమార్గమునఁ గుమార[illegible] ఆజముఁ జక్కఁగానొడల నాతనిసైన్యమును హతమార్చి యుభయులును గలిసి యుదయపురమునకుబోయి రాజసింహునిరాజ్యమును ధ్వంసము సేయవలయుననియు, యోచించి యౌరంగజేబామార్గమునుబట్టెను. కాని, బాదుషా కొండలదాటి బట్టుటకుముందే రాజసింహుఁ డగ్రభాగమునఁ బర్వతముపై గాచికొనియుండెను. రాజసింహుఁడు నయమున గిరిగహ్వరమార్గమును మూసివైచెను. రాజసింహుడు త్వరితగమనులగు [illegible]చారులవలన నక్బరు సమాచారమును దెలిసికొని [illegible] ప్రభాసమున, మాంసలోలుపుడగు డేగవలె వేగముగాఁ [illegible] పర్వతమార్గమును దాటిపోయి బాదుషా సైన్యమును [illegible]చుచున్న గిరిసానుదేశమార్గమునం గాచుకొనియుండెను.

రాజసింహుని యీయద్భుతరణపాండిత్యమును జూచి మొగలాయీలు తమనాశనమును తెలిసికొనిరి. మొగలాయీలు ముందునకు సాగినయెడల రాజసింహుని ప్రక్కనుండి [illegible] కార్య్యమునందుంచుకొనిపోవుట [illegible] నుండి యాక్రమించుకొనుచున్న [illegible] ప్రక్కనున్నవారు తమశత్రువుల సమానముగ నాశనము చేయగలరు. సాలమూంశా, ఆక్కడ [illegible] యుద్ధమునందిట్లు జరిగెను. ఔరంగజేబు రణతత్త్వమును దెలిసికొనజాలక, [illegible] యుద్ధమొనరింపదలచు నెడల తనసైన్యములను [illegible] యుద్ధముచేయవలసియుండెను. ఈపర్వతమార్గమున [illegible] సమూహమును వెనుకముందులకు ద్రిప్పుటకు సావకాశము లేదు. ఏమన సైన్యాగ్రభాగమును వెనుకకు ద్రిప్పునంతలో రాజసింహుడు పర్వతమునుండి దిగివచ్చి యాసేనామధ్యభాగమునంబడి చెల్లాచెదరుగ జేసి నాశనముచేసివైచెను. [illegible] యుద్ధముచేయుట కాగష్టము. ఆతిడౌరంగజేబు [illegible] ఇకముందునకుఁ బోయినయెడలఁ జాలవిపత్తు [illegible] ముందునకు బోయినయెడల రాజసింహుడు మొగలాయీల వెన్నంటి వారి యాహారపదార్థాదులనెల్ల దోచికొని సేనను ధ్వంసముచేసివైచును. అదియునుగాక ముందుమార్గము లేకుండ జేసివైచును. ముందువైపున కుమారజయసింహుడు ససైన్యుడై సిద్ధముగ నాపుకొనియుండెను. వెనుక రాజసింహుని సైన్యము. ముందుకుమార జయసింహుని సేన. ఈయుభయసేనామధ్యమునకు జిక్కి బోనులోబడిన యెలుకవలె డిల్లీబాదుషా సైన్యసమేతుఁడై యల్లాడుచుండెను.

నిజముగా డిల్లీశ్వరునియవస్థ వలలోజిక్కిన మీనువంటిదయ్యెను. ఏదిక్కునుండియు నేవిధముగానైనఁ దప్పించుకొనిపోవుట

కుపాయములేదు. ఆతడు వెనుకకు దిరిగిపోవలసివచ్చెను. అప్పుడును రాజసింహుడు వెన్నాడించుచునే యుండెను. అది యట్లుండ సిప్పు డుదయపుర ప్రభుం డాతని వెనుక జప్పటులం గొట్టుచు వచ్చుచుండెను. ఈ వింతజూచి ప్రపంచమంతయు నవ్వుచుండెను. ప్రపంచమునం దత్యంత గౌరవము నందుచున్న మొగలబాదుషా కింతకంటె విశేషావమాన మేమున్నది! ఔరంగజేబు, "కొదమసింగ మెలుకకు బెదరి పాఱి పోవునా?" అని యనుకొని తప్పించుకొని పోవు యోచనయే చేయ డయ్యెను.

అప్పుడేమి చేయుటకు సాధ్యము? ఒకటే ధైర్యము. ఉదయపురమున కింకొక క్రొత్తమార్గమును వెదకవలయును. ఔరంగజేబు బాదుషావారి యాజ్ఞాప్రకారము నలుదెసలకును మార్గమును వెదకుటకై యాశ్వికులు బయలుదేరిరి. ఔరంగజేబు నిర్మల కుమారి నడిగెను. ఆమె "నేనంతఃపుర కాంతను. నాకేమియును దెలియదు" అని చెప్పెను. కొంతసేపటికి నుదయపురమున కింకొక మార్గమున్నదని చారులవలన దెలియవచ్చెను. ఒక మొగలాయి యావర్తకుం డామార్గ మును జూపించెద నని మన సబుదారుని దీసికొని బయలువెడలెను. ఆతం డాత్రోవను బరీక్షించుకొనివచ్చెను. అది కొండకనుమనడుమ నుండి చాల నిరుకుగ నుండెను. అక్కడ రాజపుత్రులెవ్వరు నున్నట్లు గనుపడలేదు. వర్తకుడుగూడ నక్కడ నేవిధమైన సైన్యమును లేదని చెప్పెను.

ఔరంగజేబు "రాజపుత్రసైన్యమక్కడ దాగికొనియుండ వచ్చును" అనియెను.

త్రోవనుజూచుటకై పోయిన మనసబ్‌దారు బఖత్ ఖాను 'నేను మార్గమును జూపించిన యావర్తకుని పర్వతముమీదికి బంపితిని. సేన లున్నయెడల మాకాచూకీ నిమ్మని చెప్పితిని" అనియెను.

ఔరం—అతను నమ్మకస్థుడైన సిపాయియేనా?

బఖత్—కాదు. అతను వర్తకుడు. ఉదయపురమునందు శాలువ లమ్ముటకు బోయియుండెను. ఇప్పుడు మనశిబిరమునందు శాలువుల నమ్ముటకు దీసికొనివచ్చినాను.

ఔరం—అట్లయినయెడల నామార్గమున మనసైన్యమును నడపింపుము.

అప్పుడు బాదుషావారి యాజ్ఞ ప్రకారము ఫౌజతిరిగెను—కొంచెముదూరము వెనుకకుబోయి యాకనుమదారిని బోవలయును. ఇట్లు చేయుటయును విశేషాపదకు కారణమే. చేయునదేమి? మొగలాయీసైన్యము వచ్చినట్లుగనే వెనుకకు మరలెను. ముందున్నది వెనుకకువచ్చెను. వెనుకనున్న సైన్యము ముందునకు బయలుదేరెను. ఔరంగజేబు, ముందున్న సైన్యము శిబిరమున్న వైపునకుం బోయె. మిగిలినసైన్యము, ముందునకుం బోయిన పిమ్మట దాని వెనుక తానరి నని యాజ్ఞాపించెను. ఔరంగజేబు చిన్నచిన్నపిరంగులను కాల్బలమును దీసికొని కనుమదారిని బయలుదేరెను. బఖత్ ఖాను దారిజూపుచు ముందుపోవుచుండెను.

అదిచూచి రాజసింహుడు కొదమసింగమువలె పర్వతమునుండి దిగివచ్చి మొగలాయీసైన్యమధ్యమునం బ్రవేశించెను. మొగలు సైన్యము కత్తిరింపబడినపూలహారమువలె రెండుపాయలై పోయెను. ఒకభాగ మౌరంగజేబుతో గనుమయందు బ్రవేశించెను. మఱియొక భాగము పర్వతమార్గమున రాజసింహున కెదురుగానుండెను.

మొగలులకు విపత్తులపై విపత్తులు. ఏనుగులు, గుఱ్ఱములు, పల్లకులు మొదలగువానిపై బాదుషాయంతఃపురస్త్రీలు పోవుచున్న స్థలమునందే రాజసింహుడు సైన్యసమేతుడై వచ్చిపడియెను. గ్రద్ద వచ్చి పడినయెడల బిచ్చుక లెట్లు చెల్లాచెదరై యఱచునో యట్లే

రమాగడమును జూచి రాజాంతఃపురకాంతల భుజంగినీసమూహము మాత్రనాశము సేయదొడగెను. అక్కడ యుద్ధపుగొడవయే లేదు. అక్కడ నారా గాచుచున్నవారు కత్తిగట్టినయెడల బేగములు నాశనమై పోయెదరనుభయమున నట్లుసేయలేదు. రాజపుత్రులు యుద్ధములేక నేమచక్కడనున్న వారినందఱిని బందీలుగ బట్టుకొనిరి. బేగములందఱు అను పరిచారికాజనులతోఁగూడ ఖైదీలుగ బట్టుకొనబడిరి.

మాణిక్యలాలు రాజసింహుని సమీపముననే యుండెను. అతఁడు విశేషప్రేమపాత్రుడు. మాణిక్యలాలు వచ్చి చేతులు జోడించుకొని "మహారాజాధిరాజా! ఈమార్జాలసమూహమును బట్టుకొని చేయున దేమి? ఆజ్ఞయయ్యెనేని పొట్టనిండ బాలును బెరుగును ద్రావుటకై వీరినందఱిని ఉదయపురమునకు బంపించెదను" అనియెను.

రాజ—(నవ్వి) వీరికిసరిపడిన పాలును పెరుగును ఉదయపురమునందు లేదు. ఢిల్లీపిల్లులపొట్టలు పెద్దవని వినియున్నాను. ఉదయపురికొక్కతెనుమాత్రముచంచలకుమారియొద్దకు బంపుము. చంచలకుమారి యామెనుగూర్చి విశేషముగ జెప్పియున్నది. మిగిలిన ధనమంతయు నౌరంగజేబు వెనుకనే పోనిమ్ము.

మాణి—(చేతులుజోడించుకొని) భోజనమునకై మనసైనికులకుఁ గొంతచేరవలసియున్నది.

రాజ—(నవ్వి) మీకుఁ గావలసినవి తీసికొనుడు. కాని ముసల్మానుస్త్రీలను హిందువులు ముట్టుకొనగూడదు.

మాణి—వారాడుటకును పాడుటకును నేర్పరులు.

రాజ—ఆటపాలయందు మనసుంచిన యెడల రాజపుత్రులు నీవలె శౌర్యమును జూపింపగలరా? అందఱిని విడిచిపెట్టుము. ఉదయపురినిమాత్ర ముదయపురమునకు బంపుము.

మాణి—ఈసముద్రమునం దారత్నము నెట్లువెదకను? నాకు గుర్తు తెలియదు. ఆజ్ఞయయ్యెనేని హనుమంతునివలె నీగంధమాదన పర్వతమును దీసికొనిపోయి దేవిముందట నుంచెదను. ఆమె వెదకి తీసికొనవచ్చును. కావలసినవారినందఱి నేరికొననిమ్ము. మిగిలినవా రుదయపుర విపణివీధులయందు పండ్లుపోసి, సున్నా మొదలగువాని నమ్ముకొని జీవింపగలరు.

ఈసమయమునం దొక పెద్దమేఁడమీఁదినుండి నిర్మలకూడ మాణిక్యలాలును రాజసింహునిఁజూచి వారిద్దఱికిని ప్రణామముల జేసెను. రాజసింహుఁడుమాచి మాణిక్యలాలుతో "ఆమె యెవ్వరో బేగము హిందూవనిత యనవలెఁ దోఁచుచున్నది. సలాముచేయక మనకు ప్రణామమును జేయుచున్నదే" అనియెను.

మాణిక్యలాలు గట్టిగనవ్వి "మహారాజా! అదియొక బానిస— బేగమెట్లగునో తెలియదు. జాగ్రత్త తీసికొని రావలయును" అని మాణిక్యలాలు నిర్మలను ఏనుఁగునుండి దింపి తీసికొనివచ్చెను. నిర్మల నవ్వుట కారంభించెను.

మాణిక్యలాలు—ఇదేమి సరల నీవు బేగమ వగుటయెట్లు?

నిర్మల కన్నులు మొగమును ద్రిప్పుకొనుచు "నేను హాజరత్ ఇమ్లీ బేగమును. సలాము చేయుము" అనియెను.

మాణిక్య—సలాముచేయను. నీవుబేగమవు కావని నేను బాగుగ నెఱుంగుదును. నీతండ్రితాత లెప్పుడును బేగములుకారు. కాని యీవేష మెట్లువచ్చినది?

నిర్మల—ముందు నాయాజ్ఞప్రకారము నడువుము. నీమాట యటుండనిమ్ము.

మాణి—రామ రామ! బేగముసాహేబావారి కెంతటిజబర్దస్తీ!

నిర్మ—మా యాజ్ఞ యేమనఁగా—హాజరత్ ఉదయపురి బేగముసాహేబావారు ముందున్న యేనుఁగుపై పంచకలశములున్న యంబారీలో దయచేసి యున్నారు. వారిని మన హుజూరునకు వేగముగ హాజరుపెట్టవలయును.

ఈ వాక్యము సంపూర్ణమగులోపలనే మాణిక్యలాలు ఉదయపురి బేగము నేనుఁగునుండి దింపెను. ఉదయపురి సంకోచముతో ముఖము వస్త్రాగ్రఁద్రిప్పికొని కన్నీరు విడుచుచు దిగెను. మాణిక్యలాలొక పాలకిని తెప్పించి యేనుఁగువద్దఁ బెట్టించెను. ఉదయపురి యాపల్లకిలో కూర్చుండెను. పిమ్మట మాణిక్యలాలు నిర్మల చెవిలో "అయ్యా! ఇమ్లీబేగంసాహేబావారూ! ఇంకొకమాట చెప్పవలసి యున్నది" అనియెను.

నిర్మల—ఊరకుండుము. నా పేరు హాజరత్ ఇమ్లీబేగము.

మాణి—మంచిది. నీవెంతటి బేగమవైన నగుదువు. బేగం జేబఉన్నీసాసాహేబావా రెవ్వరో నీవెఱుఁగుదువా?

నిర్మ—తెలియదా? చూడు! ఆముందు మూఁడుబంగారపు కలశములున్న యంబారీపై జేబఉన్నీసాసాహేబావారు దయచేసి యున్నారు.

మాణిక్యలా లామెను, ఏనుఁగునుండి దింపి సవారిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి తీసికొని వచ్చెను. ఈసమయమందు మఱియొక యామె యంబారీపరదాను కొంచె మోరఁజేసికొని నిర్మలను పిలిచెను. మాణిక్యలాలు "ఇంక నెవ్వరో నిన్నుఁ బిలుచుచున్నారు" అని నిర్మలతోఁ జెప్పెను.

నిర్మల యాదిక్కుగ దృష్టిసారించి "ఔను. ఆమె యోధపురి బేగము. ఆమెను దీసికొనిరాఁగూడదు. నన్నా యేనుఁగుపై నెక్కించి యామెయొద్ద కంపుము" అనియెను.

మాణిక్యాలా లట్లు చేసెను. నిర్మల యోధపురి [illegible] నెక్కి, ఇంద్రుని సుధర్మాసనమునకు సమానమైన యామెయొక్క [illegible]లోనికిఁ బోయి నిలుచుండెను.

యోధ—నన్ను నీతోఁ దీసికొనిపొమ్ము.

నిర్మ—తల్లీ! ఎందులకు?

యోధ—ఎందులకో చాలసారులు చెప్పియున్నాను. నేనీ [illegible] పురమున నీమహాపాపములను జూడఁజాలను.

నిర్మ—అట్లు చెప్పఁగూడదు. మీరు పోఁగూడదు. నేను [illegible] రాయాలరాజ్యము నిలిచినయెడల మీకుమారునకు ఢిల్లీబాదుషా పదవికి రాఁగలఁడు. నేనా ప్రయత్నము చేసెదను. మీకుమారుని పాలనమున మేము సుఖులమయ్యెదము.

యోధ—బిడ్డా! [illegible] బాదుషా [illegible] నాబిడ్డ [illegible] స్వప్రయోగముచే నాకు ప్రాణములుపోవును.

నిర్మల—ఇట్లు చెప్పరాదు. మహా [illegible] ను. నాకు మీరు మఱొక్క యాజ్ఞను చేయఁగూడదు. మీరు నా [illegible] వచ్చినయెడల మీకుమారునకనిష్టము కలుగఁగలదు.

యోధ—(ఆలోచించి) నీమాట తెలిసినది. నీవు చెప్పినది నిజమే. నేను రాను. నీవుపొమ్ము.

నిర్మల యప్పుడామెకు ప్రణామము చేసి యాజ్ఞను పొంది వెడలి పోయెను. [illegible]

నాల్గవ ప్రకరణము

కర్మచక్రము భయంకరముగ దిరిగెను.

అప్పుడు రాజసింహుఁడు ఏనుగులమీఁదను, సవారులయందును ప్రయాణముచేయుచున్న పౌరాంగన లందఱిని ఔరంగజేబు ప్రవేశించియున్న గుహామార్గమున బోవుటకు విడిచిపెట్టెను. వారచట ప్రవేశించినతోడనే రెండుసేనలును కదలకుండ నిలువబడిపోయెను. ఔరంగజేబుసేన ముందునకు బోవుటకు వలనుగాకపోయెను. రాజసింహుఁడు దారి నడ్డగించి యుండెను. కాని, సముద్రసదృశంబగు నౌరంగజేబుని యాశ్వికసైన్యము గుఱ్ఱములను ద్రిప్పుకొని రాజపుత్త్రులకెదురుగ నిలుచుండిరి. అప్పుడు రాజసింహుఁడు కొంచెముప్రక్కగ నిలుచుండి ముందునకు బోవుటకు వారికి మార్గమును విడిచిపెట్టెను. మొగలాయియాశ్వికులు "దీన్ దీన్" అని కేకలువేసికొనుచు బాదుషావారి యాజ్ఞాప్రకారము, బాదుషాయున్నరంధ్రమార్గమునఁ బ్రవేశించిరి. రాజసింహుఁడు మఱికొంత ముందునకుఁ బోయెను.

పిమ్మట రాజసింహుఁడు మాణిక్యలాలును బిలిచి, "ఈ మొగలులను జూచుటకు సంతోషమగుచున్నది. నేను నిరీక్షించుకొని యున్నదానికంటెను మంచియానుకూల్యమునే కలిగించినారు. నేను యుద్ధముచేసి మొగలాయీలను సంహరింపవలయు నని తలంచియుంటిని. ఇప్పుడు యుద్ధప్రసక్తి లేకుండఁగనే యాకార్యము తుదముట్టించుట కనుకూలముగ నిందుఁ బ్రవేశించినారు. ముబారకును నాయొద్దకుఁ దీసికొనిరమ్ము. ఆతని నించుక బహూకరింపవలసి యున్నది" అనియెను.

ముబారకు మాణిక్యలాలుచే బునరుజ్జీవితుఁడై యాతనితో నుదయపురమునకు వచ్చెనని పాఠకులెఱింగియే యున్నారు. రాజసింహు

జాతని వీరత్వమును దెలిసికొని తన సైన్యమునం దొకనాయకునిగ జేర్చుకొనియెను. కాని యాతడు మొగలాయీయై యుండుటచే సంపూర్ణముగ రాజాతని నమ్మియుండలేదు. ఆ కారణమున ముబారకు కొంచెము విచారించెను. అతఁడావిచారముతో సాహసకార్యమును జేసెను. ఆఘనకార్య మేదియో పాఠకు లెఱిఁగియున్నారు. క్రైస్తవ వేషధారియైన యా మొగలాయీవర్తకుఁడు మన ముబారకే.

రాజాజ్ఞను బొంది మాణిక్యలాలు ముబారకుని దీసికొని వచ్చెను. రాజసింహుఁడు, ముబారకును విశేషముగ బ్రశంసించి, "మొగలాయీవర్తకవేషముతో నీవు సాహసాద్భుతకార్య మొనరించి మొగలుసేనను రంధ్రమార్గమునఁ బ్రవేశపెట్టనిచో ననేక ప్రాణహత్యలు గావలసివచ్చును. నిన్నన్యుఁడైన గుర్తించినయెడల నీకు బ్రమాదము సంభవించును" అనియెను.

ముబా—మహారాజా! అందఱు జూచుచుండగా జచ్చి గోతియందుఁ బూడ్చఁబడినవానిని తిరిగి చూచినను గుర్తింపఁజాలరు. గుర్తించినను విభ్రాంతులై యుందురను కారణమున జేసి సాహసకార్య మొనరించితిని.

రాజ—ఇకమీఁద గార్యసిద్ధి కాకపోయినయెడల నది నా లోపము నీ వేమిబహుమాన మడిగిన నిచ్చెదను.

ముబా—మహారాజా! నాయపరాధము మన్నింపవలయును. నేను మొగలాయీనై యుండి మొగలాయీరాజ్యధ్వంసనోపాయము నొనర్చితిని. ముసల్మానునై యుండియు హిందూరాజ్యస్థాపనమునకు వలయు కార్యముల నొనరించితిని. నేను సత్యవాదినై యుండియు వంచనమును జేసితిని. నేను బాదుషావారి యన్నమును దిని యపకారము జేసితిని. నేను మరణయాతనకంటెను మిగుల గష్టము ననుభవించుచున్నాడను. నాకిఁక బహుమానమునం దాశలేదు. నాప్రార్థన మొక్కటి యున్నది. నన్ను ఫిరంగి కెదురుగ నిలిపి కాల్చి చంపునట్లుగ నాజ్ఞాపింపవలయును. నేనిక బ్రదికియుండుట కిష్టపడను.

రాజసింహుడు విస్మితుడై "నీకిందువలన నింత కష్టముగా నున్నయెడల నేయిట్టికార్యమును జేసితివి? నాకెందులకు దెలుపవైతివి? నేనిందుల కితఁడలను నియోగించి యుందునే. ఎవ్వరిమనస్సునకును కష్టము గలుగఁజేయుట నాకిష్టముకాదు.

ముబారకు మాణిక్యలాలుని జూచి "ఈమహాత్ముఁడు ప్రాణదానముజేసి నన్ను బ్రతికించెను. ఈతని యాజ్ఞాప్రకారమే నేనీ కార్యమును జేసితిని. నేను లేనియెడల నీకార్యము నెఱవేఱదు. సంగతి—మొగలులు, మొగలాయీలనుతప్ప మఱి యెవ్వరిని నమ్మరు. నేనిందుల కొప్పుకొనకున్నయెడల నకృతజ్ఞుడనై పాపంబునకు గుఱి యగుదును. అందువలన నీకార్యమును జేసితిని. ఇప్పుడిక బ్రాణములతో నుండుట నాకిష్టములేదు. నన్ను గుండుతోఁగాల్చి చంపవలయునని కోరుచున్నాడను. అట్లుకానియెడల నన్ను బంధించి బాదుషావారియొద్దకుఁ బంపింపవలయును. నాకాజ్ఞ యిచ్చెదరేని యొకవిధముగ మొగలాయీసైన్యమున జేరికొని మీతో యుద్ధముజేసి ప్రాణములను విడిచెదను" అనియెను.

రాజసింహు డత్యంత సంతుష్టాంతరంగుడై "రేపటిదినమున మొగలుసేనయందు జేరికొనుటకు నీకాజ్ఞయిచ్చెదను. ఇక నొక్క దినము మాత్రముండుము. కాని యొకమాట యడుగవలసియున్నది. ఔరంగజేబు నిన్నెందులకు బంపించెను?" అని యడిగెను.

ముబా—అది మహారాజావారి సమక్షమున జెప్పదగినది కాదు. మాణిక్యలాలునకు జెప్పితిని.

రాజ—ఇక నొకదిన ముండుము.

ఇట్లుచెప్పి రాజసింహుడు ముబారకున కాజ్ఞయొసంగెను.

పిమ్మట మాణిక్యలాలు ముబారకు నేకాంతస్థలమునకుఁబిలిచికొనిపోయి "అయ్యా! తాము చచ్చిపోదలచికొన్నయెడల 'మహారాజాతని పట్టితీసికొని రావలయు'నని యెందులకుఁ గోరితిరి?" అనియెను.

ముబా—అదితప్పు. మాణిక్యసింహా! అదితప్పు. నేనిక మహజాదిని పెండ్లియాడి నేమనుభవింపను? నేనామెను ప్రేమించినందులకు బదులుగా నన్నామె కాలసర్పవిషముచే జంపించినది. అందులకు ప్రతీకారముగా నామెను శిక్షింపవలయునని తలంచియున్నాను. కాని మనుష్యుడు నేనేమికోరునో మఱియొకదానియందే విరక్తుడగుచుండును. నేను నేను చావవలయునని స్థిరపఱచుకొని యుంటిని. మహజాది యొద్దనుండి ప్రతిఫలము పొందిననేమి? పొందకున్ననేమి? ఇప్పుడామెను జూచుట వ్యర్థము నేను.

మాణిక్య—మీయిష్టము నాకు సంతోషకరము. మీయాక్షేపములేని యెడల బాదుషానుండి నేనున్న ప్రతిఫలమును దీసికొని యామెను విడిచిపెట్టెదను.

ముబా—ఇక నొకసారి యామెను జూడవలయునని యున్నది. “ప్రపంచమున ధర్మాధర్మము లనునవి యున్నవని నమ్మెదవా? లేదా” యను నీప్రశ్నమాట నడుగదలచికొంటిని. ఇప్పుడు నన్ను జూచి యేమిచెప్పునో వినదలచి యున్నాను.

మాణి—మీరిప్పుడును నామెయందు దయాయుక్తులై యుంటిరా?

ముబా—నిశ్చయముగా లేదు; ఒకసారిమాత్ర మామెను జూచెదను. ఇదే నా ప్రార్థనము.

చతుర్థ భాగము—అగ్నియందెవ్వరెవ్వరు దగ్ధమైరి?

మొదటి ప్రకరణము

బాదుషాదహనారంభము

ఇంతలో బాదుషాకు జాలసంకటపాటు సంభవిల్లెను. ఆతనిసేన యంతయునురంధ్రమార్గమున ప్రవేశించిన కొలదిసేపటిలోనే సూర్యాస్తమయమయ్యెను కాని యెవ్వరును, గనుమదాటి పైకిపోలేదు. ఆకసము కవఁలి సమాచార మెవ్వరికిని దెలియదు. సాయంకాల

నైనతోడనే యామార్గమున్న పర్వత ప్రదేశ మంతయు గాఢాంధకారమైపోయెను. చమురుకాగడ లెవ్వియును తమతో లేనికారణమున ముందునకుఁబోవుటకు వారికవకాశము లేకపోయెను. బాదుషా బేగములయొద్ద మాత్ర మొకదీపమును వెలిగించిరి కాని తక్కిన సేనయంతయు గాఢాంధకారములో బడియుండెను. అదియునుగాక యాయడవి మార్గమంతయు మిట్టపల్లములతో నిండియుండెను. కఱకు రాళ్ళుమగడుగునకును బాదములలోఁ గ్రుచ్చుకొనుచుండెను. గుఱ్ఱములు కాళ్లు తడబడ ముందునకు మ్రొగ్గుచుండెను. ఎన్నియోగుఱ్ఱములారోహకులతోఁ గూడబడిపోవుచుండుటచే ననేకులు వానికాళ్ళక్రింద బడితుత్తునియలైపోవుచుండిరి. పెద్దపెద్దఱాళ్ళుతగిలి యేనుగులకాళ్ళు బ్రద్దలువాఱుచుండెను. అవి మావటీలకు లొంగక తమయిష్టము వచ్చినట్లు పోవుచుండెను. అశ్వములపైనున్న స్త్రీలు క్రిందఁబడి యార్తనాదమును జేయనారంభించిరి. పల్లకిబోయిలకాళ్ళు కఱకు రాళ్ళచే గాయపడి రక్తపరిప్లుతములగుచుండెను. పదాతిసైనికు లింక ముందునకుఁబోఁజాలకైరి. వారురాళ్ళపైఁ గాళ్ళుజారియు, దెబ్బలు తగిలియుఁ బాధపడఁజొచ్చిరి. ఇది యంతయునుజూచి యౌరంగజేబు శిబిర మక్కడనే స్థాపింప నాజ్ఞాపించెను.

కాని, యచ్చటశిబిరము నెలకొల్పుటకుఁ దగినస్థలము లేదు. బాదుషావారికిని, బేగములకును మాత్రము చోటుచేయుటకే చాలఁ గష్టమయ్యెను. మఱెవ్వరికిని స్థలము దొరకలేదు. ఎక్కడనున్న వారక్కడనే నిలిచిపోయిరి. అశ్వికులశ్వములమీఁదనే—గజారోహకులు గజములమీఁదనే—కాల్బలసైనికులు కాళ్ళమీఁదనే—భారముంచి నిలిచియుండిరి. కొందఱుకష్టపడి పర్వతసానుప్రదేశములయందు కొంచెము స్థలము వెదకికొని కాళ్ళుచాఁచి కూర్చుండిరి.

ఇక్కట్టమునకుఁ దోడాహారపదార్థములు కూడ లేకుండఁ బోయెను. తమతోఁగూడఁ దెచ్చికొనిన సామగ్రియంతయు రాజపుత్త్రిలు దోఁచికొనిపోయిరి. ఆసేన శిబిరమును వైచికొనియున్న యాకనుమయందెట్టి పదార్థమును దొరకదు; గుఱ్ఱములకు గడ్డికూడ దొరకదగిన స్థలము కాదు. పగలెల్ల శ్రమపడిన సైనికుల కాహారము లేకుండఁ బోయెను. బాదుషాకేమి, బేగములకేమి, యెవ్వనికిని నిద్ర పట్టలేదు. అందఱు నాఁకలిచే బాధపడుచు మృతప్రాయులై యుండిరి. మొగలుసేనయందెల్లెడల గందరగోళములు పుట్టెను.

ఇంతలో బాదుషాకు, ఉదయపురిని జేబున్నీసాను రాజపుత్త్రి లపహరించికొని పోయినవార్త తెలియవచ్చెను. ఆతఁడు కాలాగ్ని సన్నిభుండగు క్రోధమున మండిపడఁ జొచ్చెను. ఒక్కఁడే సేనలనెల్ల హతమార్చుట సాధ్యము. సాధ్యమయ్యెనేని ఔరంగజేబొక్కఁడే శత్రు సేనలఁ బరిమార్చియుండును. ఇఱుకున గట్టువడియున్న సింహము, పంజరాబద్ధమైన మఱొక సింగమును జూచి యెట్లుగర్జనము సేయునో, యట్లే యౌరంగజేబు గర్జింపనారంభించెను.

గంభీరనిశాసమయమున సేనాసమూహమునందలి కోలాహల మించుకతగ్గెను. అతిదూరమునందున్న పర్వతములపై లెక్కలేని వృక్షములు విఱిగిపడుచున్న చప్పుడు వినబడియెను. ఏమియును దెలియక, యందఱు నది భూతపిశాచాదుల సందడియని భావించి యూరకుండిరి.

రెండవ ప్రకరణము.

పహానమునఁబడిన బాదుషాపై మంటలు చుట్టుకొనుట.

మఱునాఁటియుదయమున నే సైన్యము నడచుటకు బాదుషా వారియుత్తరువయ్యెను. ఆయుత్తరువుక్షణమే సైన్యము—ఫిరంగులు, చేరి చతురంగబలమయ్యెను—అతివేగముగ రణముఖమునకు జేరుటకై

వెడలెను. క్షుత్పిపాసలచే నందఱును బీడింపఁబడుచుండుటచే, నీకనుమ విడిచి బయటఁబడిన రేడుల జలాహారములు దొరకునను ధైర్యముతో బయలు దేరిరి. ఔరంగజేబు, ఉదయపురిని, జేబఉన్నీసాను విడిపించికొని ఉదయపుర మశేషము భస్మరాశిగాఁ జేయఁదలంచి తన క్రోధాగ్నిచేఁ దానే దగ్ధుఁడగుచుండెను. అతని కించుకయైన నోర్పు లేకపోయెను. అతివేగముగ మొగలుసేన రంధ్రముఖమార్గమునకు వచ్చినిలిచెను. అక్కడకు వచ్చిచూచుసరికి మొగలాయీలగర్వ మడుగంటిపోయెను. రాత్రి యంతయును రాజపుత్త్రిలు అసంఖ్యాకములగు మహావృక్షములను గొట్టితెచ్చి పర్వతశిఖరమునుండి యా రంధ్రముఖమున కడ్డముగఁ బాఱవైచిరి. పర్వతాకారముగనున్న యావృక్షసమూహము రంధ్రముఖమునం దొత్తుగఁబడి మార్గమును మూసివైచెను. ఏనుఁగు, గుఱ్ఱము, బంటుమొదలగువాని మాట యటుండ కుక్క దూరిపోవుటకుఁగూడ మార్గము లేదు.

సేనలో భయంకరార్తనాదములు బయలు వెడలెను. స్త్రీల రోదనధ్వనులను విని యౌరంగజేబుపాషాణహృదయము కూడఁ గంపించెను.

మార్గమును బరిష్కారము సేయుసేన ముందుండవలయును. కాని, మొగలాయీల యీమహత్తరసేనాసమూహము వెనుక ముందై రంధ్రమార్గమున బయలువెడలుటచే మార్గపరిష్కార సైన్యము వెనుకఁబడిపోయెను.

ఆసైన్యము ముందు చేరుటకు బాదుషావా రాజ్ఞాపించిరి. కాని, వారు వచ్చి త్రోవ సేయునంతకు వేచియున్నయెడల సైనికు లందఱు నాదినమంతయు నుపవాసము చేయవలయును. ఆకారణమున, నౌరంగజేబు, పదాతిసైన్యమువారును, నితరులును వృక్షప్రాకారము నెక్కి యడ్డముగానున్న చెట్లను పార్శ్వమునకు లాగి

హాని చేయవలయు నని యాజ్ఞాపించెను. వారికి సాహాయ్యముగా శతఘ్నులఁ బంపించెను. వేనవేల కాల్బలమును, వందల కొలఁది యేనుఁగులను జేసి యూర్ధ్వప్రాకారమును శిథిలముచేయుట కారంభించెను. ఆప్రాకారమును విచ్ఛిన్నముచేయుటకుఁ గడంగిన తోడనే పెద్దపెద్ద రాతిబండ లుభయపార్శ్వములనుండియుఁ బడ నారంభించెను. ఆశిలావృష్టిచే ననేకులకు కాలుసేతులు విఱిగెను. చాలమందికి తల పగిలి ముక్కముక్కలై పోయెను. ఇంక ననేకులకు శరీరమంతయు నలఁగి మంటిముద్దలై పోయెను. తలయును, కాళ్లును, దంతములును, నెమ్ములును శకలములగుటచే నేనుఁగులు ఘోరఘీంకారము సేయుచు పదాతిసైన్యమును గాళ్లతోఁ ద్రొక్కి పాఱిపోయెను. ఔరంగజేబు సైన్యమంతయుఁ గలఁగఁద్రొక్కఁకొని నశింప నారంభించెను. ఎల్లను గళవళపడి మీఁదికిఁ జూడఁగా పర్వతశిఖరముపై రాజపుత్ర పదాతిసైన్యము బారులుతీరి నిలిచియుండెను. శిలావృష్టిచేఁ జావక బ్రదికినవారలు రాజపుత్రుల ఖడ్గములకు నాహారమై పోయిరి. ఔరంగజేబుని సేన కావృత్తప్రాకారసమీపమున క్షణమైన నిలుచుట కవకాశము లేకపోయెను.

ఔరంగజే బీవార్తవిని తనసేనానాయకులఁ బిలిచి చీవాట్లు పెట్టుచు, మరలవృత్తప్రాకారమును విఘటితముసేయుటకుఁ బ్రయత్నింపుఁడని యాజ్ఞాపించెను. అప్పుడు "దీన్ దీన్" అని కేకలు వేయుచు మొగలాయీలు మరల బయలుదేరిరి. మరలరాజపుత్రులు, కురిపించిన శిలావృష్టిచేతను, గోళవర్షముచేతను, నిలువున నెదిగియున్న చెఱకుగడలు చండమారుతమునకుఁ గూలినయట్లు, నేలం గూలఁబడిరి. ఇట్లెన్ని సారులు ప్రయత్నించినను మొగలాయిలు, కోటవలెఁ బడియున్న చెల్లగుంపును తీసి వేయ లేకపోయిరి.

అప్పు డౌరంగజేబు హతాశుఁడై, ఆమహాసేన రంధ్రముఖమునుండి వెనుదిరిగివచ్చుట కుత్తరువుచేసెను. సేన నిలిచియున్నపాళెమునకనే వెనుకకుఁ దిరుగవలయును. సమస్తసేనయు క్షుత్పిపాసాదులచేఁ బీడితమైయుండెను. ఔరంగజేబుకూడఁ బుట్టినన్నాళ్ళకు నేఁడు వజ్రకష్టములచే మిగుల శ్రాంతుండయ్యెను. బేగములందఱుకూడ నట్లే యాయాసపడియుండిరి. కాని, యుపాయాంతరము లేదు. పర్వత పార్శ్వములనుండి పోవుదమన్న నవి మిగుల నేటవాలుగను నపాయకరములుగ నుండెను. ఇక జేయునది లేక వెనుకకే తిరుగవలసివచ్చెను.

సేన వెనుకకుఁ దిరిగి మును పేదిక్కునుండి లోనికి బ్రవేశించెనో యాదిక్కునకువచ్చి నిలిచెను. అప్పటి కపరాహ్ణమయ్యెను. వచ్చిచూచునరి కాదిక్కునందును నొకేముద్దక్రింద సైన్యమంతను మ్రింగునట్లు మృత్యుదేవత కాచికొనియుండెను. రంధ్రమున కాదిక్కునను వృక్షము లెత్తుగబడి మార్గము నడ్డగించివైచెను. బయటికి బోవుటకు మార్గము లేదు. పర్వతముమీఁదివైపున మునుపటివలెనే రాజపుత్రులు శ్రేణీబద్ధులై నిలిచియుండిరి.

ఆకనుమనుండి యీవల బడనియెడల సైన్యమంతయును మృత్యుముఖమున బడిపోవలయును. ఆకారణమున నౌరంగజేబు సేనానాయకుల నందఱిని బిలిచి "ప్రాణములపై నాశయుంచక మార్గమును జేయుటకు బ్రయత్నింపుడు" అని నయమునను భయమునఁ గూడ జెప్పెను. సైన్యాధిపతు లందఱును సైన్యములను దీసికొని మరల వృక్షప్రాకారముల నాక్రమించిరి. ఈసారికొంచె మనుకూలముగనుండెను. మార్గపరిష్కారకు లాదిక్కునందే యుండిరి. మొగలులు చావును దృణప్రాయముగ నెంచి చెట్లనెత్తివైచుటకు బ్రారంభించిరి. కాని, క్షణకాలము నుపక్రమమే యత్నింగావించిరి. ఆయుత్తరక్షణమునందే పర్వతశిఖరమునుండి పడినలోహగోళవర్షముచే

[illegible]

[illegible]

[illegible] ముచే నెల్ల [illegible] కుండలాకారముగ జుట్టుకొని [illegible] నాగుబామువలె [illegible] మాలుగ నిలుచుండెను. ప్రపంచమునకు బాదుషాయైయున్న ఔరంగజేబు వజ్రఖచితమైన శ్వేతోష్ణీషమును తలనుండితీసి [illegible] [illegible] నేలపై [illegible] తలపై జల్లుకొనియెను. ఢిల్లీ బాదుషా, వనవాసులైన రాజపుత్త్రులయెదుట బోనులోఁజిక్కిన యెలుక యయ్యెను.

అప్పుడు భారతేశ్వరుడైన యౌరంగజేబు ‘‘ఒక్క రాజపుత్త్రి బాలిక నన్ను రక్షింపగలదు’’ అని మనమునం దాలోచించుకొని యామె యిచ్చియున్న పావురమును పైకి విడిచిపెట్టెను.

మూఁడవ ప్రకరణము

ఉదయపురి [illegible]

నిర్మలకుమారి ఉదయపురి బేగమును, జేబున్నిసా బేగమును, నుచితస్థలమునుంచి మహారాజ్ఞిమణియగు చంచలకుమారియొద్దకు బోయి ప్రణామములను జేసి జరిగినసమాచారము సవిస్తరముగ

తెలియఁజేసెను. వృత్తాంత మంతయు విని చంచలకుమారి ముందుగా నుదయపురిని బిలిపించెను. ఉదయపురి రాఁగానే ప్రత్యేకముగాఁ గూర్చుండ జేసి యామెను సన్మానించుటకై చంచలకుమారి లేచి నిలుచుండెను. ఉదయపురి విషణ్ణచిత్తయై వినీతభావముతో జంచలకుమారి సౌజన్యమును జూచి, అల్పురాలగు నీహిందూబాలిక భయపడి తనకీవినయమును జూపించుచున్నదని యోచించుకొనియెను. అనంతర మామ్లేచ్ఛాంగన "నీవు మొగలాయీల చేతులలో మరణమును గోరుచుంటివేమి?" అని యడిగెను,

చంచలకుమారి కొంచెమునవ్వి "మేము వారివలన మరణమునుగోరుట లేదు. వారట్టియాశతో వచ్చుట చాలతప్పు. ఏమన— మేముహిందువులము. యవనులవలన దానమును గ్రహించువారము కాము" అనియెను.

ఉదయపురికోపించుకొని "ఉదయపురమువారు గర్వభూయిష్ఠులగు వనచారులు. వారు తరతరములనుండియు మునల్మానులచే నీదానమును గ్రహించుచున్నారు. సుల్తాన్ అల్లాయుద్దీన్ మాట నటుంచుము. మొగలాయిబాదుషాయైన యక్బరుచేతను, అతని పౌత్రునిచేతను రాణారాజసింహునిపూర్వులీదానమును బొందియున్నారు" అనియెను.

చంచ—బేగంసాహెబా! మీరు మఱచిపోయినట్లు తోచుచున్నది. మేమట్టిదానిని దానముగా గ్రహింపము. ఋణముగా గ్రహింతుము. అక్బరుబాదుషావారిఋణమును రాణాప్రతాపసింహుడు స్వయముగా దీర్చియున్నాడు. మీమామగారి ఋణమును మేము తీర్చుటకుద్దేశించుకొన్నాము. ఆఋణము మొదటివాయిదా సొమ్మును చెల్లించుటకే యిప్పుడు మిమ్ము బిలిపించితిమి. నాకు తములపాకుమడుపులను సిద్ధముచేసి యీయవలయును. దయచేసి తంబాకును సిద్ధముచేసి తీరవలయును.

చంచలకుమారి ప్రకృతి [illegible] విషయమును సరిగా తెలిసికొని యుండలేక [illegible] సమయముకొన్నదని [illegible] వలసిన [illegible] యని యోచించుచున్నది. ఇట్టి [illegible] పదపదవాక్యములచే [illegible] చంచలకుమారి గర్వము నణగింపదలచెను. [illegible] ఫలమనుభ వించి తీరవలయును. తంబాకు [illegible] బాగుచేసి సిద్ధము చేయుటకు [illegible] చంచలకుమారి [illegible] యుక్తము [illegible] మనస్సు నకు దెచ్చికొని "బాదుషావారిబేగము తంబాకును బాగుచేయును" అనియెను.

చంచ—నీవు బాదుషావారిబేగమవైనప్పుడు తంబాకును బాగుచేయవు. ఇప్పుడు నీవు నాదాసివైయున్నదానవు. బాగుచేసి తీరవలయును. అది నా యాజ్ఞ.

ఉదయపురి యేడ్వదొడగెను. దుఃఖముచేత కాదు. కోపముచే నేడ్వదొడగెను. "అలంగీరుబాదుషావారిబేగము తంబాకును బాగు చేయవలయునని చెప్పుటకంతటిస్పర్ధ నీకెందులకు!" అనియడిగెను.

చంచ—అలంగీరుబాదుషావారు స్వయముగ మహారాణా వారికి తంబాకు నందించుటకు చేతికందఁగ వచ్చెదరనుధైర్యమున్నది. అతనికాపని చేతగానియెడల నీవాతనికి నేర్పవలసియుండును. అందులకై నీవాపనిని నేర్చుకొని యుండవలయును.

ఇట్లు చెప్పి చంచలకుమారి పరిచారికతో "నీవీమెచే తంబా కును సిద్ధముచేయించి తీసికొనిరావలయును" అనియెను.

ఉదయపురి లేవలేదు.

అప్పుడు పరిచారికయొకతె "హుక్కా చిలుము తీసికొనుము" అనియెను.

అందులకును నుదయపురి లేవలేదు. పరిచారిక చేయిపట్టుకొని లేవదీయుటకై వచ్చెను. అవమానభయమున గుండెలుకొట్టుకొను చుండ ప్రపంచమునకు ప్రభువైనయాతని ప్రియముమహిషి చిలుము తీసికొనివచ్చుటకై పోయెను. ఆమె యొకటిరెండడుగులు నడచు లోపల శరీరమువశఃకి నేలపై బడిపోయెను. పరిచారిక పట్టుకొనియెను గాని, యాగలేదు. ఉదయపురి నేలమీదబడి మూర్ఛపోయెను.

అప్పుడు చంచలకుమారి యాజ్ఞాప్రకారము పరిచారికయొక తె మణిమయఖచితమగు నొక మంచముపై బానుపువైచి యుదయపురి నందు బరుండబెట్టెను. అక్కడ నామె కంతఃపురకాంతలు సరియైన యుపచారములను గావించిరి. కొలదిసేపటిలోనే యామెకు చైతన్యము కలిగెను. చంచలకుమారి, మఱియెవ్వరును బేగమున కవమానము చేయగూడదని యాజ్ఞాపించుటయేకాక, ఆహారము, శయనము, మొదలగు నుపచారములయందు, తనకంటెను హెచ్చుగ నుదయపురి బేగమును జూచుచుండవలయు నని నిర్మలకుమారిని నియమించెను.

నిర్మ—అదియంతయు జరపుచున్నాను. కాని, యందువలన నామె సంతుష్టయగుట లేదు.

చంచ—ఏమి? ఇంకేమి యడుగుచున్నది?

నిర్మ—ఆమె యడుగునది యీకోటలో లేదు.

చంచ—సారాయమునే! దాని నడిగినప్పుడు కొంచెము గోమయమునిమ్ము.

ఉదయపురి, ఉపచారములచే సంతుష్టయయ్యెను. కాని, రాత్రి వచ్చినప్పుడామె నిర్మలను బిలిచి వినయముతో "ఇమ్లీబేగం! కొంచెము సారాయమును తీసికొనివచ్చెదవా!" అని యడిగెను.

నిర్మల తీసికొనివచ్చెద నని చెప్పి రాజవైద్యుని బిలిపించెను. రాజవైద్యు డొక బిందువౌషధమును వేసి షర్బతుచేసి మద్యమని

చెప్పి యిమ్మనియెను. నిర్మల యప్పగించెను. ఉదయపురి నాటి రాత్రి సంప్రీతచిత్తముతో కొలదిసేపటిలోనె మత్తుతలకెక్క నిద్రాభిభూతయయ్యెను.

నాల్గవ ప్రకరణము

జేబఉన్నీసా ప్రయాణారంభము

జేబఉన్నీసా యొక్కతెయే కూర్చుండియుండెను. ఒకరిద్దఱు పరిచారిక లామెయొద్ద దిరుగుచుండిరి. నిర్మలకుమారియు నప్పుడప్పుడు వచ్చి యామె యోగక్షేమముల నారయుచుండెను. క్రమముగా నుదయపురి యవస్థనుగూర్చి విని తనకుగూడ నట్టి యమర్యాద జరుగునోకదా యని విచారింప నారంభించెను.

తుదకు నిర్మల యామెను జంచలకుమారియొద్దకు బిలుచుకొనిపోయెను. ఆమె యథోచితముగ వచ్చి నిలిచి మనసునందు "నేను అలంగీరుబాదుషాకుమార్తె నని మఱచిపోను" అనుకొనియెను.

చంచలకుమారి విశేషాదరముతో నామె నొకపీఠమునందు గూర్చుండజేసెను. ఆమె కూరుచుండినపిమ్మట ననేకవిషయములంగూర్చి మాటలాడెను. జేబఉన్నీసాయును వినయభావముతో బ్రత్యుత్తరమునిచ్చెను. పరస్పరమును విరోధభావము లుదయించుమాట లొక్కరును మాటలాడలేదు. తుదకు జంచలకుమారి యామెకు సరిగా బరిచర్య చేయుట కాజ్ఞయిచ్చి, అత్తరువు తాంబూలమునిచ్చి సన్మానించెను.

కాని, జేబఉన్నీసా వెడలిపోవునప్పుడు "మహారాణీ! నన్నిక్కడ కెందులకు బిలిపించితిరి? ఆవిషయ మేమియును చెప్పరైతిరి" అనియెను.

చంచ—ఆవిషయమై మీతో జెప్ప లేదు. చెప్పకపోయినను బాధకము లేదు. ఒకజ్యోతిష్కుడు చెప్పినప్రకారము మిమ్ముబిలిపించితిని. మీరు నేఁడొంటరిగ బరుండవలయును. గదితలుపులను దీసియుంచవలయును. పారావాండ్రు పారానిచ్చుచుందురు. మీ కేమియును కీడుకలుగబోదు ఈరాత్రి మీకొకకల వచ్చునని దైవజ్ఞుడు చెప్పియున్నాడు అట్లు కలగన్నయెడల రేపటియుదయముననే దానిని నాకుఁ జెప్పవలయునని నాప్రార్థనము.

జేబఉన్నీసా ఆలోచనాధీనమానసయై చంచలకుమారియొద్ద నుండి యాజ్ఞను దీసికొనియెను. నిర్మలకుమారి, జేబఉన్నీసా ఢిల్లీ యందు రంగమహాలులో నెట్లుండెడినో యట్లే, యామెయాహారాదులను శయనాదికమును జరుగుట కేర్పాటు గావించెను. ఆమె పరుండెను గాని నిద్రరాలేదు. చంచలకుమారి యాజ్ఞాప్రకారము ద్వారము తెఱచియుంచియే శయనించెను. ఒక్కతెయే పరుండియుండెను. ఏమన ఆజ్ఞకు వ్యతిరేకముగ నడచినయెడల నుదయపురివలెనే తనకును దుర్దశకలుగునను భయ మామెకుఁ గలదు. అదియునుగాక తలుపులు దీసికొని పరున్నయెడల, నెవ్వరైనవచ్చి తనపైబడి దుర్మార్గము చేయుదురను తలంపున నిట్టియేర్పాటుగావించియుండవచ్చునని యనుకొనియెను. ఆకారణమున నిద్రబోకుండ మెలకువగా నుండవలయునని యామె సంకల్పించుకొనియెను.

కాని, పగలెల్లననేకకష్టములకు లోనైయుండుటచే నామెకు మాటిమాటికిని కన్నులకు నిద్దురమబ్బు క్రమ్ముచుండెను కాని ప్రతిన మూలమున మెలకువదెచ్చికొనుచుండెను. జేబఉన్నీసా యిట్లే యప్పుడప్పుడు నిద్రాలసతకు లోనగుచుండెను. కాని, మధ్యమధ్యమున నులికిపడుచుండెను. నిద్రాభంగమైనతోడనే తనయవస్థ జ్ఞప్తికి వచ్చుచునేయుండెను. ''ఢిల్లీషహాజాదియైన యామెయెక్కడ? ఉదయపుర బాని

సద్యైన యామెయొక్కఁడ? మొగలుబాదుషారంగంభూమికి ప్రధానాధి నేత్రియై, మొగలుబాదుషావారి యాకాశమునకు సంపూర్ణచంద్ర బింబస్వరూపయై, మొగలుసింహాసనమునకు నిరంతరోజ్వలరత్నమై, కాబూలునుండి, విజాపురము, గోలకొండవఱకు గలదేశములెల్ల నెవ్వనిబాహువులచే శాసింపబడుచున్నవో, అట్టి రాజాధిరాజునకు భుజబలస్వరూపయై, ఇచ్ఛామాత్రముచేతనే రాజుల జననమరణములకు కారణభూతయై యున్నయామెయొక్కఁడ? ఇప్పుడు గిరిగుహలతో గూడికొనియున్న యుదయపురకోటరమున, మూషికమువలె బంజరాబద్ధయై, అల్పజీవియైన రూపనగరబాలికకు బానిసయై, హిందూగృహమున నంటరానినూకరియై, హిందూపరిచారికల చరణముల నపవిత్రముసేయుచున్న కీటకస్వరూపయై, అవమానితయైయున్న యామెయొక్కఁడ? ఇంతకంటెను మరణము మంచిదికాదా? మంచిది కాకేమి? ఏమరణము, నాకుప్రాణాధికుడును ప్రియుడునగు ముబారకునకు విధించినదానవైతినో, అనుమరణము మంచిదా? చెడ్డదా? ముబారకునకు విధించిన దమూల్యమైనది. ఆతడట్టిమరణమును బొందదగినవాడేనా? హా! ముబారకా! ముబారకా! ఆయమోఘమైన నీవీరత్వము సామాన్యమై విషసర్పమును జయింపలేకపోయెనే? ఆయనింద నీయమైన నీమనోహరమూర్తి పాముపిషముచే మాసిపోయినది. ఇప్పుడీయుదయపురమునందున్న యీకాలభుజంగినిని గఱచుట కట్టి సర్పముదొరకదా? మనుష్యస్వరూపముతోనున్న యీకాలభుజంగిని, సర్పాకారముతోనున్న యాకాలభుజంగి దంశనముచే గడతేరదా? హా ముబారకా! నీవొకసారి సశరీరివై వచ్చి దర్శనమిమ్ము. కాలభుజంగమవై నన్ను గఱచి, నేను వచ్చెదనో లేదో చూడుము!"

ఈవిధముగా జేబఉన్నీసా తలంచుచు, ముబారకునుమరల జూడవలయునని కన్నులువిప్పుకొని పరుండియుండెను. చూచుచుండ

గనే సమ్ముఖమున సశరీరుడగు ముబారకు గానవచ్చెను. ఆతనిజూచి సహోదరనే చీత్కారముసేయుచు గన్నులు మూసికొని యజ్ఞానమయ్యెను.

ఐదవ ప్రకరణము.

అగ్నిసంధింధనములు వేయఁబడియెను—జ్వాలలు హెచ్చయ్యెను.

మఱునాడు జేబఉన్నీసా పాన్పునువదలి లేచునప్పటి కామె చూపమానవాలుపట్టుటకువలనుకాకుండెను. నలగివివర్ణమై మేఘచ్ఛాయచే గప్పబడినదానివలె నుండెను. నేడెంతటిమార్పునుజెందియున్నదో తెలిసికొనవచ్చును. రేయుంబవళ్లు లెడతెగకుండ మనుష్యుడగ్గిసెగయొద్ద గూర్చుండియున్నయెడల నెట్లుండునో, చితారోహణము చేసి జ్వాలలచే ముట్టుకొనబడక, యుష్ణముచేతను, పొగచేతను గొంతవఱకాక్రమింపఁబడి క్రిందికిఁ బడినవాఁడెట్లుండునో, యట్లే, జేబఉన్నీసా కనఁబడుచుండెను. ఆమె ప్రతినిమిషమునందును మండి భస్మమై పోవుచుండెను.

వేషభూషణములు లేకుండనుండలేదు. జేబఉన్నీసా తనకిష్టము లేకపోయినను వస్త్రాదులను ధరించుకొని, ఆజ్ఞోల్లంఘనముగాకుండ స్వల్పముగ ఫలాహారమునుగూడ జేసెను. పిమ్మటనుదయపురినిజూచుటకై పోయెను. చూడఁగా నుదయపురి యొక్క తెమ్మె కూర్చుండి యుండెను. ఆమె తనయెదుట కుమారియైనమేరీ చిత్రమును, యేసు క్రీస్తుయొక్క క్రాసును (Cross) పెట్టికొనియుండెను. చాలకాలము నుండి యుదయపురి, యేసుక్రీస్తును, ఆతనితల్లినిగూడ మరచియుండెను నేఁడు కష్టకాలమున వారుజ్ఞప్తికివచ్చిరి. క్రైస్తవచిహ్నములుగాని

నీరెండు నామె తానుపోవుచోటికెల్లఁ దీసికొని పోవుచుండెను. బీదవారువర్షదినమున ప్రాతగొడుగును బైకితీసినట్లుగ, నేఁడా క్రాసును మేరీపటమునుదీసి తనయెదుటఁ బెట్టుకొనియెను. జేబఉన్నీసా వచ్చి చూచుసరి కుదయపురికన్నులనుండి యశ్రుధారలు ప్రవహించుచుండెను. బిందువుపై బిందువు—బిందువుపై బిందువు గండస్థలములపై బడిజాఱిపోవుచుండెను. జేబఉన్నీసా, ఉదయపురియంతటి సౌందర్యమును గలిగియుండుట నెన్నడును జూచియుండలేదు. ఆమెస్వభావతఃపరమసుందరియైయుండెను. కాని, గర్వముచేతను, భోగవిలాసములచేతను, ఈర్ష్యాపరితాపముచేతను, ఎల్లప్పుడు నాయసమానసౌందర్యము వికృతమగుచుండెను. నేఁడశ్రుప్రవాహముచే నావికృతితొలగిపోయి, యత్యపూర్వమైన యారూపరాశి సంపూర్ణవికాసమును బొందియుండెను.

ఉదయపురి జేబఉన్నీసాను జూచి తనదుఃఖసమాచారమును జెప్పఁదొడఁగెను.

"నేను బానిసనై యుంటిని. బానిసనై విక్రయింపఁబడితిని. బానిసగానే యెందులకుండనైతిని? నా మొగమున కీయైశ్వర్య మెందులకు?—"

ఇట్లు చెప్పిముఖము నెత్తి జేబఉన్నీసానుజూచి "నీయవస్థయి నెందుల కిట్లయినది? ఈ కాఫరయువతి నీకేమియనిష్టములు చేసినది?" అనియడిగెను.

జేబఉన్నీసా దీర్ఘనిశ్వాసమును విడిచి "కాఫరులకు సాధ్యమా! దేవుఁ డిట్లు చేసినాఁడు" అనియెను.

ఉద—అంతయు నాతఁడు చేసినదే. ఏమిజరిగినదో చెప్పరాదా?

జేబ—అంతయు నిప్పుడే చెప్పఁజాలను. మృత్యుకాలమునందుఁ జెప్పిపోయెదను.

ఉద—ఎట్లయినగానిమ్ము. భగవంతుఁడు, రాజపుత్త్రిల నీ దుష్కార్యముకొఱకు దండింపకపోఁడు.

జేబ—ఇందు రాజపుత్త్రిలదోష మేమియును లేదు.

ఇట్లు చెప్పి జేబఉన్నీసా యూరకుండెను. ఉదయపురిగూడ నేమియు మాటాడలేదు. పిదప, జేబఉన్నీసా "చంచలకుమారిని జూడఁ బోయెదను" అనియెను.

ఉద—నిన్ను రమ్మని వర్తమాన మంపినదా?

జేబ—లేదు.

ఉద—అట్లయినయెడల నీయంతట నీవే పోవుట యెందులకు? నీవు బాదుషా తనయవుగదా!

జేబ—ఒక కార్యార్థమై పోయి చూడవలసియున్నది.

ఉద—చూడుము. ఎన్నియుపకారముల నిచ్చిన మనల నీబోయలు విడిచిపుత్తురో కనుఁగొనిరమ్ము.

తెలిసికొనియెద నని చెప్పి జేబఉన్నీసా వెడలిపోయి చంచలకుమారియనుజ్ఞ నంది యామెను చూచెను. చంచలకుమారియు వెనుకటివలెనే మర్యాదఁజేసి, యుచితరీతి నామె క్షేమలాభములఁ దెలిసికొని "బాగుగ నిద్రపట్టినదా?" అని యడిగెను.

జేబ—లేదు. మీ యాజ్ఞాప్రకారము నడచుకొనవలయు నని ప్రయత్నించుటచే నిద్రపట్టలేదు.

చంచల—అట్లయినచో స్వప్నమేమియును రాలేదా?

జేబ—రాలేదు. కాని, ప్రత్యక్షముగ నొకించుక చూచితిని.

చంచ—మంచిదా? చెడ్డదా?

జేబ—మంచిదో చెడ్డదో చెప్పఁజాలను—మంచిదిమాత్రము కాదు. కాని, యావిషయమున నాదొక మనవి యున్నది.

చంచ—చెప్పవచ్చును.

జేబ—నేను మరల దానిని చూడఁగలనా?

చంచ—దైవజ్ఞ నడిగినఁగాని చెప్పఁజాలను. ఐదాఱుదినము లైన పిమ్మట జ్యోతిష్కునియొద్దకు మనుష్యు నంపించి కనుఁగొని యెదను.

జేబ—నేఁడంపఁగూడదా?

చంచ—షహజాదీ! అంతతొందర యేఁటికి?

జేబ—తొందరయా? ఈముహూర్తమునందు నాకు దానిని చూపినయెడల నేను నీకాజ్ఞానువర్తినై యుండుట కొప్పుకొనియెదను.

చంచ—షహజాదీ! నీవాశ్చర్యకరముగ మాటాడుచున్నావు! అది, చూపించుటకు వస్తువా?

జేబఉన్నీసా ప్రత్యుత్తర మీయలేదు. ఆమెకన్నులనుండి బాష్పజలము ప్రవహింప నారంభించెను. చంచలకుమారి యామెను జూచి దయయగపఱుపక "నీవైదాఱుదినములు నిరీక్షించుకొనియున్న యెడల, నాలోచించి చెప్పెదను" అనియెను.

అప్పుడు జేబఉన్నీసా, హిందువులు, ముసల్మానులు, అను భేదమును మఱచిపోయెను. తాను పోవానిస్థలమునకు బోయెను. చంచలకుమారి కూర్చుండియున్న పాన్పుమీదికిబోయి నిలుచుండెను. అనంతర మాకస్మికముగఁ ద్రుంపబడిన లతవలె జంచలకుమారి పదములపై వ్రాలి, పద్మములపై బద్మమును దలక్రిందుగా నుంచి నట్లుగ దన ముఖమునందు జేర్చి, యశ్రుప్రవాహముచే దడుపుచు "నాప్రాణరక్షణము గావింపుము. లేకున్న నిప్పుడే మరణించెదను" అనియెను.

చంచలకుమారి యామెను లేవనెత్తి కూర్చుండబెట్టెను. చంచలయు, హిందువు, ముసల్మాను, అను భేదమును బాటింపలేదు. ఆమె "షహజాదీ! నీవు నిన్నరాత్రి యెట్లుపరుంటివో యట్లే నేడును జేయుము. నిశ్చయముగ నీకోరిక సిద్ధించును" అని చెప్పి జేబఉన్నీసా కనుజ్ఞయిచ్చి పంపివైచెను.

ఇంతలో నుదయపురియు జేబడేన్నిసార్లో యెదురుచూచు చుండెను. కాని యామెరాలేదు. అందులకు నిరాశఁజెంది, తానే పోయి చంచలకుమారిని జూచుట కాజ్ఞవేడికొనియెను.

ఆమె యనుజ్ఞపొంది లోపలప్రవేశించి "ఎన్నియపరాధముల నిచ్చిన నన్ను మీరు విడుదల జేయుదురు?" అని యడిగెను.

చంచ—బాదుషా, భారతవర్షమునందున్న యన్ని మసీదులను, ముఖ్యముగా జుమ్మామసీదును, బద్దలుకొట్టి పాఱవైచి, మయూరసింహాసనము నిచ్చటికిఁ దెచ్చియిచ్చి, ప్రతివత్సరమును తప్పక మాకుఁ గప్పమిచ్చుట కొప్పికొన్నయెడల నిన్ను విడుదల చేయుదును.

ఉదయపురి కోపముతో ధీరయై "పసులగాచికొనువారల కింతటి స్పర్థ యుండు టాశ్చర్యముగా నున్నది" అనియెను.

ఇట్లు చెప్పి యామె వెడలిపోవుచుండెను. చంచలకుమారి నవ్వి "ఆజ్ఞలేకుండ నెక్కడకుఁ బోయెదవు? నీవు పసులకాపరులబానిసవై యుంటివి. గుర్తు తెలియదా?" అని పరిచారికను బిలిచి "ఈక్రొత్త బానిసను రాజమహిషులయొద్దకు దీసికొనిపోయి, ఈమె దారాషేకు కొనిన బానిసయని తెలియ జేయుము" అనియెను.

ఉదయపురి రోదనముసేయుచు బరిచారికతో బోయెను. పరిచారిక యామెను రాజసింహుని మహిషీమణులయొద్దకు దీసికొని పోయి ప్రత్యేకముగ వారికి జూపించి తీసికొనివచ్చెను.

నిర్మల చంచలకుమారియొద్దకువచ్చి "మహారాజ్ఞీ! ముఖ్యమైన మాటనే మఱచినట్లు తోచుచున్నది. ఉదయపురి నెందులకు బట్టి తెప్పించితివి? దైవజ్ఞుడు చెప్పినది జ్ఞప్తియున్నదా?" అనియెను.

చంచలకుమారి నవ్వి "ఆమాట మఱచిపోలేదు. నాడు మిగుల వలసట నొందియుండుటచే నామెకు తొందరగలుగజేయ లేదు. కాని, యామె స్వయముగనే వచ్చి నాదయూరసమును బడయును" అనియెను.—

ఆఱవ ప్రకరణము

మహారాణి భిక్షువయ్యెను

రాత్రి రెండుయామములు గడచిపోయెను. ఎల్లరు నిశ్శబ్దముగ నిద్రించుచుండిరి. జేబఉన్నీసా సుఖశయ్యపై కన్నిదుర దొరక వివశయై పడియుండెను. ఒక్కొకసారి దావాగ్నిచే జుట్టుకొనబడిన వ్యాఘ్రాంగనవలె తీవ్రకోపాన్వితయగుచుండెను. రాత్రి యంతబాగుగ నోచుటలేదు. ప్రబలముగ గాలి వీచుచుండెను. ఆకాశము మేఘచ్ఛన్నమై యుండెను. గవాక్షములనుండి కనబడుచున్నపర్వతపఙ్క్తులయందు గాఢాంధకారము. రాజపుత్రసైన్య శిబిరములున్న దిక్కునమాత్ర మొకతావున, వసంతారామమునందలి పుష్పసమూహమువలెను, సముద్రమునందలి ఫేననిచయమువడుపునను, కాంతాకమనీయదేహములందలి రత్నరాజివిధమునను, లెక్కలేనిదీపములు ప్రకాశించుచుండెను. తక్కిన తావులన్నియు నిశ్శబ్దములై గాఢాంధకారములై యుండెను. ఒక్కొకసారి సిపాయిలు ప్రేల్చుచున్నఫిరంగుల ప్రతిధ్వనులచే భయముకలుగుచుండెను. ఫిరంగులశబ్దము ప్రతిపర్వతశిఖరమునందును ప్రతిధ్వనితమగుటచే సైనకోలాహలము—రాజపురాశ్వశాలయందు బెదరినయశ్వముల హేషాధ్వనులు—రాజపురోద్యానమునసడలుజెందిన హరిణముల భయారవము—ఆభయంకరమగునపరరాత్రియందువివిధశబ్దములనువినుచు విషణ్ణచిత్తయై జేబఉన్నీసా "ఇప్పుడువినఁబడిన శబ్దము మొగలాయీలఫిరంగిశబ్దమని తోఁచుచున్నది. ఇది నాతండ్రిఫిరంగి—ఇట్టువంటిఫిరంగులు నాతండ్రియొద్ద ననేకములున్నవి. ఒక్కటైనను నాకుపయోగించినదికాదు. ఏమిచేసినయెడల శత్రుఘ్నిగోళమునకు నా హృదయము నొప్పగించి నాహృదయజ్వాలల జల్లార్చికొనగలుగు

మును? నిన్నటిదినమున గజారూఢుఁనై లక్షలకొలది సైన్యమునుజూచి తిని. లక్షోపలక్షలైయున్న యస్త్రముల ఝణఝణాశబ్దములు వింటిని. వానియందొకయస్త్రముచే నాజ్వాలలనెల్ల నణగింపవచ్చును. నేనం దుల కట్టిప్రయత్నముచు జేయనైతిని? ఏనుఁగుమీఁదినుండి క్రిందికుఱికి దానికాళ్ళలోఁబడి ప్రాణములను విడువవచ్చును. నేనెందుకాప్రయత్న మును జేయనైతిని? చచ్చుటకిష్టమున్నది. కాని, మరణించుప్రయత్న మెందులకుజేయనైతిని? ఇప్పుడు నాశరీరమునం దనేకవ్రజములున్నవి. మరణించుటకు బ్రయత్నపడుశక్తి నాకుజాలదు" అని భావించుకొను చుండెను.

ఈసమయమునందు దెఱచియున్న గవాక్షమునుండి గాలి ప్రబలముగ వీచి దీపము లారిపోయెను. ఆగది యంతయు జీకటి మగుటచే జేబఉన్నీసా కించుక భయముకలిగెను. భయపడి యామె తనమనసునందు "భయమెందులకు? నేనిప్పుడు మరణమునే కోరు చుంటినిగదా! చచ్చుటకుసిద్ధముగ నున్నవార లెవ్వరికి భయపడవల యును? నిన్న చచ్చిపోయినమనుష్యుని జూచితిని. అయినను నేఁడు బ్రతికియే యుంటిని. చచ్చిపోయినమనుష్యుఁ డెక్కడ నుండునో యక్కడకుఁ బోవుటకు నిశ్చయించుకొంటిని. అట్లయినచో, నెవ్వరికి భయపడవలయును? ఎట్లును స్వర్గమునకుఁబోవునదృష్టము నాకులేదా నరకమునకు బోవలసినదేనా? అందుచేతనా యింతభయము! స్వర్గ నరకములను గూర్చి నేనింతవఱకును నమ్మియుండలేదు. దేవుఁడున్నా డను నమ్మకములేదు. జాతిధర్మమును దెలిసికొనలేదు. కొన్ని భోగ విలాసములను మాత్రము దెలిసికొనియుంటిని. అల్లారహీం! (దయా నిధే!) నీవైశ్వర్యము నెందుల కిచ్చితివి? ఈయైశ్వర్యముచేతనే నాజీవ నము విషమయమైపోయినది. ఐశ్వర్యమునందు సుఖము లేదనుమాట నాకుఁదెలిసినది కాదు. నీకుఁదెలియును. తెలివియును నిర్దయుఁడవై

నాకుం జెప్పక యీదుఃఖము నెందులకుఁ దెచ్చిపెట్టితివి? నాకున్న యైశ్వర్య మెవ్వరికున్నది? నాయంతటి దుఃఖపీడిత లెవ్వరున్నారు?" అని భావించుకొనుచుండెను.

పాన్పుపై జీమరయో యేదో యొకపురుగుండెను. రత్నఖచిత మకుటమ్యాతలమున బురుగేదియుఁ బ్రాకఁగూడదను నిషేధము లేదు. ఆపురుగు జేబఉన్నిసాను గఱచెను. ఏకోమలతనూలతపై పుష్పధన్వి కూడ బాణమును మృదులహస్తమున విసరుచుండెనో, ఆకోమలతనూలత నాపురుగ వనాయాసముగఁ గఱచి రక్తము చిమ్మునట్లు చేసెను. పురుగు కఱచినమంటచే జేబఉన్నిసా చాలభయపడి తనలో దానే నవ్వుకొని "పురుగుకాటునకు నేను భయపడితినే! ఈయపారదుఃఖమునందు గూడ భయమా! ఒకపురుగుకాటును సహింపజాలని నేను, అవలీలగ నాప్రాణాధికప్రియుని భుజంగముచేఁ గఱపించితిని. అట్టి విష సర్పమును నాయొద్దకు దీసికొనివచ్చువా రెవరును లేరా? సర్పము లేకున్న యెడల ముబారకు—

ప్రాయికముగ నెల్లర కిట్లే సంభవించుచుండును. అధికమనో వ్యథాసమయమున జాలసేపు మర్మభేదియగుచింతా సముద్రమున మునిగియున్న యెడల మనస్సునం దున్నదంతయు నోటితో విస్పష్టముగ ననుకొనుచుందురు. జేబఉన్నిసా పైనిజెప్పినదంతయు నదేరీతిగా విస్పష్టముగ బైకనుకొనినదే. ఆమె యాయంధకారాపరరాత్రియందు గాఢాంధకారమగు గదిలో విసరుచున్నగాలిని భేదించుస్వరముతో "ఆసర్పమును, లేకున్న ముబారకును, దీసికొనివచ్చువా రెవ్వరును లేరా?" అని యఱచెను. ఆ యంధకారమునం దెవ్వడో యొకడు "ముబారకును పొందినయెడల నీవు మరణింపవా యేమి?" అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

"ఇదేమి?" యని యనుకొని జేబఉన్నీసా లేచికూర్చుండెను. సంగీతధ్వనిని వినినాటినుండి యెట్లున్న మితానసక్తయై చెవి యిచ్చి వినునో యట్లే జేబఉన్నీసా లేచి కూర్చుండి "ఇదేమి? ఈవినబడినదేమి? ఇది యెవ్వరికంఠధ్వని?" అనియెను.

ఉత్తరము—యెవ్వరిది?

జేబ—స్వర్గస్థులైనవారికిని కంఠస్వరముండునా? వారు ఛాయామాత్రులుకారా? నీవెట్లుస్వర్గమునుండి దిగివచ్చితివి? నీవు నేనిక్కడకు వచ్చుట చూచితివా? ఎన్నాళ్ళకు నీకంఠస్వరమును మరల వినగలిగి తిని! నీవు మరణించియుంటివా? జీవించియే యుంటివా? అనిరుద్ధను చెప్పినదసత్యమేనా? నీవుజీవితుడవై యుండినను, మృతుడవై యుండినను, నాయొద్ద—ఈనామంచముమీదికి వచ్చి, ముహూర్తమాత్రము కూర్చుండజాలవా? నీవు ఛాయామాత్రుడవై యుండినను, నాకు భయములేదు. ఒక్కసారివచ్చి కూర్చుండుము.

ఉత్తరము—ఎందులకు?

జేబ—(సంభ్రమముతో) నేనింతక చెప్పవలసి యున్నది. ఎప్పుడును జెప్పనిదానిని జెప్పెదను.

ముబారకు—(సశరీరుడై వచ్చి నిలుచుండెనని చెప్పబనిలేదు) అప్పుడాయంధకారమునందు బాన్పుమీదికి వచ్చి జేబఉన్నీసాపార్శ్వము నందు గూర్చుండెను. జేబఉన్నీసా బాహువున నాతని బాహుస్పర్శ మయ్యెను. జేబఉన్నీసాశరీరము హర్షకంటకితమై యానందరసాంబుధి దేలిపోయెను. అంధకారమునందు ముక్తాకారములగు నశ్రుబిందువులామెగండస్థలమునుండి జాఱిపోవుచుండెను. జేబఉన్నీసా ముబారకు నిచేయి తన చేతియందుంచుకొని "ప్రాణనాథా! నీవు ఛాయామాత్రుడవు కావు. నీవు మఱచిపోయినను నేను మఱచిపోను; నేను నీదానను ఇంక నిన్ను విడిచిపెట్టను" అనియెను. అనంత

రము జేబఉన్నీసా మంచమునుదిగి ముబారకుని పాదములపైబడి "నన్ను క్షమింపుము! నేనైశ్వర్యగర్వముచే బిచ్చిదాననై యుంటిని. నేనిప్పుడైశ్వర్యమును త్యజించుచున్నానని శపథము చేయుచున్న దానను. నీవు నాయపరాధమును క్షమించినయెడల నేను మరల ఢిల్లీకి బోను. నీవు 'జీవించియుంటిని' అని చెప్పుము" అనియెను.

ముబారకు నిట్టూర్పు విడిచి "నేను జీవించియున్నాను. ఒక రాజపుత్త్రుఁడు నన్ను గోరీనుండి తీసి విషచికిత్సఁజేసి ప్రాణదానమొసంగినాఁడు. నేనాతనితో నిక్కడకు వచ్చితిని" అనియెను.

జేబఉన్నీసా యాతనిచరణములను విడువలేదు. ఆమె కన్నీటిచే నాతనిపాదములు తడిసిపోయెను. ముబారకా మెచేయి పట్టుకొని లేవఁదీయుటకుఁ బ్రయత్నించెను గాని యామె లేవక "దయయుంచి నన్నుక్షమింపుము" అని ప్రార్థించెను.

ముబారకు "నిన్ను క్షమించితిని. క్షమింపకున్నయెడల నీయొద్దకు వచ్చియుండను" అనియెను.

జేబ—అల్లా నాపై దయయుంచి వచ్చినయెడల నన్ను గ్రహింపుము. గ్రహించి నీకిష్టమున్నయెడల నన్ను విషసర్పమునోటి కర్పింపుము. నీవేమిచేయఁదలఁచికొనిన నట్లుచేయుము. నన్నిఁక మీఁదఁద్యజింపవలదు. నేను ఢిల్లీకిఁ బోవనని ప్రమాణముచేయుచున్నదానను. అలంగీరునిరంగమహలునం దిఁకఁ బ్రవేశింపను.

ముబార కంతయును మఱచెను. సర్పదంశనజ్వాలలను మఱచెను. తానుమరణించు సంకల్పమును మఱచెను. దరియాబీబీని మఱచెను. జేబఉన్నీసా ప్రీతిశూన్యవాక్యములను మఱచెను. కేవలమును జేబఉన్నీసా యసమానరూపరాశి యాతనికన్నులఁ గప్పివైచెను. ఆమెయప్పటి ప్రేమపరిపూర్ణములగు సంభ్రమోక్తు లాతని చెవుల కింపయ్యెను. షహజాదిదర్పము చూర్ణీభూత మగుటను జూచి

యాతనిమనసు కరఁగిపోయెను. అప్పుడాతఁడు "బీదవాఁడనగునన్ను భర్తగా గ్రహించుట కిష్టపడుచుంటివా?" అనియడిగెను.

జేబఉన్నీసా చేతులుజోడించుకొని "నాకంతటి యదృష్టమున్నదా?" అనియెను.

ముబారకు "అట్లయినయెడల సంకోచము లేకుండ నిర్భయముగ నావెంటరమ్ము" అని చెప్పెను.

ముబారకు లాందరులో దీపమును వెలిగించికొని గదివెలుపలకు వచ్చినిలిచెను. ఆతఁడుచెప్పినప్రకారము జేబఉన్నీసా వస్త్రములను ధరియింపఁగా ముబారకామెచేయి బట్టుకొని వెలుపలికిఁ దీసికొనివచ్చెను. అక్కడనున్న ప్రతీహారిణులిద్దఱు నాతనియాజ్ఞాప్రకారము వారితోఁగూడ వచ్చిరి. ముబారకు పోవుచు జేబఉన్నీసాతో "రాజాంతఃపురమునకుఁ బురుషులు రాఁగూడదు. అమీఁదముసల్మానుల వాసనయైనఁ దగులరాదు. ఆకారణమున రాత్రికాలమున వచ్చితి ననియు, మహారాజ్ఞివారియాజ్ఞాప్రకారము వచ్చితి ననియు, సింహద్వారమువఱకును ప్రతీహారిణులు వచ్చి తిరిగిపోవుదురనియు, వెలుపల నాకుగుఱ్ఱమును పాలకియు సిద్ధముగా నుండెననియు చెప్పెను.

వారు ప్రతీహారిణులసాహాయ్యమున సింహద్వారమువఱకును వచ్చి తమతమ యానములపై నధిరోహించి బయలుదేరిరి. ఉదయపురియందు నలుగురైదుగురు ముసల్మానులు వ్యాపారార్థులై వచ్చి వాసము చేయుచుండిరి. వారు రాణాగారియాజ్ఞనుపొంది నగరప్రాంతమున నొకచిన్నమసీదునుకట్టుకొనిరి. ముబారకు జేబఉన్నీసా నామసీదులోనికిఁ దీసికొనిపోయెను. అక్కడ నొకమౌల్వీయును, వకీలును, ఒకసాక్షియు సిద్ధముగా నుండిరి. వారిసాహాయ్యమున ముబారకు జేబఉన్నీసాను ఖురానులోఁ జెప్పఁబడినప్రకారము పెండ్లిచేసికొనియెను.

అనంతరము ముబారకు జేబఉన్నీసాతో "నిన్నెక్కడనుండితీసి కొనివచ్చితినో యక్కడకే పంపించెదను. ఏమన—నీవు మహారాజావారి బందీవైయుంటివి. కాని, నీకు శీఘ్రకాలములోనె విముక్తలయగునను ధైర్యమున్నది"అని చెప్పి ముబారకు కామెను మరల నామె శయ్యా గృహమునఁ జేర్చి వెడలిపోయెను.

ఏడవ ప్రకరణము

దగ్ధుఁడైన బాదుషా వేడికొనిన జలభిక్ష

మఱునాటి పూర్వాహ్ణకాలమున జేబఉన్నీసా చంచలకుమారి యొద్దఁ గూర్చుండి ప్రఫుల్లవదనయై మాటలాడుచుండెను. రెండు రాత్రులు జాగరణముచే శరీరము నలగియుండెను. రత్నరాసులచేతను, పుష్పరాసులచేతను, అలంకృతమై రంగమహాలునందు ప్రతిదర్పణము నందును తన ప్రతిబింబమును జూచికొని నవ్వుచుండు నా జేబఉన్నీసా యై యుండలేదు. బాదుషాహజాది జన్మము కేవలభోగవిలాసార్థమైనదని యనుకొనుచున్న యా బాదుషాహజాదియై యుండలేదు. జేబఉన్నీసా, బాదుషాహజాది స్త్రీయనియు, నామెహృదయము నారీహృదయమనియు, స్నేహశూన్యమైన నారీహృదయము జల శూన్యమైన నదీమాత్రమే యనియు దెలిసికొనియెను.

జేబఉన్నీసా కపటమార్గములు విడిచి, గర్వమునుద్యజించి రాత్రిజరగినవృత్తాంతమంతయు జంచలకుమారి కెఱింగించెను. చంచల కుమారి కీవఱకె తెలియును. జేబఉన్నీసా సమాచార మంతయును జెప్పి పిమ్మట "మహారాజ్ఞీ! నన్నింకను కైదీగానుంచుటవలన మీ కేమి ప్రయోజనమున్నది? నేనలంగీరుబాదుషా పుత్త్రికననుమాట

మఱచిపోయితిని. మీరాతనియొద్ద కంపినను, నేను పోవుట కిష్టపడు జానను గాను. పోయిన యెడల నాప్రాణములు నిలుచుమార్గము లేదు. నన్ను విడుదల చేయించిన యెడల నాభర్తతో నాతని స్వదేశమైన తుర్క్ దేశమునకు పోయెదను" అనియెను.

చంచలవిని "ఇందుల కుత్తర మిచ్చుటకు నాకు సామర్థ్యము లేదు. మహారాజావారి యాజ్ఞ కావలయును. వారు నిన్ను నాయొద్ద నుంచుకొనవలసినదని యనుజ్ఞ యిచ్చిన ప్రకారము నిన్నిచ్చట నిలిపి యుంచితిని. ఇప్పుడు నీయభీష్టమును నెఱవేర్చుటకు సేనానాయకుడగు మాణిక్యలాలు సమర్థుఁడై యున్నాడు. నేను మాణిక్యలాలు కోరికమీఁద నీకు గొంతవఱ కవకాశ మిచ్చితిని. కాని విడుదల చేయుమని నాకెవ్వఁడును జెప్పలేదు. అందునుగూర్చి నేనేమియును జెప్పజాలను" అనియెను.

జేబ—(విషణ్ణవదనముతో) మహారాజావారికి నాప్రార్థనము మీరు దయతో విన్నవింపఁగూడదా ? వారిశిబిరము దూరమున లేదు. నిన్నరాత్రి పర్వతముపైనున్న వారిశిబిరములయందలి దీపముల ప్రకాశమును జూచితిని.

చంచ—పర్వతము దగ్గఱగా నున్నట్టు కనబడుటయేగాని సమీపములో లేదు. మేము పర్వతములున్న దేశములయం దుండుటచే మాకాసంగతి బాగుగ దెలియును. నీవు కాశ్మీర దేశమునకుఁ బోయియుండుటచేత నీకు నాసంగతి తెలిసియుండవచ్చును. దాని కేమి ? జనులను పంపినను, రాణావారిందుల కొప్పుకొందు రను ధైర్యము లేదు. ఒకవేళ నుదయపురమందలి యీస్వల్పసైన్యము మొగలరాజ్యమును నేఁటి యీయుద్ధమునందు ధ్వంసము చేయఁ గలిగి బాదుషాతో సంధి చేసికొనుట యావశ్యకమే లేనియెడల, అవశ్యముగ నిన్ను నీభర్తతోఁ బంపుట కనుజ్ఞయిచ్చుట కాటంకము

లేను. అట్లుగాక సంధిచేసికొనవలసివచ్చినయెడల మిమ్ముందఱను బాదుషాయొద్దకు మరలఁ బంపించవలసియుండును.

జేబ—అట్లయినయెడల మమ్ములను మృత్యుముఖమునఁద్రోసి నట్లగును. ఈవివాహవృత్తాంతమును విన్నయెడల నాతండ్రి నాకువిష మిప్పించును. నాభర్త పేరే లేకుండఁబోవును. అతఁడు ఢిల్లీకిఁబోఁడు. పోయినయెడల నిశ్చయముగ మృత్యువునకు గుఱియగును. ఇఁకనీవివాహమువలన ప్రాయశ్చిత్తము లేమిటికనఁగా?

చంచ—నీకేమియు నపాయమురాని యుపాయ మొకటి యాలోచింపవలయునని తోఁచుచున్నది.

అట్లు మాటాడుచున్న సమయమున నిర్మలకుమారి యక్కడ కువచ్చెను. ఆమె చంచలకుమారికి బ్రణామముఁ గావించి పిమ్మట జేబఉన్నీసా కభివాదము చేసెను. ఆమె ప్రత్యభివాదమును జేసెను

చంచ—నిర్మలా! ఇంతయాత్రముతో వచ్చితివేల?

నిర్మ—విశేషసమాచార మేమున్నది!

అప్పుడు జేబఉన్నీసా లేచి వెడలిపోయెను.

చంచ—యుద్ధసమాచారమేనా?

నిర్మ—ఔను.

చంచ—అయ్యది జనులు చెప్పుకొనుటచేఁ దెలిసినది. పిల్లిబిలములోఁ బ్రవేశించినది. మహారాణావారు బిలముఖమును మూసివైచినారు. పిల్లి బిలమునందే మాడిచచ్చునట్లున్నదని వినియుంటిని.

నిర్మ—ఇఁకనొకసమాచార మున్నది. పిల్లి మిగుల నాకలిగొనియున్నది. నాపావుర మిప్పుడు నాయొద్దకు వచ్చినది. బాదుషా పంపియున్నాఁడు. దానికాలికొక చీటికూడ కట్టఁబడియుండెను.

చంచ—చీటిని జూచితివా?

నిర్మ—చూచితిని!

చంచ—ఎవ్వరి పేర?

నిర్మ—ఇమ్లీ బేగమ్ పేర.

చంచ—ఏమి వ్రాసెను?

నిర్మల కాగితమునువిప్పి కొన్ని సంగతులను జదివి తెలిసికొని యెను. ఏమన—

"నేను నీయం దెట్టి స్నేహవిశ్వాసముల నిలిపియుంచితినో యే మనుష్యునందుగూడ నెన్నఁడు నట్టిస్నేహవిశ్వాసముల నగపఱుప లేదు. నీవును నేను చెప్పినట్లే యుంటివి. నేఁడుపృథ్వీశ్వరుఁడు దుర్దశాపన్నుఁడై యుండెను. లోకులవలన వినియే యుందువు. ఆహారము లేకుండఁ జచ్చిపోవలసివచ్చినది. ఢిల్లీబాదుషా నేడొకరొట్టెముక్కకై యాచించుచున్నాఁడు. అంతమాత్ర ముపకారము చేయువా రెవరును లేరా? సాధ్యమైనయెడల నీవైనను జేయుము. ఈయుపకారము నెప్పటికిని మఱచిపోను."

చంచల విని "నీవుపకారమును జేసెదవా?" అనియెను.

నిర్మ—నేనేమి చెప్పఁగలను! ఇంకేమి లేకపోయినను, బాదుషా యోధపురి బేగమునకు భోజనమున కైనను బంపవలయును.

చంచ—ఎట్లు? అక్కడికి మనుష్యులుపోవుటకు మార్గము లేదు

నిర్మ—ఆసంగతి నిప్పుడు చెప్పఁజాలను. నేనొకసారి శిబిరమునకుఁ బోవుట కనుజ్ఞ యీయవలయును. ఏమి చేయవలయునో చూచివచ్చెదను.

చంచలకుమారియనుజ్ఞను గైకొని నిర్మలకుమారి ఏనుఁగుపై నెక్కి రక్షకజనముతో శిఖరమునందున్న భర్తను సందర్శించుటకై వెడలిపోయెను. పోయినవెంటనే మాణిక్యలాలును జూచెను.

మాణి—యుద్ధవిషయమా?

నిర్మ—ఎవ్వనితో యుద్ధముచేయుదు? నీవు నాతోయుద్ధము చేయుటకు యోగ్యుఁడవా?

మాణి—నీతోఁగాదుగాని అలంగీరు బాదుషాతో.

నిర్మ—నేనాతని ఇమ్మేలీ బేగమును. అతనితోడ నేయుద్ధము? ఆతని రక్షించుటకు వచ్చితిని. నేను చెప్పునది వినవలయును.

ఆపిమ్మట వారిద్దరకును కొంతసంభాషణము జరిగెను. ఏమేమి మాటాడిరో మనకుఁ దెలియదు. చాలసేపు మాత్రము మాటాడిరి.

మాణిక్యలాలు నిర్మలకుమారి నుదయపురికి మరల బంపించి రాజసింహునితో మాటాడుటకై వెడలిపోయెను.

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

ఆత్మనిర్వాణపరామర్శ.

మహారాణా రాజసింహుని జూచి ప్రణామమును జేసి మాణిక్యలాలు చేతులుజోడించుకొని "దాసుఁడనైన నన్ను మరియొకయుద్ధ క్షేత్రమునకుఁ బంపుటకై మహారాజావారి కభిప్రాయ మున్నయెడల నేసెలవనుగ్రహింపబడుదును" అని విన్నవించెను.

రాజ—ఎందులకు? ఇక్కడి కార్యము పూర్తియైనదా?

మాణి—ఇక్కడ నిఁక నెట్టిపనియు లేదు. ఇక్కడిపని క్షుధార్తులైన మొగలులశుష్కముఖములను జూచుటయే. వారియార్తనాదములువినుట యింతవఱకునైనది. అదికావలసినయెడల నప్పుడప్పుడు పర్వతములమీఁదికిఁబోయి గొప్పగొప్ప చెట్లను వెదకిచూచివచ్చెదను. ఈ పనులనెవ్వరైననుఁ జేయవచ్చును. నావంటివాఁడెందుకు, ఇంతమంది జనులు, ఇన్ని యేనుఁగులు, గుఱ్ఱములు, నీరంధ్రపథమునఁ బడి ప్రాణములువిడిచినయెడల, దుర్గంధముచే నుదయపురమునం దెవ్వరును

ప్రాణములతో నుండ లేరని తోఁచుచున్నది. ఇది యంతయు రోగములకుఁ గారణమగును.

రాజ—అందువలన మొగలుసేన నంతను, ఆహారము లేకుండ జంపుట నీమతముఁ గాదని తోఁచుచున్నది. అంతియేనా?

మాణి—అట్లే యుద్ధమునందు లక్షజనులు చచ్చినను దుఃఖముకలుగదు. ఆహారము లేకుండ నొక్కఁడు చచ్చినను జాల విచారకరముగా నుండును.

రాజ—అట్లయినచో నేమిచేయవలయును?

మాణి—మహారాజా! చెప్పుటకు నేనెంతవాఁడను? నాయల్ప బుద్ధికిప్పుడు సంధిగావించుకొనుటకు సరియైనసమయ మని తోఁచుచున్నది. జఠరాగ్ని ప్రజ్వరిల్లి మండుచున్నప్పుడు మొగలులు లొంగి వత్తురు. మంత్రులను, సేనానాయకులనుగూడఁ బిలిపించి యీవిషయమున వారియాలోచనమును దీసికొనుట మంచిది.

రాజసింహుఁ డట్లుచేయుట కొప్పికొనియెను. ఉపవాసముచే నింతమందిజనులు చచ్చుట యాతనికి నిష్టములేదు. హిందువులు క్షుధార్తున కన్నముబెట్టుట పరమధర్మ మని యెఱుంగుదురు. అందువలన హిందువైనవాఁడు శత్రువైనను, అన్నము లేకుండ నుపవాసములచే మాడ్చి చంపుట కొప్పికొనజాలడు.

సాయంకాలానంతరము శిబిరమునందు ప్రధానసేనానాయకులును ప్రధానమంత్రులునుగూడఁ జేరియుండిరి. ముఖ్యమంత్రి పేరు దయాళుసహా అతడునువచ్చెను. మాణిక్యలాలుకూడవచ్చియుండెను.

రాజసింహుడు చర్చితాంశమును సభాసదులకు దెలియజెప్పి మీయభిప్రాయములను దెలుపవలయుననియెను. అనేకులు. ఆ మొగలులు, ఆహారపానములు లేకుండ సిక్కఁడ బడి చావవలసినదనియు, ఔరంగజేబును దీసికొనివచ్చి జీవములతో గొఱిత వేయవలయు

సనియు, అట్లుకానియెడల జీవములతో గోరిలో బూడ్చి పెట్టవలయు ననియు, మఱికొందఱు, మొగలులచే రాజపుత్రులకు సంభవించుచున్న యనిష్టములను దలంచుకొనియైన చేతికి జిక్కినవారిని విడువగూడ దనియు, ననేకాభిప్రాయములనిచ్చిరి.

ఇందుల కుత్తరముగ మహారాణా రాజసింహుడు "కాను విడువగూడదు. ఈమొగలుల నిచ్చటనే యన్నపానాదులు లేకుండజేసి పాతిపెట్టవలయును. కాని, ఔరంగజేబును, ఇక్కడనున్న యాతని సైన్యమును హతముచేసినైనను యెడల మొగలులు నిశ్శేషులగుదురా? ఔరంగజేబు చచ్చినయెడల మహాలము బాదుషాయగును. మహాలముతో దాక్షిణాత్యమును జయించినమహాసైన్య మీపర్వతమున కవ్వలి భాగముననే సిద్ధమైయున్నది. మఱిరెండు మొగలుసేనలింకను రెండుదిక్కులగాచికొనియున్నవి. మన మీసేనలనెల్ల నెట్లు నిశ్శేషముగ జేయగలము? అట్లు చేయజాలనియెడల నెప్పుడైనను సంధియే చేసికొనవలసివచ్చును. సంధిచేసికొనుటకింతకంటెను మంచి సమయము మఱొకప్పుడు దొరకునా? ఇప్పుడౌరంగజేబు ప్రాణములు కంఠగతములైయున్నవి. మనమిప్పు డేమిచెప్పినను ఒప్పికొనుటకు సిద్ధముగా నున్నాడు. వేఱొకసమయమున నట్లగునా?" అని చెప్పెను.

దయాళుషహా—అట్లుకాజాలదు. కాని, మహాపాపాత్ముడును భూమికి గంటకస్వరూపియునగు నీయౌరంగజేబును సంహరించినయెడల బృథ్వికి పునరుద్ధారణము చేసినట్లగును. ఇంతటిపుణ్యము మఱి యేకార్యమునందును లభింపజాలదు. మహారాజావారు మఱి యొకలాగున యోచింపరాదు.

రాజ—చాలమంది మొగలుబాదుషాలను జూచియుంటిమి. అందఱును బృథ్వికి గంటకస్వరూపులే. ఔరంగజేబు షాజహానుకం

కెను హెచ్చునరాధముఁడా? శత్రువులవలన మనకు గలిగిన యమంగళము వంటియమంగళ మౌరంగజీబువలనఁ దటస్థించినదా? ప్రతాపము పితృపితామహులవంటి దురాచారపరుఁడు కాఁడని ధైర్యముతో జెప్పగలమా? మీరీ నాలుగు మొగలు సైన్యములను జయింపగలమను ధైర్యమునుగలిగియుండవచ్చును. అంతటిధైర్యమున్నను, జను లెంత మందినశించినమీఁదట నాయాశ సఫలమగునో యోచించిచూడుడు! ఎంత మంది రాజపుత్రులు నిహతులు గావలయునో? ఉన్నవారెంతమంది? మనము హెచ్చుసేనలు గలవారముగాము. ముసల్మానులసంఖ్యులై యున్నారు. మనజనము క్షీణించిన పిమ్మట తిరుగ వారు పైబడి పీడించినయెడల నెవ్వారిబాహుబలమున శత్రువులను మరల జయింప గలుగుదుము?

దయా—మహారాజా! రాజపుతానాయందున్న సమస్త రాజపుత్రులు నేకమైన యెడల మొగలాయీలను సింధునది దాటిపోవునట్లు దఱుముట కెంతసేపు కావలయును?

రాజ—అదినిజమే. కాని యెప్పుడైన నట్లు జరగునా? ఇప్పుడు నట్టిప్రయత్నములే చేయుచున్నాను. నాప్రయత్నముఫలించినదా?

దయాళు—సంధి చేసినను ఔరంగజీబట్లు నియతుఁడై యుండఁడు ఇంతటి మిథ్యావాదియగు పాపకర్ముఁడీభూమిపై బుట్టబోఁడు. ఈతఁడింటుండి విడుదల నందినతోడనే సంధిపత్రమును జించిపాఱవైచి మరల నెప్పటియాటయే యాడుట కుపక్రమించును.

రాజ—అట్లు భావించుకొన్నయెడల నెప్పటికిని సంధియే కాదు. అట్లు యోచించుటవలన నేమిలాభము?

ఇట్లే విశేషముగ చర్చలు జరగెను. తుద కెల్లరును రాణా చెప్పిన మాట యథార్థమని యొప్పికొనిరి. సంధి జేయుటకే స్థిరపఱుపఁబడియెను. అనంతరము సభాసదులలో నొకఁడు "ఔరంగజీబు

సంధికై దూతనంపలేదు. సంధి చేసికొనునవసర మాతనికా, మనకా?'' అని యాక్షేపించెను.

అందులకు రాజసింహుఁడు 'దూత నంపుట యెట్లు? ఆరంధ్ర పథమునుండి యొకపురుగైన బైటికి వచ్చుటకు మార్గములేదు. అతఁడు దూత నెట్లు పంపఁగలఁడు?'' అనియెను.

దయా—అట్లయిన మనదూతమాత్ర మెట్లుపోవును? ఆనాఁడు మనదూత పోయినప్పు డాతని వధించుట కాజ్ఞ యిచ్చెను. నేఁడు మాత్ర మట్లు చేయఁడను నమ్మక మెక్కడిది?

రాజ—ఈమా రట్లు చేయఁడని చెప్పఁగలను. ఇప్పుడు కపట సంధియైనను ఆతనికి శుభమే. కానిదూతయెట్లుపోవునో, ఆవిషయమై యోచింపవలసినదే.

అప్పుడు మాణిక్యలాలు ''ఆభారము నామీఁద నుంచుడు. నేను మహారాణావారి కాగితమును ఔరంగజేబునొద్దకుఁ బంపి యందులకుఁ బ్రత్యుత్తరము దెప్పించెదను'' అని విన్నవించుకొనియెను.

మాణిక్యలాలు కౌశలమునందును సాహసమునందును అద్వితీయుఁడని యందఱు నాతనిమాటలను నమ్మిరి. పత్రము వ్రాయుట కాజ్ఞయయ్యెను. దయాళుషాహా కాగితమును వ్రాసెను ''బాదుషా సమస్తసైన్యమును మేవారునుండి తీసికొనిపోవలయును. మేవారునందు గోహత్యలు చేయఁగూడదు. దేవాలయములను బ్రద్దలుకొట్టరాదు. జిజియాపన్ను వసూలుచేయకూడదు. ఇట్లు జరగినయెడల రాజసింహుఁడు మార్గమును విడిచిపెట్టును. బాదుషా నిర్బాధకముగఁ బోవచ్చు'' నని దాని తాత్పర్యము.

పత్రము సభాసదులందఱియెదుటను జదివి వినిపింపఁబడియెను. విని, మాణిక్యలాలు ''బాదుషాభార్యయును కుమార్తెయును మన

యొద్దబందీలై యున్నారు. వారట్లే యుండవలయునా?" అని యడిగెను.

ఆమాటవిని, ఒకొక్కరొక్కొక్క రీతిగ పరిహాసోక్తుల నాడిరి. కాని, యుందఱును విడువఁగూడ దని చెప్పిరి. కొందఱు "ఉండనిమ్ము. వారు మహారాణాగారి వాకిలి నూడ్చుచుందురు అనిరి." ఒకఁడు "వారిని డక్కాకుఁ బంపితీరవలయును. అక్కడ హిందువులై వైష్ణవ వేషములను ధరించుకొని హరినామస్మరణమును జేసికొనుచుందురు." అనియెను. ఒకఁడు "వారివిడుదలకొఱకు బాదుషా కోటిరూపాయల నీయవలయు" ననియెను. ఇట్లేయుందఱు నన్నివిధముల మాటాడఁ జొచ్చిరి. మహారాణా రాజసింహుఁడు "ఇద్దఱు బందీలకొఱకు సంధి చెడఁగొట్టుకొనుట భావ్యముకా"దని వారిద్దఱిని బంపివేయుట కాజ్ఞ యిచ్చెను.

పత్రమునం దదే ప్రకారముగ వ్రాయఁబడియెను. ఆకాగితమును మాణిక్యలాలున కిచ్చి సభ ముగించిరి.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

అగ్నియందు జలసేచనము

సభ ముగిసినను మాణిక్యలా లచ్చటినుండి వెడలిపోక యుందఱును బోయినపిమ్మట మహారాణాయొద్దకుఁ బోయి ముబారకుని యుపహారవిషయమై దేవరవారితో మనవిసేయ వేచియున్నానని యెను.

రాజ—అతఁ డేమి యడుగుచున్నాఁడు?

మాణి—బందీయైయున్న బాదుషాకుమార్తె నడుగుచున్నాఁడు.

రాజ—ఆమెను బాదుషాయొద్దకుఁ బంపకున్న సంధికాఁజాల దని తోఁచుచున్నది. అదిగాక స్త్రీలపై నేమిట్టి యత్యాచారములు నడపవచ్చునా ?

మాణి—ఆమె కెట్టిత్తొందరయును గలిగింప నక్కఱలేదు. ముబారకునకు నామెకు నిన్నరాత్రి వివాహమైనది.

రాజ—షహజాది ఆమాటను బాదుషాకుఁ దెలియఁజేసికొన్న యెడల నంతయును చక్కఁబడును.

మాణి—వారిద్దఱితలలును నేలపైఁ బడును.

రాజ—ఎందువలన ?

మాణి—షహజాదులు, షహజాదులను తప్ప నితరులను వివాహమాడరాదు. ఈషహజాది సైనికుని వివాహము చేసికొని బాదుషాకులమునకుఁ గళంకమును దెచ్చిపెట్టినది. బాదుషాకుఁ దెలియకుండఁ బెండ్లిచేసికొనుటచే, ఢిల్లీలోని రంగమహాలు నందలి యాచారము ననుసరించి యామెను విషమిచ్చి వధింపవలసియున్నది. ముబారకు నేనుఁగు కాళ్ళచే ద్రొక్కించుటయో, శూలారోపణము చేసి వధించుటయో జరుగును. ఒకవేళ నీయపరాధమును క్షమించినను, మీకాతఁడు చేసినయుపకారముకొఱకై నను శూలారోపణశిక్ష నందఁగలఁడు. ఆరహస్యము బాదుషాకుఁ దెలియకుండ నున్నయెడల నాతని యనుమతిలేకుండ పెండ్లిచేసికొన్న కారణముననే ముబారకు శూలమునకు గుఱియగుట కేమియును సందేహములేదు.

రాజ—నేనిందుల కేమైనఁ బ్రతీకారము చేయఁగలనా ?

మాణి—ఔరంగజేబుని కుమార్తెయొక్కయు, నాతనియల్లుని యొక్కయు నపరాధములను క్షమించునచో సంధి కొప్పికొనమని మీరు చెప్పవచ్చును.

రాజ—నేనట్లే చెప్పెదను. అందులకై బాదుషాకు వేఱె యొకజాబును వ్రాసెదను. ఆయుత్తరమును నీవు సంధిపత్రముతోఁ

గూడఁ దీసికొనిపొమ్ము. ఔరంగజేబు కుమార్తె యపరాధమును క్షమించును. కాని ముబారకుని యపరాధము మన్నించుట కాతఁ డొప్పుకొనినను, అంతమాత్రమున నాతనికి నిష్కృతి కలుగునను నమ్మకము లేదు. ఏమైనఁగానిమ్ము. ముబారక కిందువలన సంతుష్టుఁ డైనయెడల నేనాకార్యమును జేయుటకు సిద్ధముగా నున్నాఁడను.

ఇట్లుచెప్పి రాజసింహుఁడు స్వహస్తముతో నొకయుత్తరమును వ్రాసి మాణిక్యలాలున కిచ్చెను. మాణిక్యలాలా రెండు కాగితములను దీసికొని యారాత్రియే బయలుదేరిపోయెను.

ఉదయపురమునకు బోయి ముందుగా నీవృత్తాంతము లన్నియు నిర్మలకుమారి కెఱింగించెను. నిర్మల సంతుష్టాంతరంగయై బాదుషాకుఁ దానుకూడ నొకయుత్తరము నీక్రిందివిధముగ వ్రాసియిచ్చెను.

"మహాన్ మహా!

తమ బానిస యనేకాభివాదనములు. దేవర యాజ్ఞానుసారముగ నీబానిస నడచుకొన్నది. ఇప్పుడు దేవర వా రనుమతింపవలసిన దొక టియున్నది. నేను కట్టకడపట మిమ్ము వేఁడికొన్నది స్మరింపగోరెదను సంధిచేసెదను."

అనంతర మామె యీవృత్తాంత మంతయును జేబఉన్నీసా కెఱింగించెను. ఆమెయును సంతుష్టచిత్త యయ్యెను.

మాణిక్యలాలు జరిగిన వృత్తాంతమంతయు ముబారకునకుఁ దెలియఁజేసెను. ముబారక కేమియును జెప్పలేదు. మాణిక్యలాలు ముబారకును హెచ్చరించుచు "సాహెబా! బాదుషాయొద్దకు మరల బోయినయెడల నాతఁడు మిమ్ము మన్నించునను ధైర్యము నాకు లేదు" అనియెను.

ముబా—ధైర్యము లేదు.

మఱునాఁటి ప్రాతఃకాలమున నిర్మలకుమారియొద్దనుండి పావురమును దీసికొని మాణిక్యలాలు కాగితములను మడచి దానికాలికి గట్టివిడిచిపెట్టెను. అదివెంటనే యాకాశమున కెగసిపోయెను. దాని కాలికిఁగట్టినదిబరువుగనుండెను. అయినను దానిని విడువకుండ నౌరంగజేబునొద్దకుఁ బోయివ్రాలెను. అతఁ డూర్ధ్వముఖముతో నాకాశము వంకఁ జూచుచుండెను. అది యక్కడకుఁ బోయి వ్రాలి పత్రములను జూపించెను.

పదియవ ప్రకరణము

అగ్నినిర్వాణకాలము, ఉదయపుర భస్మరాశి.

కపోతము శీఘ్రముగ నౌరంగజేబునొద్దనుండి ప్రత్యుత్తరమును దీసికొనివచ్చెను. రాజసింహుఁడు వ్రాసినదాని కన్నిటికి నౌరంగజేబు సమ్మతించెను. కాని, చంచలకుమారిని మాత్రము తనతోఁ బంపవలయునని యడిగెను. రాజసింహుఁ డంతకంటె మిమ్ము ససైన్యముగ నిక్కడనే పాతిపెట్టుట నాయభిమత మని వర్తమాన మంపెను. అది విని యౌరంగజే బాయాశను విడిచివైచెను. ఔరంగజేబు మునిషీచే సంధిపత్రమును వ్రాయించి దానిపై తనముద్రనువైచి "మంజూరు చేసినాము" అని స్వహస్తముతో వ్రాసి పంపించెను. జేబఉన్నీసా ముబారకులవిషయమున క్షమించినట్లు మఱియొక యుత్తరమును గూడ వ్రాసి పంపెను. కాని యీవివాహమునుగూర్చి యెవ్వరికినిఁ జెప్పకుండనుండునట్లు మాట యీయవలయుననియు అల్లునిఁ జూచుటకు దాను వేఱే యుపాయము నాలోచించుకొందు ననియు వ్రాసెను.

రాజసింహుఁడు సంధిపత్రమును దీసికొని మొగలుసేనను విడిచిపెట్టుట కాజ్ఞయిచ్చెను. రాజపుత్రు లనేకగజములను దీసికొని

నచ్చి యష్టముగనున్న చెట్లను దీసిపాఱవైచిరి. మొగలాయీల కాహారపదార్థములు లేనందున రాజసింహుఁడు వారి కందఱకును, భోజనపదార్థముల నుపహారముగ బంపించెను. తుదకుదయపురమునం దున్న జేబఉన్నీసాను, ఉదయపురిని, ముబారకును విడిచివైచుట కక్కడికి వర్తమాన మంపెను. అప్పుడు నిర్మల చంచలకుమారితో నేకాంతముగా "బేగము నీకు బానిసవై సేవచేసినదా?" అనియడిగి యుదయపురితో "నేనుమీతో డిల్లీనుండి (యుదయపురమునకు) వచ్చి చేయవలయు నని చెప్పినకార్యమును జేసితి రా?" అనియడిగెను.

ఉదయపురి "నీనాలుక ముక్కలుముక్కలుగఁ గోయించివై చెదను. నాచే తంబాకు నలిపించుట నీకుసాధ్యమా? బాదుషాబేగ మును నిరోధించుట మీవంటియల్పులకుసాధ్యమా? ఎందులకు విడిచి పెట్టరు? ఇట్లవమానించుటకుఁ దగినఫలమును బొందెదరు. ఉదయపు రమును పేరులేకుండఁ జేసివైచెదను" అనియెను.

అప్పుడు చంచలకుమారి స్థిరభావముతో "మహారాణావారు బాదుషాను గనికరించి విడుదలఁజేసి మిమ్ముఁగూడ విడిచివైచుట కనుజ్ఞదయచేసినట్లు వినియున్నాను. అందుకొఱకు మంచిమాటాడు టయును మీకుఁ జేతకాదు. ఆకారణమున మిమ్మును విడిచిపెట్టుట లేదు. బానిసలున్నమహాలునకుఁ బోయి నాకొఱకు తంబాకును బాగు చేసి తీసికొనిరావలయును" అనియెను.

జేబఉన్నీసా "అదేమిమహారాజ్ఞీ; మీరుఁగూడ నింతటినిర్దయ తజూపఁజెల్లునా?" అనియెను.

జేబఉన్నీసా చాలసేపుచెప్పినమీదట నుదయపురియు వినీత భావమును వహించెను.

కానిచంచలకుమారి చాలశక్తిమంతురాలు. కేవలకృపార్ద్రి

హృదయముతో "నీవొకసారి నానిమిత్తము తంబాకును సిద్ధముచేసి యిచ్చితివేని వెడలిపోవచ్చును" అనియెను.

ఉదయపురి "తంబాకు నలుపుట నాచేతఁగాదు" అనియెను.

చంచ—పరిచారికలు చెప్పి చూపించెదరు.

ఉపాయాంతరములేక యుదయపురి బానిసలు చెప్పినప్రకారము చంచలకుమారికి తంబాకుసిద్ధముచేసి తెచ్చి యిచ్చెను.

అప్పు డామెకు చంచలకుమారి సలాముచేసి యనుజ్ఞయిచ్చి "ఇక్కడ జరిగినదంతయు బాదుషాతోఁ జెప్పవలయును. మఱియు, ఆతనిచిత్రపటమును కాలితోఁ దన్నిముక్కలుచేసినది నేనే యనిజ్ఞప్తి కిఁదెమ్ము. అంతేకాక, మరల నాతఁ డేహిందూబాలికనైన నవమానముచేయుటకుఁ బ్రవృత్తుఁడైనయెడల 'నేను చిత్రపటమును దన్ని బ్రద్దలుగొట్టుటతోడనే సంతుష్టురాలను గానని కూడఁ జెప్పుము'" అని చెప్పిపంపించెను.

బాదుషా తనమహిషిని కుమార్తెను గలిసికొని బెత్తముచేఁ గొట్టబడినకుక్కవలె బిక్కమొగముతో రాజసింహుని సముఖమునుండి పలాయితుఁడై పోయెను.

పదునొకండవ ప్రకరణము.

అగ్నికాండము చేవాహాము కోరిన చాలకి

బేగముల కాజ్ఞయిచ్చి పంపినమీఁదట నిర్మలకుమారి మరల వంధకారమును జూచెను. మొగలాయీలు పరాభూతులైరి. బాదుషామహిషి చంచలకుమారికి దాసివలె సేవఁగావించెను. ఐనను రాణా యేమాటయును జెప్పనికారణమునఁ జంచలకుమారి దుఃఖం

చుచుండుటను జూచి నిర్మల వచ్చి యామెయొద్దగూర్చుండెను. చంచల మనోభిప్రాయమును దెలిసికొని "మహారాణావారి కీవిషయము జ్ఞప్తికి దేఁగూడదా?" అని యడిగెను.

చంచ—నీవు పిచ్చిదానివలె నున్నావు. స్త్రీనైయుండి పదింబదిగ నిట్టిమాట జెప్పుటయెట్లు?

నిర్మ—అట్లయినయెడల నీతండ్రి యిక్కడ కుత్తరము వ్రాయునట్లుగ మన మాతని కొకజాబును వ్రాయగూడదా?

చంచ—ఎందులకు? యుత్తరమున కట్టిప్రత్యుత్తరము వచ్చినప్పుడు మరల నేమని వ్రాయను?

నిర్మ—తండ్రిపై కోపమెందులకు?

చంచ—రాగాభిమానములులేవు. కాని యొకసారి వ్రాసిశాపగ్రస్తనైతిని. మరల వ్రాయుటకు సాహసమెట్లుండును?

నిర్మ—అది వివాహవిషయమై వ్రాసినది కాదా?

చంచ—మతే విషయమునుగూర్చి వ్రాయవలయును?

నిర్మ—మహారాణా యేమాటయును జెప్పకున్న యెడల బిత్రాలయమునకు బోయి వసించుటయే మంచిది. ఔరంగజేబు మరల నీదెసకన్నెత్తిచూడజాలడు. ఆకారణమున నుత్తరము వ్రాయవలయునని కోరుచున్నాను, పుట్టినిల్లుగాక యిక నుపాయ మేమున్నది?

చంచలకుమారి యేమో చెప్పబోయెను. కాని, యేమిచెప్పుటకును నోరాడక యేడ్వదొడగెను. నిర్మలకేమాట చెప్పుటకునుదోచినదికాదు.

చంచల కన్నీరు దుడిచికొని లజ్జావనతవదనయై యించుక నవ్వెను. నిర్మలయు నవ్వెను. అనంతరము నిర్మల మరలనవ్వి "నేను ఢిల్లీ బాదుషాయెదుట నైనమాటలాడుట కేమియునుదోచక యత్ర

తిభన్నై యుండ లేదు. నీయెదుట నప్రతిభన్నై పోయితిని. ఇది ఢిల్లీబాదు షాకు లజ్జాస్పదముకాదా? కాని నీవొకసారి, ఇమ్‌లీ బేగముయొక్క కల్పనా కౌశలమును బరీక్షించినగాదు. కలమును కాగితమును దెచ్చి వ్రాయుటకు ప్రారంభింపుము. నేను చెప్పుచుండెదను'' అనియెను.

చంచ—ఎవ్వరికి వ్రాయవలయును? తల్లిపేరనా? లేకతండ్రి పేరనా?

నిర్మ—తండ్రిపేర నే.

చంచల వ్రాయుట కారంభించెను నిర్మల చెప్పుచుండెను. ''ఇప్పుడు మొగలుబాదుషా మహారాణాచేత''

''బాదుషా'' యనువరకును వ్రాసి చంచల ''మహారాణా చేత'' నని వ్రాయకూడదు. ''రాజపుత్రులచేత'' నని వ్రాసెద ననియెను,

నిర్మల నవ్వి ''అట్లే వ్రాయుము'' అనియెను. అనంతరము చంచల నిర్మలచెప్పిన ప్రకారము వ్రాయనారంభించెను.

''రాజపుత్రులచేత బరాభూతుడై రాజపుత్రస్థానమునుండి హఠాత్తుగా వెడలిపోయెను. ఇక మరల నాతను మనపై బలపరాక్రమముల జూపుట కవకాశము లేదు, ఇప్పుడు మీకుమా త్రైవిషయమున మీయనుజ్ఞయేమి? నేను మీ కధీన నై యుంటిని,''

అనంతరము నిర్మల ''మహారాణావారియధీనమునందు కాదు'' అనిచెప్పెను.

చంచ—ఊరకుండుము. పాపాత్మురాలా!

అని యదలించి నిర్మలచెప్పినమాట వ్రాయలేదు. నిర్మల, అట్లయినయెడల ''మఱియెవ్వరి యధీనమునందును గాదు'' అని వ్రాయుమనియెను. చంచల యట్లే వ్రాసెను.

ఈవిధముగ నుత్తరమును వ్రాసి రూపనగరమునకు బంపెను. రూపనగరరాజాయుత్తరమునకుఁ బ్రత్యుత్తరముగ ''నేను రెండు

వేల యాశ్వికదళములను దీసికొని యుదయపురమునకు వచ్చెదను. ఘాటి, రస్తా మొదలగుతావుల నాశాటంకము గలుగకుండ నుండుటకై రాణాకుఁ దెలియఁజేయుము" అని వ్రాసెను.

అద్భుతకరమగు నాయుత్తరమున కర్థముచేసికొనజాలక చంచలానిర్మలలు కొంతసేపు విమర్శించుకొని యందు సైన్యసమాచారముండుటచే రాణాకుఁ దెలియఁజేయుటయే మంచిదని స్థిరపఱుచుకొనిరి. నిర్మల మాణిక్యలాలుమూలమున నాసంగతి రాణాకుఁ దెలియపఱిచెను.

రాణా రాజసింహుఁడుకూడ ననుమానపడఁజొచ్చెను. అతఁడు చంచలకుమారిని మఱచియుండలేదు. అతఁడును షోడశకళాబిరుదాంకితుఁడగు విక్రమసింహున కొకయుత్తరము వ్రాసిపంపించెను. అందుచంచలకుమారివివాహవిషయమునుగూర్చియే వ్రాసెను. అందులోఁ గుమార్తెకు శాపమునిచ్చుటయు క్రమముగా రాజసింహుఁడుపయుక్త మిత్రుఁడని తెలియవచ్చినయెడలఁ దనమనఃపూర్వకముగ వచ్చియాశీర్వదించి కన్యాదానమునుజేయుదు ననుటయును, జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచు, ఇప్పుడు మీయభిప్రాయ మేమి? అని వ్రాసిపంపెను.

ఇందులకుఁ బ్రత్యుత్తరముగ విక్రమసింహుఁడు "నేను రెండు వేల యాశ్వికదళమును దీసికొని యక్కడకు వచ్చెదను. ఘాటీలను దెఱచియుంచవలయును" అని వ్రాసెను.

రాజసింహుఁడును జంచలకుమారివలె దానియభిప్రాయమును దెలియనేరక విక్రమసింహుఁడు రెండువేలయాశ్వికదళమును దీసికొని వచ్చి యేమిచేయఁగలఁడు? నేను జాగరూకుఁడనై యుండెదను" అని భావించికొని, విక్రమసింహుఁడువచ్చునెడల ఘాటీల నడ్డుపెట్టకుండునట్లుగ నాజ్ఞాపించెను.

పండ్రెండవ ప్రకరణము.

అగ్ని పునరుజ్జ్వలనము.

ఉదయసాగరతీరమునకు నౌరంగజేబు మరలవచ్చి యచ్చట శిబిరములను నెలకొల్పెను. తెల్లవారినపిమ్మట సైనికు లాహారముల భుజించి యేనుఁగులు మొదలగువానికి మేఁతలు వేసిరి. అప్పుడు సిపాయిల గుంపునందు, గానములును వేడుకలు నారంభమయ్యెను. ఒక సిపాయి "హిందూరాజ్యమునకు వచ్చియుండుటచే నేకాదశి యుపవాసము చేసినట్లుండెఁ" ననియెను. ఈమాట విని యొకగాయిక "బ్రదికి బైటఁబడితిమి. నీవునా? నేనే యుపవాసము చేసితి ననుకొనుచున్నాను" అనియెను. ఒక్కతె జావళి పాడుచుండఁగా, తంబూరా తంతి తెగిపోయెను. అదిచూచి యొకసిపాయి "ఇదేమి! తీఁగ తెగిపోయినది?" అనియెను. అందులకామె మీవీరత్వమును జూచి యింక మీఁద హిందూస్థానమునం దుండుటకు ధైర్యము చెడినది. ఉగియూదేశమునకుఁ బోవలయు ననుకొనుచున్నాను. ఆకారణమునఁ దంతిని ద్రెంపివైచితిని" అనియెను. మఱియొకఁడు ఉదయపురి బేగమును గూర్చి చింతిల్లుచు, రావణుఁ డొనరించిన సీతాపహరణమును దానితోఁ బోల్చి చెప్పుచుండెను. అందులకుఁ బ్రత్యుత్తరముగ నింకొకఁడు "బాదుషా యింతమంది వానరులను దీసికొనిపోయినను, సీత యుద్ధరింపఁబడలేదేమి?" అనియడిగెను. ఇంకొకఁడు "మనము సిపాయిలము. కోఁతులము గాము. చెట్లను విఱుచువిద్య మనకుఁ దెలియదు. అందువలన సీతను బోగొట్టుకొంటిమి" అనియెను. ఇందులకుఁ బ్రత్యుత్తరముగ మఱియొకఁడు "మీకు నచ్చినవిద్య రొట్టెలువిఱుచువిద్యయగుటచేఁ జెట్లనువిఱచుట యెట్లు చేతనగును?" అనియెను. ఈవిధముగ నొకరితో నొకరు హాస్యాలాపము లాడుకొనుచుండిరి.

ఇంతలో బాదుషా శిబిరమునుండి రంగమహలు లోనికిఁ బోయెను. పోడనే జేబఉన్నీసా వచ్చి చేతులు జోడించుకొని నిలుచుండెను. బాదుషా యామెతో "నీవివాహము నీమనఃపూర్వకముగాఁ గావించుకొన్నది కాదని తోఁచుచున్నది. ఆకారణమున నీయపరాధమును క్షమించితిని. కాని, వివాహప్రస్తావన మెవ్వరికినిఁ దెలియకుండ జాగ్రత్తగ నుండుము" అనియెను.

అనంతర ముదయపురి వచ్చి చూచెను. ఆమె తనకు జరిగిన యవమానముల నున్నవి లేనివి కల్పించి చెప్పగా విని యౌరంగజేబు కోపాగ్నిచేఁ బరిపూర్ణుఁ డయ్యెను.

మఱునాఁడు ముబారకు నేకాంతముగా బిలిపించి "నీయపరాధము లన్నిటిని మన్నించుచున్నాఁడను. నీవు నాకల్లుడవైతివి. నా యల్లుఁడనై నీచపదవియందుండుటతగదు. కావున నిన్ను ద్విసహస్ర సేనకు మన సబుదారునిగాఁ జేయుచున్నాను. ఆజ్ఞాపత్రము నేఁడే నీ కందగలదు. కాని, ఇప్పుడు నీవిక్కడ నుండఁగూడదు. షహజాదా అక్బరు పర్వతములమధ్యమున నావలెనే కష్టములకు గుఱియైయున్నాఁడు. ఆతని నుద్ధరించుటకై దిలీరఖాను ముందుగఁ బోవును. అక్కడ నీవంటియోధుని సాహాయ్య మవశ్యముగాఁ గావలసియుండును గావున నీవిప్పుడే బయలుదేరి పోవలయును"అని యాజ్ఞాపించెను.

ముబారకీమాటలు విని సంతోషమును బొందలేదు. ఆతఁ డౌరంగజేబుని యాదరము శుభావహమైనది కాదని తెలిసికొనియెను. కాని, యాతఁ డీవిషయమును మఱుఁగుక విస్మితభావముతో బాదుషా గారి యాజ్ఞనుబొంది దిలీరఖానుని శిబిరమునకు చేరుటకు సంసిద్ధుఁడు కాఁజొచ్చెను.

అనంతర మౌరంగజేబు దిలీరఖానునకు "ముబారకును మన సబుదారుగాఁ జేసి నీయొద్దకుఁ బంపుచున్నాను. ఆతఁ డికఁ బ్రాణము లతో నుండరాదు. యుద్ధములో మరణించినయెడల మేలె—అట్లు జరుగనియెడల నాతని సంహరింపవలయును" అని యాజ్ఞాపత్రమును వ్రాసి నమ్మిన భృత్యునిచే నాతనియొద్దకుఁ బంపించెను. దిలీరఖాను బాదుషావారి యాజ్ఞ నవశ్యముగ నెఱవేర్పవలయు నని సంకల్పించుకొనియుండెను.

దర్బారుచేసి ఔరంగజేబు తన యభిప్రాయము నందఱికిని దెలియఁజేసెను. ఏమన—"మనము కట్టెలుఁగొట్టుకొని బ్రదుకువారి మోసమునకు లోనై సంధికొప్పికొంటిమి. అట్టిసంధి నెఱవేర్పదగినది కాదు. అల్పుఁడగు రాజుతో బాదుషానైన నేను సంధిచేసికొనుట యనఁగా నేమి? నేను సంధిపత్రమును జించిపాఱవైచితిని. ఆరూప నగర రాజకుమారిని బంపకపోవుటచే నట్లుచేసితిని. రూపనగరకన్య నామె తండ్రి మనకొప్పగించి యుండుటచేత నామెపై రాజసింహునికధికారము లేదు. ఆమెను మనయొద్దకుఁ బంపినఁగాని రాజసింహుని యపరాధమును క్షమింపఁజాలము. యుద్ధ మెట్లు జరుగుచున్నదో యట్లే జరుగనిండు. రాణారాజ్యమునందుఁ గనఁబడిన గోవులనెల్ల వెంటనే ముసల్మానులు చంపివేయవలయును, జిజియాపన్నును సర్వత్ర వసూలుచేయవలయును" అని యాజ్ఞాపించెను.

పైనిఁ జెప్పినవన్నియు వెంటనే ప్రచారములోనికివచ్చెను. ఇంతలో దిలీరఖానుదై సురీమార్గముగ మారవారునుండి యుదయపురమున బ్రవేశించుటకుఁ బోవుచుండెను. ఈసంగతివిని రాజసింహుఁడు బాదుషా యొద్దకు మరల యుద్ధప్రయత్నము లెందులకని యడుగుటకై జనుల నంపించెను. ఔరంగజేబు "కట్టెలుగొట్టుకొను నడవిమనుష్యు

లతో బాదుషా సంధిచేయుట యెట్టిది? రూపనగరకన్యను బంపకున్న యెడల రాజసింహునియపరాధము క్షమింపఁబడదు" అని మరల వర్తమానమంపెను. ఇది విని రాజసింహుఁడు "నేనింకను జీవించియే యున్నాను" అని చెప్పెను. రూపనగర రాజకన్యాపహరణము, ఔరంగజేబుని హృదయమునకు శల్యమై నాఁటియుండెను. అతఁడు రాజసింహునివలనఁ దనయభీష్టము సిద్ధికానేరదని తెలిసికొని, రూపనగర రావుసాహేబునకు "నీకుమార్తె యింకను నాయొద్దకు రాలేదు. ఆమెను వెంటనే తీసికొనిరావలయును, లేకున్నయెడల రూపనగరము గుర్తులేకుండఁబోవునట్లు చేసెదను" అని యాజ్ఞాపత్రము వ్రాసిపంపించెను. ఆజ్ఞాపత్రము వచ్చినతోడనే విక్రమసింహుఁడు నేను శీఘ్రముగా రెండువేలయాశ్వికదళముతో మీదరిసైనమునకు వచ్చుచున్నానని ప్రత్యుత్తరము వ్రాసిపంపెను.

ఔరంగజేబు "సేనతో నెందులకు రావలయును? బహుశః నాకుసాహాయ్యము చేయుటకై వచ్చుచున్నాఁడు" అనుకొనియెను.

పదుమూడవ ప్రకరణము

ముబారకునిదహనారంభము

సౌందర్యమహిమ యెంతటిదో చెప్పుట యసాధ్యము! ముబారకు మరల జేబున్నీసాను జూచి సమస్తమును మఱచిపోయెను. జేబున్నీసా యిప్పుడు వివశయై, దర్పాభావయై, స్నేహశాలినియై, యుండెను. ముబారకుని పూర్వానురాగము స్మరణకు [illegible] [illegible] [illegible] "దరియా" [illegible] (సముద్రమువలెదు) [illegible]

మనుష్యుఁడు కాంతామోహముచే బంధుఁడైనయెడల నాతనికి హితాహితధర్మజ్ఞానముండఁబోదు. అంతటివిశ్వాసఘాతకుఁ డగుపాపాత్ముఁ డీకేఁబుట్టఁబోఁడు.

అనేకదీపకాంతిప్రతిబింబసమన్వితమై, అంధకారమై యున్న యుదయసాగరజలరాజికినలుదెసల జుట్టుకొనియున్నపర్వతపఙ్క్తులను జూచుచు, నింద్రభవనసదృశమైనగదియందుఁ గూర్చుండి ముబారకు జేబఉన్నిసాచేతిని తనచేతిలోఁ జేర్చుకొనియుండెను. ముబారకు మిగుల దుఃఖముతో "నిన్నుమరలఁ బొందఁగలిగితిని. కాని యీసుఖము నొకపదిదినములపాటైన ననుభవింపఁజాలను" అనియెను.

జేబ—ఎందువలన? అడ్డుపెట్టువారెవరు? బాదుషాయేనా?

ముబా—సందేహముగానున్నది. ఇప్పుడు బాదుషామాట చెప్పజాలను. నేను రేపేయుద్ధమునకు బోయెదను. యుద్ధమునందు మరణించుటయునుగలదు. బ్రదికివచ్చుటయునుగలదు. కాని, నావిషయమున మరణమే నిశ్చయము రాజపుత్త్రులయుద్ధపద్ధతులను, ఏర్పాటులను జూచిననేను, పర్వతములమీఁదియుద్ధమున మనము పరాభూతులమగుదుమని నిశ్చయముగ దెలిసికొనియున్నాను. నేనొకసారి యోడిపోయి వచ్చితిని. మరల నట్లుచేయుటకంటె యుద్ధమున బ్రాణములు విడుచుటయే మేలు.

జేబఉన్నిసా సజలనయనయై "నీవు యుద్ధమునందు జయశాలివై వచ్చునట్లుగా నీశ్వరు డనుగ్రహించుగాక! నీవు మరల రాకున్నయెడల నేను మరణించెదను." అని చెప్పెను.

ఇద్దఱును గన్నులనీరుబెట్టుకొనిరి. అప్పుడు ముబారకు "చచ్చిపోయెదనా? బ్రతికివచ్చెదనా?" అని యోచించుకొనుచుండెను. ఎదుట నక్షత్రములచే బ్రకాశించుగగనముతో నొఱయుచున్న పర్వత

పస్త్రకూలచే బరివేష్టితమై యంధకారమయమైయున్న యుసంయసాగర జలము—దానియందు, దీపసమూహములతోఁ బ్రకాశించుచున్న పటనిర్మితనగర మనోహరచ్ఛాయ—దూరమునందు బర్వతాగ్ర భాగముల శిఖరములపై శిఖరములు—వానిపై శిఖరాగ్రములు—సర్వము నంధకారమై యుండెను. ఇద్దఱును నాప్రబలగాఢాంధకార మునే చూచుచుండిరి.

అకస్మికముగ జేబఉన్నీసా యులికిపడి "ఈయంధకారములోనీ శిబిరప్రాకారపార్శ్వమున నెవ్వరో దాగికొనియున్నట్లు కనబడు చున్నది. నీకొఱకు నామనసు పరిపరివిధముల బోవుచున్నది" అనియెను.

ముబారకు శిబిరప్రాకారపార్శ్వమునకు బోయి చూడఁగా నెవ్వరోదాగియున్నట్లు కనబడియెను. ముబారకావ్యక్తిని బట్టుకొని చేతితో లేవనెత్తెను. దాగికొనియున్నమానిసి లేచి నిలుచున్న పిమ్మట ముబారకు పరికించిచూచెను. ఆచీకటిలో నాతనికానవాలు తెలియలేదు. ముబార కామానిసిని ప్రతిహారిణి కొప్పగించి జేబఉన్నీ సాయొద్దకు వచ్చిచెప్పెను. జేబఉన్నీసా కౌతూహలముతో నా మాని సిని లోనికి రప్పించెను!

జేబ—నీవెవ్వరు? ఎందులకు దాగికొనియుంటివి ముఖము మీాది బట్టనుదీయుము.

ఆవ్యక్తి ముఖావరణమును దీసివైచెను. ఇద్దఱును విస్మయా క్రాంతులై చూడగా నామె దరియాబీబీయై యుండెను.

అపరిమితసుఖానంద సమయమున, నాకస్మికముగ మేఘము లేకుండ నెదుట బిడుగుపడినట్లు జేబఉన్నీసాయు, ముబారకును విహ్వ లచిత్తులైరి, మువ్వురుగూడ నేమియు మాటాడలేదు.

చాలసేపైనపిమ్మట ముబారకు నిశ్వాసముతో "అయ్యో భగవంతుడా! నేను మరణమునే పొందవలయును" అనియెను.

జేబఉన్నీసా విహ్వలయై "నేనో!" అనియెను.

దరియా—నీవెవ్వరు?

ముబారకు కామెతో 'నా వెంట రమ్ము' అనియెను.

అప్పుడు ముబారకు దీనభావముతో జేబఉన్నీసాయనుజ్ఞను దీసికొని వెడలిపోయెను.

పదునాల్గవ ప్రకరణము

అగ్ని నూతనస్ఫులింగము

రాజసింహుడు రాజనీతియందును, యుద్ధనీతియందును సమాన పండితుడై యుండెను. మొగలుసైన్యము చాలదూరము పోవు వఱకును శిబిరము నెత్తివేయక, సైన్యముల నక్కడనే యుంచెను. అతఁడు శిబిరమునం దుండఁగనే విక్రమసింహుఁడు రెండువేలసేనతో వచ్చెనని వర్తమానము వచ్చెను. రాజసింహుఁడు యుద్ధమునకు సిద్ధమయ్యెను.

ఒక యాశ్వికుఁడు దూతయై ముందుగావచ్చి రాజసింహునిఁ జూడఁగోరెను. రాజాజ్ఞనుబొంది ప్రతీహారి యాతనిలోనికిఁ బిలుచుకొనిపోయెను. అతఁడువచ్చి రాజసింహునకుఁ బ్రణామముగావించి, "షోడశకశాబిరుదాంకితుఁడును రూపనగరాధిపతియు నగు విక్రమసింహుఁడు యుద్ధమునకుససైన్యుఁడై వచ్చియున్నాఁడు' అనివిన్నవించెను.

రాజ—శిబిరమునకు వచ్చి చూచుటకిష్టమున్నయెడల నొంటిగా వచ్చి చూడవచ్చును. సైన్యసమేతముగా వచ్చిచూడఁగోరినయెడల శిబిరమున కవ్వలనే యుండవలయును. నేనును సైన్యసమేతుఁడనై వచ్చెదను.

షోడశకళాంకితుఁడగు విక్రమసింహుఁడు శిబిరమునకు వచ్చి చూచుట కిష్టపడి, యొంటరిగా వచ్చి రాజసింహునిఁ జూచెను. రాజసింహుఁడాదరభావముతో నాతని నుచితపీఠముపైఁ గూర్చుండఁజేసెను విక్రమసింహుఁడు రాణాకుఁ గానుక లర్పించెను. ఉదయపురరాణా రాజపుత్త్రికులమునకుఁ బ్రధానుఁడై యుండుటచేత నాకానుకల కర్హుఁడై యుండును. కాని, రాజసింహుఁ డాయుపాయములను దీసికొనక యే మీకానుకలు మొగలుబాదుషా కర్పింపఁదగినవని చెప్పెను.

విక్ర—మహారాణా రాజసింహుఁడు జీవితుఁడై యుండఁగా నే రాజపుత్త్రుఁడును మొగలుబాదుషా కుపాయనముల నర్పింపఁజాలడని నమ్ముచున్నాఁడను. మహారాజా! నాయపరాధమును మన్నింపవలయును. నేనెఱుఁగక యాయుత్తరమును వ్రాసితిని. మీరు మొగలాయీలను శాసించినవిధమును సమస్తరాజపుత్త్రులును జేరి మీపక్షమునందుండిపనిచేసినయెడల మొగలుసామ్రాజ్యము విచ్ఛేదమైపోవునని తోఁచుచున్నది. నేనువ్రాసినయుత్తరమునందలి తుదిభాగమును స్మరణకుఁ దేవలయును. మఱియు నీ రెండుకానుకలను మీకర్పింపవలయునని తీసికొనివచ్చితిని. మొదటిది, నా రెండువేల యాశ్వికదళమును, రెండవది నాహస్తమునందున్న యీచంద్రహాసము; ఇప్పటికిని ఈనాబాహువులయందుఁ గొంచెము బలమున్నది. నన్నే కార్యమునందునియమించినను మేనఁ బ్రాణము లున్నంతవఱకు కార్యసంసిద్ధికై ప్రయత్నించెదను.

రాజసింహుఁ డత్యంతాహ్లాదముతోఁ "మీరిపుడు షోడశకళా బిరుదమునకుఁ దగినట్లుమాటాడితిరి. దుష్టాత్ములగు మొగలులు నాచే సంపూర్ణముగఁ బరాజితులై సంధిచేసికొని జీవింపఁగలిగిరి. అట్లు ప్రాణములు దక్కించుకొనియు నిపుడు సంధిచేసికొనలేదని మరల యుద్ధ ప్రయత్నములు సేయుచున్నారు. దిలీరఖాను సైన్యమును తీసికొని యక్బరునకు సాహాయ్యముగ వచ్చుచున్నాఁడు. దిలీరఖానుని మార్గ మధ్యముననే మట్టుపెట్టవలయును. అత డక్బరుతోఁ జేరినయెడలఁ గుమారజయసింహునకు కష్టము సంభవించును. అందుకొఱకు నేను గోపినాథఠాకూరును బంపియుంటిని. కానియాతని సైన్యమత్యల్పమైన దగుటచే స్వసైన్యమునుండి కొందఱి నాతనియొద్దకుఁ బంపెదను. మాణిక్యలాలసింహుఁడను నాసేనానాయకుఁ డొకఁడు యుద్ధమున మిగులదక్షుఁడు. ఆతఁ డాజనులను దీసికొనిపోవును కాని నేనీస్థలమును విడిచియౌరంగజేబున్న దిక్కునకుఁ బోరాదు. మఱియు నాసైన్యము నుండి హెచ్చుమందిని మాణిక్యలాలుతోఁ బంపుటకును వలనుపడదు మీరొకయతాయాశ్వికదళమును దీసికొని యాయుద్ధమునకుఁ బోవలయును. మీరుముగ్గురును జేరి దిలీరఖానును సైన్యసమేతముగా మార్గమునందే సంహరింపవలయును" అని చెప్పెను.

విక్రమసింహుఁ డానందముతో "మీయాజ్ఞ శిరసావహించితి"నని చెప్పెను.

ఇట్లుచెప్పి షోడశకళాబిరుదాంకితుఁ డగు విక్రమసింహుఁడు యుద్ధోద్యోగమునం దుండుట కాజ్ఞను దీసికొనియెను. చంచలకుమారి మాట యేమియునురాలేదు.

పదునేనవ ప్రకరణము

ముబారకును దరియాయును భస్మీభూతులైరి

గోపీనాథఠాకూరును, విక్రమసింహుఁడును, మాణిక్యలాల సింహుఁడును, దిలీరఖానుని సంహరించుటకై బయలుదేరిరి. అతఁడు వచ్చు మార్గమున నాముగ్గురును మూఁడుచోటుల దాఁగి కాచికొని యుండిరి. కాని యొండొరుల కనతిదూరముననే యుండిరి. ఘోడశాంకుడగు విక్రమసింహుఁడు దన యాశ్వికసైన్యముతోఁ బర్వతసాను ప్రదేశముల నిలుచుటకు వలనుగాక పోయెను. అతఁడు పర్వతనివాసి యైనను, ఆశ్వికదళము నుంచుకొనియెను. అందులకు గారణమేమన— పర్వతమును విడిచియున్నప్పుడు, సమప్రదేశవాసులగు శత్రువులును, దొంగలును నాతని వెంబడింపకుండ నుండుటకై యుంచుకొనియెను. మఱియు నిట్టిరాజులు సమయము దొరకినప్పుడు దండువెడలి గ్రామములను దోఁచికొనుచుండిరి. అవసరము లేనప్పుడు వారిసైనికులు గుఱ్ఱములను పర్వతముపై విడిచి యితరకార్యములను జేసికొనుచుండిరి. ఇప్పుడు మొగలాయీలను వెన్నంటుటకై విక్రమసింహుఁడు గుఱ్ఱపుదళమును దీసికొనివచ్చెను. పర్వతముపైనుండి యుద్ధముచేయుటకు వలనుగానందున నాతఁడు సమప్రదేశమును వెదకికొనియెను. ఆతనిమనసునకు నచ్చినస్థలము దొరకెను. ఆస్థలమునకు ముందుభాగమునఁ గొంత యరణ్య ముండెను. ఆయడవివెనుకఁ దన యాశ్వికసైన్యము బారులు తీరి నిలుచునట్లుగఁ జేసి తాను ముందరిభాగమున నిలిచియుండెను. దానికిఁ బైభాగమున పదాతిసైన్యముతో మాణిక్యలాలు దాఁగికొని యుండెను. అందఱకును ముందువైపున గోపీనాథఠాకూరు నిలిచి యుండెను.

దిలీరఖానను, అక్బరునురవస్థను దలంచికొని జాగరూకతతోడనే వచ్చుచుండెను. రాజపుత్రు లక్కడక్కడ దాఁగియున్నారేమో యను ననుమానముతో నాలుగుదిక్కులను బరీక్షించుకొనుచు వచ్చుచుండుటచే షోడశాంకవిక్రమసింహుఁ డక్కడ నుండుట దిలీరఖానునకుఁ దెలియవచ్చెను. అతని నాస్థలమునుండి వెడలఁగొట్టుఁడని కొంతమంది యాశ్వికులను బంపించెను. విక్రమషోడశాంకుఁ డితరవిషయములలో స్థూలబుద్ధిగలవాఁడైనను, సమరకార్యములయం దత్యంత ధూర్తుఁడును, రణపండితుఁడునై యుండెను. అనేక సమయములయందు ధూర్తతయే రణపాండిత్యమని యెంచఁబడుచున్నది. అతఁడు మొగలుసేనతో నించుక యుద్ధముచేసి వెనుదిరిగిపోయెను. ఆపోవుట దిలీరఖానుని భంగపఱచుటకే.

దిలీరఖాను మాణిక్యలాలు నతిక్రమించి ముందునకుఁ బోయెను. మాణిక్యలాలు పర్వతముపైఁ దాఁగియుండుట యాతనికిఁ దెలియదు. మాణిక్యలాలు శబ్దలేశమునుగూడఁ జేయలేదు. దిలీరుడు షోడశాంకు నోడించినపిమ్మట రాజపుత్రు లెల్లరును బాఱిపోయిరని యనుకొనియెను. ఆకారణమున మునుపటివలె జాగరూకతతోఁ బోవుటలేదు. మాణిక్యలా లది సరియైనసమయము కాదని యూరకుండెను.

తుదకు గోపినాథఠాకూరు దాఁగియున్నస్థలమునకు దిలీరఖాను వచ్చెను. అక్కడ దారి యిఱుకుగనుండెను. ఆయిఱుకుత్రోవనుండి సైన్యము పోవుటకుఁ బ్రారంభించినతోడనే దారినిబోవు పథికుని దినుటకై కాచికొనియున్న పులివలె గోపినాథుఁ డొక్కుమ్మడి సైన్యగమేతుఁడై వారియెదుట నిలిచెను.

దిలీరఖాను ముబారకుతో "ముందున్నసైన్యమును దీసికొని వారినోడింపుము" అనిచెప్పెను. కాని గోపినాథు నోడించుట యెట్లు?

ఇఱుకుగానున్న యీస్థలమున మొగలుసైనికులు కొలఁదిమందియే యుండిరి. రంధ్రమునుండి బారలుతీరివచ్చుచున్నచీమలను బాలకులొకటొకటిగఁ నలపివేయునట్లుగ, ఇఱుకుస్రోవనుండి వచ్చుచున్న మొగలులను రాజపుత్రు లనాయాసముగఁ జంపివేయుచుండిరి. ఇఁక ముందుమార్గము లేకపోవుటచే దిలీరఖా నామధ్యమార్గమునందే నిలువవలసివచ్చెను.

మాణిక్యలా లిది సరియైనసమయమని తెలిసికొని, సైన్యసమేతుఁడై పర్వతముమీఁదనుండి వచ్చి పిడుగువలె దిలీరఖానునిపై బడియెను. దిలీరుని సైనికులు ప్రాణములపై నాశవదలి యుద్ధముచేసిరి. కాని, యీసమయమునందే షోడశాంకవిక్రమసింహుఁడు రెండువేల యాశ్వికులను దీసికొని దిలీరుని సైన్యమువెనుక వచ్చితాకెను. అప్పుడు మూఁడుదిక్కులనుండియు శత్రులచే నాక్రమింపబడినమొగలుసేన యొకగడియసేపైన నిలిచి యుద్ధముచేయలేకపోయెను. చేతనైనవారు పాఱిపోయి దాగికొనుచుండిరి. అనేకులకుఁ బాఱిపోవుటకు మార్గము దొరకలేదు. వ్యవసాయకులకొడవలికిఁ జిక్కినపైరువలె నెల్లరును రణక్షేత్రమునఁ బడిపోయిరి.

కేవలము గోపినాథునియెదుట యుద్ధముసేయుచున్న కొంతమంది మొగలులుమాత్రము వెనుదిరుగక నిలిచియుండిరి. వారు మొగలుసేనకు సారభూతులై యుండిరి. ముబారకు వారి కధికారియై యుండెను. కాని వారును నిలువలేకపోయిరి. నిమిషనిమిషమున కొక్కొక్కఁడుగా, నారాజపుత్రులచేతులలోఁ బ్రాణములను విడిచిపెట్టుచుండిరి. తుదకు నలుగురైదుగురు మాత్రము మిగిలియుండిరి.

దూరమునుండి వారినిజూచి మాణిక్యలాలక్కడకు వచ్చి రాజపుత్రులనుజూచి "వీరలను జంపవలదు. వీరువీరపురుషులు వదలిపెట్టుఁడు" అనియెను. రాజపుత్రులు కొంచెముసేపాఁగిరి. అప్పుడు

మాణిక్యలాలు "మీరు వెడలిపొండు. మిమ్ములను విడిచిపెట్టితిమి. మీరేమియును జెప్పవలదు" అనియెను.

ఒక మొగలాయి "మేము యుద్ధమునుండి యెప్పుడును వెను దిరుగలేదు. ఇప్పుడును వెనుకంజవేయఁజాలము" అని చెప్పెను. ఆ మిగిలినవారు మరల యుద్ధమునకుఁ బ్రవృత్తులైరి. అప్పుడు మాణిక్య లాలు ముబారకును బిలిచి "ఖాన్ సాహేబా! మరల యుద్ధ మొన రించి యేమిచేసెదవు?" అనియడిగెను.

ముబారకు—చచ్చెదను.

ముబా—మరణముతప్ప నిఁక నాకు గత్యంతరము లేదని మీకు దెలియదా?

మాణి—అట్లయినయెడల వివాహముచేసికొనుట యెందులకు?

ముబా—చచ్చుటకే.

ఈసమయమున నొకశతఘ్నిశబ్దము ప్రతిపర్వతమునుండియు ప్రతిధ్వనితమయ్యెను. ఆప్రతిధ్వని చెవిని బడినదో లేదోగాని ముబార కునిమస్తకముపగిలి యాతడుభూతలశాయి యయ్యెను. మాణిక్యలాలు చూచుసరికి ముబారకు విగతప్రాణుఁడై పడియుండెను. ఆతనితలకు బలమైన గుండుదెబ్బతగిలెను. మాణిక్యలాలుతలపైకెత్తిచూడఁగాఁ బర్వతసానుప్రదేశమున నొక్కయువతి ఫిరంగినిఁ జేతఁబట్టుకొని యుం డెను. ఆఫిరంగిముఖమునుండి పొగ లెగయుచుండెను. ఆమె యున్మా దినియై యున్న దరియాబీబీయని చెప్పవలసినయవసరములేదు.

మాణిక్యలాలామెనుబట్టి తీసికొని రావలయునని కొందఱి నంపించెను. ఆమె నవ్వుచునవ్వుచుఁ బాఱిపోయెను. అదిమొద లెందరియాబీబీ నీపృథివిపై నెవ్వరును మరలఁ జూడలేదు.

యుద్ధమైనపిమ్మట ముబారకు యుద్ధములో మృతుఁడయ్యెనని

జేబఉన్నీసా వినియెను. అప్పు డామెతన వేషభూషణములను దీసిపాఱ వైచి, కఠినశిలానిర్మితమగు నాయుదయసాగరతీరమునం బడియేడ్చెను.

"బహుధాలింగనధూసర స్తనీ।
విలలాపవికీర్ణమూర్ధజా॥"

పదునాఱవ ప్రకరణము.

పూర్ణాహుతి—ఇష్టలాభము.

యుద్ధమైనపిమ్మట విక్రమ షోడశాంకుఁడు జయశ్రీతోఁ రాజసింహుని శిబిరమునకువచ్చెను. రాజసింహుఁడాతనినాదరముతో నాలింగనముచేసికొనియెను. విక్రమషోడశాంకుఁడు "ఇఁకనొకమాట మిగిలియున్నది, అయ్యది నాకుమా ర్తెనుగూర్చి. త్రికరణశుద్ధిగ నాశీర్వాదముఁజేసి యాకన్యకను మీకుఁ గన్యాదానముసేయుటకై యిష్టపడుచున్నాఁడను. మీరనుగ్రహింపవలయును" అనియెను.

రాజ—అట్లయినయెడల నుదయపురమునకుఁ బోవలయును.

విక్రమషోడశాంకుఁడు తనరెండువేలయాశ్వికదళముతో నుదయపురమునకుఁ బయనమైపోయెను.

నాఁటిరాత్రియే రాజసింహుఁడు చంచలకుమారినిఁ బాణిగ్రహణము చేసికొనియెను. పిమ్మట జరిగినదంతయుఁ జెప్పుట చరిత్రములనువ్రాయువారియధికారమునకుఁ జేరినది. ఉపన్యాసలేఖకులు చెప్పవలసినపనిలేదు. మరలనౌరంగజేబు తానే స్వయముగఁ బోయి రాజసింహునిసంహారింపవలయునని ప్రయత్నములను జేసెను. అజీమను వాఁడు వచ్చి యాతనితోఁ గలసికొనియెను. రాజసింహుఁడు, విఖ్యాతుఁడును మార్వాడదేశస్థుఁడునగు దుర్గాదాసనువానితోఁ జేరి

యౌరంగజేబును ముట్టడించెను. ఔరంగజేబు మరలఁ బరాజితుఁడై యవమానితుఁడై కుక్కవలెఁ బాఱిపోయెను—రాజపుత్త్రులాతని సర్వస్వమును దోఁచికొనిరి. ఔరంగజేబుసేన విశేషముగ నష్టమయ్యెను.

ఔరంగజేబు భయపడి యజీముతోఁ బాఱిపోయి, రాణాస్వాధీనమునుండి పోయియున్న రాజధానిపురమగు చిత్తూరునందు దాఁగికొనియెను. కాని, యక్కడఁగూడ నాతనికి రక్షణము లేకుండఁ బోయెను. సుబలదాసను నొక రాజపుత్త్రసేనానాయకుఁ డాతని వెన్నంటి పోయి, చిత్తూరునకును అజమీరునకును మధ్యప్రదేశమున సేనాసమేతుఁడై కాచికొనియుండెను. మరల నాహారపదార్థములు రాకుండ నిలిచిపోవుననుభయముతో పంద్రెండువేలసేన నిచ్చి రోహిలాఖానును సుబలదాసుతో యుద్ధము చేయుటకై పంపి ఔరంగజేబు పరివారయుక్తుఁడై అజమీరునకుఁ బలాయనమైపోయెను. మరల నుదయపురమువైపునకు మొగముత్రిప్పి చూడలేదు. ఉదయపురమునకుఁబోవునాశ నాఁటితోఁ దుదముట్టెను.

ఇంతలో సుబలదాసు రోహిలాఖాను నోడించి తఱిమివైచెను. ఆతఁడు పరాజితుఁడై అజమీరునకుఁ బోయెను. మఱియొక దిక్కున రాజసింహుని రెండవకుమారుఁడైన భీమసింహుఁడు మొగలాయీల యధికారమునలోఁబడియున్న గుజరాతిప్రదేశములఁ బ్రవేశించి గ్రామములను, నగరములను, సుభాలను, నాక్రమించుకొనుచుండెను. అనేక ప్రదేశములను స్వాధీనపఱచికొని సౌరాష్ట్రపర్యంతమును రాజసింహుని యధికారమును స్థాపించుకొనుచువచ్చెను. కాని, పీడితులైనప్రజలువచ్చి రాజసింహునొద్ద మొఱఁబెట్టుకొనఁగా నాతఁడు

దయాపరుఁడై వారిదుఃఖమునకు దుఃఖితుఁడై, భీమసింహుని వెనుకకుఁ బిలిపించెను. దయార్ద్రహృదయుఁడై హిందూసామ్రాజ్యమునావైపున మరలస్థాపించుకొనుట కాతఁడుపోలేదు.

కాని, రాజమంత్రియైన దయాళుషహా యట్టి స్వభావముకల వాఁడుకాఁడు. ఆతఁడును యుద్ధములందుఁబ్రవేశించి మాళవమునందున్న ముసల్మానులను ధ్వంసముచేయ నారంభించెను. ఔరంగజీబు హిందువులధర్మవిషయమున ననేకదుర్మార్గములను గావించియుండెను. అందులకుఁబ్రతిగ దయాళుఁడు కాజీల నందఱఁ బట్టుకొని చిత్రవధఁ గావించి వారిపుస్తకములనెల్ల ధ్వంసముచేసివైచెను.

దయాళుఁడు కుమారసింహునితోఁ జేరెను. వారిద్దఱును, షహజాదాఅజీమ్‌షాహాను జిత్తూరుసమీపమున ముట్టడించి యాతనితో యుద్ధముచేసిరి. అజీము పరాజితుఁడై తనసైన్యముతోఁ పాఱి పోయెను.

ఈవిధముగ నాలుగు సంవత్సరముల పర్యంతమును యుద్ధములు జరగుచువచ్చెను. తుద కౌరంగజీబు రాజసింహునితో నిజమైన సంధిని జేసికొనియెను. రాణా యడిగినవాని కన్నిటికి నొప్పికొని, యాతఁ డికఁదనపైకి రాకుండినఁజాలునని యూరకుండెను. మొగలాయీ లిట్టిపాఠము నెప్పుడును నేర్చుకొని యుండ లేదు.

సంపూర్ణము.

ఉపసంహారము.

గ్రంథకారుని నివేదనము.

గ్రంథకారునివినీతవిజ్ఞాపన మేమన — హిందూముసల్మానులకుఁ గల పరస్పర తారతమ్యముఁ జూపించుట యీగ్రంథోద్దేశ మని పాఠకులు గ్రహింపఁగూడదు. హిందువులైనంతమాత్రమున మంచివారని చెప్పుటలేదు. ముసల్మానులైనంతమాత్రమునఁ జెడ్డవారుకారు. మంచివారును జెడ్డవారు నిద్దఱియందును సమానముగనే యున్నారు. ఇంకను జెప్పవలసిన దేమన — ముసల్మాను లనేకశతాబ్దములు హిందూస్థానమునకు రాజులై యుండిరి. రాజకీయగుణములయందు ముసల్మానులు, వారి సమకాలికులైన హిందువులకంటె మిగుల శ్రేష్ఠులై యుండిరి. కాని, ముసల్మానురాజు లందఱును హిందూరాజులకంటె శ్రేష్ఠులైయున్నారని చెప్పుటకును వలనుగాదు. అనేకస్థలములయందు ముసల్మానులే హిందువులకంటె రాజకీయగుణములయందు శ్రేష్ఠులై యుండిరి. ఇతర గుణములలో, ధర్మావలంబకులగువారిగుణములే — వారు ముసల్మానులేగానీ, హిందువులేగానీ — శ్రేష్ఠమైనవి. ఇతరగుణము లున్నను, ధర్మవిరహితు లగువారి గుణములు నికృష్టమైనవి. ఔరంగజేబు ధర్మశూన్యుఁడై యుండెను. అందువలననే యాతనికాలమునుండియు మొగలుసామ్రాజ్యమున కధఃపతనము ప్రారంభ మయ్యెను. రాజసింహుఁడు ధార్మికుఁడై యుండెను. అందువలన నాతఁడు చిన్నరాజ్యమున కధికారియై యుండినను, మొగలుచక్రవర్తి నవమానపఱచి పరాజితునిఁ జేయఁగలిగెను. ఇదియే యీగ్రంథమునందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడినది. రాజెట్లుండునో, రాజానుచరులును, పౌరులునుగూడ నట్లే యుందురు. ఉదయపురిని, చంచలకుమారిని; జేబఉన్నీసాను, నిర్మలకుమారిని; మాణిక్యలాలును, ముబారకును సరిగాఁ జూచినయెడల నీవిషయము తెలియవచ్చును.

ఔరంగజేబుని చరిత్రమునకు, స్పెయిను దేశపు రెండవ ఫిలి (Philip II) చరిత్రము సరిపోవును.

ఇద్దఱును ననంతసామ్రాజ్యమున కధిపతులై యుండిరి. ఇద్దఱు నైశ్వర్యమునందును, సేనాబాహుళ్యమునందును, గౌరవమునం గూడ తక్కిన రాజులకంటెం బ్రబలులై యుండిరి. ఇద్దఱును శీలత, జాగరూకత మొదలగు గుణములచే నలంకృతులై యుం, కాని, వారిద్దఱును నిష్ఠురులు; కపటాచారులు; క్రూరులు; దా. కులు; స్వార్థపరులు; మీఁదుమిక్కిలి ప్రజాపీడితులుగూడనై యుండి అందువలననే వారిద్దఱును దమతమ సామ్రాజ్యములు ధ్వంస పోవుటకు బీజమును నాటిపోయిరి ఇద్దఱును జిన్నచిన్న రాజుల నవమానితులై పరాజితులయిరి. ఫిలిప్, ఇంగ్లీషువారిచేతను (ఆకా మున నింగ్లీషువారు గొప్పరాజులై యుండలేదు.) అలెగ్జాండ చేతను, పరాజితుఁడయ్యెను. ఔరంగజేబు మరాటావారిచేతను శ పుత్రులచేతను బరాజితుఁడయ్యెను, మహారాష్ట్రాధిపతి యగు శివా యును అప్పటి యింగ్లీషురాజ్ఞియగు ఎలిజబెత్తును బరస్పరము సమానులై యుండిరి. కాని యంతకంటెను నింగ్లాండునకుఁ బ్రభువై హాలెండు దేశ రాజకుమారుఁడగు విలియమును, రాజపుత్రరాజ రాజసింహుఁడును ననేకవిషయములలో సములై యుండిరి. ఉభయ కీర్తియును నితిహాసములయందు విశేషముగఁ గొనియాడఁ యున్నది. విలియము యూరపునందు దేశహితైషియనియు, ధ త్ములగు వీరపురుషులం దగ్రగణ్యుఁ డనియుఁ బ్రఖ్యాతిని బొ యున్నాఁడు. ఈదేశమునం దితిహాసములు (చరిత్రలు) లేనికా మున రాజసింహు నెవ్వరు నెఱుఁగరు. అట్టివారి చరిత్రమును దె కొనుటకైన మనవారు ప్రయత్నింపకుండుట శోచనీయముగా నున్న ఇంతటినుండియైనను బరిశీలనబుద్ధిఁగ వారై తెలిసికొనుటకు ప్ర మింతు రను నమ్మకముతో మేము సంతుష్టచిత్తుల మగుచున్నారః